

© મસ્જદે આ'લા હઝરત ઝિંદાબાદ ! ©

مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ

بِهَارِ ثَرْيُعَتْ

અક્બરે શારીખલ

(ભાગ-૩)

:: ઉદ્દેશમાં મૂળ લેખક ::

હઝરત અલ્લામા હકીમુલ ઉમ્મત, ફકીહે આ'ઝમ, ફખ્રે સુન્નિયત હઝરત મોલાના
શાહ અબુલ્ ઉલા અમજદઅલી આ'ઝમી, ફાદરી રઝવી رحمة الله عليه

:: અનુવાદકો ::

હઝરત અલ્લામા સૈયદ અલ્હાજ પીર ફમરુદ્દીન એ. પીરઝાદા સાહબ (કારંટવી)

મહૂમ હાજી ડોસુભાઈ કે. પહોંચીયા, નક્શબંદી, મુજદિદી (મોડાસ્વી)

પ્રકાશક

સુન્ની દા'વતે ઈસ્લામી (દયાદરા શાખા)

C/o. ફયૂઝાને રઝા મંઝિલ, મુ.પો. દયાદરા, તા. જિ. : ભરૂચ,
પિન. ૩૯૨૦૨૦ ફોન. : (૦૨૬૪૨) ૨૮૦૦૧૧, ૨૮૦૧૯૨,
૨૮૦૨૯૨ મો. : ૯૪૨૭૪૬૪૪૧૧

Email : anjuman2006@hotmail.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ
 وَعَلَى آلِكَ وَأَصْحَابِكَ يَا حَبِيبَ اللَّهِ ﷺ

સર્વ હક્ક પ્રકાશકને સ્વાધિન

- કિતાબનું નામ : બહારે શરીઅત
 (ભાગ ત્રીજો)
- ઉર્દૂમાં મૂળ લેખક : હઝરત અલ્લામા હકીમુલ ઉમ્મત, ફકીહે આ'ઝમ, ફખ્રે સુન્નિયત
 મૌલાના શાહ અબુલ ઉલા અમજદઅલી આ'ઝમી, ફાદરી
 રઝવી رحمة الله عليه
- અનુવાદકો : (૧) હઝરત અલ્લામા સૈયદ અલ્હાજ
 પીર ફમરુદ્દીન એ. પીરઝાદા સાહબ (કારંટવી)
 (૨) મહૂમ હાજી ડોસુભાઈ કે. પહોંચીયા
 નકશબંદી, મુજદ્દિદી (મોડાસ્વી)
- પેજીસ : ૧૨૭ ★ કિંમત : ★ નકલ : ૨૦૦૦
- પ્રકાશન વર્ષ : ૬ રજબુલ મુરજ્જબ, હિ.સ.૧૪૩૦
 અંગ્રેજી તા. ૨૯-જૂન-૨૦૦૯, વાર : સોમવાર
- પ્રાપ્તિસ્થાન : સુન્ની દા'વતે ઈસ્લામી (દયાદરા શાખા)
 મુ.પો. દયાદરા, તાલુકા & જિલ્લા : ભરૂચ પિન.૩૯૨૦૨૦,
 ફોન : (૦૨૬૪૨) (ઓફિસ)૨૮૦૦૧૧, (ઘર) ૨૮૦૧૯૨, ૨૮૦૨૯૨
 મો. ૯૪૨૭૪૬૪૪૧૧, Email : anjuman2006@hotmail.com

પ્રકાશક

સુન્ની દા'વતે ઈસ્લામી (દયાદરા શાખા)

C/o. ફયૂઝાને રઝા મંજિલ, મુ.પો. દયાદરા,
 તાલુકા & જિલ્લા : ભરૂચ પિન.૩૯૨૦૨૦, ફોન : (૦૨૬૪૨) (ઓફિસ)૨૮૦૦૧૧,
 (ઘર) ૨૮૦૧૯૨, ૨૮૦૨૯૨, મો. ૯૪૨૭૪૬૪૪૧૧

બહારે શરીઅત ભાગ-૩

(ગુજરાતી)

અનુક્રમણિકા

વિષય	પેજ નં.	વિષય	પેજ નં.
(૧) નમાઝનું બયાન	૪	(૧૯) જમાઅત ત્યાગના ઉઝર	૮૯
(૨) નમાઝના સમયોનું બયાન	૧૦	(૨૦) મુક્તદી કયાં ઉભો રહે?	૯૦
(૩) અઝાનનું બયાન	૧૮	(૨૧) સફોનો ક્રમ	૯૦
(૪) અઝાનના વિવિધ મસાઈલ	૨૮	(૨૨) મુક્તદીના પ્રકારો તથા અહેકામ	૯૨
(૫) બીજી શરત સતરે ઔરત	૩૦	(૨૩) નમાઝમાં બેવુઝૂ ધવાનું બયાન	૯૬
(૬) ત્રીજી શરત કિબ્લા તરફ મોઢું	૩૮	(૨૪) પલીકા બનાવવાનું બયાન	૯૮
(૭) પાંચમી શરત નિચ્ચત	૩૮	(૨૫) નમાઝ ફાર્સિદ કરનારી	
(૮) છઠ્ઠી શરત તકબીરે તહરીમા	૪૨	ચીઝોનું બયાન	૧૦૦
(૯) નમાઝ પઢવાનો તરીકો	૪૩	(૨૬) લુકમો આપવાના તથા નમાઝને	
(૧૦) ફરાઈઝે નમાઝ	૪૭	તોડનારા મસાઈલ	૧૦૩
(૧૧) વાજિબાતે નમાઝ	૫૩	(૨૭) નમાઝીના આગળથી પસાર	
(૧૨) નમાઝના મુસ્તહબો	૬૪	ધવાથી મનાઈ	૧૦૭
(૧૪) કુર્આન મજ્હદ પઢવાનું બયાન	૬૬	(૨૮) નમાઝમાં મકરૂહોનું બયાન	૧૦૯
(૧૫) કિર્મતમાં ગલતી થઈ જવાનું વર્ણન	૭૨	(૨૯) ૪૩ તહરીમી મકરૂહાત	૧૧૨
(૧૬) ઈમામતનું બયાન	૭૫	(૩૦) નમાઝના તનઝીહી મકરૂહો	૧૧૬
(૧૭) ઈકતેદાની શરતો	૭૭	(૩૧) નમાઝ તોડવાના ઉઝરો	૧૨૦
(૧૮) જમાઅતનું બયાન	૮૪	(૩૨) ફિકહી એહકામ (મસ્જિદના)	૧૨૩

બિસ્મિલ્લાહિરરહમા નિર્દહીમ
નહમહુ વનુસલ્લી અલા રસૂલેહી કરીમ

નમાઝનું બચાબ

ઈમાન તથા અહલે સુન્નત વ જમાઅતના સહીહ અકાઈદ પછી, તમામ ફરજોમાં નમાઝ અતિશય મહત્વની તથા મહાનતમ છે. કુર્આન મજીદ તથા નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમની હદીસો તેની મહત્વતાથી ભરપુર છે. ઠેકઠેકાણે તેની તાકીદ આવી છે, અને તેના ત્યાગીઓ પર ચેતવણી ફરમાવી છે. તે પૈકીની કેટલીક આયતો અને હદીસોનું વર્ણન કરવામાં આવે છે, કે મુસલમાનો પોતાના રબ્બ અઝઝ વ જલ્લ અને પ્યારા નબી સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમના ફરમાનો સાંભળે અને તેની તોફિકથી તેના ઉપર અમલ કરે. અલ્લાહ તઆલા ફરમાવે છે. **“હુદલ-લિલ મુતકીનલ્લઝીના પૂ’ મેનૂન બિલ-ગૈબે વ થોકીમૂનસ્સલાત વ મિમ્મા રઝકનાહુમ યુન્ફૂન**

અર્થ : આ કિતાબ (કુર્આન) પરહેઝગારો માટે હિદાયત છે, જે ગૈબ પર ઈમાન લાવે છે અને નમાઝ કાયમ કરે છે, અને અમોએ જે આપ્યું તેમાંથી અમારા માર્ગમાં ખર્ચ કરે છે.

અને અલ્લાહ તઆલા ફરમાવે છે : **“અકીમૂસ્સલાત વ આતુઝઝકાત વર્કઝિ મઅરકિઈન.”**

અર્થ : નમાઝ કાયમ કરો અને ઝકાત આપો, અને રૂફૂઅ કરવાવાળાઓ સાથે નમાઝ પઢો. અર્થાત મુસલમાનો સાથે. કારણ કે રૂફૂઅ અમારી જ શરીઅતમાં છે, અથવા નમાઝ બા જમાઅત (જમાઅત સાથે) અદા કરો.

અને અલ્લાહ તઆલા ફરમાવે છે : **“હાફેઝુ અલસ્સલાવાતે વસ્સલાતિલ વુસ્તા, વ ફૂમુ લિલ્લાહે કાનેતિન.**

અર્થ : સઘળી નમાઝો ખાસ કરીને વચ્ચે વાળી નમાઝ (અસર) નું રક્ષણ કરો. અને અલ્લાહની હુઝૂર (સમક્ષ) અદબથી ઉભા રહો અને અલ્લાહ તઆલા ફરમાવે છે : **“વઈન્નહા લકબીરતુન ઈલ્લા અલલ ખાસેઈન.”**

અર્થ : નમાઝ ભારે (કઠણ) છે, પરંતુ સફદથી વિનમ્રતા (પુશુઅ) કરવાવાળાઓ પર (કઠણ નથી). નમાઝનો સર્વથા ત્યાગ તો સખત ભયાવહ ચીજ છે. તેને કઝા કરીને પઢવાવાળાઓને ફરમાવે છે : **“ફવૈલુલ લિલ-મુસલ્લીનલ્લઝીન હુમ અનસલાતેહિમ સાહુન.”**

અર્થ : પરાબી તે નમાઝીઓ માટે જેઓ પોતાની નમાઝથી બે ખબર-અસાવધાન છે, સમય વિતાવીને પઢવા ઉઠે છે. જહન્નમમાં એક વાદી (ખીણ) છે, તેની સખ્તી થી જહન્નમ પણ પનાહ માંગે છે, તેનું નામ “ઝૈલ” છે, ઈરાદા પૂર્વક નમાઝ કઝા કરનારાઓ તેના પાત્ર છે. અને ફરમાવે છે : **“ફખલફ મિમબઅદેહિમ ખલહુન અદાઉસ્સલાત વત્તબઉશ્શહવાતે ફસૌફ યલ્કૌન ગૈયા.”**

અર્થ : તેમના પછી કેટલાક નાખલફ (અપાત્ર) પૈદા થયા જેમણે નમાઝો નષ્ટ કરી દીધી અને નફસાની મનેચ્છાઓની પેરવી કરી. નિકટમાં જ તેમને દિર્ધ તથા તિર્વ સખત અઝાબને ભેટવું પડશે. “ગૈયા” જહન્નમમાં એક ભયાનક ખીણ છે, તેની ગરમી-ઉષ્ણતા અને ઊંડાઈ સૌથી અધિક છે, તેમાં એક કુવો છે, જેનું નામ “હબહબ” છે. જ્યારે જહન્નમની આગ ભુઝવા (હોલાવા) પર આવે છે, અલ્લાહ તઆલા તે કુવાને ખોલી દે છે, જેનાથી તે નિયમાનુસાર ભડકવા (પ્રજ્વલિત) થવા લાગે છે. અલ્લાહ ફરમાવે છે : **“ફુલ્લમા ખબદ ઝિદનાહુમ સઈરા.”**

(અર્થ : જ્યારે હોલાવવા લાગશે અમો તેને વધુ પ્રજ્વલિત કરીશું) આ ભયાનક કુવો બેનમાઝીઓ, ઝાનીઓ (વ્યાભિચારીઓ), શરાબીઓ, વ્યાજખોરો અને માં-બાપને તકલીફ પહોંચાડનારાઓ માટે છે. નમાઝની મહત્વતાનો એનાથી પણ પતો લાગે છે, કે અલ્લાહ તઆલાએ સઘળાં એહકામ પોતાના હબીબ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમને જમીન પર મોકલ્યા, પરંતુ જ્યારે નમાઝ ફર્જ કરવાનું મંઝૂર થયું તા અલ્લાહે હુઝૂરને પોતાની પાસે અર્શઆઝમ પર બોલાવી તેને ફર્જ કરી અને **“અસરાની રાત્રે”** આ તોહફો (ભેટ) આપ્યો.

અહાદીસ (નમાઝની ફઝીલતમાં)

હદીસ-(૧) : સહીહ બુખારી તથા મુસ્લિમમાં ઈબ્ને ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે, રસૂલે મુદા સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ઈરશાદ ફરમાવે છે : ઈસ્લામની બુન્યાદ (પાયો) પાંચ ચીજો પર છે. (૧) એ બાબતની શહાદત આપવું કે અલ્લાહ સિવાય કોઈ સાચો મઅબૂદ (પૂજ્ય) નથી અને મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ તેના ખાસ બન્દા અને રસૂલ છે. (૨) નમાઝ કાયમ કરવું (૩) ઝકાત આપવું (૪) હજ્જ કરવું અને (૫) રમઝાન મહીનાના રોઝા રાખવા.

હદીસ-(૨) : ઈમામ અહમદ તથા તિરમિઝી તથા ઈબ્નેમાજા રિવાયત કરે છે કે, હઝરત મઆઝ રદીયલ્લાહો અન્હો કહે છે, મેં રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમને પુછ્યું કે તે અમલ બતાવો જે મને જન્મતમાં લઈ જાય અને જહન્નમથી બચાવે, હુઝૂરે ફરમાવ્યું : અલ્લાહ તઆલાની ઈબાદત કરો અને તેની સાથે કોઈને શરીક (ભાગીદાર) ન કરો અને નમાઝ કાયમ કરો અને ઝકાત આપો અને રમઝાનના રોઝા રાખો અને બયતુલ્લાહની હજ્જ કરો અને આ હદીસમાં એમ પણ છે કે ઈસ્લામનો સ્થંભ નમાઝ છે.

હદીસ-(૩) : સહીહ મુસ્લિમમાં હઝરત અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રીવાયત છે કે, રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યો : “પાંચ નમાઝો અને જુમ્આથી જુમ્આ સુધી અને રમઝાનથી રમઝાન સંધી તે સઘળા ગુનહોને મીટાવી દે છે જે તેમની દરમિયાન હોય. જ્યારે કે કબીરા ગુનાહોથી બચવામાં આવે.”

હદીસ-(૪) : સહીહૈન (બુખારી તથા મુસ્લિમ)માં અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રીવાયત છે કે, હુઝૂરે ઈરશાદ ફરમાવ્યો : “બતાવો કે, કોઈના દરવાજા પર નહેર હોય, તે તેમાં નિત્ય પાંચ વાર ગુસલ કરે, શું તેના શરીર પર મેલ રહી જશે ?” જવાબ આપ્યો : “ના (મેલ રહેશે નહીં).” આપે ફરમાવ્યું : “એ જ દષ્ટાંત પાંચે નમાઝોનું છે કે અલ્લાહ તઆલા તેના કારણે ખતાઓ (ગુનાહો)ને નષ્ટ કરી નાખે છે.”

હદીસ-(૫) : સહીહૈનમાં ઈબ્ને મસઉદ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રીવાયત છે કે એક સાહબ (માણસ)થી એક ગુનોહ સાદર થયો (ગુનાહિત કૃત્ય કરી બેઠા), તેઓએ હાજર થઈને હુઝૂરને અર્ઝ કરી તેના ઉપર આયાત નાઝિલ થઈ : “આકિમિસ્સલાતા તર્ફીન્નહારે વ સુલ્કમ્-મિનલ્લૈલે ઈન્નલ-હસનાતે યુઝલિબ્નસૈયઆતે ઝાલેકા ઝિકરા લિઝઝકેરીન.”

અર્થ : નમાઝ કાયમ કર, દિવસના બન્ને કિનારાઓ અને રાતના કેટલાક ભાગમાં, બેશક નેકીઓ ગુનાહોને દુર કરે છે. આ નસીહત છે. નસીહત માનવાવાળાઓ માટે.

તેમણે અર્ઝ કરી યા રસૂલલ્લાહ ! શું આ ખાસ મારા માટે છે ? આપે ફરમાવ્યું : “મારી સઘળી ઉમ્મત માટે છે.”

હદીસ-(૬) : સહીહ બુખારી અને મુસ્લિમમાં છે કે, અબ્દુલ્લાહ બિન મસઉદ રદીયલ્લાહો અન્હો કહે છે, મેં રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમને પશ્ર પુછ્યો : અઅમાલમાં અલ્લાહ તઆલાની નજદીક સૌથી અધિક મહબૂબ (પ્રિય) શું છે ? આપે ફરમાવ્યું : “સમયસર નમાઝ પઢવું.” મેં વિનંતી કરી, તે પછી શું ? આપે ફરમાવ્યું : “માં બાપ સાથે નેકી કરવી.” મેં અર્ઝ કરી, તે પછી શું ? આપે ફરમાવ્યું : “મુદાની રાહમાં (મુદા માટે) જેહાદ કરવું.”

હદીસ-(૭) : બયહકીએ હઝરત ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી કે એક સાહેબે (શપ્સે) અર્ઝ કરી યા રસૂલલ્લાહ ! ઈસ્લામમાં સૌથી અધિક અલ્લાહની નજદીક મહેબૂબ શું વસતુ છે ? આપે ફરમાવ્યું : “સમયસર નમાઝ પઢવું અને જેણે નમાઝ છોડી (ત્યજ્ય) તેનો કોઈ દીન (ધર્મ) નથી. નમાઝ દીનનો સ્થંભ છે.”

હદીસ-(૮) : અબૂ દાઉદે અમ્મ બિન શુએબથી, તેમણે તેમના બાપથી અને તેમણે તેમના દાદાથી રિવાયત કરી કે, હુઝૂરે ફરમાવ્યું : “જ્યારે તમારા બાળકો સાત વર્ષના થાય તો તેમને નમાઝનો હુકમ આપો અને જ્યારે દસ વર્ષના થઈ જાય તો મારી ને પઢાવો.”

હદીસ-(૯) : ઈમામ અહમદ રિવાયત કરે છે કે, અબૂઝર રદીયલ્લાહો અન્હો ફરમાવે છે, નબી સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ શિયાળામાં બહાર તશરીફ લઈ ગયા, પાનપર ઋતુનો જમાનો હતો આપે બે ડાળીઓ પકડી

લીધી, પાંદડા પરવા લાગ્યા. આપે ફરમાવ્યું, મુસલમાન બંદો અલ્લાહ માટે નમાઝ પઢે છે તો તેનાથી ગુનાહ આવી રીતે ખરે છે, જેવા આ વુક્ષથી તેનાં પાંદડા ખરે છે.

હદીસ-(૧૦) : સહીહ મુસ્લિમ શરીફમાં અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે, હુઝૂરે ફરમાવ્યું, જે માણસ પોતાના ઘરમાં તહારત (વુઝૂ તથા ગુસ્લ) કરીને ફર્જ અદા કરવા માટે મસ્જિદમાં જાય છે તો એક કદમ પર એક ગુનોહ નષ્ટ થાય છે અને બીજા કદમ પર એક દરજ્જો બુલંદ થાય છે.

હદીસ-(૧૧) : ઈમામ અહમદ ઝૈદ બિન ખાલિદ જુહની રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂરે ફરમાવ્યું :“જે બે રકઅત નમાઝ પઢે અને તેમાં સહવ (ચુક) ન કરે તો જે કાંઈ અગાઉ તેના ગુનાહ થયા છે અલ્લાહ તઆલા માફ કરી દે છે” (અર્થાત સગીરા ગુનાહી).

હદીસ-(૧૨) : તિબ્રાની અબૂ ઓમામા રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂરે ફરમાવ્યું :“બંદો જ્યારે નમાઝ માટે ઉભો થાય છે, તેના માટે જન્નતના દરવાજા ખોલી દેવામાં આવે છે, અને તેના અને પરવર દિગારની વચ્ચેથી હિજાબ (આવરણ) હઠાવી લેવામાં આવે છે અને હુરો તેનું સ્વાગત કરે છે, જ્યાં સુધી ન નાક છણકે ન ખૂંપારો ખાય.”

હદીસ-(૧૩) : તિબ્રાની ઔસતમાં અને ઝિયાએ, અનસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી કે, હુઝૂરે ફરમાવ્યું, સૌથી પહેલાં કેયામતના દિવસે બંદાથી નમાઝનો હિસાબ લેવામાં આવશે. જો તે તંદુરસત (ઠીક) નીકળ્યો તો બાકીના અઅમાલ પણ ઠીક રહેશે. અને જો તે (નમાઝ) બગડી તો સૌ બગડયા” અને એક રિવાયતમાં છે કે તે ખાઈબ (હતાશા નુકશાન) અને ખસારામાં રહ્યો.

હદીસ-(૧૪) : ઈમામ અહમદ-અબૂદાઉદ તથા નિસાઈ તથા ઈબ્નેમાજાની રિવાયત તમીમદારી રદીયલ્લાહો અન્હોથી એવી રીતે છે કે, જો નમાઝ પૂર્ણ કરી છે તો પૂર્ણ લખવામાં આવશે અને પૂર્ણ નથી કરી (અર્થાત તેમાં ખામી છે) તો મલાએકા (ફરિશ્તાઓ) ને ફરમાવશે કે જુઓ મારા બંદાના નવાફિલહોય તો તેનાથી ફર્જ પુરા કરી દો, પછી ઝકાતનો એવી રીતે જ હિસાબ થશે. પછી એવી જ રીતે બાકીના આ'માલનો હિસાબ થશે.

હદીસ-(૧૫) : અબૂદાઉદ તથા ઈબ્નેમાજા અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂરે ફરમાવ્યું, “(જે) મુસલમાન જલન્નમમાં જશે (અલયાઝો બિલ્લાહે તઆલા) તેના સિજદના અવયવો સિવાયના સમગ્ર શરીરને અગ્નિ ખાઈ જશે. અલ્લાહ તઆલાએ તેમનું ખાવું (બાળવું) આગ માટે હરામ કરી દીધું છે.”

હદીસ-(૧૬) : તિબ્રાની ઔસતમાં રિવાયત કરે છે કે હુઝૂરે ફરમાવ્યું :અલ્લાહ તઆલાની નઝદીક બંદાની એ હાલત સૌથી અધિક પસંદ છે કે તેને સિજદો કરતાં દેખે, કે પોતાનું મુખ ધૂળ પર રગડી રહ્યો છે.

હદીસ-(૧૭) : તિબ્રાની ઔસતમાં અનસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે, હુઝૂરે ફરમાવ્યું : કે કોઈ સંવાર સાંજ એવી નથી કે જેમાં જમીનનો એક ટુકડો બીજા ટુકડાને પોકારતો ન હોય કે, આજે તારા ઉપરથી કોઈ નેક બંદો ગુજર્યો, જેણે તારાઉપર નમાઝ પઢી અથવા ઝિક્રે ઈલાહી કર્યું, જો તે 'હા' કહે તો તેના માટે તે કારણોના લીધે પોતાના ઉપર તેની બુઝૂર્ગી (મહત્તા) કલ્પે છે.

હદીસ-(૧૮) : સહીહ મુસ્લિમમાં જાબિર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂરે ફરમાવ્યું :“જન્નતની ચાવી નમાઝ છે, અને નમાઝની ચાવી તહારત (પાકી) છે.”

હદીસ-(૧૯) : અબૂ દાઉદે અબૂ ઓમામા રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી કે હુઝૂરે ફરમાવ્યું : જે તહારત કરીને પોતાના ઘેરથી ફર્જ નમાઝ માટે નીકળ્યો, તેનો અજર એવો છે જેવો હજજ કરનારે એહરામ બાંધનારની અને જે ચાશતની નમાઝ માટે નીકળ્યો તેનો અજર ઉમરો કરનારની જેમ છે. અને એક નમાઝ બીજી નમાઝ સુધી કે બન્નેની વચ્ચે કોઈ લગવ (વ્યર્થ) વાત ન થાય (તેનો અજર) ઈલ્લીયીન (જન્નતનું એક નામ)માં લખેલો છે. અર્થાત કબૂલીયતના દરજ્જા સુધી પહોંચે છે.

હદીસ-(૨૦) તથા (૨૧) : ઈમામ અહમદ તથા નિસાઈ તથા ઈબ્નેમાજાએ અબૂ ઐયૂબ અન્સારી તથા ઉકબા બિનઆમિર રદીયલ્લાહો અન્હોમાથી રિવાયત કરી છે કે હુઝૂરે ફરમાવ્યું :“ જેણે વુઝૂ કર્યું, જેવો કે હુકમ છે અને નમાઝ પઢી, જેવી નમાઝનો હુકમ છે તો જે કાંઈ અગાઉ કર્યું છે માફ થઈ ગયું.”

હદીસ-(૨૨) : ઈમામ અહમદ અબૂઝર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂરે ફરમાવ્યું : જે અલ્લાહ માટે એક સિજદો કરે છે તેના માટે (અલ્લાહ)એક નેકી લખે છે અને એક ગુનોહ માફ કરે છે અને એક દરજ્જો બુલંદ કરે છે.

હદીસ-(૨૩) : કન્જુલ ઉમ્માલમાં છે કે, હુઝૂરે ફરમાવ્યું, જે એકાંતમાં બે રકઅત નમાઝ પઢે કે અલ્લાહ અને ફરિશ્તાઓ સિવાય કોઈ દેખે નહિ તેના માટે જહન્નમથી બરાઅત (મુક્તિ-દુટકારો) લખી દેવામાં આવે છે.

હદીસ-(૨૪) : મુન્યતુલ મુસલ્લીમાં છે કે (હુઝૂરે) ઈરશાદ ફરમાવ્યો દરેક ચીઝમાટે એક ઓળખ હોય છે; ઈમાનની ઓળખ નમાઝ છે.

હદીસ-(૨૫) : મુન્યતુલ મુસલ્લીમાં છે કુ (હુઝૂરે) ફરમાવ્યું : “ નમાઝ દીનનો સ્થંભ છે. જેણે તેને કાયમ રાખી, દીનને કાયમ રાખ્યું, અને જેણે તેને છોડી દીધી દીનનો ધ્વંશ કરી નાખ્યો.”

હદીસ-(૨૬) : ઈમામ અહમદ તથા અબૂ દાઉદ તથા ઉબાદલ બિન સામિત રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂરે ફરમાવ્યું : પાંચ નમાઝો અલ્લાહ તઆલાએ બંદાઓ પર ફર્જ કરી, જેણે સારી રીતે વુઝૂ કર્યું અને સમયસર નમાઝો પઢી અને રૂકૂઅ તથા ખુશૂઅને પૂર્ણ કર્યા તે તેના માટે અલ્લાહ તઆલાએ પોતાની કૃપારૂપે વાયદો કરી લીધો છે કે, તેને બખ્શી દે અને જેણે (આવું) ન કર્યું તેના માટે વાયદો નથી, ચાહે બખ્શીદે ચાહે અઝાબ કરે.

હદીસ-(૨૭) : હાકિમે પોતાની તારીખમાં ઉમ્મુલ મોમેનીન બીબી સિદીકા રદીયલ્લાહો અન્હાથી રિવાયત કરી કે હુઝૂરે ફરમાવે છે કે, અલ્લાહ અઝઝવજલ્લ ફરમાવે છે : જો સમયમાં નમાઝ કાયમ રાખે તો મારા બંદાનું મારી કૃપારૂપે વાયદો છે કે તેને અઝાબ ન આપું અને હિસાબ વિના જન્નતમાં દાખલ કરું.

હદીસ-(૨૮) : દયલમી અબૂ સઈદ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે. હુઝૂરે ફરમાવ્યું : અલ્લાહ તઆલાએ કોઈ એવી ચીઝ ફર્જ ન કરી જે તૌહીદ તથા નમાઝથી બહેતર હોય. જો તેનાથી બહેતર કોઈ વસ્તુ હોત તો અવશ્ય મલાએકા (ફરિશ્તાઓ) પર ફર્જ કરત. તેઓમાં કોઈ રૂકૂઅમાં છે, કોઈ સિજદામાં

હદીસ-(૨૯) : અબૂ દાઉદ તથા તિયાલસી અબૂહુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂરે ફરમાવ્યું, જે બંદો નમાઝ પઢીને તે જગ્યાએ જ્યાં સુધી બેસી રહે છે, ફરિશ્તાઓ તેના માટે ઈસ્તિગફાર કરતા રહે છે. ત્યાં સુધી કે તે બે વુઝૂ થઈ જાય. અથવા ત્યાંથી ઉભો થઈ જાય. મલાએકાનો ઈસ્તિગફાર તેના માટે આ છે. અલ્લાહુમ્મગફીર અલ્લાહુમ્મર્હમ્મો અલ્લાહુમ્મ તુબ અલ્લેહે. (અય અલ્લાહ તું તેને બખ્શી દે, અય અલાહ તું તેના ઉપર રહમ કર, અય અલ્લાહ તેની તૌબા કબૂલ કર.)

અનેક હદીસોમાં આવ્યું છે કે જ્યાં સુધી નમાઝના ઈન્તેઝાર (પ્રતીક્ષા) માં છે, ત્યાં સુધી તે નમાઝમાં જ છે. આ ફઝાઈલ સર્વથા નમાઝના છે. અને ખાંસ ખાસ નમાઝો વિષે જે હદીસો વારિંદ થઈ છે તેમાં કેટલીક આ છે.

નમાઝના ફઝાઈલ

હદીસ-(૩૦) : તિબ્રાની ઈબ્ને ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોમાંથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂરે ઈરશાદ ફરમાવે છે, જે સવારની નમાઝ પઢે છે તે સાંજ સુધી અલ્લાહના ઝિમ્મામાં છે. બીજી રિવાયત છે તું અલ્લાહનો ઝિમ્મો નાતોડ, જે અલ્લાહનો ઝિમ્મો તોડશે અલ્લાહ તઆલા તેને ઉધો કરીને દોઝખમાં નાખી દેશે.

હદીસ-(૩૧) : ઈબ્નેમાજ્જ સલમાન ફારસી રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂરે ફરમાવ્યું, જે સવારે નમાઝ માટે ગયો ઈમાનના ઝંડાની સાથે ગયો. અને જે સવારે બજાર ગયો ઈબ્લીસ (શયતાન) ના ઝંડા સાથે ગયો.

હદીસ-(૩૨) : બયહકીએ શોઅબુલ ઈમાનમાં ઉસ્માન રદીયલ્લાહો અન્હોથી મૌકુફન રિવાયત કરી કે જે સવારની નમાઝ માટે સવાબનો તાલિબ થઈને હાજર થયો, જાણે તેણે સમસ્ત રાત્રી કયામ કર્યો (નફિલ નમાઝ પઢી) અને જે ઈશાની નમાઝ માટે હાજર થયો, જાણે તેણે અર્ધ રાત્રી કયામ કર્યો.

હદીસ-(૩૩) : ખતીબે અનસર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી કે હુઝૂરે ફરમાવ્યું, જેણે ચાહ્લીસ દિવસ સુધી.

ફજર તથા ઈશાની નમાઝ જમાઅત સાથે પઢી તેને અલ્લાહ તઆલા બે બરાઅતો (મુક્તિઓ) અતા ફરમાવશે. એક નાર (આગ)થી અને બીજી નિકાક (મુનાફીકપણા) થી.

હદીસ-(૩૪) : ઈમામ અહમદ અબુહુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુજૂર ફરમાવે છે, રાત અને દિવસના મંલાએકા ફજર તથા અસરની નમાઝમાં ભેગા થાય છે. જ્યારે તેઓ જાય છે તો અલ્લાહ તઆલા તેમને પુછે છે કે ક્યાંથી આવ્યા, જો કે તે જાણે છે. તેઓ અર્જ કરે છે તારા બંદાઓ પાસેથી, જ્યારે અમો તેમની પાસે ગયા તો તેઓ નમાઝ પઢી રહ્યા હતા. અને તેમને નમાઝ પઢતા છોડીને અમો તારી પાસે હાજર થયા છીએ.

હદીસ-(૩૫) : ઈબ્નેમાજા, ઈબ્ને ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુજૂર ફરમાવે છે જે માણસ મસ્જિદમાં જમાઅત સાથે ચાલીસ રાતો ઈશાની નમાઝ પઢે કે જેની રકઅતે ઉલા (પહેલી રકઆત) ફોત ન થાય, અલ્લાહ તઆલા તેના માટે દોઝખથી આઝાદી (વિમુક્તિ) લખી દે છે.

હદીસ-(૩૬) : તિબ્રાનીએ અબુલ્લાહ બિન મસઉદ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી કે હુજૂર ફરમાવે છે, મુનાફિકો પર સઘળી નમાઝોમાં અધિક ભારે નમાઝ ઈશા તથા ફજરની નમાઝ છે. અને તેમાં જે ફઝીલત છે તેને જો તેઓ જાણતા હોત તો નિતમ્બ ઘસડતા જરૂર હાજર થાત, અર્થાત્ જેવું પણ શક્ય હોત. (હાજર થાત)

હદીસ-(૩૭) : બઝઝારે, ઈબ્ને ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરીકે હુજૂર ફરમાવે છે, જે ઈશાની નમાઝ પહેલાં સુઈ રહે, અલ્લાહ તેની આંખને ન સુવડાવે, (અન્નિદ્રાનો રોગ લાગુ પડે.) નમાઝ ન પઢવા પર જે વઈદો (ચેતવણીઓ) આપી તે પૈકી કેટલીક આ છે.

નમાઝ ત્યાગીઓને ચેતવણીઓ :

હદીસ-(૩૮) : સહીહેનમાં નૌફિલ બિન મુઆવિયા રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે હુજૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે જેની નમાઝ ફોતથઈ, જાણે તેનો પરિવાર તથા માલ જતો રહ્યો.

હદીસ-(૩૯) : અબૂનઈમ, અબૂસઈદ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુજૂરે ફરમાવ્યું જેણે ઈરાદાપુર્વક નમાઝ છોડી, જહન્નમના દરવાજા પર તેનું નામ લખી દેવામાં આવે છે.

હદીસ-(૪૦) : ઈમામ અહમદ, ઉમ્મે એમન રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુજૂરે ફરમાવ્યું, ઈરાદાપુર્વક નમાઝ તર્ક ન કરો, જે ઈરાદાપુર્વક નમાઝ છોડી દે છે, અલ્લાહ તથા રસૂલ તેનાથી ભાર મુકત છે.

હદીસ-(૪૧) : શૈબૈને ઉસ્માન બિન અબી આસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરીકે હુજૂર ફરમાવે છે :“ જે દીનમાં નમાઝ નથી તેમાં કોઈ ખૈર (ભલાઈ) નથી.”

હદીસ-(૪૨) : બયહકી હઝરત ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુજૂર ફરમાવે છે, જેણે નમાઝ છોડી દીધી તેનો કોઈ દીન (મઝહબ) નથી. નમાઝ દીનનો સ્થંભ છે.

હદીસ-(૪૩) : બઝઝારે, અબુહુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરીકે હુજૂર ફરમાવે છે, ઈસ્લામમાં તેનો કોઈ હિસ્સો નથી જેના માટે નમાઝ ન હોય (નમાઝ પઢતો ન હોય.)

હદીસ-(૪૪) : ઈમામ અહમદ તથા દારોમી તથા બયહકી શોઅબુલ ઈમાનમાં રાવી (રિવાયત કરનાર) કે હુજૂરે ફરમાવ્યું, જેણે નમાઝ પર રક્ષા (નિરંતરતા) કરી કેયામતના દિવસે તે નમાઝ તેના માટે નૂર તથા બુહાન (પ્રમાણ) તથા નજાત હશે અને જેણે રક્ષા ન કરી તેના માટે ન નૂર છે ન બુહાન ન નજાત અને કયામતના દિવસે કાઝન તથા ફિરઓન તથા હામાન તથા ઉબય બિન ખલફની સાથે હશે. (આ ચારે માણસો દુષ્ટતમ કાફિરો છે. અનુ.)

હદીસ-(૪૫) : બુખારી તથા મુસ્લિમ તથા ઈમામ માલિક, નાફેઅ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હઝરત અમીરૂલ મોમેનીન ફારૂકે આઝમ રદીયલ્લાહો અન્હોએ પોતાના સુબાઓ (ગવર્નરો) પાસે ફરમાન મોકલ્યું કે તમારા સઘળા કામો કરતાં મહત્વનું (કામ) મારી નજરોમાં નમાઝ છે. જેણે તેની રક્ષા કરી અને તેની પર સુરક્ષા કરી તેણે પોતાનો દીન સુરક્ષિત રાખ્યો અને જેણે તેને નષ્ટ કરી તે બીજાઓને સર્વાચિત રીતે નષ્ટ કરશે.

હદીસ-(૪૬) : તિરમિઝી, અબ્દુલ્લાહ બિન શકીક અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, સહાબાએ કિરામ નમાઝ સિવાયનાં કોઈ અમલના ત્યાગને કુફ્ર સમજતા નથી, કેટલીએ એવી હદીસો આવી જેનું જાહિર એ છે કે ઈરાદાપૂર્વક નમાઝનો ત્યાગ કુફ્ર છે. અને કેટલાક સહાબાએ કિરામ ઉદાહરણ રૂપે હઝરત અમીરૂલ મોમેનીન ફારુકે આઝમ તથા અબ્દુરહમાન બિન ઔફ તથા અબ્દુલ્લાહ બિન મસઉદ તથા અબ્દુલ્લાહબિન અબ્બાસ તથા જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ તથા મઆઝ બિન જબલ તથા અબૂ હુરયરહ તથા અબૂ દરદા રદીયલ્લાહો અન્હુમનો એજ મઝહબ હતો. અને કેટલાક ઈમામો જેવાકે ઈમામ અહમદ બિન હંબલ તથાઈસ્હાક બિન રાહવૈહ તથા અબ્દુલ્લાહ બિન મુબારક તથા ઈમામ નખઈનો પણ એજ મઝહબ હતો. જોકે અમારા ઈમામે આઝમ તથા બીજા ઈમામો, તથા કેટલાએ સહાબાએ કિરામ તેની તકફીર (કાફીર હોવાનો ફત્વો) કરતા નથી તે છતાં પણ આ શું ઓછી વાત છે કે જલીલુલકદ્ર (મહાનતમ)હઝરતોની નજરોમાં એવો શખ્સ કાફિર છે.

અહકામે ફિકહીયહ

મસ્અલા-(૧) : દરેક મુકલ્લફ અર્થાત આકિલ-બાલિગ પર નમાઝ ફર્જ અયન છે. તેની ફર્જિયતનો મુન્કિર કાફિર છે અને જે ઈરાદા પૂર્વક છોડે ભલેને એકજ ટાઈમની હોય, અને જે નમાઝ ન પઢતો હોય (તેને) કેદ કરવામાં આવે ત્યાં સુધી કે તૌબા કરે અને નમાઝ પઢવા લાગે. બલ્કે ત્રણ ઈમામો (માલિક તથા શાફેઈ તથા અહમદ રદીયલ્લાહો અન્હુમ)ની નજદીક ઈસ્લામી બાદશાહને તેના કત્લનો હુકમ છે. (દુર્ફે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૨) : બાળકનું વય જ્યારે સાંત વર્ષનું થાય તો તેને નમાઝ પઢવું શીખવાડવામાં આવે અને જ્યારે દશ વર્ષનું થઈ જાય તો મારીને નમાઝ પઢાવવામાં આવે. (અબૂ દાવુદ તથા તિરમિઝી)

મસ્અલાં-(૩) : નમાઝ શુદ્ધ બદની (શારીરિક) ઈબાદત છે, તેમાં નયાબત (નાયબપંજુ) જારી કરી શકાતું નથી અર્થાત એકના વતી થી બીજો પઢી શકતો નથી. એ પણ થઈ શકતું નથી કે ઝિંદગીમાં નમાઝને બદલે કાંઈ માલ ફિદયા તરીકે અદા કરી દે. અલબત્ત જો કોઈના માથે કેટલીક નમાઝો (બાકી) રહી ગઈ હોય અને તે ઈન્તેકાલ કરી ગયો અને વસીયત કરી ગયો કે તેની નમાઝોનો ફિદિયો અદા કરવામાં આવે, તો અદા કરવામાં આવે. અને આશા છે ઈન્શાઅલ્લાહો તઆલા કબૂલ થાય. અને વસીયત વગર પણ વારિસો તેની તરફથી ફિદિયો આપે તો કુબૂલ તથા ક્ષમાની ઉમ્મીદ છે. (દુર્ફે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર તથા બીજાકિતાબો)

મસ્અલા-(૪) : નમાઝની ફર્જિયતનું કારણ વાસ્તવિક ઈલાહી હુકમ છે. અને જાહિરી કારણો સમય છે કે અવ્વલ સમય સુધી જ્યારે અદા કરે અદા થઈ જશે અને ઝિમ્મેદારીની ફર્જથી સાકિત (ચ્યુત) થઈ જશે. અને જો અદા ન કરી ત્યાં સુધી કે સમયનો એક અલ્પ અંશ બાકી છે તો એજ જઝા ખૈર કારણ રૂપ છે. તો જો કોઈ પાગલ અથવા બેહોશ, હોશમાં આવ્યો હોય અથવા હૈઝ તથા નિફાસ વાળી સ્ત્રી પાક થઈ અથવા કોઈ બાળક બાલિગ થયું અથવા કાફિર મુસલમાન થયો અને સમય કેવળ એટલો છે કે અલ્લાહો અકબર કહી લે, તો તે સધળા પર તે સમયની નમાઝ ફર્જ થઈ અને ઉન્માદ તથા બેહોશી (અભાનતા). પાંચ ટાઈમથી વધારે માટે વ્યસ્ત ન હોય તો ભલે તકબીરે તહરીમાનો પણ ટાઈમ ન મળે તો નમાઝ ફર્જ છે. તેની કઝા પઢે. (દુર્ફે મુખ્તાર) હૈઝ તથા નિફાસવાળી સ્ત્રીમાં વિવરણ છે, જે હૈઝ પ્રકરણમાં વર્ણવવામાં આવ્યું છે. (તેની વિગત) જો પૂરી મુદતમાં પાક થઈ જાય તો કેવળ અલ્લાહો અકબર કહેવાની ગુંજાઈશ સમયમાં હોવાથી નમાઝ ફર્જ થઈ જશે. અને જો પૂરી મુદતથી પહેલાં પાક થઈ એટલેકે હૈઝમાં દસ દિવસથી પહેલા અને નિફાસમાં ચાલીસ દિવસથી પહેલાં તો એટલો સમય દરકાર છે કે ગુસ્લ કરીને કપડાં પહેરી અલ્લાહો અકબર કહી શકે. ગુસ્લ કરી શકવામાં ગુસ્લના મામલામાં પાણી લાવવું, કપડાં ઉતારવું, પડદો કરવું પણ દાખલ છે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૫) : નાબાલિગે (નમાઝના) સમયમાં નમાઝ પઢી હતી અને હવે આબિર ટાઈમમાં તે બાલિગ થયો તો તેના પર ફર્જ છે કે, હવે ફરીથી નમાઝ પઢે. એવી જ રીતે (મઆઝઅલ્લાહ - અલ્લાહની પનાહ) કોઈ મુરતદ થઈ ગયો, પછી અંતિમ સમયમાં ઈસ્લામ લાવ્યો, તેના ઉપર તે સમયની નમાઝ ફર્જ છે. ભલે અવ્વલ (શરૂ) ટાઈમમાં મુરતદ થતાં પહેલા નમાઝ પઢી લીધી હોય. (તો પણ) (દુર્ફે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૬) : નાબાલિગ ઈશાની નમાઝ પઢીને સુઈ રહ્યો કે, એહતિલામ (સવખદોપ) થયું અને જાગૃત ન થયો, ત્યાં સુધી કે સૂર્યોદય થયા પછી આંખ ખુલી તો ઈશાની નમાઝનું પુનરાવર્તન કરે અને જો સૂર્યોદય પહેલાં આંખ ખુલી તો તેના પર ઈશાની નમાઝ સર્વાનુમતે ફર્જ છે. (બહરૂરઈક)

મસ્અલા (૭) : કોઈએ શરૂ સમયમાં નમાઝ પઢી ન હતી અને આખિર સમયમાં કોઈ એવું ઉઝર (કારણ) પૈદા થઈ ગયું જેનાથી નમાઝ સાકિત થઈ (માથેથી ઉતરી) જાય છે. દા.ત. અંતિમ સમયમાં હૈઝ તથા નિફાસ થઈ ગયું, અથવા ઉન્માદ અથવા બેહોશી છવાઈ ગઈ તો તે સમયની નમાઝ માફ થઈ ગઈ. તેમના ઉપર તેની કઝા પણ નથી. પરંતુ બેહોશી તથા ઉન્માદમાં શર્ત છે કે લગાતાર પાંચ નમાઝો કરતાં વધારે થઈ જાય. નહીં તો કઝા લાંજિમ થશે. (આલમગીરી રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૮) : એ ગુમાન હતું કે હજુ સમય થયો નથી (ને) નમાઝ પડી લીધી. નમાઝ પછી ખબર પડી કે સમય થઈ ગયો હતો (તો) નમાઝ થઈ નહીં. (દુરૂ મુખ્તાર)

નમાઝોના સમયોનું બયાન

અલ્લાહ તઆલા ફરમાવે છે : “ઈન્નસ્સલાત કાનત અલલ મુમેનીના કિતાબમ મૌકુતા.” (બેશક નમાઝ ઈમાનવાળાઓ પર ફર્જ છે, બાંધેલા સયમાં) અને અલ્લાહ ફરમાવે છે : “ફ સુબ્હાનલ્લાહે હીના તુમ્સુના વ હીના તુસ્બેહુન વ લહુલ્લમ્હો ફીસસમાવાતે વલ્અદૈ વ અશીઅંવ હીના તુઝહેરૂન.” (અલ્લાહની તસ્બી કરો, જે વેળા તમને સાંજ થાય (ઈશા તથા મગીરબની નમાઝ) અને જ્યારે સવાર થાય (ફજરની નમાઝ) અને તેની જ હમ્દ (સ્તુતિ) છે આસ્માનો અને જમીનમાં અને પાછલા પહોરમાં (અસરની નમાઝ) અને જ્યારે તમને દિવસ ઢળે (ઝોહરની નમાઝ).

અહાદીસ : (સમય સંબંધી હદીસો)

હદીસ-(૧) : હાકિમે ઈબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હોમાથી રિવાયત કરી કે, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે, ફજર બે છે. એક તે જેમાં ખાવું હરામ એટલે રોઝદાર માટે અને નમાઝ હલાલ. બીજું તે કે તેમાં નમાઝ (ફજર) હરામ અને ખાવું હલાલ.

હદીસ-(૨) : નિસાઈ, અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે જે માણસે ફજરની એક રકઅત સૂર્યોદય પહેલાં મેળવી લીધી તો તે નમાઝ પામ્યો. (તેને નમાઝ મળી ગઈ) અને જેને અસરની એક રકઅત સૂર્યાસ્ત પહેલાં મળી ગઈ, તેણે નમાઝ પામી લીધી અર્થાત્ તેની નમાઝ થઈ ગઈ. અહીંયા બંન્ને જગ્યાએ રકઅતથી તકબીરે તહરીમા મુરાદ લેવામાં આવશે. અર્થાત્ અસરની નિયત બાંધી લીધી. તકબીરે તેહરીમા કહી લીધી તે સમય સુધી સુરજ ડુબ્યો ન હતો, તો નમાઝ થઈ ગઈ અને કાફિર મુસલમાન થયો અથવા બાળક બમલિગ થયું, તે વખત કે સૂર્યોદય થતા સુધી તકબીરે તહરીમા કહી લેવાનો સમય બાકી હતો તે સવારની નમાઝ તેના ઉપર ફર્જ થઈ ગઈ, કઝા પઢી લે. અને સૂર્યોદય પછી મુસલમાન થયો અથવા બાલિગ થયો તો તે નમાઝ તેના ઉપર ફર્જ ન થઈ.

હદીસ-(૩) : તિરમિઝી, રાફેઅબિન ખુદૈજ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂર ફરમાવે છે કે, ફજરની નમાઝ અજવાળામાં પઢો કે તેમાં બહુ જ અઝીમ સવાબ છે.

હદીસ-(૪) : દયલમીની રિવાયત અનસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી છે કે, તેનાથી તમારી મગફેરત થઈ જશે અને દયલમીની બીજી રિવાયત તેમનાથી જ છે કે જે ફજરને રોશન કરીને પઢશે. અલ્લાહ તઆલા તેની કબ્ર તથા કલ્બ (હૃદય) તે મુનવ્વર (પ્રકાશિત) કરશે. અને તેની નમાઝ કબુલ કરશે.

હદીસ-(૫) : તિબ્રાની ઔસતમાં અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે : “મારી ઉમ્મત સર્વદાફિરત અર્થાત્ દિને હકક પર રહેશે, જ્યાં સુધી ફજરને અજવાળા માં પઢશે.

હદીસ-(૬) : ઈમામ અહમદ તથા તિરમિઝી, અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂરે અકદસ

સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે : “નમાઝ માટે અવ્વલ તથા આખિર છે. અવ્વલ સમય ઝોહરનો તે સમય છે કે સૂર્ય ઢળી જાય અને આખિર તે સમયે કે અસરનો સમય આવી જાય. અને આખિર સમય એ કે સૂર્યનો ગોળો પીળો પડી જાય. અને મગરિબનો અવ્વલ સમય તે સમયે કે સૂર્ય ડૂબી જાય, અને તેનો આખિર સમય જ્યારે શફક (લાલિમા-સંધ્યા) ડુબી જાય અને ઈશાનો અવ્વલ સમય જ્યારે શફક ડુબી જાય અને તેનો આખરી સમય જ્યારે અર્ધ રાત્રી થઈ જાય. (અર્થાત્ કરાહત વગર ઉચિત સમય).

હદીસ-(૭) : બુખારી તથા મુસ્લિમ, અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે કે, ઝોહરને ઠંડી કરીને પઢો કે સખત ગરમી જહન્નમના જોશથી છે. દોઝખે પોતાના રબ્બ પાસે શિકાયત કરી, મારા કેટલાક તત્વો કેટલાકને ખાઈ જાય છે. તેને બે વાર શ્વાસ લેવાની ઈજાજત મળી, એક શિયાળામાં અને એક ઉનાળામાં.

હદીસ-(૮) : સહીહ બુખારી શરીફમાં મુસાફિરોના અઝાન પ્રકરણમાં છે કે, અબૂઝર રદીયલ્લાહો અન્હો કહે છે, અમો રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમની સાથે એક સફરમાં હતા. મોઅઝઝિન (બાંગી) એ અઝાન પઢવાનું શરૂ કર્યું તો હુઝૂરે ફરમાવ્યું : ઠંડી કર, ફરી વિચાર કર્યો તો ફરમાવ્યું : ઠંડી કર, ફરી ઈરાદો કર્યો તો ફરમાવ્યું : ઠંડી કર, ત્યાં સુધી કે છાંયડો ટેકરીઓની બરાબર થઈ ગયો.

હદીસ-(૯ તથા ૧૦) : ઈમામ અહમદ તથા અબૂ દાઉદ, અબૂ ઐયુબ તથા ઉકબા બિન આમિર રદીયલ્લાહો અન્હોમાથી રિવાયત કરે છે કે, મારી ઉમ્મત હંમેશા (સર્વદા) ફિતરત પર રહેશે. જ્યાં સુધી કે મગરીબમાં એટલી તાખીર (ઢીલ) કરશે કે તારલા ગુંથાઈ જાય.

હદીસ-(૧૧) : અબૂ દાઉદ અબ્દુલ અઝીઝ બિન રફીઅ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી કે, રસૂલેપુદા સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે દિવસની નમાઝ (અસર) વાદળોના દિવસોમાં જલ્દી (વહેલી) પઢો અને મગરીબમાં તાખીર (વિલંબ) કરી.

હદીસ-(૧૨) : ઈમામ અહમદ અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રાવી કે હુઝૂર ફરમાવે છે કે, જો આ વાત ન હોત કે મારી ઉમ્મત પર ભારરૂપ થઈ જશે તો હું તેમને આજ્ઞા કરી દેત કે દરેક વુજૂ સાથે મિસ્વાક કરો અને ઈશાની નમાઝ તૃતિયાંશ અથવા અર્ધ રાત્રી સુધી વિલંબિત કરી દેત કે રબ્બ તબારક વ તઆલા આસ્માન પર (તે સમયે) પાસ રહમની તજલ્લી કરે છે. અને સવાર સુધી કહેતો રહે છે કે કોઈ સાઈલ (માંગનાર) કે તેને આપું, છે કોઈ મગફિરત ચાહનાર કે તેની મગફિરત કરું, છે કોઈ દુઆ કરનાર કે તેની દુઆ કબુલ કરું.

હદીસ-(૧૩) : તિબ્રાની ઔસતમાં અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે, જ્યારે ફજરનો ઉદય થઈ જાય તો કોઈ (નિફલ) નમાઝ નથી. સિવાય ફજરની બે રકઅત.

હદીસ-(૧૪) : બુખારી તથા મુસ્લિમમાં અબૂ સઈદ પુદરી રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂર ફરમાવે છે સવારની નમાઝ પછી કોઈ નમાઝ નથી જ્યાં સુધી કે સૂર્ય બુલંદ ન થઈ જાય. (સૂર્યોદય પછી વીસ મિનિટ બાદ નમાઝ પઢી સકાય છે-અનું) અને અસરની નમાઝ પછી સૂર્યાસ્ત સુધી કોઈ નિફલ નમાઝ પઢી શકાતી નથી.

હદીસ-(૧૫) : સહીહૈનમાં અબ્દુલ્લાહ સનાબહી રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂરે ફરમાવ્યું સૂર્ય શયતાનના શિગડા સાથે ઉદય થાય છે. જ્યારે બુલંદ થઈ જાય છે તો અલગ થઈ જાય છે. પછી જ્યારે માથાના સિધાણ પર આવે છે તો શયતાન તેની નિકટ થઈ જાય છે જ્યારે ઢળી જાય છે તો હઠી જાય છે, પછી જ્યારે અસ્ત થવા ચાહે છે, શયતાન તેની નિકટ થઈ જાય છે. જ્યારે ડુબી જાય છે જુદો થઈ જાય છે. તો આ ત્રણ સમયોમાં નમાઝ ન પઢે.

ફિક્કલી મસાઈલ

ફજરનો સમય :

મસ્અલા-(૯) : ફજરનો સમયસુબ્હ સાદિકના ઉદયથી સૂરજનું કિરણ ચમકે ત્યાં સુધી છે. (મતુન)

ફાયદો : સુબ્હ સાદિક એક રોશની છે કે પૂર્વ દિશાએ જ્યાંથી સૂરજ ઉદય થનાર છે તેના ઉપર આસ્માનના કિનારામાં દેખાય છે. અને વધતી જાય છે, ત્યાં સુધી કે સમસ્ત આકાશ પર ફેલાઈ જાય છે અને જમીન પર અજવાળું થઈ જાય છે. અને તેનાથી પહેલાં આકાશની વચ્ચે એક વિસ્તૃત સફેદી જાહેર થાય છે, જેની નીચે સમસ્ત આકાશ શ્યામ હોય છે. સુબ્હ સાદિક તેની નીચેથી ફૂટીને ઉતર-દિશાએ તથા દક્ષિણ દિશાએ બને પાસાઓ પર ફેલાઈને ઉપર વધે છે. આ લાંબી સુફેદી તેમાં લુપ્ત થઈ જાય છે. તેને સુબ્હે કાઝિબ કહે છે. તેનાથી ફજરનો સમય થતો નથી. કેટલાકોએ જે એમ લખ્યું છે કે સુબ્હ સાદિક તેમાં લુપ્ત થઈ જાય છે તેને સુબ્હે કાઝિબ કહે છે. તેનાથી ફજરનો સમય થતો નથી. કેટલાકોએ જે એમ લખ્યું છે કે સુબ્હ કાઝિબની સફેદી પાછળથી શ્યામ થઈ જાય છે. આ કેવળ ગલત છે, સાચું એ છે જે અમોએ બયાન કર્યું છે.

મસ્અલા-(૧૦) : મુખતાર (પસંદીદા) એ છે કે ફજરની નમાઝમાં શુબ્હસાદિકની સુફેદી ચમકીને જરા ફેલાવવી શરૂ થાય તેનો એઅતેબાર (વિશ્વાસ) કરવામાં આવે અને ઈશા અને સહરી ખાવામાં તેના આરંભિક ઉદયનો એ'તબાર (વિશ્વાસ) કરવામાં આવે. (આલમગીરી)

ફાયદો : સુબ્હ સાદિક ચમકવાથી સૂર્યોદય સુધી તે નગરોમાં ઓછામાં ઓછો એક કલાક અઢાર મિનિટ છે. અને વધુ અંકે કલાક પાંત્રિસ મિનિટ. ન એનાયો ઓછું થશે ન વધારે. (૨૧) અંકે વીસ માર્યે એક કલાક અઢાર મિનિટ થાય છે. પછી વધતુ રહે છે ત્યાં સુધી કે (૨૨) જૂને પૂરો એક કલાક પાંત્રીસ મિનિટ થઈ જાય છે, પછી ઘટવું શરૂ થઈ જાય છે ત્યાં સુધી કે (૨૨) સપ્ટેમ્બરે એક કલાક અઢાર મિનિટ થઈ જાય છે. પછી વધે છે ત્યાં સુધી કે (૨૨) ડિસેમ્બરે એક કલાક ચોવીસ મિનિટ થાય છે. પછી ઓછું થતું રહે છે, ત્યાં સુધી કે (૨૧) અંકવીસ માર્યે એજ એક કલાક અઢાર મિનિટ થઈ જાય છે. જે માણસ સારો સમય જાણતો ના હોય તેણે ગરમીઓમાં એક કલાક ચાલીસ મિનિટ બાકી રહેવા પર શહેરી છોડી દેવી જોઈએ. ખાસ કરીને જૂન-જૂલાઈમાં અને શિયાળામાં દોઢ કલાક બાકી રહેવા પર. ખાસ કરીને ડિસેમ્બર-જાન્યુઆરીમાં અને માર્યે તથા સપ્ટેમ્બરના એતમાં જ્યારે દિવસ-રાત બરાબર હોય છે, તો સહેરી એક કલાક ચોવીસ મિનિટ પર બંધ કરે અને સહેરી બંધ કરાવાનો જે સમય બયાન કરવામાં આવ્યો તેના આઠ દસ મિનિટ પછી અજાન પઢવામાં આવે કે જેથી સહેરી અને અજાન બન્ને બાજુએ સાંવધાની રહે. કેટલાક અજાન લોકો સૂર્યોદયથી બે-પોણાબે કલાક પહેલા અજાન પઢી દે છે, પછી એજ સમયે સુન્નત બલ્કે કેટલીક વખત ફર્જ પણ પઢી લે છે. આમ કરવાથી ન તે અજાન થઈ ન તે નમાઝ. કેટલાક લોકોએ રાત્રીનો સાતમો ભાગ ફજરનો સમય સમજી રાખ્યો છે. આ હરગિઝ સાચું નથી. જૂન-જૂલાઈના મહીનામાં જ્યારે દિવસ મોટો હોય છે અને રાત લગભગ દસ કલાકની આ દિવસોમાં અલબત સવારનો સમય, રાતના સાતમો ભાગ અથવા તેનાથી થોડિક મિનિટ પહેલાં થઈ જાય છે. પરંતુ ડિસેમ્બર જાન્યુઆરી મહિનામાં જ્યારે કે રાત (૧૪) કલાકની હોય છે, ત્યારે ફજરનો સમય નવમો ભાગ બલકે તેનાથી પણ ઓછો થઈ જાય છે ફજરના સમયના આરંભની ઓળખ મુશ્કેલ છે. ખાસ કરીને જ્યારે કે આકાશ ઘૂંઘળું હોય અથવા ચાંદની રાત હોય, આથી સર્વદા સૂર્યોદયનો ખ્યાલ રાખો કે, આજે જે સમયે ઉદય થયો બીજા દિવસે એજ ગણનાએ ઉપરોક્ત ઉલ્લેખ કરેલ સમયની અંદર અંદર અજાન તથા ફજરની નમાઝ અદા કરવામાં આવે. (અજ-ઈફાદાતે રઝવીયા)

ઝોહર તથા જુમ્આનો સમય

ઝોહર તથા જુમ્આનો સમય સૂરજ ઢળવાથી ત્યાં સુધી છે કે, દરેક ચીઝનો-પડછાયો પોતાના અસલી પડછાયા કરતાં બમણો થઈ જાય. (મતુન)

ફાયદો : દરેક દિવસનો અસલી પડછાયો તે પડછાયો છે કે તે દિવસે સૂર્ય રેખા મધ્યાહન પહોંચવાના સમયે હોય છે અને તે મોસમ શહેરોના વિવિધ હોવાથી સમય વિવિધ હોય છે. દિવસ જેટલો ઘટે છે છાંયડો વધતો જાય છે. અને દિવસ વધે છે છાંયડો ઓછો થતો જાય છે. અર્થાત્ શિયાળામાં અધિક થાય છે અને ઉનાળામાં ઓછો. અને તે શહેરોમાં કે ખતે ઈસ્તેવા (વિષુવૃત રેખા)ની નિકટમાં આવેલા છે, બલકે કેટલાક સ્થળોએ અમૂક મોસમમાં બિલ્કુલ હોતો જ નથી. જ્યારે સૂર્ય સિમ્ને-રાસ્ત પર (સાવ અનુકૂળ દિશાએ) હોય છે, જેવું કે શિયાળાની ઋતુ ડિસેમ્બર મહિનામાં અમારા દેશ (ભારત)ના વિષુવૃત રેખા પર કે ૨૮ અક્ષાંશની નિકટ આવેલ છે, સાડા આઠ કદમથી વધારે અર્થાત્ સવાયા જેટલું અસલી છાંયડો થઈ જાય છે અને મક્કા મોઅઝઝમામાં જે ૨૧ અક્ષાંસ પર આવેલું છે. તે દિવસોમાં ૭ કદમ કરતાં થોડોક વધારે હોય છે. એનાથી વધારે પછી નથી થતો. એવી જ રીતે ઉનાળાની ઋતુમાં મક્કા મોઅઝઝમામાં ૨૭ થી ૩૦ મે સુધી બપોરના સમયે બિલ્કુલ પડછાયો હોતો નથી. તે પછી તે પડછાયો ઉલ્ટો જાહેર થાય છે અર્થાત્ પડછાયો (છાંયડો) જે ઉત્તરમાં પડતો હતો હવે મક્કા મોઅઝઝમામાં દક્ષિણમાં હોય છે અને ૨૨ જૂન સુધીમાં ૧/૪ કદમ સુધી વધીને ફરી ઘટે છે. ત્યાં સુધી કે ૧૫ જુલાઈ થી ૧૮ જુલાઈ સુધી, ફરી વિલુપ્ત થઈ જાય છે. તે પછી ફરી ઉત્તર દિશાએ જાહેર થાય છે. અને અમારા દેશ (ભારત)માં ન ક્યારેય દક્ષિણમાં પડે છે ન ક્યારેય વિલુપ્ત થાય છે. બલકે સૌથી ઓછો છાંયડો ૨૨ જૂને અર્ધો કદમ બાકી રહે છે.

(એફાદાતે રિઝવીયા)

ફાયદો : સૂરજ ઢળવાની ઓળખ એ છે કે, સરખી જમીનમાં સમતલ લાકડી એવી રીતે સીધી ઉભી રોપોડે, પૂર્વ અથવા પશ્ચિમ તરફ નમેલી ન હોય. સૂરજ જેટલો ઉચે ચઢતો જશે તે લાકડીનો પડછાયો ઓછો થતો જશે. જ્યારે ઓછો થવો અટકી જાય તો તે સમયે રેખા મધ્યાહને પહોંચી, તે વખતનો પડછાયો, અસલી (મૂળ) પડછાયો છે. તે પછી વધવો શરૂ થશે. અને એ દલીલ છે કે રેખા મધ્યાહનેથી ઉલંઘન કરી ગઈ: હવે ઝોહરનો સમય થયો. આ એક અટકળ છે એટલા માટે કે પડછાયોનું ઓછું વત્તું થવું ખાસ કરીને ઉનાળામાં જલ્દીથી ખબર પડતી નથી. આનાથી ઉત્તમ રીત મધ્યાહનેની રેખા છે. સમતલ જમીનમાં બહુ જ સાચા કમ્પાસથી સૂર્યની સિધાણ પર મધ્યાહનેની રેખા દોરી લેવામાં આવે અને આ દેશોમાં તે રેખાના દક્ષિણ કિનારા પર કોઈ મજૂતી પ્રકારની બહુજ બારીક અણીદાર લાકડી બહુજ સીધી રોપો કે પૂર્વ અથવા પશ્ચિમ તરફ બિલકુલ ઝૂકેલી ન હોય તે મધ્યાહને રેખા તેના કાયદાના બરાબર મધ્યમાં જ હોય. જ્યારે તેની અણીનો પડછાયો તે રેખા પર લાગુ પડે. બરાબર બપોર થઈ ગયું. જ્યારે વાળ બરાબર પૂર્વ બાજુએ નમે ત્યારે બપોર ઢળી ગયું, ઝોહરનો સમય થઈ ગયો.

અંસરનો સમય : ઝોહરનો સમય પૂરો થયા પછી અસલી પડછાયા સિવાયથી બમણો પડછાયો થવાથી સૂરજ ડુબવા સુધી છે.

(મતૂન)

ફાયદો : તે શહેરોમાં અસરનો સમય ઓછામાં ઓછો એક કલાક પાંત્રીસ મિનિટ. અને વધુમાં વધુ બે કલાક છ મિનિટ છે. તેની વિગત આ પ્રમાણે છે, ૨૪ ઓક્ટોબર નિકટતમ પ્રવેશથી મહીનાના અંત સુધી એક કલાક ૩૬ મિનિટ, પછી ૧લી નવેમ્બર થી ૧૮ ફેબ્રુઆરી સુધી એટલેકે પોણા ચાર મહીના સુધી લગભગ એક કલાક ૩૫ મિનિટ વર્ષમાં આ સૌથી નાની અસરનો સમય છે. આ પ્રદેશોમાં અસરનો સમય ક્યારેય આનાથી ઓછો થતો નથી. પછી તે ૧૮ ફેબ્રુઆરી મીન પ્રવેશથી મહીનાના અંત સુધી એક કલાક ૩૬ મિનિટ પછી માર્ચના પ્રથમ અઠવાડિયામાં એક કલાક ૩૭ મિનિટ. બીજા અઠવાડિયામાં એક કલાક ૩૮ મિનિટ ત્રીજા અઠવાડિયામાં એક કલાક ૪૦ મિનિટ, પછી ૨૧ મી માર્ચ મેક્સરાશિના પ્રવેશથી મહીનાના અંત સુધી એક કલાક ૪૧ મિનિટ પછી એપ્રિલના પહેલા અઠવાડિયામાં એક કલાક ૪૩ મિનિટ, બીજા અઠવાડિયામાં એક કલાક ૪૫ મિનિટ, ત્રીજા અઠવાડિયામાં એક કલાક ૪૮ મિનિટ. પછી ૨૦ તથા ૨૧ એપ્રિલ વૃષભ રાશિનો પ્રવેશથી મહીનાના અંત સુધી એક કલાક ૫૦ મિનિટ. પછી મેમહિનાના પહેલા અઠવાડિયામાં એક કલાક ૫૩ મિનિટ. બીજા અઠવાડિયામાં એક કલાક ૫૫ મિનિટ, ત્રીજા અઠવાડિયામાં એક કલાક ૫૮ મિનિટ, પછી ૨૨-૨૩ મેમિથુન પ્રવેશથી મહીનાના અંત સુધી બે કલાક એક મિનિટ પછી જૂન મહિનાના પહેલા અઠવાડિયામાં બે કલાક ૩

મિનિટ, બીજા અઠવાડીયામાં બે કલાક ૪ મિનિટ, ત્રીજા અઠવાડીયામાં બે કલાક ૫ મિનિટ. પછી ૨૨ જૂન કર્ક પ્રવેશથી મહિનાના અંત સુધી બે કલાક ૬ મિનિટ, પછી જુલાઈથી પ્રથમ અઠવાડીયામાં બે કલાક પાંચ મિનિટ બીજા અઠવાડીયામાં બે કલાક ચાર મિનિટ. ત્રીજા અઠવાડીયામાં બે કલાક બે મિનિટ. પછી ૨૩ જુલાઈ સિંહરાશીના પ્રવેશથી બે કલાક એક મિનિટ, તે પછીથી મહિનાના અંત સુધી બે કલાક, પછી ઓગષ્ટના પહેલા અઠવાડીયામાં એક કલાક ૫૮ મિનિટ, બીજા અઠવાડીયામાં એક કલાક ૫૫ મિનિટ, ત્રીજા અઠવાડીયામાં એક કલાક ૫૧ મિનિટ. પછી ૨૩-૨૪ ઓગસ્ટ કન્યારાશીના પ્રવેશથી એક કલાક ૫૦ મિનિટ પછી તે પછીથી મહિનાના અંત સુધી એક કલાક ૪૮ મિનિટ, પછી સપ્ટેમ્બર ના પહેલા અઠવાડીયામાં એક કલાક ૪૬ મિનિટ, બીજા અઠવાડીયામાં એક કલાક ૪૪ મિનિટ, ત્રીજા અઠવાડીયામાં એક કલાક ૪૨ મિનિટ. પછી ૨૩-૨૪ સપ્ટેમ્બર તુલા રાશીના પ્રવેશમાં એક કલાક ૪૧ મિનિટ તે પછી મહિનાના અંત સુધી એક કલાક ૪૦ મિનિટ પછી ઓક્ટોબરના પહેલા અઠવાડીયામાં એક કલાક ૩૮ મિનિટ, બીજા અઠવાડીયામાં એક કલાક ૩૮ મિનિટ, ત્રીજા અઠવાડીયામાં ૨૩ ઓક્ટોબર સુધી એક કલાક ૩૭ મિનિટ, સૂર્યાસ્ત પહેલાં અસરનો સમય શરૂ થાય છે. (અજ-એફાદાતે રિઝવીયા) (તા. ક. એટલે ઉપર સૂર્યવ્યા પ્રમાણે તેટલા કલાક અને મિનિટ પહેલા અસરનો વક્ત શરૂ થશે. અનુ.)

મગરિબનો સમય

મગરિબનો સમય ગુરૂબે આફતાબ (સૂર્યાસ્ત)થી ગુરૂબે સફક (સંઘ્યા અસ્ત) સુધી છે. (મતૂન) મસ્અલા (૧૧) : શફક અમારા મઝહબ (હન્ફીમસ્લક)માં તે સફેદીનું નામ છે જે પશ્ચિમ દિશામાં લાલિમાં ડુબવા પછી ઉત્તર-દક્ષિણ સુબ્હશાદિકની જેમ ફેલાયેલી રહે છે. (હિદાયા, શરહે વકાયા, આલમગીરી, એફાદાતે રિઝવીયા) અને આસમયે તે શહેરોમાં ઓછામાં ઓછો એક કલાક ૧૮ મિનિટ અને વધુમાં વધુ એક કલાક ૩૫ મિનિટ હોય છે. (ફતાવારિઝવીયા) ફકીરે (લેખકે) પણ અધિકતાથી તેનો અનુભવ કર્યો છે. (એટલે હજરત મૌલાના શાહ મુફતી અમઝદઅલી રહમતુલ્લાહે અલયહે)

ફાયદો : દરરોજના સવાર અને મગરિબ બંનેના સમયો બરાબર હોય છે.

બુલાસો : સવારનો સમય સુબ્હ સાદિક થી શરૂ થાય છે. દા.ત. ૨૧મી માર્ચે સવારનો સમય ૧-૧૮ મિનિટ રહે છે, તો તેજ દિવસે મગરિબનો સમય પણ ૧-૧૮ મિનિટ સુધી રહેશે દા.ત. ૬-૦૦ વાગે સુર્ય ડૂબી ય તો ૭-૧૮ મિનિટે મગરિબનો સમય પુરો થઈ જશે. અને પછી ઈશાનો સમય શરૂ થઈ જશે. અનુ.

ઈશા તથા વિત્રનો સમય

ઈશા તથા વિત્રનો સમય મજકુર સફેદી ખલાસ થયા પછીથી ફજરના તુલુઅ સુધી છે. આ ઉત્તર-દક્ષિણ ફેલાએલ સુફેદી પૂર્વ-પશ્ચિમ વિસ્તૃત બાકી રહે છે, તેનો કોઈ એતેબાર વિશ્વાસ નથી. તે પશ્ચિમ દિશામાં સુબ્હ કાઝિબના અનુરૂપ છે.

મસ્અલા (૧૨) : જો કે ઈશા તથા વિત્રનો સમય એક છે, પરંતુ પરસ્પર તેમાં તરતીબ ફર્ક છે કે ઈશાથી પહેલાં વિત્રની નમાઝ પઢી લીધી તો થશે જ નહીં. અલબત્ત ભૂલથી જો વિત્ર પહેલાં પઢી લીધી અથવા પાછળથી ખબર પડી કે ઈશાની નમાઝ વુઝૂ વગર પઢી હતી અને વિત્ર વુઝૂની સાથે (પઢી હતી) તો વિત્ર (ની નમાઝ) થઈ ગઈ. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૧૩) : જે શહેરોમાં ઈશાનો સમય જ ન આવે કે, શફક ડુબતાં જ અથવા ડુબવાથી પહેલાં ફજર (નો સમય) ઉદય થઈ જાય. (જેવું કે બલગારીયા) તથા લંડન કે તે સ્થળોએ દરેક વર્ષે ચાલીસ રાત્રીઓ એવી હોય છે કે ઈશાનો સમય આવતો જ નથી. અને કેટલાક દિવસોમાં સેકન્ડો અને મિનિટો માટે જ હોય છે તો ત્યાં વાળાઓ તે દિવસોની ઈશા તથા વિત્રની કઝા પઢે.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મુસ્તહબ સમયો

ફજરમાં તાપીર (વિલંબ) મુસ્તહબ છે. અર્થાત અસ્ફારમાં (જ્યારે ખૂબ અજવાળું થાય એટલે કે જમીન પ્રકાશિત થઈ જાય) શરૂ કરે પરંતુ એવો સમય હોવો મુસ્તહબ છે કે ૪૦ થી ૬૦ આપતો સુધી તરતીલથી પઢી શકે, પછી સલામ ફેરવ્યા પછી એટલો સમય બાકી રહે કે જો નમાઝમાં ફસાદ (કોઈ નુક્સ) જાહેર થાય તો તહારત કરીને તરતીલ સાથે ચાલીસથી સાઈઠ આપતો સુધી ફરીથી (બીજી વાર) પઢી શકે. અને એટલી તાપીર મકરૂહ છે કે સર્યોદયની આશંકા થઈ જાય

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર, આલમગીરી)

મસ્અલા (૧૪) : હાજીઓ માટે મુઝદલેફામાં બહુ જ અવ્વલ સમયમાં ફજર પઢવું મુસ્તહબ છે. (આલમગીરી)
મસ્અલા (૧૫) : સ્ત્રીઓ માટે સર્વદા ફજરની નમાઝ ગલ્સ (અર્થાત્ ફજરની અવ્વલ સમયમાં) મુસ્તહબ છે. અને બાકીની નમાઝોમાં બહેતર એ છે કે પુરૂષોની જમાઅતનો ઈન્તેઝાર કરે, જ્યારે જમાઅત થઈ જાય તો (તે પછી) પઢે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૧૬) : શિયાળાની ઝોહરમાં જલ્દી (પઢવું) મુસ્તહબ છે. ગરમીના દિવસોમાં વિલંબ મુસ્તહબ છે ભલે એકલો પઢે કે જમાઅતની સાથે. હા, (જો) ગરમીઓમાં ઝોહરની જમાઅત અવ્વલ સમયમાં થતી હોય તો મુસ્તહબ સમય માટે જમાઅત ત્યાગ જાઈજ નથી. રવી (પાક)ની મોસમ (ઋતુ) શિયાળાના હુકમમાં છે.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર, આલમગીરી)

મસ્અલા (૧૭) : જુઆનો મુસ્તહબ સમય એજ છે જે ઝોહર માટે છે. (બહર)

મસ્અલા (૧૮) : અસરની નમાઝમાં હંમેશા તાપીર (વિલંબ) મુસ્તહબ છે. પરંતુ એટલો નહી કે સૂર્યના ગોળામાં પીળાશ આવી જાય કે તેના ઉપર નિઃસંકોચ દ્રષ્ટિ જમાવી શકાય. તડકાની પીળાશનો એતબાર નથી.

(આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા (૧૯) : બેહતર એ છે કે ઝોહર મિસ્લે અવંલમાં પઢો અને અસર મિસ્લેસાનીમાં પઢો. (ગુનિયત) (તા.ક. ઝોહરનો સમય જુઓ.)

મસ્અલા (૨૦) : અનુભવથી સાબિત થયું છે કે, સૂર્યના ગોળામાં આ પીળાશ તે સમયે આવી જાય છે, જ્યારે ગુરૂબ (સૂર્યાસ્ત)માં ૨૦ મિનિટ બાકી રહે છે. તો એટલા પ્રમાણમાં કરાહતનો સમય છે. એવીજ રીતે સૂર્યોદય પછી વીસ (૨૦) મિનિટ પછી, નમાઝના જવાઝ (જાઈજ હોવા) નો સમય થઈ જાય છે. (ફતાવારિઝવિયા)

મસ્અલા (૨૧) : તાપીરથી મુરાદ એ છે કે, મુસ્તહબ સમયના બે હિસ્સા કરવામાં આવે, પાછલા ભાગમાં નમાઝ (અદા) કરો. (બહરૂઈક)

મસ્અલા (૨૨) : અસરની નમાઝ મુસ્તહબ સમયમાં શરૂ કરી હતી પરંતુ એટલું લંબાણ કર્યું કે, મકરૂહ સમય આવી ગયો તો તેમા કરાહત નથી. (બહર, આલમગીરી તથા દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૨૩) : વાદળોના દિવસો સિવાય મગરિબમાં હંમેશા જલ્દી (શીઘ્રતા) મુસ્તહબ છે. અને બે રકઅત કરતા વધારે તાપીર (વિલંબ) મકરૂહે તનજીહી છે. અને જો સફર તથા બીમારી વિગેરે ઉઝર (કારણ) વગર એટલો વિલંબ કર્યો કે તારલાઓ ચમકવા લાગ્યા તો મકરૂહે તહરીમી છે.

(દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી, ફતાવારિઝવીયહ)

મસ્અલા (૨૪) : ઈશામાં ત્રીજા ભાગની રાત્રી સુધી વિલંબ મુસ્તહબ છે. અને અર્ધા રાત સુધી મુબાહ (ઉચિત) છે અર્થાત જ્યારે કે અર્ધી રાત થવાથી પહેલાં ફર્જ પઢી લીધા. અને એટલો વિલંબ કર્યો કે રાત્રી ઢળી ગઈ (તો) મકરૂહ છે કે, જમાઅતથી તકલીલ (જમાઅતમાં ઘટાડો)ના કારણરૂપ છે. (બહર, દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૨૫) : ઈશાની નમાઝ પહેલાં સુઈ જવું અને ઈશાની નમાઝ પછી દુનિયાની વાતો કરવું કિસ્સા કહાનીઓ કહેવું, સાંભળવું મકરૂહ છે. જરૂરી વાતો અને કુર્આન મજ્હદની તિલાવત કરવામાં વાંધો નથી. એવી જ રીતે ફજરના તુલૂઅ (સુબહ સાદિક થી સુરજના તુલૂઅ (સૂર્યોદય) સુધી ઝિકે ઈલાહી સિવાય દરેક વાત મકરૂહ છે. (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૨૬) : જે માણસ જાગવા પર વિશ્વાસ ધરાવતો હોય તેણે પાછલી રાતના વિત્ર પઢવું મુસ્તહબ છે. નથી. નહીં તો પહેલાં પઢી લે. પછી જો પાછળથી આંખ ખૂલેતો તહજજુદ પઢે. વિત્રનું પૂનરાવર્તન જાઈજ નથી. (દુર્રે મુખ્તાર, રદ્દુલ મુહત્તાર)

મસ્અલા (૨૭) : વાદળના દિવસે અસર તથા ઈશામાં ઉજલત (શિખ્રતા) મુસ્તહબ છે. અને બાકી નમાઝોમાં વિલંબ. (મતુન)

મસ્અલા (૨૮) : સફર (પ્રવાસ) વિગેરે કોઈ ઉઝરના કારણે બે નમાઝોનું એક સમયમાં એકત્ર કરવું હરામ છે. ભલે એમ હોય કે બીજીને પ્રથમના જ સમયમાં પઢે. અથવા એવી રીતે કે પ્રથમ વાળીને એટલા પ્રમાણમાં વિલંબ કરે કે તેનો સમય ચાલ્યો જાય અને બીજીના સમયમાં પઢે. પરંતુ આ બીજી સુરત (હાલત)માં પહેલી નમાઝ (તેના) માથેથી સાંકિત થઈ (ઉતરી) ગઈ, કે કઝાની રીતે પઢી લીધી. જો કે નમાઝ કઝા કરવાનો કબીરો ગુનાહ માથે આવ્યો. અને પહેલી સુરતમાં તો બીજી નમાઝ થશે જ નહીં, અને ફર્જની જવાબદારી બાકી છે. હા, જો સફર તથા બિમારી વગેરેના ઉઝરથી જાહેર રીતે એકત્ર કરે કે પહેલીને તેના અંત સમયમાં અને બીજી તેના અવ્વલ સમયમાં પઢે કે વાસ્તવમાં બંને પોતપોતના સમયમાં ઘટિત થાય તો કોઈ વાંધો નથી. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૨૯) : અરફાત તથા મુજદલેફહ, તે હુકમથી વિમુક્ત છે કે, અરફાતમાં ઝોહર તથા અસર, ઝોહરના સમયમાં પઢવામાં આવે, અને મુજદલેફહમાં, મગરિબ તથા ઈશા, ઈશાના સમયમાં પઢવામાં આવે. (આલમગીરી)

મકરૂહ સમયો

સૂર્યોદય, સૂર્યાસ્ત તથા મધ્યાહન (નિસ્કુનહાર), આ ત્રણે સમયોમાં કોઈ નમાઝ જાઈજ નથી. ન ફર્જ, ન વાજિબ, ન નફિલ, ન અદા ન કઝા. એવી જ રીતે (કુર્આનની) તિલાવતનો સિજદો તથા સહવનો સિજદો પણ નાજાઈજ છે. અલબત જો તે દિવસે અસરની નમાઝ પઢી નથી તો ભલે સૂર્ય ડૂબતો હોય; પઢી લે, પરંતુ આટલો વિલંબ કરવું હરામ છે. હદીસમાં તેને મુનાફિકની નમાઝ ફરમાવ્યું છે. ઉદયથી મુરાદ સૂર્યની કિનાર જાહેર થવાથી ત્યાં સુધી છે કે તેના ઉપર દૃષ્ટિ ચકિત થવા લાગે. જેની માત્રા કિનાર ચમકવાથી ૨૦ મિનિટ સુધી છે. અને તે વેળાથી કે સુરજ પર આંખ ઠરવા લાગે, ડુબવા સુધી અરત છે. આ સમય પણ ૨૦ મિનિટ છે. નિસ્કુનહાર (મધ્યાહન) થી મુરાદ સરઈ નિસ્કુનહારથી હકીકી નિસ્કુનહાર અર્થાત સુરજ ઢળતા સુધી છે. જેને "ઝહવએ કુબ્રા" કહે છે. અર્થાત ફજરના તુલૂઅથી સૂર્યાસ્ત સુધી આજે જે સમય છે તેના બે સરખા ભાગ કરે. પહેલા ભાગને અંતે સરઈ નિસ્કુનહારનું આરંભ છે. અને તે સમયથી લઈને સુરજ ઢળતા સુધી બપોર (દોપહર) છે. અને આ સમય દરમ્યાન દરૈક નમાઝ (પઢવાની) મનાઈ છે. (આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર, રદ્દુલ મુહત્તાર, ફતાવા રિઝવિયા)

મસ્અલા (૩૦) : અવામ (લોકો) જો સવારની નમાઝ સુરજ નિકળતા સમયે પઢે તો મના કરવામાં આવે નહીં, (દુર્રે મુખ્તાર) પરંતુ નમાઝ પછી કહી દેવામાં આવે કે તમારી નમાઝ થઈ નહીં માટે સુરજ ઉચે ચઢ્યા પછી (સૂર્યોદયથી ૨૦ મિનિટ બાદ - અનુ.) ફરીથી પઢી લો.

મસ્અલા (૩૧) : જનાઝો મમનુઅ (મના થયેલા) સમયમાં લાવવામાં આવ્યો, તે એજ વખતે (જનાઝાની નમાઝ) પઢી લો, તેમાં કોઈ કરાહત નથી. કરાહત એ હાલતમાં છે કે, અગાઉથી તૈયાર મૌજુદ છે અને વિલંબ કર્યો ત્યાં સુધી કે, કરાહતનો સમય થઈ ગયો. (આલમગીરી, રદ્દુલ મુહત્તાર)

મસ્અલા (૩૨) : આ સમયોમાં સિજદહની આપત પઢી તો બેહતર એ છે કે સિજદહમાં વિલંબ કરે, ત્યાં સુધી કે કરાહત (ઉપર મુજબ ત્રણ સમયો) નો સમય પૂરો થઈ જાય. અને જો મકરૂહ સમયમાં જ સિજદહ કરી લીધો, તો પણ જાઈજ છે. અને જો મકરૂહ સમયમાં પઢી હતી, તો મકરૂહ સમયમાં સિજદો કરવો મકરૂહે તહરીમી છેઉ (આલમગીરી)

મસ્અલા (૩૩) : તે સમયોમાં કઝા નમાઝ (પઢવું) નાજાઈજ છે. અને જો કઝા શરૂ કરી દીધી છે તો તોડી નાખવું વાજિબ છે. અને ગેરમકરૂહ સમયમાં પઢે અને જો તોડી નહીં અને પઢી લીધી તો ફર્જ થી વિમુક્ત થઈ જશે. અને ગુનેહગાર થશે.

મસ્જલા (૩૪) : કોઈએ ખાસ તે સમયો (મકરૂહ) માં નમાઝ પઢવાની નઝર (મન્નત) માની અથવા સર્વથા નમાઝ પઢવાની મન્નત માની, બન્ને હાલતમાં (મકરૂહ) સમયોમાં તે મન્નતનું પૂર્ણ કરવું જાઈજ નથી બલ્કે બીજા સમયોમાં પોતાની મન્નત પૂર્ણ કરે.
(દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્જલા (૩૫) : આ મકરૂહ સમયોમાં નફિલ નમાઝ શરૂ કરી તો તે નમાઝ વાજિબ થઈ ગઈ. પરંતુ તે સમયે પઢવું જાઈજ નથી. જેથી વાજિબ છે કે તોડી નાખે અને બીજા સમયમાં કઝા કરે અને જો પૂરી કરી લીધી તો ગુનેહગાર થયો. અને હવે કઝા વાજિબ નથી.
(ગુનિયહ, દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્જલા (૩૬) : જે નમાઝ મુબાહ અથવા મકરૂહ સમયમાં શરૂ કરી ને ફાસિદ કરી નાખી હતી. તેને પણ તે સમયોમાં પઢવું નાજાઈજ છે.
(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્જલા (૩૭) : તે (મકરૂહ) સમયમાં કુર્આન મજીદની તિલાવત કરવું બહેતર નથી. બેહતર એ છે કે ઝિક્ર તથા દુરૂદ શરીફમાં મશગુલ રહે.
(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્જલા (૩૮) : બાર સમયોમાં નવાફિલ (નિફિલ) નમાઝો પઢવું મના છે. અને તે પૈકી કેટલાક અર્થાત નં. ૬ તથા નં. ૧૨ માં ફરજો તથા વાજિબો તથા જનાઝાની નમાઝ તથા તિલાવતના સિજદાની પણ મનાઈ છે. નં. : (૧) ફજરના તુલૂઅથી સૂર્યોદય સુધી કે આની વચ્ચે બે ફજરની રકાત સુન્નત નમાઝ સિવાય કોઈ નફિલ નમાઝ જાઈજ નથી.

મસ્જલા (૩૯) : જો કોઈ માણસ તુલૂએ ફજરથી પહેલાં નફિલ નમાઝ પઢી રહ્યો હતો એક રકાત પઢી લીધી હતી કે ફજર તુલૂહ થઈ ગઈ, તો બીજી પણ પઢીને પૂરી કરી લે અને આ બંને રકાતો ફજરની સુન્નતના સ્થાને થઈ શકતી નથી. અને જો ચારે રકાતની નિયત કરી હતી અને એક રકાત પછી ફજર તુલૂઅ થઈ અને ચારે રકાતો પૂરી કરી લીધી, તો પાછલી રકાતો ફજરની સુન્નતના સ્થાને થઈ જશે.
(આલમગીરી)

મસ્જલા (૪૦) : ફજરની નમાઝ પછીથી-સૂર્યોદય સુધી જોકે વિસ્તૃત સમય બાકી હોય, અને ફજરની સુન્નતો ફરજથી પહેલાં પઢી ન હતી, અને હવે પઢવા ચાહે છે, તો જાઈજ નથી. (આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્જલા (૪૧) : ફરજથી પહેલાં ફજરની સુન્નતો શરૂ કરીને ફાસિદ કરી નાખી હતી, અને હવે ફરજ પછી તેની કઝા પઢવા ચાહે છે આ પણ જાઈજ નથી.
(આલમગીરી)

નં. (૨) : પોતાના મઝહબની જમાઅત માટે ઈકામત થઈ તો ઈકામતથી જમાઅત ખતમ થવા સુધી નફલ તથા સુન્નત પઢવું મકરૂહે તહરીમી છે. અલબત્ત જો ફજરની નમાઝ (જમાઅત) ઉભી થઈ ગઈ છે, અને જાણે છે કે સુન્નત પઢશે તો પણ જમાઅત મળી જશે ભલે કાયદામાં શરીક થઈ શકશે તો હુકમ છે કે જમાઅત થી અલગ અને દુર જઈને ફજરની સુન્નતો પઢીને જમાઅતમાં શરીક થાય અને જો એમ લાગે છે કે સુન્નતો પઢશે તો જમાઅત છૂટી જશે, અને સુન્નતના ખ્યાલથી જમાઅત તર્ક કરી તો આ નાજાઈજ તથા ગુનો છે. બીજી નમાઝોમાં ભલે જમાઅત મળવાની આશા છે. (તો પણ) સુન્નતો પઢવું જાઈજ નથી. (જમાઅત શરીક થઈ જાય-અનુ.)

(આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર)

નં. (૩) : અસરની નમાઝથી સૂરજ પીળો પડવા સુધી નિફલ (નમાઝ) મના છે. નિફલ નમાઝ શરૂ કરીને તોડી નાખી હતી તેની કઝા પણ તે સમયમાં મના છે અને પઢી લીધી તો નાકાફી (અપુરતી) છે. તેના માથેથી કઝા સાકિત (ઉતરી) ન થઈ.
(આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર)

નં. (૪) : સૂર્યાસ્તથી મગરિબની ફરજ સુધી (નિફલ નમાઝ મના છે) (દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી) પરંતુ ઈમામ ઈબ્નુલ હમામે હલકી બે રકઅત અપવાદ રૂપે ગણી છે. (હલકી બે રકઅત નિફલ પઢી શકાય-અનુ)

નં. (૫) : જે સમયે ઈમામ પોતાના સ્થાનેથી જુમ્આના ખુતબા માટે ઉભો થાય તે સમયથી લઈને જુમ્આની ફરજ નમાઝ ખતમ થવા સુધી નિફલ નમાઝ (પઢવું) મકરૂહ છે. ત્યાં સુધી કે જુમ્આની સુન્નતો પણ (પઢવું) મકરૂહ છે.
(દુર્રે મુખ્તાર)

નં. (૬) : અયન ખુતબાના સમયે જો કે તે પહેલો હોય કે બીજો, અને જુમ્આનો હોય કે ઈદોનો અથવા કુસુફ

(સુર્યગ્રહણ) તથા દુષ્કાળ તથા નિકાહનો હોય દરેક નમાઝ ત્યાં સુધીકે કઝા પણ નાજાઈઝ છે. પરંતુ તરતીબશાળી (જેની જિંદગીમાં એક પણ નમાઝ છુટી ન હોય) માટે જુમ્આના ખુત્બાના સમયે કઝાની ઈજાઝત છે. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્જિદા (૪૨) : જુમ્આની સુન્નતો શરૂ કરી હતી કે, ઈમામ ખુત્બા માટે પોતાના સ્થાનેથી ઉઠ્યા તો (પોતાની) ચારે રકઅતો પૂરી કરીલો. (આલમગીરી)

નં. (૭) : ઈદેન (બંને ઈદો)ની પહેલાં નિફલ નમાઝ મકરૂહ છે. ભલે ઘરમાં પઢે કે મસ્જિદ તથા ઈદગાહમાં. (આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર)

નં. (૮) : ઈદેન (બંને ઈદો) ની નમાઝ પછી નિફલ નમાઝ મકરૂહ છે. જ્યારે કે ઈદગાહ અથવા મસ્જિદમાં પઢે. ઘરમાં પઢવું મકરૂહ નથી. (આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર)

નં. (૯) : અરફાતમાં જે ઝોહર તથા અસર મેળવીને પઢે છે, તેમની વચ્ચે અને પછી પણ નિફલ તથા સુન્નત મકરૂહ છે. (આ મસઅલો ત્યારે છે જ્યારે ઈમામ સુલ્તાન હોય અથવા તેનો નાઈબ હોય-હાલમાં એવું નથી, માટે બંને નમાઝો પોતાના સમયમાં પઢવામાં આવે. (અનુ.)

નં. (૧૦) : મુઝદલેફહમાં જે મગરીબ તથા ઈશાની નમાઝ એકત્ર કરવામાં આવે છે, ફક્ત તેમની વચ્ચે નિફલ તથા સુન્નત પઢવું મકરૂહ છે. બાદમાં મકરૂહ નથી. (આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર)

નં. (૧૧) : ફજરનો સમય તંગ હોય તો દરેક નમાઝ ત્યાં સુધી કે ફજરની તથા ઝોહરની સુન્નતો પણ મકરૂહ છે.

નં. (૧૨) : જે વાતથી ટિલ હઠે અને તેનું નિવારણ કરી શકતો હોય તો તેનું નિવારણ કર્યા વગર દરેક નમાઝ મકરૂહ છે. દા.ત. જાજરૂ-પેશાબ અથવા હવા સરકવા (પાદવા) નો ગલ્બો હોય, પરંતુ જ્યારે સમય નીકળી જતો હોય તો પઢી લે. પછી ફરીથી પઢી લે. (આલમગીરી વગેરે) એવીજ રીતે ખાવાનું સામે આવી ગયું અને ખાવાની ઈચ્છા હોય સારાંશકે કોઈ એવું કાર્ય આવી પડે જેનાથી ટિલ ચળે, ખુશુઅ (એકાત્રતા)માં તફાવત આવે, આ સમયોમાં પણ નમાઝ પઢવું મકરૂહ છે. (દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્જિદા (૪૩) : ફજર અને ઝોહરના પૂરા સમયો અવ્વલથી આખર સુધી કરાહત વિનાના છે. (બહુરૂર્ઈક) અર્થાત આ નમાઝો પોતાના સમયના જે ભાગમાં પઢવામાં આવે વાસ્તવમાં મકરૂહ નથી.

અઝાનનું બયાન

અલ્લાહ તઆલા ફરંમાવે છે : વમન અહસનો કૌલમ મિમ્મન દઆ ઈલલ્લાહે વં અમેલ સાલેહન વ કાલ ઈન્નની મિનલ મુસ્લેમીન.

(અર્થ : તેનાથી સારી કોની વાત જે અલ્લાહ તરફ બોલાવે અને નેક કામ કરે અને એમ કહે કે મુસલમાનોમાં છું.) અમીરૂલ મોમેનીન ફારૂકે આઝમ અને અબ્દુલ્લા બિન ઝયદ બિન અબ્દરબ્બોહુ રદીયલ્લાહો અન્હોમાં ને અઝાન ખ્વાબ (સ્વપ્ન)માં તઅલીમ થઈ. (શીખવવામાં આવી) હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું : આ ખ્વાબ હક્ક (સત્ય) છે. અને અબ્દુલ્લાહ બિન ઝયદ રદીયલ્લાહો અન્હોને ફરમાવ્યું : જાવ બિલાલને તલકીન કરો તેઓ અઝાન કહે કે, તેઓ તમારા કરતાં અધિક બુલંદ અવાજવાળા છે. આ હદીસને અબુદાઉદ તિરમિઝી, ઈબ્નેમાઝા તથા દારોમીએ રિવાયત કરી છે રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે બિલાલ રદીયલ્લાહો અન્હોને હુકમ આપ્યો કે, અઝાન આપતી વખતે કાનોમાં આંગળીઓ નાખી લો તેનાથી અવાજ અધિકબુલંદ થશે. આ હદીસને ઈબ્ને માજાએ અબ્દુરહેમાન બિન અસદ રદીયલ્લાહો અન્હોમાથી રિવાયત કરી અઝાન પઢવાની બહુ મોટી ફઝીલતો હદીસમાં વર્ણવે છે. અહીં કેટલીક ફઝીલતોનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવે છે.

અજાનની ફઝીલતો

હદીસ (૧) : મુસ્લિમ, અહમદ તથા ઈબ્ને માજા હઝરત મુઆવિયા રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વલ્લમ ફરમાવે છે કે, મુઅઝઝિનો (અજાન આપનારાઓ)ની ગર્દનો કયામતના દિવસે સૌથી વધારે ઉચી હશે. અલ્લામા અબ્દુર્રઉફ મુનાદી તેસીરમાં ફરમાવે છે. આ હદીસ મુતવાતર છે. અને હદીસનો અર્થ એમ બયાન ફરમાવે છે કે, મુઅઝઝિન રહમતે ઈલાહીના બહુ જ ઉમીદવાર હશે કે જેને જે વસ્તુની ઉમીદ હોય છે તેની તરફ ગર્દન ઉચી (લાંબી) કરે છે અથવા તેનો એ અર્થ છે કે તેનો સવાબ બહુ મળે છે અને કેટલાકોએ કહ્યું કે આ તે વાતનો સંકેત છે કે (કયામતના દિવસે) તેઓ શરમિન્દા થશે નહી. કેમકે જે લખિજત થાય છે તેની ગર્દન (ડોક) ઝુકી (નમી) જાય છે.

હદીસ (૨) : ઈમામ અહમદ હઝરત અબૂ હુરૈયરહ રદીયલ્લાહો અન્હો રાવી કે રસુલે કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે જ્યાં સુધી મુઅઝઝિનનો અવાજ પહોંચે છે ત્યાં સુધી તેના માટે મગફેરત કરી દેવામાં આવે છે. અને દરેક લીલા-સુકાએ જેણે તેનો અવાજ સાંભળ્યો તેની પુષ્ટિ કરે છે. અને એક રિવાયતમાં છે કે દરેક લિલા-સુકાએ જેણે તેનો અવાજ સાંભળ્યો, તેના માટે ગવાહી સાક્ષી આપશે. બીજી રિવાયતમાં છે કે દરેક ઢેલો તથા પથ્થર તેના માટે ગવાહી આપશે.

હદીસ (૩) : બુખારી, મુસ્લિમ, માલિક તથા અબૂદાઉદ હઝરત અબૂ હુરૈયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રાવી કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે, જ્યારે અજાન પઢવામાં આવે છે શયતાન હવા છોડતો (પાદતો) ભાગે છે, ત્યાં સુધી કે તેને અજાનનો અવાજ ન પહોંચે. જ્યારે અજાન પૂરી થાય છે ત્યારે પાછો ચાલ્યો આવે છે. પછી જ્યારે ઈકામત કહેવામાં આવે છે, ભાગી જાય છે. જ્યારે ઈકામત પૂરી થાય છે ત્યારે પાછો આવી જાય છે, અને ખતરા (વસવસા) નાખે છે. તે કહે છે, ફલાણી વાત યાદ કરો, ફલાણી વાત યાદ કરો તે જે પહેલાં યાદ ન હતી, ત્યાં સુધી કે આંદમીને એ ખબર નથી હોતી કે કેટલી (રકઅતી) પઢી.

હદીસ (૪) : સહીહ મુસ્લિમ હઝરત જાબિર રદીયલ્લાહો અન્હો તઆલા મરવી (રિવાયત) છે કે હુઝૂર ફરમાવે છે શયતાન જ્યારે અજાન સાંભળે છે તો એટલો દૂર ભાગે છે, જાણે રૌહા (સુધી) અને રૌહા મદીના શરીફથી છત્રીસ માઈલના અંતરે છે.

હદીસ (૫) : તિબ્રાની હઝરત ઈબ્ને ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રાવી કે રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે અજાન આપનાર તે શહીદના અનુરૂપ સવાબનો તાલીબ છે કે જે રકઅતમાં ખરડાએલો છે અને જ્યારે મૃત્યુ પામશે કબ્રમાં તેના શરીમાં કીડા પડશે નહીં.

હદીસ (૬) : ઈમામ બુખારી પોતાની તારીખમાં હઝરત અનસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂર ફરમાવે છે : જ્યારે મોઅઝઝિન અજાન કહે છે રબ્બ અઝ વજલ પોતાની કુદરતનો હાથ તેના માથા ઉપર મુકે છે અને જ્યાં સુધી અજાનથી ફારેગ થાય એમ જ રહે છે, અને તેની મગફેરત કરી દેવામાં આવે છે, જ્યાં સુધી કે અવાજ પહોંચે. જ્યારે તે ફારેગ થાય છે ત્યારે રબ્બ અઝ વજલ ફરમાવે છે મારા બંદાએ સાચુ કહ્યું અને તે હક્ક (સત્ય) ગવાહી આપી, માટે તને બશારત થાય.

હદીસ (૭) : તિબ્રાની સગીરમાં હઝરત અનસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે જે વસ્તીમાં અજાન કહેવામાં આવે, અલ્લાહ તઆલા પોતાના અજાબથી તે દિવસે તેને અમન આપે છે.

હદીસ (૮) : તિબ્રાની મુબક્કલ બિન યસાર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂર ફરમાવે છે, જે કોમમાં સવારે અજાન થઈ તેમના માટે અલ્લાહના અજાબથી સાંજ સુધી અમાન છે. અને જેમાં સાંજે અજાન થઈ તેમના માટે અલ્લાહના અજાબથી સવાર સુધી અમાન છે.

હદીસ (૯) : અબૂ યઅલા મુસનદમાં હઝરત ઉબૈ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂર ફરમાવે છે, હું જન્મતમાં ગયો તેમાં મોતીના ગુંબદ દેખ્યા, તેની ખાક મુશક (કસ્તૂરી)ની છે. આપે ફરમાવું : અય જિબ્રઈલ!

આ કોના માટે છે, તેમણે અર્જ કરી હુજૂરની ઉમ્મતના મુઅજ્જિનનો અને ઈમામો માટે.

હદીસ (૧૦) : ઈમામ અહમદ હઝરત અબૂ સઈદ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુજૂર ફરમાવે છે, જો લોકોને ખબર હોત કે અજાન પઢવામાં કેટલો સવાબ છે તો તેના માટે પરસ્પર તલવાર ચાલતી.

હદીસ (૧૧) : તિરમિઝી તથા ઈબ્નેમાજા હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુજૂર ફરમાવે છે. જેણે સાત વર્ષ સુધી સવાબ માટે અજાન પઢી, અલ્લાહ તઆલા તેના માટે નાર (જહન્નમની આગ)થી મુક્તિ લખી દેશે.

હદીસ (૧૨) : ઈબ્નેમાજા તથા હામિમ હઝરત ઈબ્ને ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુજૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે, જેણે બાર વર્ષ અજાન પઢી તેના માટે જન્નત વાજિબ થઈ ગઈ. અને દરરોજ તેની અજાનના બદલામાં સાઈઠ (૬૦) નેકીઓ અને ઈકામતના બદલામાં ત્રીસ (૩૦) નેકીઓ લખવામાં આવશે.

હદીસ (૧૩) : બયહકીની રિવાયત હઝરત સૌબાન રદીયલ્લાહો અન્હોથી એમ છે કે હુજૂર ફરમાવે છે: જેણે પૂરા એક વર્ષ અજાનની સુરક્ષા કરી તેના માટે જન્નત વાજિબ થઈ ગઈ.

હદીસ (૧૪) : બયહકીએ હઝરત અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી કે હુજૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે જેણે પાંચ નમાઝોની અજાન ઈમાનની બિના પર સવાબ માટે કહી તેના જે ગુનાહ પહેલાં થયા છે. (તે) માફ થઈ જશે અને જો પોતાના સાથીઓની પાંચ નમાઝોમાં તે ઈમામત કરે, ઈમામની બિના પર સવાબ માટે તેના જે ગુનાહ અગાઉ થયા તે માફ કરી દેવામાં આવશે.

હદીસ (૧૫) : ઈબ્ને અસાકિર હઝરત અનસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુજૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું કે જે આખું વર્ષ અજાન કહે અને તેના માટે મહેનતાણું માંગે નહીં. તો કેયામતના દિવસે તેને બોલાવવામાં આવશે અને જન્નતના દરવાજા પર ઉભો રાખવામાં આવશે અને તેને કહેવામાં આવશે જેની શફાઅત કરવા ઈચ્છે તેની શફાઅત કર.

હદીસ (૧૬) : ખતીબ તથા ઈબ્ને અસાકિર હઝરત અનસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુજૂરે ફરમાવ્યું કે, મુઅજ્જિનોનો હશર એવી રીતે થશે કે જન્નતની ઉટડીઓ પર સવાર હશે. તેમની આગળ હઝરત બિલાલ રદીયલ્લાહો અન્હો હશે. સઘળા બુલંદ અવાજથી અજાન કહેતા આવશે, લોકો તેમની તરફ નજર કરશે અને પૂછશે કે આ કોણ લોકો છે? કહેવામાં આવશે: આ ઉમ્મતે મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમના મુઅજ્જિન છે લોકો ભયભીત છે અને આમને ડર નથી, લોકો ગમમાં છે, આમને કોઈ ગમ (ચિંતા) નથી.

હદીસ (૧૭) : અબૂ શૈખ, હઝરત અનસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુજૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે. કે જ્યારે અજાન કહેવામાં આવે છે આકાશના દરવાજા ખોલી દેવામાં આવે છે અને દુઆ કબુલ થાય છે જ્યારે એકામતનો સમય છે દુઆ રદ કરવામાં આવતી નથી. અબૂ દાઉદ તથા તિરમિઝીની રિવાયત એમનાથી જ છે કે રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું કે અજાન તથા એકામતની વચ્ચે દુઆ રદ કરવામાં આવતી નથી.

હદીસ (૧૮) : દારોમી તથા અબૂ દાઉદે હઝરત સુહેલ બિન સઅદ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી કે હુજૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે બે દુઆઓ રદ થતી નથી અથવા બહુ ઓછી (કવચિત) રદ થાય છે. એક અજાન વખતની અને બીજી જેહાદની ઉમ્મતના સમયે.

હદીસ (૧૯) : અબૂ શૈખે રિવાયત કરી કે હુજૂર ફરમાવે છે કે અય ઈબ્ને અબ્બાસ અજાનને નમાઝ સાથે સંબંધ છે. તો તમારા પૈકી કોઈ તહારતની હાલત સિવાય અજાન કહે નહીં.

હદીસ (૨૦) : તિરમિઝી હઝરત અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે હુજૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે, "લાયો અઝ્ઝેનો ઈલ્લા મુતવદેઈન" કોઈ માણસ વુજૂની હાલત સિવાય અજાન ના કહે.

હદીસ (૨૧) : બુખારી, અબૂદાઉદ, તિરમિઝી, નિસાઈ, ઈબ્ને માજા તથા અહમદ હઝરત જાબિર રદીયલ્લાહો

અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુજૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે જે માણસ અજાન સાંભળીને આ દુઆ પઢે. “અલ્લાહુમ્મ રબ્બે હાજેહિદ અવતિતામ્મતે વસ્સલાતિલ કાએમતે આતે સૈયેદેના મુહમ્મદનિલ્વસીલતા વલ્ફદીલતા વદરજતરફીઅતા વબ્બસ્હો મકામમ મહમૂદ નિલ્લાઝી વ અદતહુ.” (આ દુઆ પઢનાર) તેના માટે મારી શફાઅત વાજિબ થઈ ગઈ.

હદીસ (૨૨) : ઈમામ અહમદ, મુસ્લિમ, અબૂ દાઉદ, તિરમિઝી તથા નિસાઈ હઝરત ઈબ્ને ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે મોઅઝઝિનનો જવાબ આપે, પછી મારા પર દુરૂદ પઢે, પછી વસીલાનો સવાલ કરે,

હદીસ (૨૩) : તિબ્રાનીમાં હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે વજઅલના ફી શફાઅતેહિ યૌમલ કેયામતે પણ છે.

હદીસ (૨૪) : તિબ્રાની કબીરમાં હઝરત કઅબ બિન અજોરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુજૂરે ફરમાવ્યું કે જ્યારે તું અજાન સાંભળે તો અલ્લાહના ‘દાઈ’ (નિમંત્રક)નો જવાબ આપ.

હદીસ (૨૫) : ઈબ્નેમાજા હઝરત અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુજૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે જ્યારે મોઅઝઝિનને અજાન કહેતાં સાંભળો તો જે તે કહે છે તમે પણ કહો.

હદીસ (૨૬) : હુજૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે મોમિનની બદબખ્તી (દુભાગ્ય) તથા નામુરાદી માટે કાફી છે કે મોઅઝઝિનને તકબીર કહેતા સાંભળે અને ઈજાબત (અંગીકરણ) ન કરે.

હદીસ (૨૭) : હુજૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે એ ઝુલ્મ છે, પૂર્ણ ઝુલ્મ અને કુફ છે અને નિફાક છે કે અલ્લાહના મુનાદીને અજાન કહેતાં સાંભળે અને હાજર ન થાય. આ બેને હદીસો તિબ્રાની એ હઝરત મઆઝ બિન અનસ રદીલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી અજાનના જવાબનો બહુ જ મહાન સવાબ છે.

હદીસ (૨૮) : અબૂ શૈખની રિવાયત હઝરત મુગીરહ બિન શુઅબા રદીયલ્લાહો અન્હોથી છે કે (અજાનનો જવાબ આપનારની) મગફેરત થઈ જશે.

હદીસ (૨૯) : ઈબ્ને અસાકિરે રિવાયત કરી કે રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું, અય સ્ત્રીઓના ગિરોહ ! જ્યારે તમે બિલાલને અજાન તથા ઈકામત કહેતાં સાંભળો તો જેવી રીતે તે કહે છે તમો પણ કહો કે અલ્લાહ તમારા માટે દરેક કલમાં (શબ્દ) ના બદલામાં એક લાખ નેકી લખશે. અને હજાર દરજ્જા બુલંદ કરશે. અને હજાર ગુનાહ નષ્ટ કરશે. ઓરતોએ અર્ઝ કરી આતો ઓરતો માટે છે પુરુષો માટે શું છે ? આપે ફરમાવ્યું : પુરુષો માટે તમારાથી બમણો સવાબ છે.

હદીસ (૩૦) : તિબ્રાનીએ હઝરત મયમૂના રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી છે કે સ્ત્રીઓ માટે દરેક શબ્દના મુકાબલામાં દસ લાખ દરજ્જા બુલંદ કરવામાં આવશે. હઝરત ફારૂકે આઝમ રદીયલ્લાહો અન્હોએ અર્ઝ કરી: આ સ્ત્રીઓ માટે છે, પુરુષો માટે શું છે ? હુજૂરે ફરમાવ્યું પુરુષો માટે બમણો સવાબ છે.

હદીસ (૩૧) : હાકિમ તથા અબૂ નઈમ હઝરત અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુજૂરે ફરમાવ્યું, મોઅઝઝિનને નમાઝ પઢવાવાળા ઉપર બસ્સો વીસ હસના (સવાબ) અધિક છે, પરંતુ જે તેના અનુરૂપ કહે અને જો એકામત કહે તો એક સો ચાલિસ (૧૪૦) નેકીઓ છે. પરંતુ તેને જે તેના અનુરૂપ કહે.

હદીસ (૩૨) : સહીહ મુસ્લિમમાં અમીરૂલ મોઅમેનિન હઝરત ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે, હુજૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે, જ્યારે મોઅઝઝિન અજાન આપે તો જે માણસ તેની જેમ કહે અને જ્યારે તે હૈયા અલસલાહ-હૈયા અલલફલાહ કહે તો તે લાહોલવલા કુવ્વતા ઈલ્લાબિલ્લા કહે, તો તે જન્નતમાં દાખલ થશે.

હદીસ (૩૩) : અબૂ દાઉદ, તિરમિઝી તથા ઈબ્નેમાજાએ રિવાયત કરી કે હઝરત ઝિયાદ બિન હારિશ સદાઈ રદીયલ્લાહો અન્હો કહે છે કે ફજરની નમાઝમાં રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે અજાન કહેવા (પઢવાનો) મને હુકમ આપ્યો, મેં અજાન પઢી, હઝરત બિલાલ રદીયલ્લાહો અન્હોએ એકામત પઢવા ચાહ્યું તો આમ ફરમાવ્યું સદાઈએ અજાન પઢી છે અને જે અજાન પઢે એજ એકામત કહે.

ફિક્કલી મસાઈલ

અજાન શરઈ પરિભાષામાં એક ખાસ પ્રકારનું ઔલાન છે. જેના માટે શબ્દો મુકરર છે, અજાનના શબ્દો આ છે.

અલ્લાહો અકબર - અલ્લાહો અકબર
 અલ્લાહો અકબર - અલ્લાહો અકબર
 અશહદો અલ્લાઈલાહા ઈલ્લલ્લાહ,
 અશહદો અલ્લાઈલાહા ઈલ્લલ્લાહ,
 અશહદોઅન્ન મુહમ્મદર્સુલુલ્લાહ,
 અશહદોઅન્ન મુહમ્મદર્સુલુલ્લાહ.
 હૈયા અલસ્સલાહ - હૈયા અલસ્સલાહ.
 હૈયા અલલફલાહ - હૈયા અલલફલાહ.
 અલ્લાહો અકબર - અલ્લાહો અકબર
 લાઈલાહા ઈલ્લલ્લાહ.

મસ્અલા (૪૪) : પાંચે વખતની ફરજો કે તેમાં જ જુમ્મા પણ છે - જ્યારે મુસ્તહબ જમાઅત સાથે મસ્જિદમાં સમયસર અદા કરવામાં આવે તો તેમના માટે અજાન સુન્નતે મોઅક્કદા છે અને તેનો હુકમ વાજિબની જેમ છે, કે જો અજાન ન કહી તો ત્યાં ના સઘળા ગુનેહગાર થશે, ત્યાં સુધી કે ઈમામ મોહમ્મદ રહમતુલ્લાહ અલૈહે ફરમાવ્યું : જો કોઈ શહેરના સઘળા લોકો અજાન ત્યજી દે હું તેમનાથી કિતાલ (જિહાદ) કરીશ અને જો એક માણસ છોડી દે તો તેને મારીશ અને કેદ કરીશ. (ખાનિયા, હિન્દીયા, દુર્રે મુખ્તાર તથા રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૪૫) : મસ્જિદમાં અજાન તથા એકામત વગર જમાઅત વગર જમાઅત પઢવું મકરૂહ છે. (આલમગીરી)
મસ્અલા (૪૬) : કઝા નમાઝ મસ્જિદમાં પઢે તો અજાન ન કહે, જો શહેરમાં કોઈ માણસ ઘરમાં નમાઝ પઢે અને અજાન ન કહે તો કરાહત નથી કે ત્યાંની મસ્જિદની અજાન તેના માટે કાફી છે. અને (અજાન) કહી લેવું મુસ્તહબ છે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૪૭) : ગામડામાં મસ્જિદ છે કે તેમાં અજાત તથા એકામત થાય છે. તો ત્યાં ઘરમાં નમાઝ પઢનારનો એજ હુકમ છે. જે શહેરમાં છે અને મસ્જિદ ન હોય તો અજાન તથા એકામતમાં તેનો હુકમ મુસાફર જેવો છે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૪૮) : જો શહેર તથા ગામની બહાર ખેતી તથા બગીચા વિગેરે છે અને તે સ્થળ નિકટ છે તો ગામ અથવા શહેરની અજાન પૂરતી છે, તે છતાં અજાન કહી લેવું બહેતર છે અને જો નિકટ ન હોય તો કાફી નથી. નિકટની હદ એ છે કે અહીયાંની અજાનનો અવાજ ત્યાં સુધી પહોંચતો હોય. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૪૯) : લોકોએ મસ્જિદમાં જમાઅત સાથે નમાઝ પઢી, પાછળથી ખબર પઢી કે તે નમાઝ સહીહ થઈ ન હતી અને સમય બાકી છે તો એજ મસ્જિદમાં જમાઅતથી પઢે અને અંતર લાંબુ ન હોય તો એકામતની પણ હાજત નથી અને વધુ વિલંબ થયો હોય તો એકામત કહે અને સમય નીકળી ગયો તો મસ્જિદ સિવાય અજાન તથા એકામત સાથે પઢે. (રદદુલ મુહતાર, આલમગીરી, ઈફાદાતે રઝવિયા)

મસ્અલા (૫૦) : જમાઅત સમસ્તની નમાઝ કઝા થઈ ગઈ તો અજાન તથા એકામતથી પઢે અને એકલો પણ કઝા નમાઝ માટે અજાન તથા એકામત કહી શકે છે. જ્યારે જંગલમાં એકલો હોય ત્યારે કઝાનું પ્રકટીકરણ ગુનોહ છે. આથી મસ્જિદમાં કઝા પઢવું મકરૂહ છે અને પઢે તો અજાન ન કહે, અને વિત્રની કઝામાં દુઆએ કુનુતના સમયે રફહદૈન (હાય ઉઠાવી તકબીર પઢવું) ન કરે, હાં, જો કોઈ એવા કારણે નમાઝ કઝા થઈ ગઈ છે જેમાં ત્યાંના સઘળા મુસલમાનો ફસાઈ ગયા તો જો કે મસ્જિદમાં પઢે તો પણ મસ્જિદમાં અજાન કહે.

(આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર, ઈફાદાતે રઝવિયા)

મસ્અલા (૫૧) : જમાઅતવાળાઓથી કેટલીક નમાઝો કઝા થઈ તો પહેલી (નમાઝ) માટે અઝાન તથા એકામત બન્ને કહે અને બાકી રહેલી નમાઝો માટે તેમને અધિકાર છે કે ભલે બંને કહે અથવા કેવળ એકામત પર સંતોષ કરે પરંતુ બંને કહેવું બહેતર છે. આ એ હાલતમાં છે કે એક મજલિસ (બેઠકમાં) તેઓ સઘળા પઢે અને જો વિવિધ સમયમાં પઢે તો દરેક મજલિસમાં પહેલી માટે અઝાન કહે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૫૨) : સમય થયા પછી અઝાન પઢવામાં આવે જો સમયથી પહેલાં અઝાન પઢવામાં આવી અથવા સમય થવાથી પહેલાં શરૂ થઈ અને અઝાન દરમિયાન ફરી સમય આવી ગયો તો (અઝાનનું) પુનરાવર્તન કરવામાં આવે (ફરી પઢવામાં આવે.) (મતૂન, દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૫૩) : અઝાનનો મુસ્તહબ સમય એજ છે જે નમાઝનો, અર્થાત ફજરમાં રૌશની ફેલવા પછી અને મગરિબમાં અને શિયાળાના ઝોહરમાં અવ્વલ સમયમાં અને ઉનાળાની ઝોહર અને દરેક મૌસમની અસર તથા ઈશામાં અર્ધા મુસ્તહબ સમય પસાર થઈ ગયા પછી પરંતુ અસરમાં એટલી તાપીર (વિલંબ) ન થાય કે નમાઝ પઢતામાં મકરૂહ સમય આવી જાય અને જો અવ્વલ સમયમાં નમાઝ થઈ તો પણ અઝાનની સુન્નત અદા થઈ ગઈ. (દુર્રે મુખ્તાર તથા રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૫૪) : ફરજો સિવાયની બાકી નમાઝો દા.ત. વિત્ર, જનાઝા, ઈદન-(ઈદુલ ફિત્ર, ઈદ અદહા) નઝર, સૂનન રવાતિબ (નિફીલ નમાઝો) તરાવીહ, ઈસ્તિસકા (વરસાદ માંગવાની નમાઝ) ચાશત, કુસૂફ (સૂર્ય ગ્રહણ) ખુસૂફ (ચંદ્ર ગ્રહણ) વિગેરે નવાફિલમાં અઝાન નથી. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૫૫) : (નવજાત) બાળક અને મગમૂમ (શોકાતૂર)ના કાનમાં અને મિરઘી (વાઈ) વાળા અને કોધિત અને દુઃશીલ (આદમી) અથવા જાનવરના કાનમાં અને યુદ્ધ (લડાઈ)ની તીવ્રતા અને આગ લાગવાના સમયે અને મચ્ચિતના દફન પછી અને જિન્નાતની સરકશીના સમયે અને મુસાફરની પાછળ અને જંગલમાં જ્યારે રસ્તો ભૂલી જાય અને કોઈ બતાવનાર ન હોય તે વખતે અઝાન (પઢવું) મુસ્તહબ છે. (રદદુલ મુહતાર) વબા (રોગચાળા)ના જમાનામાં પણ (અઝાન પઢવું) મુસ્તહબ છે. (ફતાવા રિઝવિયા)

મસ્અલા (૫૬) : સ્ત્રીઓએ અઝાન તથા એકામત કહેવું મહરૂહે તહરીમી છે. (જો) કહેશે તો ગુનેહગાર થશે. અને (તે અઝાનનું) પુનરાવર્તન કરવામાં આવે. (આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૫૭) : ઓરતો પોતાની અદા નમાઝ પઢતી હોય કે કઝા તેમાં અઝાન તથા એકામત મકરૂહ છે. ભલે જમાઅતથી પઢતી હોય, (તો પણ) (દુર્રે મુખ્તાર) કે તેમની જમાઅત પોતે જ મકરૂહ છે. (મતૂન)

મસ્અલા (૫૮) : હિજાડા તથા ફાસિક (દા.ત. દાઢીમુંડો) ભલે આલિમ જ હોય અને નશાવાળા અને પાગલ નાસમજ બાળકો અને જનાબતવાળાની અઝાન મકરૂહ છે. આ સઘળાઓની અઝાનનું પુનરાવર્તન કરવામાં આવે. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૫૯) : સમજવાળા બાળક અને ગુલામ અને આંધળા અને હરામી (નિકાહ વગરની ઔલાદ) અને વુજૂહિનની અઝાન સહિહ છે. (દુર્રે મુખ્તાર) પરંતુ વુજૂ વગર અઝાન કહેવું મકરૂહ છે. (મરોકેયુલ ફલાહ)

મસ્અલા (૬૦) : જુમ્આના દિવસે શહેરમાં ઝોહરની નમાઝ માટે અઝાન નાજાઈઝ છે. ભલે ઝોહર પઢનારાઓ મઅઝૂર હોય, જેમના પર જુમ્આ ફરજ ન હોય. (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૬૧) : અઝાન પઢવાને યોગ્ય એ છે જે નમાઝના સમયો જાણતો. ઓળખતો હોય, અને જો સમય ન જાણતો હોય તો તે સવાબનો હકદાર નથી જે મોઅઝઝિન માટે છે. (આલમગીરી, ગુનિયા)

મસ્અલા (૬૨) : મુસ્તહબ એ છે કે મોઅઝઝિન મર્દ, આકિલ, સાલેહ, પરહેઝગાર, માન મર્યાદાશીલ સુન્નતશાળી આલિમ, લોકોના અહેવાલનો રક્ષક અને જે જમાઅતથી રહી જવાવાળા હોય તેમને ચેતવણી આપનાર હોય, અઝાન પર નિરંતરતા કરતો હોય, અને સવાબ માટે અઝાન પઢતો હોય અર્થાત અઝાન માટે પગાર ન લેતો હોય, જો મોઅઝઝિન આંધજન હોય અને સમય બતાવનાર કોઈ એવો છે કે સહીહ (સમય) બતાવે તો તેનું અને આંખવાળાનું અઝાન પઢવું સરખું છે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૩) : જો મુઅઝઝિન જ ઈમામ પણ હોય તો બહેતર છે. (દુર્ફે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૬૪) : એક માણસે એક જ સમયમાં બે મસ્જિદોમાં અઝાન પઢવું મકરૂહ છે. (દુર્ફે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૬૫) : અઝાન તથા ઈમામતનો અધિકાર મસ્જિદના બનાવનાર (સ્થાપક) ને છે, તે ન હોય તો તેની ઔલાદ, તેના કુટુંબીજનોને અને જો મહોલ્લાવાળાઓએ કોઈ એવાને મુઅઝઝિન અથવા ઈમામ બનાવ્યો જે બનાવનાર (સ્થાપક)ના મુઅઝઝિન તથા ઈમામથી બહેતર છે તો એજ બહેતર (ઉત્તમ) છે.

(દુર્ફે મુખ્તાર, ગુનીયા)

મસ્અલા (૬૬) : જો અઝાન દરમિયાન મુઅઝઝિનનું મૃત્યું થયું અથવા તેની જીભ બંધ થઈ ગઈ અથવા અટકી ગયો અને કોઈ બતાવનાર નથી અથવા તેનું વુઝૂ તુટી ગયું અને વુઝૂ કરવા ચાલ્યો ગયો અથવા બેહોશ થઈ ગયો તો આ સંઘળી હાલતોમાં ફરીથી અઝાન પઢવામાં આવે ભલે તે કહે કે કોઈ બીજો. (દુર્ફે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૬૭) : અઝાન પછી મઆઝ અલ્લાહ (અલ્લાહની પનાહ) (અઝાન પઢનાર) મુરતદ થઈ ગયો તો પુનરાવર્તનની હાજત નથી. અને બહેતર છે કે પુનરાવર્તન કરીલે અને જો અઝાન પઢવા દરમિયાન મુરતદ થઈ ગયો તો બહેતર છે કે બીજો માણસ મૂળમાંથી અઝાન કહે અને જો તેને જ પુરી કરીલે તો પણ જાઈજ છે.

(આલમગીરી) અર્થાત આ બીજો માણસ બાકી રહેલ અઝાન પૂરી કરીલે ન એકે તે ઈરતેદાદ (ધર્મ-પરિવર્તન) પછી તેની પૂર્તિ કરે કે કાફિરની અઝાન સહીહ નથી અને અઝાન મુતજઝઝી નથી તો અમુકનું ફેસાદ, ફેસાદે કુલ છે, જેવું કે નમાઝની પાછલી રકઅતમાં ફેસાદ (બગાડ) થયો તો સઘળું ફાસિદ છે. (એફાદાતેરિઝવિયા)

મસ્અલા (૬૮) : બેસીને અઝાન કહેવું મકરૂહ છે, જો કહી તો પૂનરાવર્તન કરે, પરંતુ મુસાફિર જો સવારી પર અઝાન કહી લે તો મકરૂહ નથી અને એકામત, મુસાફિર પણ ઉતરીને કહે, જો ઉતર્યો નહિ અને સવારી પર કહી લીધી તો થઈ જશે.

(આલમગીરી, રદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૬૯) : અઝાન કિબ્લાની દિશાએ પઢે અને તેના વિરૂદ્ધ કરવું મકરૂહ છે. તેનું પૂનરાવર્તન કરવામાં આવે પરંતુ મુસાફર જ્યારે સવારી પર અઝાન કહે અને તેનું મુખ કિબ્લા તરફ ન હોય તો વાંધો નથી.

(દુર્ફે મુખ્તાર, આલમગીરી, રદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૭૦) : અઝાન પઢવાની હાલતમાં ઉઝર (કારણ) વગર ખૂખારવું મકરૂહ છે, અને જો આવઝ બેસી ગયો અથવા અવાઝ સાફ કરવા માટે ખૂખારો કર્યો તો વાંધો નથી.

(ગુનીયહ)

મસ્અલા (૭૧) : મુઅઝઝિને અઝાનની હાલતમાં ચાલવું મકરૂહ છે. અને જો કોઈ ચાલતો રહે અને એજ હાલતમાં અઝાન પઢતો જાય તો (અઝાનનું) પૂનરાવર્તન કરે.

(ગુનીયહ, રદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૭૨) : અઝાન દરમિયાન વાતચીત કરવું મના છે, જો વાત કરી તો ફરીથી અઝાન પઢે. (સગીરી)

મસ્અલા (૭૩) : અઝાનના શબ્દોમાં રાગ હરામ છે. દા.ત. અલ્લાહ અથવા અકબરના હમ્દાને મદની સાથે આલ્લાહ યા આકબર પઢવું, એવી જ રીતે અકબરમાં બે પછી અલેફ વધારવું (અકબાર) હરામ છે. (રદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૭૪) : એવી જ રીતે અઝાનના શબ્દોને સંગીતના કાયદા પ્રમાણે ગાવું પણ રાગ તથા ના જાઈજ છે.

(રદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૭૫) : સુન્નત એ છે કે અઝાન ઉંચા સ્થળે પઢવામાં આવે કે, પડોશીઓને સારી રીતે સંભળાય અને બુલંદ અવાઝથી પઢે.

(બહર)

મસ્અલા (૭૬) : તાકત (શક્તિ) થી વધારે અવાઝ કાઢવું મકરૂહ છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૭૭) : અઝાન મેઅઝના (અઝાન આપવામાં પહેલેથી જ નક્કી કરેલું સ્થળ) પર પઢવામાં આવે, કે ખારિજે મસ્જિદ (જમાઅત ખાનાની બહાર) હોય અને મસ્જિદમાં અઝાન ન પઢે. (પુલાસા આલમગીરી)

મસ્જિદમાં અઝાન પઢવું મકરૂહ છે. ફિકહની કોઈ કિતાબમાં કોઈ અઝાન આનાથી અપવાદિત નથી. જુમ્હાની સાની (બીજી) અઝાન પણ એમાં જ દાખલ છે ઈમામ અતકાની તથા ઈમામ ઈબ્નુલ હુમામે આ મસ્અલો ખાસ જુમ્હાના પ્રકરણમાં લખ્યો છે. હાં, તેમાં એક વાત અલબત્ત એ વધારે છે કે ખતીબ (ખુત્બો પઢનાર)ની સન્મુખ

હોય અર્થાત સામે, બાકી મસ્જિદની અંદર મિમ્બરથી હાથ બે હાથ છેટે જેવું કે હિન્દુસ્તાન માં અકસર સ્થળોએ રિવાજ પડી ગયો છે, તેની કોઈ સનદ કોઈ કિતાબમાં નથી, (આ) હદીસ તથા ફીકહ બંનેની વિરુદ્ધ છે. (ખતીબની સામે અને ખારિજે મસ્જિદ અજાન આપવી જાઈએ-અનુવાદકો.)

મસ્અલા (૭૮) : અજાનના શબ્દો થોભી થોભીને કહે અલ્લાહો અકબર - અલ્લાહો અકબર બન્ને મળીને એક કલ્મો (વાક્ય) છે. બન્ને પછી થોડુંક રોકાઈ જાય બન્નેની વચ્ચે નહીં. અને રોકાણની માત્રા એ છે કે (અજાનનો) જવાબ આપનાર જવાબ આપી લે અને રોકાણનો ત્યાગ મકરૂહ છે. અને એવી અજાનનું પૂનરાવર્તન મુસ્તહબ છે.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર, આલમગીરી)

મસ્અલા (૭૯) : જો અજાન અથવા એકામતના શબ્દોમાં કોઈ સ્થળે આગળ પાછળ થઈ ગયું તો એટલાને સહીહ કરી લે આરંભથી પૂનરાવર્તન કરવાની જરૂરત નથી. અને જો સહીહ ન કર્યો અને નમાઝ પઢી લીધી તો નમાઝના પૂનરાવર્તનની હાજત નથી.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૮૦) : હૈયા અલસલાહ જમણી બાજુએ મોઢું ફેરવીને કહે અને હૈયા અલલ ફલાહ ડાબી બાજુએ મોઢું ફેરવીને કહે. ભલેને અજાન નમાઝ માટે ન હોય બલકે દા.ત. બાળકના કાનમાં અથવા બીજા કોઈ કારણ માટે પઢવી હોય. આ ફેરવવું ફક્ત મોઢાનું છે. સર્વળા શરીરને ન ફેરવે.

(મતૂન, દુર્રે મુખતાર)

મસ્અલા (૮૧) : જો મિનારા પર અજાન પઢે તો જમણી તરફના તાખા (ગોખલા)માંથી માથુ કાઢી હૈયા અલસલાહ કહે અને ડાબી તરફના ગોખલામાંથી હૈયા અલલફલાહ કહે. (શરેહ વકાયા) અર્થાત જ્યારે તેના વગર અવાજ પહોંચવો સંપૂર્ણત ન હોય (તો આમ કરે) (રદદુલ મુહતાર) આ ત્યાં જ થશે કે જ્યાં મિનારો બંધ હોય અને બંને બાજુએ બાકોરા ખુલ્લાહ છે, અને ખુલ્લા મિનારા પર આવું ન કરે, બલકે એજ કેવળ મુખ ફેરવવું હોય. અને કદમ (પગો) એક જગ્યાએ સ્થિર હોય.

મસ્અલા (૮૨) : સવારની અજાનમાં હૈયાઅલલ ફલાહ પછી "અસ્સલાતો ખૈરુમ મિનનનૌમ" (અર્થ : નમાઝ નિદેથી બહેતર છે) કહેવું મુસ્તહબ છે.

(આમ્ને કુતુબ)

મસ્અલા (૮૩) : અજાન કહેતી વખતે કાનોના છિદ્રોમાં આંગળીઓ નાખવી મુસ્તહબ છે અને જો બન્ને હાથ કાનો પર મુકી દિધા તો પણ સાફ છે. (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર) અને (પ્રથમ રીત) અહસન (ઉત્તમ) છે. કે હદીસવાણી અનુસાર છે. અને અવાજમાં ઉચાઈ અધિક નિર્ધારિત છે. કાન જ્યારે બંધ હોય છે આદમી સમજે છે કે હજુ અવાજ બરાબર નથી જેથી વધારે ઉચ્ચ કરે છે.

(રજા)

મસ્અલા (૮૪) : એકામત અજાનના અનુરૂપ છે અર્થાત મજકુર અહકામ તેના માટે પણ છે. કેવળ કેટલીક વાતોમાં તફાવત છે. તેમાં હૈયા અલલફલાહ પછી કદકામતિસ્સલાહ (અર્થ : બેશક જમાઅત ઉભી થઈ ગઈ.) બે વખત કહે, આમાં પણ અવાજ બુલંદ હોય પરંતુ અજાન જેવો નહીં બલકે એટલો કે મસ્જિદમાં હાજર લોકો સુધી અવાજ પહોંચી જાય. તેના શબ્દો જલ્દી જલ્દી કહો વચ્ચે વિલંબ ન કરો, આમાં કાનો પર હાથ મુકવા અથવા કાનોમાં આંગળીઓ નાખવાની જરૂર નથી અને સવારની એકામતમાં અસ્સલાતો ખૈયરુમ્મીન્નૌમ પઢવાનું નથી, એકામત ઉચી જગ્યાએ અથવા મસ્જિદની બહાર પઢવું સુન્નત નથી. જો ઈમામે એકામત કહી તો કદકામતીસ્સલાત કહેતી વખતે આગળ વધીને મુસલ્લા પૂર ચાલ્યો જાય.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર, આલમગીરી, ગુનીયા વગેરે)

મસ્અલા (૮૫) : એકામતમાં પણ હૈયા અલસલાહ-હૈયા અલલ-ફલાહ બોલતી વખતે જમણા-ડાબા મુખ ફેરવે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૮૬) : એકામતની સુન્નત અજાન કરતા અધિક મુઅકકદ છે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૮૭) : જેણે અજાન પઢી જો તે હાજર નથી તો કોઈ પણ માણસ એકામત પઢે. અને ઉત્તમ એ છે કે ઈમામ પઢે. અને મોઅઝઝિન મોજુદ છે તો તેની ઈજાઝત (રજા)થી બીજો માણસ એકામત પઢી શકે છે. કે તે તેની જ હક છે. અને જો ઈજાઝત વગર પઢી અને મોઅઝઝિનને ના પસંદ હોય તો મકરૂહ છે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૮૮) : જનાબત તથા હદસવાળાને એકામત મકરૂહ છે. પરંતુ પૂનરાવર્તન કરવામાં આવશે નહીં. હાં, જો જનાબતવાળો અજાન પઢે તો ફરીથી પઢવામાં આવે એટલા માટે કે અજાનની તકરાર (વારંવાર પઢવું) શરીરતમાં છે. અને એકામત ફરીથી નથી. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૮૯) : એકામત સમયે કોઈ શબ્દ આવ્યો તો તણે ઉભા રહીને ઈન્તેઝાર (પ્રતિક્ષા) કરવો મકરૂહ છે, બલકે બેસી જાય. જ્યારે મોઅઝઝિન હૈયા અલલફલાહ પર પહોંચે તે વખતે ઉભો થાય એવીજ રીતે જે લોકો મસ્જિદમાં હાજર છે તેઓ પણ બેસી રહે. જ્યારે મુકબ્બિર હૈયા અલલફલાહ પર પહોંચે તે વખતે ઉઠે એજ હુકુમ ઈમામ માટે પણ છે. (આલમગીરી) આજ કાલ અકસર સ્થળોએ રિવાજ પડી ગયો છે કે એકામત વેળા સઘળા લોકો ઉભારહે છે. બલકે બહુધા સ્થળોએ તો ત્યાં સુધી છે કે ઈમામ મુસલ્લા પર ઉભો ન થાય ત્યાં સુધી તકબીર કહેવામાં આવતી નથી. આ સુન્નત વિરૂદ્ધ છે.

મસ્અલા (૯૦) : મુસાફરે અજાન તથા એકામત ન પઢી અથવા એકામત ન પઢી તો મકરૂહ છે. અને જો એકામત થી સંતોષ માન્યો તો કરાહત નથી, પરંતુ ઉત્તમ એ છે કે અજાન પણ પઢે, ભલે તે એકલો હોય અથવા તેનાં સઘળા સાથીઓ ત્યાં જ ઉપસ્થિત હોય. (દુર્રે મુખ્તાર, રફદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૯૧) : શહેરની બહાર કોઈ મેદાનમાં જમાઅત ઉભી કરી અને એકામત કહી નહી તો મકરૂહ છે, અને જો અજાન પઢી તો વાંધો નથી, પરંતુ ખિલાફે ઔલા છે. (ખાનિયહ)

મસ્અલા (૯૨) : મહોલ્લાની મસ્જિદમાં કે જેમાં ઈમામ તથા જમાઅત નિશ્ચિત હોય કે એજ જમાઅતે ઔલા કાયમ કરતો હોય, તેમાં મસનુન તરીકાથી પ્રથમ જમાઅત થઈ ગઈ હોય તો ફરીથી અજાન પઢવું મકરૂહ છે અને અજાન કલા વગર બીજી જમાઅત કરવામાં આવે તો ઈમામ મહબરામાં ઉભો રહે નહી બલકે જમણી અથવા ડાબી બાજુએ ઉભો રહે. આ સાની જમાઅતના ઈમામે મહરાબમાં ઉભા રહેવું મકરૂહ છે. અને મહોલ્લાની મસ્જિદ ન હોય. જેવું કે સડક, બજાર, સ્ટેશન, ધર્મશાળાની મસ્જિદો જેમાં અમૂક લોકો આવે છે અને નમાઝ પઢી ચાલ્યા જાય છે. પછી બીજા આવ્યા અને નમાઝ પડી લીધી તો આવી મસ્જિદોમાં અજાનનું તકરાર (વારંવાર પઢવું) મકરૂહ નથી બલકે અફઝલ એ છે કે દરેક ગિરોહ કે જે નવો આવે, નવી અજાન તથા એકામત સાથે જમાઅત કરે, એવી મસ્જિદમાં દરેક ઈમામ મહરાબમાં ઉભો રહે (દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી, ફતાવા કાઝીખાન બઝાઝિયા) મહરાબથી મુરાદ મસ્જિદની મધ્યની જગ્યા છે. આ તાપું (બાકોરું) પ્રસિદ્ધ હોય કે ન હોય. જેવું કે મસ્જિદે હરામ (મક્કાની મસ્જિદ) જેમાં મહરાબ વસ્તુત નથી, અથવા દરેક મસ્જિદે સૈફી અર્થાત મસ્જિદની સહેન મધ્ય મહરાબ છે. જો કે ત્યા વસ્તુત ઈમારત નથી હોતી, મહરાબ હકીકાં એજ છે. અને ગોપલા સ્વરૂપના જાહેરી મહરાબ હુઝૂર તથા પુલ્કાએ રાશેદીનના જમાનામાં ન હતા. મરવાની બાદશાહ વલીદના જમાનામાં નવોત્પન્ન થયા. (ફતાવા રિઝવિયા) કેટલાક એમ સમજે છે કે બીજી જમાઅતનો ઈમામ પહેલી જમાઅતના ઈમામના મુસલ્લા ઉપર ઉભો રહે નહી આથી મુસલ્લો હઠાવી ત્યાં જ ઉભો રહે છે. જે પ્રથમ ઈમામના કેયામની જગ્યા છે, આમ કરવું જહાલત છે, તે સ્થળથી જમાણા-ડાબા હટવું જોઈએ. ભલે મુસલ્લો એજ વાપરે. (રઝા)

મસ્અલા (૯૩) : મહોલ્લાની મસ્જિદમાં કેટલાક મહોલ્લાવાળાઓએ પોતાની જમાઅત કરી લીધી તે પછી ઈમામ અને બાકીના લોકો આવ્યા તો જમાઅતે ઉલા આમની જ ગણાશે. પ્રથમવાળાઓ માટે કરાહત છે. એવી જ રીતે જો ગેરમહોલ્લાવાળા પઢી ગયા તેમના પછી મહોલ્લાના લોકો આવ્યા તો જમાઅતે ઉલા આમની છે. અને ઈમામ પોતાની જગ્યા પર જ ઉભો રહેશે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૯૪) : જો અજાન ધીમેથી થઈ તો ફરીથી પઢવામાં આવે અને પહેલી જમાઅત જમાઅતે ઉલા નથી. (કાઝીખાન)

મસ્અલા (૯૫) : એકામત દરમિયાન મોઅઝઝિને વાત કરવી નાજાઈજ છે, જેવું કે અજાનમાં છે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૯૬) : અજાન તથા એકામતના સમયે તેને કોઈએ સલામ કરી તો જવાબ ન આપે, અજાન પછી પણ જવાબ આપવો વાજિબ નથી. (આલમગીરી)

- મસ્તબલા (૯૭) : જ્યારે અજ્ઞાન સાંભળે તો જવાબ આપવાનો હુકમ છે. અર્થાત મોઅઝઝિન જે શબ્દો બોલે તેના પછી સાંભળનાર પણ એ જ શબ્દો કહે, પરંતુ હૈયા અલસ્સલાહ-હૈયા અલલ-ફલાહના જવાબમાં “લાહૌલા વલા-કુવ્વતા ઈલ્લાબિલ્લાહ” કહે અને ઉત્તમ એ છે કે બંને કહે બલકે આટલા શબ્દો વધુ મેળવી લે. માશા અલ્લાહો કાન વમાલમ યશાઅલમયકુન (જે અલ્લાહે ચાહ્યું તે થયું અને જે ચાહ્યું નહીં તે ન થયું) (દુર્રે મુખ્તાર)
- મસ્તબલા (૯૮) : અસ્સલાતો ખૈરૂમ મિનન્નોમ ના જવાબમાં સદદકતા વ બરિરત વબિલકકકે ન તકત કહે. (તું સાંચો અને નેકોકાર છે અને તેં હકક કહ્યું.) (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)
- મસ્તબલા (૯૯) : જનાબતવાળો પણ અજ્ઞાનનો જવાબ આપે. હૈઝ તથા નિકાસવાળી સ્ત્રી અને ખુલ્બો સાંભળ નારાઓ અને જનાઝની નમાઝ પઢનારાઓ અને જે લોકો સંભોગમાં મશગુલ છે અથવા જાજરૂ-પેશાબ કરતા હોય તેઓ અજ્ઞાનનો જવાબ આપે નહી. (દુર્રે મુખ્તાર)
- મસ્તબલા (૧૦૦) : જ્યારે અજ્ઞાન થતી હોય તો એટલીવાર માટે વાતચીત અને સલામનો જવાબ તમામ કામો મોફૂક કરી દે. ત્યાં સુધી કે કુર્આન મજ્હની તિલાવત દરમિયાન અજ્ઞાનનો અવાજ આવે તો તિલાવત બંધ કરી દો. અને અજ્ઞાન ધ્યાનથી સાંભળો અને જવાબ આપો એવી જ રીતે એકામતમાં પણ કરો. (દુર્રે મુખ્તાર-આલમગીરી)
- મસ્તબલા (૧૦૧) : માર્ગમાં ચાલી રહ્યા હતા કે અજ્ઞાનનો અવાજ સાંભળાયો તો એટલીવાર ઉભો થઈ જાય. અજ્ઞાન સાંભળે અને તેનો જવાબ આપે. (આલમગીરી, બજાઝિયા)
- મસ્તબલા (૧૦૨) : એકામતનો જવાબ આપવો મુસ્તહબ છે, તેનો જવાબ પણ એવી જ રીતે છે. ફકત એટલો તફાવત છે કે કદકામતિ સ્સલાહ નાં જવાબમાં અકામહુલ્લાહો વ અદમહા મા દામતિસ સમાવાતિ વલ અરદિ : (અલ્લાહ તેને કાયમ રાખે અને હમેશાં રાખે, જ્યાં સુધી કે આસ્માન તથા જમીન છે) કહે, (આલમગીરી) અથવા અકામહુલ્લાહો વ અદામહા વજએલના મિન સાલેહી અહલેહા અહયાઉવ વ અમવાતન : (અમને છંદગીમાં અને અરવા પછી તેના નેક અહેલ પૈકી બનાવે) કહે. (રઝા)
- મસ્તબલા (૧૦૩) : જો કેટલીક અજ્ઞાનો સાંભળે તો તેના માટે પહેલીનો જ જવાબ આપવું જરૂરી છે, અને બહેતર એ છે કે સૌનો જવાબ આપે. (દુર્રે મુખ્તાર-રદદુલ મુહતાર)
- મસ્તબલા (૧૦૪) : જો અજ્ઞાનના સમયે જવાબ ન આપી શકાયો તો જો વધારે વાર ન થઈ હોય તો હવે આપી લે. (દુર્રે મુખ્તાર)
- મસ્તબલા (૧૦૫) : મુક્તદીઓએ ખુલ્બાની અજ્ઞાનનો જવાબ જીભથી આપવું જાઈઝ નથી. (દુર્રે મુખ્તાર)
- મસ્તબલા (૧૦૬) : જ્યારે અજ્ઞાન પુરી થઈ જાય તો મોઅઝઝિન તથા અજ્ઞાન સાંભળનારાઓ દુરૂદ શરીફ પઢે, તે પછી આ દુઆ પઢે. અલ્લાહુમ્મ રબ્બ હાઝેહિદ અવતિતામ્મતે, વસ્સલાતિલ-કાએમતે, આ'તે સૈયેદેના વ મૌલાના મુહમ્મદનિલ-વસીલત વલ-ફદીલતા, વદરજતરફીઅતા, વબ્બસહો મકામ મહમુદનિલ્લાહી, વઅતહુ, વઝૂફના શફાઅતહુ, યૌમલ-કેયામતે, ઈન્નાલા તુખ્લેફુલ-મીઆદ. આ દુઆ પઢે. (રદદુલ મુહતાર, ગુનીયા) (અર્થ) અય અલ્લાહ ! આ કામિલ દુઆ અને કાયમ થનાર નમાઝના માલિક તું અમારા સરદાર મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમને વસીલો અને ફજીલત અને બુલંદ દરજ્જો અતાકર અને તેમને મુકામે મહમૂદમાં ઉભા કર જેનો તેં વાયદો કર્યો છે. બેશક તું વાયદા ખિલાફી કરતો નથી,
- મસ્તબલા (૧૦૭) : જ્યારે મોઅઝઝિન અંશહો અન્ન મુહમ્મહર્રસૂલુલ્લાહ પઢે તો સાંભળનાર દુરૂદ શરીફ પઢે અને મુસ્તહબ એ છે કે, અંગૂઠા ચુમીને આંખોને લગાવે અને કહે : કુર્રતો અયની બેકા યા રસૂલુલ્લાહે, અલ્લાહુમ્મા મત્તેઅની બિસ્સજએ વલ બસરે, (યા રસૂલુલ્લાહ મારી આંખોની ઠંડક હુઝૂરથી છે અય અલ્લાહ સાંભળ વા અને દેખવા સાથે મને લાભાવિત કર) (રદદુલ મુહતાર)
- મસ્તબલા (૧૦૮) : નમાઝની અજ્ઞાન સિવાયની બીજી અજ્ઞાનોનો પણ જવાબ આપવામાં આવશે. જેવું કે બાબ ક જન્મવેળાની અજ્ઞાન. (રદદુલ મુહતાર)
- મસ્તબલા (૧૦૯) : જો અજ્ઞાન ગલત પઢવામાં આવી. દા.ત. રાગ સાથે, તો તેનો જવાબ અપાશે નહી. બલકે એવી અજ્ઞાન સાંભળો પણ નહી. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્જલા (૧૧૦) : મુતઅખિમરીનોએ (પાછળના જમાનાવાળાઓએ) તસ્વીબ મુસ્તહન (પ્રિય) રાખી છે. અર્થાત અઝાન પછી નમાઝ માટે ફરીથી એલાન કરવું અને તેના માટે શરઅએ કોઈ ખાસ શબ્દો મુકરર કર્યા નથી, બલકે જે ત્યાં ઉર્ફ (પ્રસિદ્ધ) હોય દા.ત. અસ્સલાત-અસ્સલાત અથવા કામત કામત અથવા અસ્સલાતો વસ્સલામો અલયકા યા રસૂલલ્લાહે,

(દુર્રે મુખતાર વિગેરે)

મસ્જલા (૧૧૧) : મગરિબની અઝાન પછી તસ્બીહ નથી (એના યા) અને એ બે વાર કહી લો તો વાંધો નથી.

(દુર્રે મુખતાર)

અઝાનના વિવિધ મસાઈલ :

મસ્જલા (૧૧૨) : અઝાન તથા એકામતની વચ્ચે વકફો (થોભવું) કરવું સુન્નત છે. અઝાન પછી તુરત જ એકામત પઢવું મકરૂહ છે. પરંતુ મગરિબમાં વિલંબ ત્રણ નાની આયતો અથવા એક મોટી આયત પઢવાની બરાબર હોય. બીજી નમાઝોમાં અઝાન તથા એકામત વચ્ચે એટલીવાર સુધી રોકાય કે જે લોકો જમાઅતના પાબંદ છે આવી જાય પરંતુ એટલો ઈન્તેઝાર ન કરવામાં આવે કે, કરાહતનો સમય ઘઈ જાય.

(દુર્રે મુખતાર - આલમગીરી)

મસ્જલા (૧૧૩) : જે નમાઝોની પહેલાં સુન્નત અથવા નિફલ છે તેમાં ઉત્તમ એ છે કે, મોઅઝઝિન અઝાન પછી સુન્નતો અથવા નિફલો પઢે. નહીં તો બેસી રહે.

(આલમગીરી)

મસ્જલા (૧૧૪) : મહોલ્લાના રઈસ (જાગીરદાર)નો તેની રિયાસતના કારણે ઈન્તેઝાર (પ્રતીક્ષા) કરવું મકરૂહ છે. હા, જો તે શરીર (દુર્જન) છે અને સમયમાં ગુંજાઈ જાય છે તો ઈન્તેઝાર કરી શકાય છે.

(દુર્રે મુખતાર)

મસ્જલા (૧૧૫) : આગળના આલિમોએ (મુફતીઓએ) અઝાન માટે પગાર લેવું હરામ બતાવ્યું છે, પરંતુ પાછળના આલિમોએ (મુફતીઓએ) જ્યારે લોકોમાં સુસ્તી દેખી તો ઈજ્ઞાત આપી અને હવે તેના પર જ ફત્વો છે. પરંતુ અઝાન મઢવા માટે હદીસોમાં જે સવાબ બતાવવામાં આવ્યા છે તે તેમના જ માટે છે જે પગાર લેતા નથી અને આખિદમત લિલ્લાહ અંજામ આપે છે. હા, જો લોકો સ્વયં મોઅઝઝિને હાજતમંદ સમજી આપી દે તો સર્વાનુમતે જાઈઝ બલકે બહેતર છે. અને આ પગાર નથી. (ગુનીયા) જ્યારેકે (અલઅહદુ કલમશરૂત) ની હદ સુધી પહોંચી જાય નહિ.

(રઝા)

નમાઝની શરતોનું બયાન :

ચેતવણી : આ પ્રકરણમાં જ્યાં એ હુકમ આપવામાં આવ્યો કે 'નમાઝ સહીહ' છે અથવા 'થઈ જશે' અથવા 'જાઈઝ છે' તેનાથી મુરાદ (ભાવાર્થ) ફરજ અદા થવું છે. એ મતલબ નથી કે કરાહત તથા મનાઈ તથા ગુનાહ વિના સહીહ તથા જાઈઝ થઈ જશે. અકસર (અધિકાંશ) સ્થાનો એવા છે કે મકરૂહે તહરીમી તથા તર્કે વાજિબ થશે. અને કહેવામાં આવશે કે 'નમાઝ થઈ ગઈ' કે અહીંયા તેનાથી બહેસ નથી, તેને "મકરૂહોના પ્રકરણમાં" ઈન્શાઅલ્લાહ બયાન કરવામાં આવશે: અહીં નમાઝની (૬) છ શરતો છે. તે આ પ્રમાણે છે. (૧) તહારત (૨) સતરેઓરત (૩) કિબ્લા તરફ મોઢં કરવું (૪) સમય (૫) નિયત (૬) તહરીમા

(મોતુન)

તહારત : નમાઝીના બદનનું હદસે અકબર (જેનાથી ગુસલ ફર્જ થાય) તથા હદસે અસગર (જેનાથી વુજૂ તુટી જાય) અને વાસ્તવીક નાપાકી કદરેમાનેઅથી પાક હોવું

(મોતુન)

હદસે અકબર : એટલે ગુસ્લાના કારણો હદસે અસગર એટલે વુજૂ તોડનાર અને તેનાથી પાક થવાની રીત, ગુસ્લ તથા વુજૂના બયાનમાં આવી ગયું અને હકીકી નાપાકીથી પાક કરવાનું બયાન નજાસત પ્રકરણમાં અજકૂર છે.

(બહારે શરીર અત ભાગ - ૨ જોઈલો) આ વાતો ત્યાંથી જાણી લેવી. નમાઝની શરત એટલા પ્રમાણમાં નજાસતથી પાક થવું છે કે, પાક કર્યા વગર નમાઝ થશે જ નહીં. દા.ત. નજાસતે ગલીઝા દિરહમથી વધારે અને નજાસતે ખફીફા કપડા અથવા બદનના તે ભાગની ચોથાઈથી વધારે જેમાં લાગી હોય તેનું 'કદ્રેમાનેઅ' (પ્રતિબંધક માત્ર) છે, અને જો તેનાથી ઓછું છે તો તેનું નપ્ટ કરવું સુન્નત છે. આ કર્યા પછી નજાસત પ્રકરણમાં બયાન કરવામાં આવ્યા છે: (જુઓ બહારે શરીર અત ભાગ-૨)

મસ્અલા (૧૧૬) : કોઈ વ્યક્તિએ પોતાને બે વુજૂ સમજ્યો અને એજ હાલતમાં નમાઝ પઢીલીધી, પાછળથી સમજાયું કે તે બેવુજૂ નહતો તો તેની નમાઝ થઈ નહી. (દુર્ ર મુખ્તાર)

મસ્અલા (૧૧૭) : નમાઝીએ કોઈ એવી વસ્તુ ઉપાડેલ હોય કે તેના હલન ચલનથી તે પણ હાલવા લાગે અને જો તેમાં નાપાકી વાંધાજનક માત્રા જેટલી હોય તો નમાઝ જાઈજ નથી. દા.ત. કૌમુદી (ચાદર)નો એક છેડો ઓઢીને નમાઝ પઢી અને બીજા છેડામાં નાપાકી છે, જો રૂફૂઅ-સુજુદ તથા કેયામ તથા કઉદમાં તેના હલનચલનથી તે નજાસત સુધી હરકત (ગતી) પહોંચતી હોય તો નમાઝ થશે નહી. નહી તો થઈ જશે. એવી જ રીતે જો ખોળામાં એટલું નાનું બાળક લઈને નમાઝ પઢી કે ખૂદ તેના ખોળામાં પોતાની શક્તિથી ન રોકાઈ શકે બલકે તેના રોકવાથી થોભેલો હોય અને તેનું શરીર અથવા વસ્ત્ર પ્રતિબંધક માત્રા (નમાઝમાંની મનાઈ) જેટલું નાપાક છે તો નમાઝ થશે નહી. કે એજ તેને ઉપાડેલ છે. અને જો તે પોતાની શક્તિથી રોકાએલ છે, તેના રોકવાનો મોહતાજ નથી તો નમાઝ થઈ જશે કે હવે તે તેને ઉપાડેલ નથી. તે છતાં જરૂરત વગર આમ કરવું કરાહતથી ખાલી નથી જો કે તેના શરીર અને વસ્ત્રો ઉપર નાપાકી પણ ન હોય. (દુર્ ર મુખ્તાર, આલમગીરી, ૨૪૫)

મસ્અલા (૧૧૮) : જો નાપકી પ્રતિબંધક માત્રાથી ઓછી છે તો પણ મકરૂહ છે, અને નજાસતે ગલીઝા (ગાઢી નાપાકી) દિરહમ જેટલી છે તો મકરૂહે તહરીમી અને તેનાથી ઓછી છે, સુન્નતના વિરૂદ્ધ છે. (દુર્ ર મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્અલા (૧૧૯) : તંબુ-મંડપની છત જો નાપાક હોય અને નમાઝીના માથાને સ્પર્શ કરે તો પણ નમાઝ થશે નહી. (રદદુલ મુહતાર) અર્થાત જો તેની જગ્યા બાધક માત્રામાં તેના માથાને ઝકન અદા કરવા જેટલી લાગે. (૨૪૫)

મસ્અલા (૧૨૦) : જો તેનું વસ્ત્ર અથવા શરીર નમાઝ દરમિયાન વાંધા જેટલું નાપાક થઈ ગયું અને ત્રણ તસ્બીહનો વકફો થયો તો નમાઝ થશે નહી અને જો નમાઝ શરૂ કરતી વખતે કપડું નાપાક હતું અથવા કોઈ નાપાક ચીઝ ઉપાડેલ હતો અને એજ હાલતમાં નમાઝ શરૂ કરી દીધી અને અલ્લાહો અકબર કહેવા પછા અલગે કર્યું તો નમાઝ આયોજિત થઈ નહી. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૧૨૧) : નમાઝીનું શરીર જનાબતવાળી અથવા હેઝ તથા નિકાસવાળી સ્ત્રીના શરીરની અડકેલું રહ્યું અથવા તેમણે તેના ખોળામાં માથું મુક્યું તો નમાઝ થઈ જશે. (દુર્ ર મુખ્તાર)

મસ્અલા (૧૨૨) : નમાઝીના શરીર પર નાપાક કબૂતર ભેસ્મું તો નમાઝ થઈ જશે. (બહર)

મસ્અલા (૧૨૩) : જે સ્થળે નમાઝ પઢે તેના પાક હોવાનો ભાવાર્થ સિજા હનું સ્થાન તથા પગોની જગ્યા હોવું છે, જે વસ્તુ પર નમાઝ પઢતો હોય તેના સઘળા ભાગનું પાક હોવું નમાઝની સહેતની શરત નથી. (દુર્ ર મુખ્તાર)

મસ્અલા (૧૨૪) : નમાઝીના એક પગની નીચે દિરહમ કરતા વધારે પ્રમાણમાં નાપાકી હોય તો નમાઝ થશે નહી. એવી જ રીતે જો બંને પગોની નીચે થોડી થોડી નાપાકી છે કે એકત્ર કરવાથી એક દિરહમ થઈ જશે અને એક પગની જગ્યા પાક હતી અને બીજો પગ જ્યાં મુકશે નાપાક છે, તેણે તે પગ ઉપાડીને (ઉંચો રાખી) નમાઝ પઢી તો નમાઝ થઈ ગઈ હા જરૂરત વગર એક પગ ઉપર ઉભા રહીને નમાઝ પઢવું મકરૂહ છે. (દુર્ ર મુખ્તાર)

મસ્અલા (૧૨૫) : પેશાની (લલાટ) પાક જગ્યાએ છે અને નાક નાપાક જગ્યાએ તો નમાઝ થઈ જશે. કે નાક દિરહમથી ઓછી જગ્યા પર અડકે છે અને જરૂર વગર એ પણ મકરૂહ છે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૧૨૬) : સિજદામાં હાથ અથવા ઘુંટણ નાપાક જગ્યાએ હોવાની હાલતમાં સહીહ મઝહબમાં નમાઝ થશે નહી. (રદદુલ મુહતાર) અને જો હાથ નાપાક સ્થળે હોય અને હાથ પર સિજદો કર્યો તો સર્વાનુમતે નમાઝ થશે નહી. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૧૨૭) : આસ્તીન (બાંય)ની નીચે નાપાકી છે અને એજ બાંય પર સિજદો કર્યો તો નમાઝ થશે નહી. (રદદુલ મુહતાર) ભલે નાપાકી હાથની નીચે ન હોય બલકે પહોળી બાંયના ખાલી ભાગના નીચે હોય અર્થાત બાંય અલગ કરનાર સમજવામાં આવશે નહી. ભલે સ્થૂળ હોય કે તેના શરીરના તાબે છે. તેની સરખામણીમાં

કે બીજા સ્યુળ કપડાની સરખામણીમાં કે નાપાક સ્થળે બિછાવીને નમાઝ પઢી અને તેની રંગત અથવા દુર્ગંધ મહસ ધાય નહીં તો નમાઝ થઈ જશે કે આવસ્ત્ર નાપાકી તથા નમાઝીમાં અંતર થઈ જશે, બદન નમાઝીના તાબે નથી. એવીજ રીતે જો પહોળી બાંયનો ખાલી ભાગ સિજદો કરવામાં નાપાકીની જગ્યાએ પડે અને ત્યાં હાથ ન હોય ન પેશાની તો નમાઝ થઈ જશે ભલે બાંય બારીક (પાતળી) હોય કે હવે તે નાપાકીને નમાઝીના શરીર સાથે કોઈ સંબંધ નથી. (રઝા)

મસ્અલા (૧૨૮) : જો સિજદો કરવામાં દામન (આંચળો) વિગેરે નાપાક જમીન ઉપર પડતા હોય તો વાંધાજનક નથી. (રદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૧૨૯) : જો નાપાક જગ્યાએ એટલું બારીક પાંતળું કપડું બિછાવી નમાઝ પઢી જે ઢાંકવાના કામમાં આવી શકતું નથી અર્થાત તેની નીચેની ચીઝ ચમકતી (ઝળકતી) હોય નમાઝ થઈ નહીં. અને જો કાચ ઉપર નમાઝ પઢી અને તેની નીચે નાપાકી છે. ભલે સ્પષ્ટ હોય તો પણ નમાઝ થઈ ગઈ. (રદુલ મુહતાર)

ઊંચુ શરત સતરે ઔરત

અર્થાત શરીરનો તે ભાગ જેને છુપાવવું ફરજ છે, તેને છુપાવવું (ઢાંકવું)

અલ્લાહતઆલા કુર્આન શરીફમાં ફરમાવે છે : ખોજૂ ઝીનતકુમ ઈન્દ કુલ્લે મરજેદિન દરેક નમાઝ વખતે કપડાં પહેરો અને ખુદા ફરમાવે છે : વલા પુબ્દીન ઝીન તહુન્ન ઈલ્લા માઝહર મિન્દો અર્થ ઔરતો ઝીનત (શણગાર) અર્થાત શણગાર સ્થાનોને જાહેર ન કરે (ઉઘાડા ન રાખે), પરંતુ જે ખુલ્લા છે તેમાં વાંધો નથી હદીસમાં છે કે જેને ઈબ્ને અદીએ કામિલમાં હઝરત ઈબ્ને ઉમર રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી કે, હુજૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે જ્યારે નમાઝ પઢો તો તેહબંદ (લુંગી) બાંધીલો અને ચાદર ઓઢીલો અને યહુદીઓની મુશાબેહત (નફલ) ન કરો. અને અબૂદાઉદ તથા તિરમિઝી તથા હાકિમ તથા ઈબ્ને ખુઝૈમા, ઉમ્મુલ મોમેનીન હઝરત આઈશા સિદીકા રદીયલ્લાહો અન્હાથી રિવાયત કરે છે કે હુજૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે, બાલિગ સ્ત્રી (પુખ્તવય) ની નમાઝ દુપટ્ટા (ઓઢણી) વગર અલ્લાહ તઆલા કબૂલ કરતો નથી. અબૂ દાઉદે રિવાયત કરી કે ઉમ્મુલ મોમેનીન ઉમ્મે સલમા રદીયલ્લાહો અન્હોએ અર્જ કરી, શું ઈજાર (પાયજામા) પહેર્યા વગર કુર્તા (ખમીશ) અને દુપટ્ટામાં ઔરત નમાઝ પઢી શકે છે? હુજૂરે ઈરશાદ ફરમાવ્યો : “જ્યારે કુર્તા પુરું હોય કે પગની એડીઓને ઢાંકીલે (તો પઢી શકે છે)” અને દારોકુતની હઝરત ઉમર બિન શુએબ તે પોતાના બાપથી અને તે પોતાના દાદાથી રિવાયત કરે છે કે હુજૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું : “પુરૂષો માટે નાફ (ડુંટી)ની નીચેથી ઘુંટણો મુઘી ઔરત (છુપાવવાની વસ્તુ) છે.” અને તિરમિઝીએ હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઉદ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી કે હુજૂર ફરમાવે છે કે ઔરત ઔરત છે અર્થાત તે છુપાવવાની ચીજ છે. જ્યારે તે નીકળે છે શયતાન તેની તરફ ઝાંખે છે.

મસ્અલા (૧૩૦) : સતરે ઔરત હરહાલતમાં વાજિબ છે. ભલે નમાઝમાં હોય કે નહીં, એકલો હોય કે કોઈની સમક્ષ. કોઈ સહીહ કારણો સિવાય એકાંતમાં પણ (સતર) ખોલવું જાઈજ નથી અને લોકોની સામે અથવા નમાઝમાં તો સર્વસંમત ફરજ છે ત્યાં સુધી કે જો અંધારા મકાનમાં નમાઝ પઢી, જો કે ત્યાં કોઈ ન હોય અને તેની પાસે એટલું પાક કપડું મોજુદ છે, કે સતરનું કામ આપે, અને (તે છતાં) નગ્ન હાલતમાં નમાઝપઢી તો સર્વનુમતે નમાઝ ન થશે. પરંતુ સ્ત્રી માટે એકાંતમાં જ્યારે કે નમાઝમાં ન હોય સમગ્ર શરીર છુપાવવું વાજિબ નથી. બલ્કે કેવળ ડુંટીથી ઘુંટણો સુધી અને મહર લોકોની સામે પેટ અને પીઠનું છુપાવવું પણ વાજિબ છે. અને ગેર મહર લોકો (જેની સાથે નિકાહ જાઈજ છે)ની સામે અને નમાઝ માટે જો કે એકાંત અંધારી કોટડીમાં હોય (તો પણ) સિવાય પાંચ અવયવોને કે જેનું વર્ણન આગળ આવશે, સઘળું શરીર છુપાવવું ફરજ છે. બલ્કે જવાન ઔરતે ગેર મર્દોની સામે ચહેરો ખોલવો પણ મના છે. (દુર્રે મુખ્તાર, રદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૧૩૧) : એટલું બારીક (પારદર્શક) કપડું જેનાથી બદન ચમકતું હોય (દિખાતું હોય) સતર માટે કાફી નથી તે પહેરીને નમાઝ પઢી તો નમાઝ થઈ નહીં. (આલમ ગીરી) એવી જ રીતે કેટલાક લોકો બારીક સાડીઓ

અને લુંગીઓ બાંધીને નમાઝ પઢે છે કે તેમની સાથળો દેખાય છે, તો તેમની નમાઝો થતી નથી. અને એવું કપડું પહેરવું જેનાથી સતરે ઔરત ન થઈ શકે, નમાઝ સિવાય પણ હરામ છે.

મસ્અલા (૧૩૨) : જાડું કપડું જેનાથી શરીરનો રંગ ચમકતો ન હોય પરંતુ શરીરથી એવું ચોંટેલું છે કે દેખવાથી અવયવની આકૃતિ માલૂમ પડે છે તો એવા કપડાથી નમાઝ તો થઈ જશે પરંતુ તે અવયવની તરફ બીજાઓએ નજર કરવું જાઈજ નથી. (રદુલ મુહતાર) અને એવું કપડું લોકો સામે પહેરવું પણ મના છે અને સ્ત્રીઓ માટે વધુ પડતી મનાઈ છે. કેટલીક સ્ત્રીઓ જે બહુજ ફી (પહોળા) પાયજમા પહેરે છે, આ મસ્અલાથી સબક શીખે.

મસ્અલા (૧૩૩) : નમાઝમાં સતર માટે પાક કપડું હોવું જરૂરી છે. અર્થાત એટલું નાપાક, હોય કે જેનાથી નમાઝ ન થઈ શકે. તો જો પાક કપડાં પર શકિત છે અને નાપાક કપડાં પહેરી નમાઝ પઢી તો નમાઝ થશે નહીં.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૧૩૪) : તે જાણે છે કે કપડું નાપાક છે અને તે છતાં તેમાં નમાઝ પઢી અને પછી ખબર પડી કે તે કપડું પાક હતું તો નમાઝ થઈ નહીં.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૧૩૫) : નમાઝ સિવાય નાપાક કપડું પહેર્યું તો વાંધો નથી ભલે પાક કપડું મોજુદ હોય અને જો બીજું કપડું નથી તો તેને પહેરવું વાજિબ છે. (દુર્રે મુખ્તાર, રદુલ મુહતાર) આ તે સમયે છે કે તેની નાપાકી સુકી હોય, છુટીને શરીરને ન લાગે, નહીં તો પાક વસ્ત્રની ઉપસ્થિતિમાં એવું વસ્ત્ર પહેરવું સર્વથા મના છે. કે વગર કારણે શરીર નાપાક કરવા બરાબર છે.

(રઝા)

મસ્અલા (૧૩૬) : પુરૂષ માટે ડુંટીની નીચેથી ઘુંટણોની નીચે સુધી ઔરત છે અર્થાત તેનું છુપાવવું ફરજ છે. નાફ (ડુંટી) તેમાં દાખલ નથી અને ઘુંટણો દાખલ છે. (દુર્રે મુખ્તાર, રદુલ મુહતાર) આ જમાનામાં કેટલાએ એવા છે કે લુંગી અથવા પાજામો એવી રીતે પહેરે છે કે પેદુનો કેટલાક ભાગ ખુલ્લો રહે છે. જો કુર્તા વિગેરેથી એવી રીતે ઢંકાએલ હોય કે ત્વચાની રંગત ચમકે નહીં તો ખૈર, નહીં તો હરામ છે, અને નમાઝમાં ચોથાઈની માત્રામાં ઉઘાડું રહ્યું તો નમાઝ થશે નહીં. અને કેટલાક એવા બેબાંક (નિર્લજ્જ) છે કે લોકો સામે ઘુંટણો બલ્કે સાથળો સુંઢાં ખુલ્લા રાખે છે, આપણ હરામ છે. અને જો તેની આદત છે તો ફાસિક છે. (પોતે અગર પોતાના બાળકોને ચકી પહેરાવનારાઓ ચેતે પ્રનુ.)

મસ્અલા (૧૩૭) : આઝાદ સ્ત્રીઓ અને ખુન્સા મુશિકલ (જેમાં પુરૂષ અને સ્ત્રી બન્નેના ગુપ્તાંગ હોય) માટે સઘળું શરીર ઔરત છે. મુખની ટીકલી સિવાય અને હથેળીઓ અને પગોના તળીયાના, માથાના લટકતા વાળ અને ગર્દન અને અને કાંડા પણ ઔરત છે. તેમનું છુપાવવું પણ ફરજ છે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૧૩૮) : એટલો ભારીક દુપટ્ટો કે જેનાથી વાળની કાળાશ ચમકે, જો સ્ત્રીએ ઓઢીને નમાઝ પઢી તો નમાઝ થશે નહીં. જ્યાં સુધી કે તેના ઉપર કોઈ એવી ચીજ ન ઓઢે જેનાથી વાળ વિગેરેનો રંગ ઢંકાઈ જાય

(આલમ ગીરી)

મસ્અલા (૧૩૯) : બાંદી (લોંડી-દાસી) માટે સઘળું પેટ અને બન્ને પાસા અને ડુંડી થી ઘુંટણોના નીચે સુધી ઔરત છે. ખુન્સા મુશિકલ (હિજાબો) જો આદ્ર હાય તો તેનો પણ એજ હુકમ છે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૧૪૦) : દાસી ઉઘાડા માથે નમાઝ પઢી રહી હતી, નમાઝ દરમિયાન તેના માલિકે તેને આઝાદ (મુક્ત) કરી દીધી, જો અમલે કલીલ અર્થાત એક હાથથી તેણે માથું ઢાંકી લિધું તો તેની નમાઝ થઈ ગઈ, નહીં તો નહીં. ભલે તેને પોતાના આઝાદ થવાની ખબર પડી કે નહીં. હા, જો તેની પાંસે કોઈ એવી વસ્તુ જ ન હતી જેનાથી માથું ઢાંકે તો તેની નમાઝ થઈ ગઈ.

(દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્અલા (૧૪૧) : જે અવયવોનું સતર ફરજ છે તે પૈકી કોઈ અવયવ ચોથાઈથી ઓછું ખુલી ગયું તો નમાઝ થઈ ગઈ અને જો એક રૂકન જેટલું અર્થાત ત્રણ વખત “સુબ્હાનલ્લાહ” કહીલે તેટલી વાર ખુલ્લું રહી ગયું અથવા ઈરાદા પૂર્વક ખોલ્યું, ભલે તુરત જ ઢાંકી લિધું તો નમાઝ રદ થઈ ગઈ

(આલમગીરી, રદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૧૪૨) : જો નમાઝ શરૂ કરતી વખતે અવયવનો ચોથો ભાગ ખુલ્લો છે અર્થાત એ હાલતમાં અલ્લાહો અકબર કહી લિધું તો નમાઝ કાયમ ન થઈ.

(રદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૧૪૩) : જો કેટલાક અવયવોમાં થોડું થોડું ખુલ્લુ રહ્યું કે દરેક તે અવયવની ચોથાઈ કરતાં ઓછું છે પરંતુ તેમનો સરવાળો તે ખુલ્લા અવયવોમાં જે સૌથી નાનો છે તેની ચોથાઈની બરાબર છે તો નમાઝ થઈ નહીં, ઇ.ત. ઔરતના કાનનો નવમો ભાગ અને પિંડલીનો નવમો ભાગ ખુલ્લો રહ્યો તેમનો સરવાળો કાનની ચોથાઈ જેટલો જરૂર છે તો નમાઝ થઈ નહીં. (આલમગીરી-રદુલમુહતાર)

મસ્અલા (૧૪૪) : ઔરતે ગલીઝા અર્થાત આગળનું ગુપ્ત સ્થળ અને પાછળનું ગુપ્ત સ્થળ તેમના આસપાસની જગ્યા અને ઔરતે ખફીફહ કે તેમના સિવાયના બીજા અવયવો ઔરત (અવયવો) છે. આ હુકમમાં સૌ સરખા છે. ગિલાઝત અને બિફફત નજરની ગણના એ છે કે ગલીઝા પ્રત્યે દેખવું વધારે હરામ છે. કે જો કોઈને ઘુંટણ ખોલલ દેખેતો નરમીથી મના કરે અને માને નહીં તો મારે નહીં. અને જો ગલીઝા ઔરત (ગુપ્તાંગ) ખોલેલ છે તો જે મારવાનો હક્ક ધરાવતો હોય ઇ.ત. વગેરે અથવા હાકિમ, તે મારી શકે છે. (રદુલમુહતાર)

મસ્અલા (૧૪૫) : સતર માટે એ જરૂરી નથી કે પોતાની દષ્ટિ પણ તે અવયવો પર ન પડે; તો જો કોઈએ કેવળ લાંબુ કુર્તુ પહેર્યું હોય અને તેનું ગળું ખુલ્લું છે કે જો તેમાંથી નજર કરે તો અવયવો દેખાય છે તો નમાઝ થઈ જશે, જો કે ઈસદાપૂર્વક તે બાજુએ નજર નાખવું મકરૂહે તહરીમી છે. (દુર્ મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્અલા (૧૪૬) : બીજાઓથી સતર ફર્જ હોવાનોએ અર્થ છે કે આમ તેનથી દેખી ન શકે. તો મઆઝલ્લાહ જો કોઈ દુષ્ટે નીચા નમીને અવયવને દેખી લીધું તો નમાઝ ગઈ નહીં. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૧૪૭) : પુરુષમાં ઔરત (છુપાવવાના) અવયવ નવ છે આઠ અલ્લામા ઈબ્રાહીમ હલ્લી તથા અલ્લાહમા શામી તથા અલ્લામા તહતાવી વિગેરેએ ગણ્યા છે.

(૧) ઝકર (ઈન્દ્રી) પોતાના સઘળા અવયવો હરફેલ (ઈન્દ્રીની સોપારી) તથા કસબહુ (પદા-પાઈથ) તથા કુલફહ (ખત્તાવિહીન) સમેત.

(૨) ઉન્સયેન (બન્ને અંડકોપ) આ બન્ને મળીને એક અવયવ છે. તેમાં કેવળ એકની ચોથાઈ ખુલ્લું નમાઝને ફાસિદ કરનાર નથી.

(૩) દુબુર અર્થાત મળ નીકળવાની જગ્યા.

(૪-૫) દરેક નિતમ્બ (કુલા) અલગ ઔરત છે. (બે નિતમ્બ બે ઔરત છે)

(૬) દરેક સાથળ અલગ ઔરત છે. કમરથી ઘુંટણ સુધી સાથળ છે, ઘુંટણ પછ તેમાં સામેલ છે તે અલગ અવયવ નથી, તો જો આખું ઘુંટણ બલ્કે બન્ને ઘુટણો ખુલી જાય તો નમાઝ થઈ જશે, કેમકે બન્ને મળીને પણ એક સાથળની ચોથાઈને પહોંચી શકતા નથી. ડુંટીની નીચેથી ગુપ્તેન્દ્રીયની જડ સુધી અને તેના સિધાંજમાં પીઠ અને બન્ને પાસાઓ તરફ સૌ મળીને એક ઔરત છે, આલાહઝરત મુજ દિદે માર્ઈતાએ હાજરહએએ તહકીક (સિંશોધન) કર્યું કે દુબર તથા ઉન્સયેન (બન્ને અંડકોપ)ની વચ્ચેની જગ્યા પણ એક સ્થાયી ઔરત છે, અને તે અવયવોની ગણના અને તેમના સઘળા અહકામને ચાર શએરો (પંકિતઓ) માં એકત્ર કર્યા છે જે નીચે મુજબ છે.

- ★ સતરે ઔરત બમર્દ નોહ અઝવ અરત,
- ★ અઝ તહેનાફ તા તર્હ ઝાનુ
- ★ હરયે રૂબ્બઅશ બ કટે રૂકનશુદ,
- ★ યા કશુદે દમે નમાઝ મજો,
- ★ ઝકરો-ઉન્સયેને વહલ્કા પસ,
- ★ દો સુરીન હર ફખઝ
- ★ ઝાહિર અફસલ ઉન્સયેને વદુબુર
- ★ બાકીયે ઝેરે નાફ અઝહર સુ.

મસ્જલા (૧૪૮) : આઝાદ (જે લોડીના હોય તે) સ્ત્રીઓ માટે પાંચ અવયવોના અપવાદ સિવાય કે જેમનું વર્ણન આગળ આવી ગયું છે, સમગ્ર શરીર ઓરત છે અને તે ત્રીસ (૩૦) અવયવો પર આધારિત છે કે તે પૈકી જેની ચોથાઈ ખુલી જાય, નમાઝનો એજ હુકમ છે જે ઉપર બયાન થયો. (૧) માથું અર્થાત પેશાનીના ઉપરથી ગરદનના આરંભ સુધી અને એક કાનથી બીજા કાન સુધી. એટલે સ્વભાવત જેટલી જગ્યા પર વાળ જામે છે. (૨) જે વાળ લટકતા હોય (૩-૪) બંને કાન (૫) ગર્દન, તેમાં ગળુ પણ સામેલ છે. (૬-૭) બંને ખભા (૮-૯) બંને હાથ તેમાં કોહણીઓ પણ સામેલ છે. (૧૦-૧૧) બંને કાંડા એટલે કે કોહણી પછીથી ગટ્ટાઓની નીચે સુધી (૧૨) છાતી અર્થાત ગળાની જોડથી બંને સ્તનની નીચેની હદ સુધી (૧૩-૧૪) બંને હાથોની પીઠ (૧૫-૧૬) બંને સ્તનો જ્યારે કે સારી રીતે વિકસી ગયા હોય, જો બિલ્કુલ વિકસ્યા ન હોય અથવા અલ્પ વિકસ્યા હોય કે છાતીથી અલગ અવયવની આકૃતિ ન ઉપસી હોય તો છાતીના તાબે છે. અલગ અવયવ નથી પ્રથમ સ્થિતિમાં પણ તેમના વચ્ચેની જગ્યા સીના (છાતી)માં સામેલ છે. અલગ અવયવ નથી. (૧૭) પેટ અર્થાત છાતીની મજકૂર હદથી નીચે સુધી બંને પાસાઓમાં અર્થાત ડુંટીની પણ પેટમાં ગણત્રી છે. (૧૮) પીઠ અર્થાત પાછળની તરફ છાતીના બરાબરથી કેડ સુધી, (૧૯) બંને ખભાઓની વચ્ચે જે જગ્યા છે, બગલની નીચે છાતીની હદની નીચે સુધી બંને પાસાઓમાં જે જગ્યા છે તેના પછીથી બંને પાસાઓમાં જે જગ્યા છે તેનો આગળનો ભાગ છાતીમાં અને પાછલો ભાગ ખભાઓ અથવા પીઠમાં સામેલ છે. અને તેના પછીથી બંને પાસાઓમાં કેડ સુધી જે જગ્યા છે. તેનો આગળનો ભાગ પેટમાં અને પાછલો ભાગ પીઠમાં સામેલ છે. (૨૦-૨૧) બંને નિતમ્બ (૨૨) યોનિ(ઓરતની શર્મગાહ) (૨૩) દુબુર (મળ નીકાળવાનું સ્થળ) (૨૪-૨૫) બંને સાથળો, ઘુંટણો પણ એમાંજ સામેલ છે. (૨૬) ડુંટીની નીચે પેદુ અને તેને અડીને જે જગ્યા છે તેના બરાબર પીઠ તરફ સૌ મળીને એક ઓરત છે (૨૭-૨૮) બંને પિંડલીઓ ઘુટીઓ સમેત. (૨૯-૩૦) બંને પગના તળીયા અને કેટલોક ઉલ્માઓએ હાથની પીઠ અને પગના તળીયાને ઓરતમાં સામેલ કર્યા નથી.

મસ્જલા (૧૪૯) : સ્ત્રીનો ચહેરો જોકે ઓરત નથી પરંતુ ફિત્નાના કારણોસર ગેર મહરમ સામે મોઢું ઉઘાડવું મના છે. એવી જ રીતે તેની પ્રત્યે દ્રષ્ટિ કરવું ગેર મહરમ માટે જાઈઝ નથી અને સ્પર્શ કરવો તો અધિક મના છે. **(દુર્રે મુખ્તાર)**

મસ્જલા (૧૫૦) : જો કોઈ પુરૂપ પાસે સતર માટે જાઈઝ કપડું ન હોય અને રેશમી કપડું હોય તો ફર્જ છે કે તેનાથી સતર કરે. અને એમાંજ નમાઝ પઢે, અલબત્ત બીજું વસ્ત્ર હોવા છતાં પુરૂપે રેશમી વસ્ત્ર પહેરવું હરામ છે. અને તેમાં નમાઝ પઢવું તહરીમી (પુનરાવર્તનને યોગ્ય) છે. **(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)**

મસ્જલા (૧૫૧) : કોઈ નમ્ર માણસ જો પોતાનું સમગ્ર શરીર માથા સમેત કોઈ એક કપડામાં છુપાવી નમાઝ પઢે તો નમાઝ થશે નહી. અને જો માથું તેનાથી બહાર કાઢી લે તો નમાઝ થઈ જશે. **(રદદુલ મુહતાર)**

મસ્જલા (૧૫૨) : કોઈની પાસે સર્વથા વસ્ત્ર નથી તો બેસીને નમાઝ પઢે. દિવસ હોય કે રાત, ઘરમાં હોય કે મેદાનમાં, ભલે એવી રીતે બેસે જેવી રીતે નમાઝમાં બેસીએ છીએ અર્થાત પુરૂપ પુરૂપોની જેમ અને સ્ત્રી સ્ત્રીઓની જેમ અથવા પગ ફેલાવી અને ઓરતે ગલીઝા (ગુખ્તાંગ) પર હાથ મુકીદે અને એ ઉત્તમ છે. અને રૂકૂઅ તથા સુજુદનાં સ્થાને ઈશારો કરે અને આ ઈશારો રૂકૂઅ તથા સુજુદથી તેના માટે અફઝલ છે. અને આ બેસીને પઢવું, ઉભા રહીને પઢવાં કરતા અફઝલ છે, ભલે કેયામમાં રૂકૂઅ તથા સુજુદ માટે ઈશારો કરે અથવા રૂકૂઅ તથા સુજુદ કરે. **(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)**

મસ્જલા (૧૫૩) : એવો કોઈ માણસ નમ્રહાલતમાં નમાઝ પઢી રહ્યો હતો કે, કોઈએ તેને ઉછીનું કપડું આપ્યું અથવા મુબાહ કરી દીધું તો તેની નમાઝ જતી રહી, કપડું પહેરી તે ફરીથી નમાઝ પઢે. (મુબાહ એટલે લેશે તો વાંધો ઉઠાવશે નહિ-અનુ) **(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)**

મસ્જલા (૧૫૪) : જો કોઈએ વસ્ત્ર આપવાનો વાયદો કર્યો તો અંતિમ સમય સુધી ઈન્તેજાર કરે, જ્યારે એમ લાગે કે હવે નમાઝનો સમય નીકળી જશે તો નમ્રહાલતમાંજ નમાઝ પઢી લે. **(રદદુલ મુહતાર)**

મસ્તલા (૧૫૫) : જો બીજા માણસ પાસે વસ્ત્ર છે અને આશા છે કે માંગવાથી આપશે તો માંગી લેવું વાજિબ છે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્તલા (૧૫૬) : જો કપડું વેચાતું મળે છે અને તેની પાસે અસલી હાજત કરતા વધારે પૈસા છે, તો જો એટલી કિંમત માંગતો હોય જે ધારણા કરતાં વધારે નહોય તો ખરીદવું વાજિબ છે. (રદદુલ મુહતાર) એવીજ રીતે જો ઉધાર આપવા રાજી હોય તો પણ ખરીદવું વાજિબ હોવું જોઈએ.

મસ્તલા (૧૫૭) : જો તેની પાસે એવું કપડું છે કે સંપૂર્ણત નાપાક છે તો નમાઝમાં તેને પહેરે નહીં. અને જો ૧/૪ પાક છે તો વાજિબ છે કે તેને પહેરીને નમાઝ પઢે, આવી હાલતમાં નમ્ર નમાઝ પઢવું જાઈજ નથી, આ સઘળું તે સમયે છે કે કોઈ એવી વસ્તુ નથી કે જેનાથી કપડું પાક કરી શકે અથવા તેની નાપાકી મનાઈની માત્રાથી ઓછી કરી શકે, નહીં તો વાજિબ થશે કે પાક કરે અથવા નાપાકીની કમી (ઓછી) કરી લે. (દુર્રે મુખતાર)

મસ્તલા (૧૫૮) : કેટલાક માણસો નમ્ર હાલતમાં છે તો એકલા-એકલા દૂર દૂર (થઈને) નમાઝો પઢે અને જો જમાઅત કરી તો ઈમામ વચમાં ઉભો રહે. (આલમગીરી)

મસ્તલા (૧૫૯) : જો નમ્ર માણસને ચટાઈ અથવાબીછોનું મળી જાય તો તેનાથી જ સતર કરે. નમ્ર નમાઝ ન પઢે, એવી જ રીતે ઘાસ પાંદડાઓથી સતર કરી શકે છે તો એમજ કરે. (આલમગીરી)

મસ્તલા (૧૬૦) : જો સંપૂર્ણ સતર માટે કપડું નથી અને એટલું જ છે કે કેટલાક અવયવોનું સતર થઈ જશે, તો તેનાથી સતર વાજિબ છે અને તે કપડાથી ઓરતે ગલીઝા અર્થાત યોનિ (ગુપ્તાંગ) અને પાછળનો ભાગ (મળ નીકળવાનું કાણું) છુપાવે અને એટલું જ હોય કે એકને જ ઢાંકી શકે તો એકને જ છુપાવે. (દુર્રે મુખતાર)

મસ્તલા (૧૬૧) : જેણે એવી મંજબૂરીની હાલતમાં નમ્ર નમાઝ પઢી તો નમાઝ પછી કપડું મળવાથી નમાઝનું પુનરાવર્તન નથી, તેની નમાઝ થઈ ગઈ. (દુર્રે મુખતાર)

મસ્તલા (૧૬૨) : જો સતરનું કપડું અથવા તેને પાક કરવાની ચીઝ ન મળવું બંદાઓ તરફથી છે તો નમાઝ પઢીલે, પાછળથી પુનરાવર્તન કરીલે. (દુર્રે મુખતાર)

ત્રીજી શરત કિબ્લા તરફ મોઢું કરવું : અર્થાત નમાઝમાં કિબ્લા એટલે કે કા'બા તરફ મુખ કરવું અલ્લાહતઆલા ફરમાવે છે :

સયકુલુ રસોફહાઓ મિન્નાસે માવલ્લાહુમ અન કિબલતે હિમુલ્લતી કાનૂ અલૈહા કુલ લીલ્લાહિલ-મશરેકો વલ્મગરેબો યહદી મંય-યશાઓ ઈલા સિરાતિમ-મુસ્તકીમ.

(તરજુમો : મૂર્ખ લોકો કહેશેકે જે કિબ્લા પર મુસ્લમાન લોકો હતા તેમને કઈ ચીઝે તેનાથી ફેરવી દીધા, તમે (મહેબુબ) ફરમાવી દો અલ્લાહ માટે જ મશરિક (પૂર્વ) તથા મગરિબ (પશ્ચિમ) છે, જેને ચાહે છે સન્માર્ગ તરફ હિદાયત કરે છે.) હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહે અલયહે વસલ્લમે સોળ અથવા સત્તર મહીના સુધી બયતુલ મુકદ્દસ તરફ નમાઝ પઢી અને હુઝૂરને પસંદ એ હતું કે કા'બા કિબ્લો હોય તેના ઉપર આ આયતેકરીમા નાઝીલ થઈ.)

વમા જઅલ્નલિકિબ્લતલ્લતી કુન્ત અલૈહા ઈલ્લા લેનઅલમ મંયત્તબેઊરિસૂલ મિમ્મંય-યન્કલેબો અલા અકેબેહે વઈન કાનત લકબીરતન ઈલ્લા અલલ્લઝીના હદલ્લાહો વમા કાનલ્લાહો લેયોદીઅ ઈમાનો કુમ, ઈન્નલાહ બિન્નાસે લરકફુર્રીમ. કદ નરા તકલ્લોબ બજહેક ફીસ્સમાએ ફલ નુવલ્લેયનનક કિબ્તન તદાહા ફવલ્લે વજહકા શત્રલ મસ્જેદિલ હરામે વહૈસો માકુન્નુમ ફવલ્લૂ વેજુહકુમ શત્રહુ વઈન્નલ્લઝીના ઊલૂલ-કિતાબ લયઅલમૂન અન્નહુલ હક્કો મિર્રબ્બેહિમ વ મલ્લાહો બે ગાફલીન અમ્મા યઅલમૂન.

તરજુમો : જે કિબ્લા પર તમે પહેલા હતા, અમોએ ફરી એજ એટલા માટે નિયકુત કર્યો કે રસૂલની ઈત્તેબાઅ (પેરવી) કરનારાઓ તેનાથી જુદા થઈ જાય, જે ઉભી એડીએ પાછા વળી જાય છે, અને બેશક કઠિન છે પરંતુ તેમના ઉપર જેમને અલ્લાહે હિદાયત આપી. અને અલ્લાહ તમારું ઈમાન નાશ કરશે નહીં, બેશક અલ્લાહ લોકો ઉપર બહુ જ મહેરબાન-રહેમતવાળો છે, અયમહબૂબ આસ્માનની તરફ તમારું વારંવાર મુખ

ઉચ્ચ કરવું (દેખવું) અમો જોઈએ છીએ, તો જરૂર અમો તમને એજ કિબ્લા તરફ ફેરવી દઈશું જેને તમે પસંદ કરો છો, તો પોતાનું મુખ (નમાઝમાં) મસ્જિદ હરામ (મક્કામાં છે) તરફ ફેરવીદો અને અંચ મુસ્લમાનો તમે જ્યાં પણ હોવ તેની તરફ (નમાઝમાં) મુખ કરો અને નિશંક જેમને કિતાબ આપવામાં આવી તેઓ જરૂર જાણે છે કે એજ હક્ક (સત્ય) છે તેમના રબ્બ તરફથી અને અલ્લાહ તેમના કરતુતોથી ગાફેલ નથી.

મસ્અલા (૧૬૩) : નમાઝ અલ્લાહ માટે જ પઢવામાં આવે અને તેના માટે જ સિજદો થાય, ન કે કા'બાને. જો કોઈએ મઆઝલ્લાહ (અલ્લાહની પનાહ) કા'બા માટે સિજદો કર્યો તો હરામ તથા કબીરા ગુનોહ કર્યો અને જો ઈબાદત કા'બાની નિચ્ચતથી કરી, તો તે ખુલ્લો કાફિર છે, કે ગૈરેમુદાની ઈબાદત કુફ છે.

(દુર્રે મુખ્તાર, એફાદાતે રઝવીયા)

મસ્અલા (૧૬૪) : ઈસ્તિકબાલે કિબ્લા (કિબ્લા તરફ મોઢું કરવું) આમ છે કે કા'બા મોઅઝઝમા તરફ તદાનુરૂપ મુખ હોય, જેવું કે મક્કા મુકર્રમા વાળાઓ માટે અથવા તે દિશાએ મુખ હોય. જેવું બીજાઓ માટે છે. (દુર્રે મુખ્તાર) અર્થાત સંશોધન એજ છે કે અયન કા'બાની દિશા ખાસ શોધી શકે છે, જો કા'બા આડમાં હોય જેવું કે મક્કા મોઅઝઝમાના મકાનોમાં જ્યારે કે છત (ઘાબા) પર ચઢીને કા'બાને દેખી શકે છે તો અયન કા'બા તરફ મુખ કરવું ફર્જ છે, દિશા કાફી નથી. અને જેને આ તપાસ અશક્ય હોય ભલે ખાસ મક્કા મોઅઝઝમામાં હોય, તેના માટે કા'બાની દિશાએ મુખ કરવું કાફી છે.

(એફાદાતે રઝવીયા)

મસ્અલા (૧૬૫) : કા'બા મોઅઝઝમાની અંદર નમાઝ પઢે તો જે દિશાએ ચાહે પઢે, કા'બાની છત ઉપર પણ નમાઝ થઈ જશે, પરંતુ તેની છત ઉપર ચઢવું મમનૂઅ (મનાઈ) છે.

(ગુનીયા વિગેરે)

મસ્અલા (૧૬૬) : જો કેવળ હતીમની તરફ મુખ કર્યું કે કા'બા મોઅઝઝમા સામે ન આવ્યું તો નમાઝ થઈ નહીં.

(ગુનીયા)

મસ્અલા (૧૬૭) : કા'બાની દિશાએ મુખ હોવાનો એ અર્થ છે કે મુખ ના સ્તર નો કોઈ અંશ કા'બાની દિશામાં પડતો હોય તો જો કિબ્લાથી થોડોક વિમુખ છે પરંતુ મુખનો કોઈ ભાગ કા'બાના સન્મુખમાં છે તો નમાઝ થઈ જશે. તેની માત્રા ૪૫ અક્ષાંસ રાખવામાં આવી છે. તો જો ૪૫ અક્ષાંસ કરતા વધારે વિમુખ છે તો કિબ્લાના સન્માન ન દેખાયો આવી હાલતમાં નમાઝ થઈ નહીં. દા. ત. અ બ એક રેખા છે, તેના ઉપર ખ સ્થંભ છે અને માનીલોકે કા'બા મોઅઝઝમા અયન ચ ના સન્મુખ છે. બન્ને ૯૦ અંશના કોણ અ ખ ચ અને ક ખ બ નો ભાગાકાર કરતાં ખ છ, ખ ચ ની રેખાઓ ખેચે તે આ કોણ ૪૫-૪૫ અક્ષાંસના થયા કે ૯૦ અક્ષાંસ છે. હવે જે માણસ ખ સ્થળે ઉભો છે જો ચ દિશાએ મુખ કરે તો અયન કા'બા તરફ મુખ છે અને જો જમણા-ડાબા છ અથવા ચ તરફ ઝુકે તો જ્યાં સુધી છ ક અથવા ક ચ ની અંદર છે કા'બા ની દિશામાં છે અને જ્યારે છ થી વધીને બ અથવા ચ થી નીકળી ને અ તરફ થોડોક પણ નિકટ હશે તો હવે દિશાથી નીકળી ગયો. અને તેની નમાઝ થશે નહીં.

(દુર્રે મુખ્તાર, ઈફાદાતે રઝવીયા)

મસ્અલા (૧૬૮) : કિબ્લો, કાબાના પાયા (બુન્યાદ) નું નામ નથી બલ્કે તે ફિઝા (અવકાશ) છે, તે પાયાની સન્મુખતામાં સાતે જમીનોથી અર્શ સુધી કિબ્લો જ છે, તો જો તે ઈમારત ત્યાંથી હઠાવી બીજા સ્થળે મુકી દેવામાં આવે અને હવે તે ઈમારતની તરફ મુખ કરીને નમાઝ પઢી તો નમાઝ થશે નહીં. અથવા કા'બા કોઈ વલીની ઝિયારત માટે ગયો અને તે ફિઝા (આવકાશ) ની તરફ નમાઝ પઢી તો નમાઝ થઈ ગઈ, એવી જ રીતે જો ઉચા પહાડ ઉપર અથવા કુવાની અંદર નમાઝ પઢી અને કિબ્લા તરફ મુખ કર્યું તો નમાઝ થઈ ગઈ કે અવકાશ તરફ ધ્યાન દેખવામાં આવ્યું ભલે ઈમારત તરફ ન હોય.

(રદુલમુહત્તાર)

મસ્અલા (૧૬૯) : જે માણસ કિબ્લા પ્રત્યે મુખ રાખવાથી વિવશ હોય, દા. ત. બીમાર છે કે તેનામાં એટલી શક્તિ નથી કે તે દિશાએ રૂખ ફેરવી શકે અને ત્યાં કોઈ માણસ પણ નથી કે જે તે તરફ ફેરવી દ અથવા ત પાસે પોતાનો અથવા અમાનતનો માલ છે જે ચોરાઈ જવાની ખાત્રી પૂર્વકની આશંકા હોય અથવા નૌકાના તખ્તા (પાટીયા) પર વહે તો જઈ રહ્યો છે અને સાચી આશંકા છે કે કિબ્લા રૂખ થશે તો ડુબી જશે અથવા શરીર

(તોફાની) જાનવર પર સવાર છે કે ઉતરવા નથી દેતું અથવા ઉતરી તો જશે પરંતુ સહાયક સિવાય સવાર થવા દેશે નહીં, અથવા વૃદ્ધ છે કે ફરીથી પોતે સવાર થઈ શકશે નહીં અને એવું કોઈ નથી કે જે સવાર કરાવી દે, તો આ સઘળી સ્થિતિમાં જે દિશાએ નમાઝ પઢી શકે; પઢી લે, અને તેનું પુનરાવર્તન પણ નથી, હા, સવારીને રોકવા માટે શક્તિમાંન છે તો રોકીને પઢે, અને જો સવારી રોકવામાં કાફલો દષ્ટિ સમક્ષથી લુપ્ત થઈ જાય તેમ છે તો સવારી રોકવું આવશ્યક નથી. એમ જ પ્રવાહ (ગતી) માં પઢી લે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૧૭૦) : ચાલતી નૌકામાં નમાઝ પઢે તો તકબીરે-તહરીમા કેહતી વખતે કિબ્લા તરફ મુખ કરે અને જેમ તે ફરતી જાય તે પણ કિબ્લા તરફ મુખ ફેરવતો રહે. ભલે નફલ નમાઝ હોય. (ગુનીયા)

મસ્અલા (૧૭૧) : મુસલ્લી (નમાઝી) પાસે માલ છે અને સાચી શંકા છે કે જો કિબ્લા તરફ મુખ કરશે તો માલ ચોરાઈ જશે તો એવી હાલતમાં કોઈ એવો માણસ મળી ગયો જે માલનું રક્ષણ કરે, ભલે તેનું અનુરૂપ મહેતાણું લે, તો આવી હાલતમાં કિબ્લારૂપ થવું ફર્જ છે. (રદદુલ મુહતાર) અર્થાત જ્યારે કે તે મજૂરી મૂળભૂત હાજત કરતાં વધારે તેની પાસે હોય અથવા રક્ષક પાછળથી (ભવિષ્યમાં) લેવા માટે રાજી હોય. અને જો તે રોકડા માંગે છે અને તેની પાસે રોકડ રકમ નથી. અથવા છે, પરંતુ મૂળભૂત જરૂર કરતાં વધારે નથી. અથવા છે, પરંતુ તે મજૂરી અનુરૂપ કરતાં અધિક માંગે છે તો મજૂર કરવું જલરી નથી. એમ જ પઢી લે. (એફાદાતે રઝવીયા)

મસ્અલા (૧૭૨) : કોઈ માણસ કેદમાં છે અને તે લોકો તેને કિબ્લા તરફ ફરવા માટે રોકે છે, તો જેવી રીતે પણ શક્ય હોય નમાઝ પઢી લે ફરી જ્યારે તક મળે સમયમાં અથવા સમય પછી તો તે નમાઝનું પુનરાવર્તન કરે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૧૭૩) : જો કોઈ વ્યક્તિને કોઈ સ્થળે કિબ્લાની ખબર ન પડે અથવા ન કોઈ એવો મુસલમાન છે જે બતાવે, ન ત્યાં મસ્જિદો-મહેરાબ છે, ન ચંદ્ર-સૂરજ-સિતારાઓ નીકળ્યા હોય અથવા હોય તો ખરા પરંતુ તેને એટલું જ્ઞાન નથી કે તેનાથી જાણી શકે તો એવા માણસ માટે હુકમ છે કે તહરી (અટકળ) કરે. (મનન કરે, જે દિશાએ કિબ્લા હોવાનું દિલમાં જમે તે દિશાએ જ મુખ કરે.) તેના હક્કમાં એજ કિબ્લા છે. (સર્વ પુસ્તકો)

મસ્અલા (૧૭૪) : તહરી (અટકળ) કરીને નમાઝ પઢી, પાછળથી ખબર પડી કે કિબ્લા તરફ નમાઝ પઢી નથી. તો પણ નમાઝ થઈ ગઈ, પુનરાવર્તનની આવશ્યકતા નથી. (તન્વીરૂલ અબસાર વિગેરે)

મસ્અલા (૧૭૫) : એવો માણસ જો તહરી (અટકળ) કર્યા વગર કોઈ દિશાએ મુખ કરીને નમાઝ પઢે, નમાઝ થઈ નહીં. ભલે વાસ્તવમાં કિબ્લા તરફ જ મુખ કર્યું હોય. હા, જો કિબ્લા તરફ મુખ હોવાનું નમાઝ પછી યકીન (વિશ્વાસ) સાથે જણાયું તો નમાઝ થઈ ગઈ. અને જો નમાઝ પછી તેનું રૂપ ગુમાન હોય યકીન ન હોય અથવા નમાઝ દરમિયાન એજ કિબ્લા હોવાની ખબર પડી ભલે યકીન સાથે હોય તો પણ નમાઝ થઈ નહીં.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૧૭૬) : જો કિબ્લા માટે દિશાનો વિચાર કર્યો અને દિલમાં કોઈ દિશા તરફ કિબ્લા હોવું સાબિત થયું પરંતુ તેની વિરુદ્ધ બીજી બાજુએ તેણે મુખ કર્યું તો નમાઝ થઈ નહીં, ભલે વાસ્તવમાં એજ કિબ્લા હોતો કે જે બાજુએ તેણે મુખ કર્યું હતું. જોકે પાછળથી યકીન સાથે તેનું જ હોવું ખબર પડે. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૧૭૭) : જો કોઈ જાણવાવાળાને પૂછ્યું નહીં પરંતુ પોતે વિચાર કરીને કોઈ દિશાએ નમાઝ પઢી લીધી તો જો કિબ્લા તરફ જ મોહું હતું તો નમાઝ થઈ ગઈ. નહીં તો થશે નહીં. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૧૭૮) : જાણવાવાળાને પૂછ્યું અને તેણે બતાવ્યું નહીં અને પોતે તહરી (અટકળ) કરીને નમાઝ પઢી લીધી. હવે નમાઝ પછી તેણે કિબ્લાની દિશા બતાવી તો નમાઝ થઈ ગઈ. પુનરાવર્તનની હાજત નથી. (ગુન્યહ)

મસ્અલા (૧૭૯) : જો મસ્જિદો અને મહેરાબો ત્યાં છે પરંતુ તેનો વિશ્વાસ કર્યો નહીં બલ્કે પોતાના અભિપ્રાયથી એક બાજુએ ધ્યાનિત થઈ ગયો અથવા તારલાઓ વગેરે ઉપસ્થિત છે અને તેને જાણકારી છે કે તેના માધ્યમથી માલુમ કરી લે અને (તે છતાં) ન કર્યું બલ્કે વિચારીને નમાઝ પઢી લીધી તો બંને હાલતમાં નમાઝ ન થઈ, ભલે દિશાની વિરુદ્ધની તરફ પઢી. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૧૮૦) : એક શપ્થ તહરી (અટકળ) કરીને (વિચારીને) એક દિશાએ નમાઝ પઢી રહયો છે તો બીજાએ તેનું અનુસરણ કર્યું, અટકળ ન કરી તો તેની નમાઝ થઈ નહીં. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૧૮૧) : જો અટકળ કરીને નમાઝ પઢી રહયો હતો અને નમાઝ દરમિયાન જોકે સિજદાએ સહવમાં અભિપ્રાય બદલાઈ ગયો અથવા ભુલ જણાઈ તો ફર્જ છે કે તુરત જ ફરી જાય અને પહેલાં જે નમાઝ પઢી લીધી છે તેમાં કોઈ ખરાબી ઓવશે નહીં. એવી જ રીતે જો ચારે રકઅતો ચારે દિશાએ પઢી તો જાઈજ છે. અને જો તત્કાળ ન ફર્યો. ત્યાં સુધી કે એક રૂકન અર્થાત ત્રણ વાર સુબ્હાનલ્લાહ કહેવા જેટલી વાર થઈ તો નમાઝ થઈ નહીં. (દુરૂ મુખ્તાર રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૧૮૨) : નાબીના (અંધજન) ગેર કિબ્લા તરફ નમાઝ પઢી રહયો હતો કે કોઈ આંખોવાળો આવ્યો અને તેણે તેને સીધો કરીને તેની ઈકતેદા (પેરવી) કરી તો જો ત્યાં કોઈ એવો માણસ હતો જેનાથી કિબ્લાનો હાલ અંધજન પૂછી શકતો હતો પરંતુ પૂછ્યું નહીં તો બંનેની નમાઝો થઈ નહીં અને જો કોઈ એવું ન હતું તો અંધજનની નમાઝ થઈ અને મુક્તદીની નમાઝ થઈ નહીં. (ખાનીયહ હિન્દીયા, ગુનીયા, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૧૮૩) : તહરી (અટકળ) કરીને ગેર કિબ્લા તરફ નમાઝ પઢી રહયો હતો, પાછળથી તેને પોતાના અભિપ્રાયમાં ભુલ જણાઈ અને કિબ્લા તરફ ફરી ગયો તો જે બીજા શપ્થને તેની પહેલી હાલત ખબર હોય અને જો તે પણ એજ પ્રકારનો છે કે તેણે પણ પહેલાં એજ અટકળ કરી હતી અને હવે તેને પણ ભુલ જણાઈ તો તેની ઈકતેદા કરી શકે છે. નહીં તો નહીં. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૧૮૪) : જો ઈમામ અટકળ કરીને બરાબર ઠીક દિશાએ પહેલાંથી જ નમાઝ પઢી રહયો છે તો જો કે મુક્તદી અટકળ કરવાવાળાઓ પૈકી ન હોય તો પણ તેની ઈકતેદા (અનુસરણ) કરી શકે છે. (દુરૂ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૧૮૫) : જે ઈમામ તથા મુક્તદી એક જ દિશાની અટકળ કરીને નમાઝ પઢી રહયા હતા અને ઈમામે નમાઝ પૂરી કરી લીધી અને સલામ ફેરવી દીધી, હવે મસબૂક (જેની એક કે વધારે રકઅતો છુટી ગઈ હોય) તથા લાહિક (તે મુક્તદી જે શરૂથી ઈમામ સાથે હોય, પરંતુ પાછળથી અમુક રકઅતો અથવા બાકીની બધી રકઅતો છુટી જાય તે) નો અભિપ્રાય બદલાઈ ગયો તો મસબૂક ફરી જાય અને લાહિક આરંભથી પઢે. (દુરૂ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૧૮૬) : જો પ્રથમ એક દિશાનો અભિપ્રાય થયો અને નમાઝ શરૂ કરી દીધી પછી બીજી દિશા પ્રત્યે અભિપ્રાય પલટાયો પછી ત્રીજી અથવા ચોથી વાર એજ અભિપ્રાય થયો જે પ્રથમ વાર હતો તો એજ બાજુએ ફરી જાય, આરંભથી પઢવાની હાજત નથી. (દુરૂ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૧૮૭) : ચોક્કસ અટકળ (કે આબાજુ એજ કિબ્લો છે.) કરીને એક રકઅત પઢી બીજી રકઅતમાં અભિપ્રાય બદલાઈ ગયો. હવે યાદ આવ્યું કે પ્રથમ રકઅતનો એક સિજદો રહી ગયો હતો તો આરંભથી નમાઝ પઢે. (દુરૂ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૧૮૮) : અંધારી રાત છે. કેટલાક માણસોએ જમાઅતથી અટકળ કરીને વિવિધ દિશાઓમાં નમાઝ પઢી પરંતુ નમાઝ દરમિયાન એ ખબર ન પડી કે તેની દિશા ઈમામની દિશાની વિરુદ્ધ છે, ન મુક્તદી ઈમામથી આગળ છે તો નમાઝ થઈ ગઈ અને જો નમાઝ પછી ખબર પડી કે ઈમામથી વિરુદ્ધ તેની દિશા હતી તો કાંઈ વાંધો નથી. અને જો ઈમામની આગળ હોવું ખબર પડ્યું નમાઝમાં અથવા પાછળથી તો નમાઝ થશે નહીં. (દુરૂ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૧૮૯) : મુસલ્લીએ કિબ્લાથી વગર કારણે ઈરાદા પૂર્વક સીનો (છાતી) ફેરવી દીધો અને તે પછી ભલે તુરતજ કિલ્લાની તરફ થઈ ગયો તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ અને જો ઈરાદા વગર ફરી ગયો અને ત્રણ તસ્બીહ જેટલો વિલંબ ન થયો તો નમાઝ થઈ ગઈ. (મુનિયા, બહર)

મસ્અલા (૧૯૦) : જો કેવળ મુખ કિબ્લાથી ફેરવ્યું તો તેના ઉપર વાજિબ છે કે તુરત જ કિબ્લા તરફ કરીલે, આમ થવાથી નમાઝ જશે નહીં પરંતુ વિના કારણ મૂકરૂહ છે. (મુનિયા, બહર)

નમાઝની ચોથી શરત સમય છે

આના મસાઈલ આગળ વિસ્તૃત રીતે તે પ્રકરણમાં બયાન થયા.

(નોટ : જ્યાં સમજ ના પડે અને વધારે જાણવાની જરૂર જણાયેતો ઉર્દૂ “બહારે શરીર અત,” અવશ્ય જુઓ, અથવા કોઈ આલિમનો સંપર્ક સાધો. અનુ.)

પાંચમી શરત નિચ્યત છે

અલ્લાહ અઝવજલ્લ ફરમાવે છે : “વમા ઓમેરૂ લેયઅબોદુલાહ મુખ્લેસીના લહુદીન” (અર્થ: તેમને તો એજ આજ્ઞા થઈ કે, અલ્લાહની ઈબાદત કરે, તેના માટે જ દીનને ખાલિસ (શુદ્ધ) રાખતાં હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે : “ઈન્નમલ્આમાલો બિનનીચ્યાત, વલેકુલ્લીમ્રીઈમ માનવા !” (અલ હદીસ) અર્થ: (આમાલનો આધાર નિચ્યત ઉપર છે અને દરેક માનવી માટે એ છે જે તેણે નિચ્યત કરી) આ હદીસને બુખારી તથા મુસ્લિમ અને બીજા મુદદ્દિસોએ અમીરૂલમોમેનીન ઉમર બિન પતાબ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી છે. મસ્અલા (૧૮૧) : નિચ્યત દિલના પાકા ઈરાદાને કહે છે, કેવળ જાણવું નિચ્યત નથી જ્યાં સુધી કે ઈરાદો ન હોય. (તન્વીરૂલ અબ્સાર)

મસ્અલા (૧૮૨) : નિચ્યતમાં ઝબાન (જીભ) નો એતેબાર (વિશ્વાસ) નથી. અર્થાત જો દિલમાં દા. ત. ઝોહરનો વિચાર કર્યો અને જીભથી અસર શબ્દ નિકળ્યો તો ઝોહરની નમાઝ થઈ ગઈ. (દુર્રે મુખ્તાર-રદ્દુલમુહતાર) મસ્અલા (૧૮૩) : નિચ્યતનો દરજ્જો એ છે કે તે સમયે કોઈ પૂછે કે કયી નમાઝ પઢે છે. તો તુરત જ વિના સંકોચ બતાવી દે. જો હાલત એવી છે કે વિચારીને બતાવશે તો નમાઝ થશે નહીં. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૧૮૪) : નિચ્યત ઝબાનથી કહી લેવું મુસ્ત હબ છે અને તેમાં કાંઈ અરબીની વિશેષતા નથી, ફારસી (ઉર્દૂ) ગુજરાતી વિગેરેમાં પણ નિચ્યત થઈ શકે, અને ઉચ્ચારમાં ભૂતકાળનો સેગો (ક્રિયાપદ) હોય. દા. ત. નવયતો અથવા મેં નિચ્યત કરી. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૧૮૫) : અહવત (વધારે એહતેયાત) એ છે કે અલ્લાહો અકબર કેહતી વેળા નિચ્યત હાજર હોય. (ગુનિયા)

મસ્અલા (૧૮૬) : તકબીરથી પહેલાં નિચ્યત કરી અને નમાઝના આરંભ અને નિચ્યત દરમિયાન કોઈ અજનબી કાર્ય (નમાઝ વિરોધી) દા. ત. ખાવું પીવું વાત કરવું વિગેરે તે કાર્યો જે નમાઝથી સંબંધ ધરાવતા નથી. અલગ કરનાર ન હોય, તો નમાઝ થઈ જશે. ભલે તકબીરે તહરીમા વેળા નિચ્યત હાજર ન હોય. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૧૮૭) : વુઝૂથી પહેલાં નિચ્યત કરી તો વુઝૂ કરવું ફાસિલે અજનબી (અલગ કરનાર) નથી. નમાઝ થઈ જશે. એવીજ રીતે વુઝૂ પછી નિચ્યત કરી તેના પછી નમાઝ માટે ચાલવું દેખવામાં આવ્યું તો નમાઝ થઈ જશે. અને આ ચાલવું ફાસિલે અજનબી નથી. (ગુનિયા)

મસ્અલા (૧૮૮) : જો નમાઝના આરંભ પછી નિચ્યત દેખાણી તો તેનો એતેબાર નથી, ત્યાં સુધી કે જો તકબીરે તહરીમામાં “અલ્લાહ” કહેવા પછી “અકબર થી પહેલાં નિચ્યત કરી, તો નમાઝ થશે નહીં. (દુર્રે મુખ્તાર, રદ્દુલમુહતાર)

મસ્અલા (૧૮૯) : સહીહ એ છે કે નફલ તથા સુન્નત તથા તરાવીહમાં સર્વથા નમાઝની નિચ્યત કાફી છે, પરંતુ સાવધાની એ છે કે તરાવીહમાં તરાવીહ અથવા સુન્નત સમય અથવા કેયામુલ લૈલની નિચ્યત કરે અને બાકી સુન્નતોમાં સુન્નત અથવા નબી સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમના અનુસરણની નિચ્યત કરે એટલા માટે કે કેટલાક મશાઈખ આમાં સર્વથા નિચ્યતને નાકાફી (અપુરતી) ઠેરવે છે. (મુનિયા)

મસ્અલા (૨૦૦) : નફલ નમાઝ માટે સર્વથા નમાઝની નિચ્યત કાફી છે. જો કે નિચ્યતમાં ન હોય. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૨૦૧) : ફર્જ નમાઝમાં નિચ્યત ફર્જ પણ જરૂરી છે સર્વથા નમાઝ અથવા નફલ વિગેરે ની નિચ્યત કાફી નથી, જો ફરજિયાત જાણતો જ ન હોય, દા. ત. પાંચે વખત નમાઝ પઢે છે પરંતુ તેમની ફરજિયાતની ખબર નથી તો નમાઝ થશે નહીં અને તેના ઉપર તે તમામ નમાઝોની કઝા ફર્જ છે પરંતુ જ્યારે ઈમામની પાંછળ હોય અને

એ નિયત કરે કે ઈમામ જે નમાઝ પઢે છે એજ હું પણ પઢું છું તો તે નમાઝ થઈ જશે અને જો જાણતો હોય પરંતુ ફર્જને ગેર ફર્જથી જુદી ન કરી તો બે સૂરતો (હાલતો) છે, જો સૌમાં ફર્જની જ નિયત કરે છે તો નમાઝ થઈ જશે, પરંતુ જે ફર્જથી આગળ સુન્નતો છે, જો સુન્નતો પઢી ચુક્યો છે તો ઈમામત કરી શકતો નથી કે સુન્નત તો ફર્જની નિયતથી પઢવાથી તેનું ફર્જ સાકિત (રદ) થઈ ચુક્યું, દા. ત. ઝોહરની આગળ ચાર રકઅત સુન્નતો ફર્જની નિયત સાથે પઢી તો હવે ફર્જ નમાઝમાં ઈમામત કરી શકતો નથી કે તે ફર્જ પઢી ચુક્યો છે બીજી સૂરત એ છે કે નિયતે ફર્જ કોઈમાં ન કરી નો નમાઝ ફર્જ અદા થઈ નહી. (દુર્ મુખ્તાર રદદુલમુહતાર)

મસ્અલા (૨૦૨) : ફર્જમાં એ પણ જરૂર છે કે તે પાસ નમાઝ દા. ત. ઝોહર અથવા અસરની નિયત કરે અથવા આજના ઝોહર અથવા સમયની નિયત સમયમાં કરે પરંતુ જુમ્આમાં સમયના ફર્જની નિયત કાફી નથી પાસ જુમ્આની (વિશેષતાની) નિયત જરૂરી છે (તનવીરૂલ અબ્સાર)

મસ્અલા (૨૦૩) : જો નમાઝનો સમય પલાસ થઈ ગયો છે અને તેણે ફર્જ વક્તની નિયત કરી તો ફર્જ ન થયા ભલે સમયનું જતું રહેવું તેની જાણમાં હોય કે ન હોય. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૨૦૪) : ફર્જ નમાઝમાં એ નિયત કરી કે આજની ફર્જ પઢું છું, કાફી નથી. જ્યારે કે કોઈ નમાઝને નિર્ધારિત ન કરી. દા. ત. આજની ઝોહર અથવા આજની ઈશા. (રદદુલમુહતાર)

મસ્અલા (૨૦૫) : ઉત્તમ એ છે કે એમ નિયત કરે કે આજની ફલાણી નમાઝની. જો કે સમય ખારિજ થઈ ગયો હોય (તો પણ) નમાઝ થઈ જશે. પાસ કરીને તેના માટે જેને સમય ખારિજ થવામાં શંકા હોય.

(દુર્ મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્અલા (૨૦૬) : જો કોઈએ તે દિવસને બીજો દિવસ સમજી લીધો દા. ત. તે સોમવારનો દિવસ છે અને તેણે મંગળવારના ઝોહરની નિયત કરી, પાછળથી ખબર પડી કે સોમવાર હતો તો તેની નમાઝ થઈ જશે. (ગુનિયા) અર્થાત જ્યારે કે આજનો દિવસ નિયતમાં હોય કે તે નિર્ધારણ પછી સોમ કે મંગળની વિશેષતા બેકાર છે, અને તેમાં ગલતી (ભૂલ) હાનિકારક નથી. હા જો કેવળ દિવસના નામથી જ નિયત કરી અને આજના દિવસનો નિશ્ચય નકર્યો, દા. ત. મંગળની ઝોહર પઢું છું, તો નમાઝ થશે નહી. જો કે તે દિવસ મંગળનો જ હો કે મંગળ વાર બહુજ છે. (એફાદાતે રઝવીયા)

મસ્અલા (૨૦૭) : નિયતમાં રકઅતની સંખ્યાની જરૂરત નથી. અલબત્તા અફઝલ છે, તો જો રકઅતની સંખ્યામાં ભૂલ થઈ ગઈ દા. ત. ત્રણ રકઅત ઝોહર અથવા ચાર રકઅત મગરિબની નિયત કરી તો નમાઝ થઈ જશે. (દુર્ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૨૦૮) : ફર્જ નમાઝો કઝા થઈ ગઈ હોય તો તેમાં દિવસનું નિર્ધારણ અને નમાઝનું નિર્ધારણ જરૂરી છે. દા. ત. ફલાણા દિવસની નમાઝ, સર્વથા ઝોહર વિગેરે અથવા સર્વથા કઝા નમાઝની નિયત કાફી નથી.

(દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૨૦૯) : જો તેના માથે એક જ કઝા બાકી હોય તો દિવસ નિર્ધારણ કરવાની જરૂર નથી. દા. ત. મારા માથે જે ફલાણી નમાઝ છે, કાફી છે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૨૧૦) : જો કોઈના માથે અનેક નમાઝો બાકી છે અને દિવસ તથા તારીખ પણ યાદ ન હોય તો તેના માટેઆસાન (સરળ) તરીકો એ છે કે સૌથી પહેલી અથવા સૌથી પાછલી ફલાણી નમાઝ જે મારા માથે બાકી છે. (આ રીતે નિયત કરે. અનુ.)

મસ્અલા (૨૧૧) : કોઈના માથે રવીવારની નમાઝ બાકી હતી પરંતુ તેને ગુમાન થયું કે શનીવારની બાકી છે. અને તેણે તેની નિયતથી નમાઝ પઢી, પાછળથી ખબર પડી કે રવીવારની બાકી હતી તો નમાઝ અદા ન થઈ.

(ગુનિયા)

મસ્અલા (૨૧૨) : કઝા અથવા અદાની નિયતની કાંઈ હાજત નથી. જો કઝા નમાઝ અદા નમાઝની નિયતથી પઢી અથવા અદા કઝાની નિયતથી પઢી તો નમાઝ થઈ ગઈ. અર્થાત દષ્ટાંત રૂપે ઝોહરનો સમય બાકી છે અને તેણે ગુમાન કર્યું કે સમય પૂરો થઈ ગયો અને તે દિવસની ઝોહરની નમાઝ કઝાની નિયતથી પઢી અથવા સમય

જતો રહ્યો અને તેણે ગુમાન કર્યું કે સમય બાકી છે અને અદાની નિયતથી નમાઝ પઢીતો નામઝ થઈ ગઈ. અને જો એમ ન કર્યું બલ્કે સમય બાકી છે અને તેણે ઝોહરની કઝા પઢી પરંતુ તે દિવસના ઝોહરની નિયત ન કરી તો નમાઝ થઈ નહી. એવી જ રીતે તેના માથે કોઈ દિવસની ઝોહરની નમાઝ બાકી હતી અને અદાની નિયતથી પઢી તો નમાઝ થઈ નહી. (દુર્ જે મુખ્તાર, રદદુલ મુહંતાર)

મસ્અલા (૨૧૩) : મુકતદી (ઈમામની પાછળ નમાઝ પઢનાર) એ ઈમામની ઈકતદા (અનુ સરણ) ની નિયત પણ જરૂરી છે અને ઈમામે ઈમામતની નિયત મુકતદીની નમાઝ સહીહ થવા માટે જરૂરી નથી, ત્યાં સુધી કે જો ઈમામે એ નિશ્ચય કરી લીધો કે હું ફલાણાનો ઈમામ નથી અને તેણે તેની ઈકતદા કરી તો તેની નમાઝ થઈ ગઈ, પરંતુ ઈમામે ઈમામતની નિયત ન કરી તો જમાઅતનો સવાબ મળશે નહી. અને જમાઅતનો સવાબ પ્રાપ્ત થવા મુકતદીની શિરકત (સમ્મિલન) થી પહેલાં નિયત કરી લેવું જરૂરી નથી, બલ્કે શિરકત વેળા પણ નિયત કરી શકે છે. (આલમગીરી-દુર્ જે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૨૧૪) : એક સૂરત (સ્થિતિ) માં ઈમામે ઈમામતની નિયત સર્વ સંમતીની જરૂરી છે કે મુકતદી સી હોય અને તે કોઈ પુરૂષ ના મહાઝી (બરાબર) ઉભી થઈ જાય અને તે નમાઝ જનાઝાની નમાઝ ન હોય તો તે હાલતમાં જો ઈમામે ઔરતોની નિયત ન કરી તો તે સી ની નમાઝ થશે નહી. (દુર્ જે મુખ્તાર) અને ઈમામની આ નિયત નમાઝના આરંભના સમયે દરકાર છે, જો પાછળથી નિયત કરી પણ લે તો સીની ઈકતદાની સેહત માટે કાફી નથી. (રદદુલ મુહંતાર)

મસ્અલા (૨૧૫) : જનાઝાની નમાઝમાં તો સર્વથા (સી) ભલે પુરૂષની મહાઝી (બરાબર) હોય કે ન હોય ઔરતોની ઈમામતની નિયત સર્વાનુમતે જરૂરી નથી. અને સહીહ એ છે કે જુમ્આ તથા ઈદોની નમાઝોમાં પણ હાજત નથી, બાકી નમાઝોમાં જો પુરૂષની બરાબર ન થઈ તો સીની નમાઝ થઈ જશે, જો કે ઈમામે જનાનાની ઈમામતની નિયત ન કરી હોય. (દુર્ જે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૨૧૬) : મુકતદીએ જો કેવળ નમાઝના ઈમામ અથવા ફર્જના ઈમામની નિયત કરી અને ઈકતદાનો નિશ્ચય ન કર્યો તો તેની નમાઝ થશે નહી. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૨૧૭) : મુકતદીએ ઈકતદાની નિયતથી એમ નિયત કરી કે, જે નમાઝ ઈમામની એજ નમાઝ મારી, તો જાઈઝ છે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૨૧૮) : મુકતદીએ એમ નિયત કરી કે તે નમાઝ શરૂ કરું છું જે આ ઈમામની નમાઝ છે, જો ઈમામ નમાઝ શરૂ કરી ચુક્યો છે તો સ્પષ્ટ છે કે આ નિયતથી ઈકતદા સહીહ છે અને જો ઈમામે હજુ સુધી નમાઝ શરૂ કરી નહી તો બે સૂરતો છે (૧) જો મુકતદીની જાણમાં હોય કે ઈમામે હજુ નમાઝ શરૂ કરી નથી તો શરૂ કર્યા પછી એજ પહેલી નિયત કાફી છે. અને (૨) જો તેના ગુમાનમાં છે કે શરૂ કરી દીધી છે અને પરેખર શરૂ નથી કરી તો તે નિયત કાફી નથી. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૨૧૯) : મુકતદીએ ઈકતદાની નિયત કરી પરંતુ ફર્જોમાં ફર્જનું નિર્ધારણ ન કર્યું તો ફર્જ અદા ન થયું. (ગુનિયા) અર્થાત્ જ્યાં સુધીએ નિયત ન હોય કે ઈમામની નમાઝમાં તેનો મુકતદી થાઉં છું.

મસ્અલા (૨૨૦) : જુમ્આની નમાઝમાં નિયતથી, નમાઝના ઈમામની નિયત કરી, ઝોહર અથવા જુમ્આની નિયત ન કરી તો નમાઝ થઈ ગઈ, ભલે ઈમામે જુમ્આ પઢી હોય કે ઝોહર. અને જો ઝોહરની ઈકતદાની નિયત કરી અને ઈમામની જુમ્આની નમાઝ હતી તો ન જુમ્આની નમાઝ થઈ ન ઝોહરની. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૨૨૧) : મુકતદીએ ઈમામને કાયદામાં દેખ્યો અને એ પબર નથી કે પહેલો કયદો છે કે છેલ્લો અને એ નિયતથી ઈકતદા કરી કે જો આ કાયદો, પહેલો છે તો મેં ઈકતદા કરી, નહી, તો નહી. તો જો કે પહેલો કાયદો હોય તો પણ ઈકતદા સહીહ ન થઈ અને જો એવી નિયતથી ઈકતદા કરી કે પહેલો કાયદો છે તો મેં ફર્જમાં ઈકતદા કરી, નહી તો નફલમાં. તો આ ઈકતદાથી ફર્જ અદા થશે નહી જો કે પહેલો કાયદો હોય તો પણ. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૨૨૩) : ઈમામ જે વખતે ઈમામતના સ્થાન પર ગયો તે સમયે મુકતદીએ ઈકતેદાની નિયત કરી લીધી જો કે તકબીરના સમયે નિયત હાજર ન હોય તો ઈકતેદા સહીહ છે. હા, પરંતુ આ દરમિયાન કોઈ નમાઝ ને બાધક અમલ ન દેખાયો હોય તે શર્ત છે. (ગુનિયા)

મસ્અલા (૨૨૪) : ઈકતેદાની નિયતમાં એ ખબર હોવું જરૂરી નથી કે, ઈમામ કોણ છે. જેદ છે કે અમર અને જો એ એમ નિયત કરી કે આ ઈમામની પાછળ અને તે સમજે છે કે તેજેદ છે પરંતુ પાછળથી ખબર પડી કે તે અમર છે તો ઈકતેદા સહીહ છે અને જો “આ ઈમામ” ની નિયત ન કરી બલકે એમ કરી કે જેદની ઈકતેદા કરું છું અને પાછળથી ખબર પડી કે તે અમર છે, તો ઈકતેદા સહીહ નથી. (આલમગીરી, ગુનિયા)

મસ્અલા (૨૨૫) : જો બહુ મોટી જમાઅત હોય તો મુકતદીઓ ઈકતેદાની નિયતમાં ઈમામનું નિર્ધારણ ન કરે. એવી જ રીતે જનાઝાની નમાઝમાં એમ નિયત ન કરે કે ફલાણી મૈયિતની નમાઝ પઢું છું. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૨૨૬) : જનાઝાની નિયત આ પ્રમાણે છે. નમાઝ અલ્લાહ માટે અને દુઆ આ મૈયિત માટે.

(દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૨૨૭) : મુકતદીને શંકા હોય કે પુરૂષની મૈયિત છે કે સ્ત્રીની, તો એમ કહીલે ઈમામની સાથે નમાઝ પઢું છું જેના પર ઈમામ નમાઝ પઢે છે.

(દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૨૨૮) : જો પુરૂષની નિયત કરી અને પાછળથી ખબર પડી કે તે મૈયિત સ્ત્રીની હતી અથવા એનાથી વિરૂદ્ધ તો તે નમાઝ જાઈઝ થઈ નહી. કે હાજર જનાઝાની પ્રત્યે ઈશારો ન હોય, એવી જ રીતે જો જેદની નિયત કરી પાછળથી તે અમર હોવાની ખબર પડી તો નમાઝ સહીહ નથી. અને જો એમ નિયત કરી કે આ જનાઝાની, અને તે સમજે છે કે તે જેદ છે પરંતુ પાછળથી ખબર પડી કે અમર છે તો નમાઝ થઈ ગઈ.

(દુર્ મુખ્તાર, ૨૬૬૯ મુહતાર)

એવી જ રીતે. જો તે સમજે છે કે તે પુરૂષ છે, પાછળથી સ્ત્રી હોવું ખબર પડી અથવા એથી વિરૂદ્ધ તો નમાઝ થઈ જશે. જ્યારે કે આ મૈયિત પર નમાઝની નિયત છે.

(૨૬૬૯ મુહતાર)

મસ્અલા (૨૨૯) : કેટલાક જનાઝાની નમાઝ એક સાથે પઢે તો તે તેમની સંખ્યા જાણવું જરૂરી નથી અને જો તેણે સંખ્યા નિર્ધારિત કરી લીધી અને તેના કરતાં વધારે હતા તો કોઈ જનાઝાની નમાઝ ન થઈ, (દુર્ મુખતાર) અર્થાત જ્યારે કે નિયતમાં ઈશારો ન હોય કેવળ એટલું જ હોય કે દસ મૈયિતોની નમાઝ અને તે અગીયાર હતા તો કોઈ જનાઝાની નમાઝ થઈ નહી. અને નિયતમાં ઈશારો હતો, દા-ત. આ દસ મૈયિતો પર નમાઝ પઢું છું અને તે વીસ (૨૦) હય તો સૌની નમાઝ થઈ ગઈ છે. આ અહકામો જનાઝાની નમાઝના ઈમામના છે અને મુકતદી ના પણ. જો તેણે એ નિયત ન કરી હોય કે જેના ઉપર ઈમામ નમાઝ પઢે છે તેમના જનાઝાની નમાઝ, કે આ હાલતમાં જો તેણે તેમને દસ સમજયા અને તે વધારે છે તો તેની નમાઝ પણ સૌ પર થઈ જશે.

(૨૬૬૯ મુહતાર)

મસ્અલા (૨૩૦) : વાજિબ નમાઝમાં વાજિબની નિયત કરે અને તેને નિશ્ચિત પણ કરે, દા.ત ઈદુલ ફિત્રની નમાઝ, ઈદુલઅદહાની નમાઝ, નઝર, તવાફ, પછીની નમાઝ, અથવા નફલો જેને ઈરાદાદ પુર્વક ફાસિદ (વિનિષ્ટ) કરી હોય કે તેની કઝા પણ વાજિબ થઈ જાય છે. એવી જ રીતે તિલાવતના સિજદામાં નિયતનું નિર્ધારણ જરૂરી છે. પરંતુ જ્યારે કે નમાઝમાં તુરત જ કરવામાં આવે અને શુકનો સિજદો જો કે નફલ છે પરંતુ તેમાં પણ નિયતનું નિર્ધારણ જરૂરી છે અર્થાત એ નિયત કે શુકનો સિજદો કરું છું, અને સહવના સિજદાને દુર્ મુખ્તારમાં લખ્યું છે કે, તેમાં નિયત નિર્ધારણ કરવું જરૂરી નથી.. પરંતુ “નહરુલફાઈક” નામની ફિકહની કિતાબમાં જરૂરી સમજ્યું છે. અને એજ વ્યક્ત છે (૨૬૬૯ મુહતાર) અને નઝરો (મન્નતો) અનેક હોય તો તેઓમાં પણ દરેકનું અલગ અલગ નિર્ધારણ જરૂરી છે. અને વિત્રમાં કેવળ વિત્રની નિયત કાફી છે. જો કે તેની સાથે વજુબની નિયત ન હોય. હા, નિયત વાજિબે ઉલા છે, અલબત્ત જો નિયત અનિશ્ચિત હોય તો કાફી નથી.

(દુર્ મુખ્તાર, ૨૬૬૯ મુહતાર)

મસ્અલા (૨૩૧) : એ નિયત કે મુખ મારું કિબ્લા તરફ છે, શર્ત નથી, હા એ જરૂર છે કે કિબ્લાથી વિમુખતાની નિયત ન હોય. (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૨૩૨) : ફર્જની નિયતથી નમાઝ શરૂ કરી પછી નમાઝ દરમિયાન એ ગુમાન કર્યું કે નફલ છે, અને નફલની નિયત સાથે નમાઝ પૂરી કરી તો ફર્જ અદા થયા. અને જો નિફલની નિયતથી શરૂ કરી અને દરમિયાનમાં ફર્જનું ગુમાન કર્યું અને એજ ગુમાન સાથે નમાઝ પૂરી કરી તો નફલ થઈ. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૨૩૩) : એક નમાઝ શરૂ કર્યા પછી બીજીની નિયત કરી તો જો નવીન તકબીર સાથે છે તો પ્રથમ નમાઝ ચાલી ગઈ. અને બીજી શરૂ થઈ ગઈ, નહી તો એજ પ્રથમવાળી છે. ભલે બંને ફર્જ હોય અથવા પ્રથમવાળી ફર્જ અને બીજી નફલ અથવા પહેલી નફલ અને બીજી ફર્જ હોય (આલમગીરી-ગુનીયા) આ તે સમયે છે કે ફરીથી નિયત ઝબાનથી ન કરે. નહી તો પહેલી નમાઝ વસ્તુત જતી રહી. (હિન્દીયા)

મસ્અલા (૨૩૪) : ઝોહરની એક રકઅત પછી ફરીથી એજ ઝોહરની નિયતથી તકબીર કહી તો તે એજ નમાઝ છે અને પહેલી રકઅત પણ ગણાશે જેથી જો આખરી કાઅદો કર્યો તો થઈ ગઈ. નહી તો થશે. નહી. હા, જો જીભથી પણ નિયતનો શબ્દ કહ્યો તો પહેલી નમાઝ ચાલી ગઈ અને તે રકઅત ગણનામાં નથી.

(આલમગીરી, ગુનીયા)

મસ્અલા (૨૩૫) : જો દિલમાં નમાઝ તોડવાની નિયત કરી પરંતુ જીભથી કાંઈ કહ્યું નહી, તો નિયમાનુસાર નમાઝમાં છે. (દુર્રે મુખ્તાર) જ્યાં સુધીકે નમાઝને તોડનાર કોઈ ફેલ ન કરે.

મસ્અલા (૨૩૬) : બે નમાઝોની એક સાથે નિયત કરી તેમાં કેટલીક સૂરતો (હાલતો) છે. તોતે પૈકી એક ફર્જ અયન છે, બીજી જનાઝાની તો ફર્જની નિયત થઈ (૨) અને બંને ફર્જ અયન છે તો એક જો તે સમયની છે અને બીજીનો સમય નથી તોતે સમયની જ નમાઝ થઈ (૩) અને એક તે સમયની છે અને બીજી કઝા, અને સમય ટુંકો છે તો પણ ને સમયની જ નમાઝ થઈ (૪) અને સમયમાં ગુંજાઈશ છે તો કોઈ નમાઝ થઈ નહી. (૫) અને બંને નમાઝો કઝા હોય તો તરતીબશાળી માટે પહેલી નમાઝ થઈ. (૬) અને જો તરતીબશાળી નથી તો બંને બાતલ થઈ (૭) અને એક ફર્જ છે, બીજી નફલ તો ફર્જવાળી નમાઝ થઈ. (૮) અને બંને નફલ છે તો બંને થઈ (૯) અને એક નફલ છે બીજી જનાઝાની નમાઝ છે, તો નફલની નિયત રહી. (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર, ગુનીયા)

મસ્અલા (૨૩૭) : ખાલિસન (અલ્લાહને ખુશ કરવા માટે જ) લિલ્લાહ નમાઝ શરૂ કરી પછી મઆઝલ્લાહ (અલ્લાહની પનાહ) રિયા (પાખંડ) નું મિશ્રણ-મિલાવટ થઈ ગયું, તો આરંભનો એતેબાર (વિશ્વાસ) કરવામાં આવશે. (દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્અલા (૨૩૮) : સંપૂર્ણ રિયા (દેખાવો) એ છે કે લોકોની સામે છે એટલે પઠી લીધી નહી તો, પઠતો જ નથી. અને જો એ સ્થિતિ છે કે એકાંતમાં પઠતો તો બરાબર (સારી) ન પઠતો અને લોકોના દેખતા બહુસારી રીતે પઠે છે તો તેને અસલ નમાઝનો સવાબ મળશે. અને આ ખૂબી (સારાપણા)નો સવાબ મળશે નહી. (દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી અને રિયાનું સ્વત્વ (હક્ક) વસ્તુત અઝાબ છે.

મસ્અલા (૨૩૯) : ખુલૂસ (અલ્લાહને રાજી કરવા માટે જ) સાથે નમાઝ પઠી રહ્યો હતો કે લોકોને દેખીને એ વિચાર થયો કે રિયાનો હસ્તક્ષેપ થઈ જશે અથવા નમાઝ શરૂ કરવા જતો હતો કે રિયાના હસ્તક્ષેપની આશંકા થઈ તો તેના કારણે નમાઝ તર્ક ન કરે, નમાઝ પઠે અને ઈસ્તિગફાર કરી લે. (દુર્રે મુખ્તાર-રદદુલ મુહતાર)

છઠ્ઠી શર્ત તકબીરે તહરીમા છે :

અલ્લાહ તઆલા ફરમાવે છે. વ ઝકરસ્મ રબ્બેલિ ફસલ્લા (અર્થ : પોતાના રબ્બનું નામ લઈને નમાઝ પઠો.) આ વિષે કેટલીય હદીસો છે કે હુજૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ અલ્લાહો અકબરથી નમાઝ શરૂ કરતા.

મસ્અલા (૨૪૦) : જનાઝાની નમાઝમાં તકબીરે તહરીમા રૂકન છે અને બાકીની બીજી નમાઝોમાં શર્ત છે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૨૪૧) : જનાઝાની નમાઝ સિવાયમાં જો કોઈ નજાસત લીધેલ હાલતમાં તહરીમા બાંધે અને 'અલ્લાહો અકબર' ખતમ કર્યા પહેલાં ફેંકીદે તો નમાઝ કાયમ થઈ જશે. એવી જ રીતે તહરીમાના આરંભ સમયે સતર ખુલ્લું હતુ અથવા કિબ્લાથી વિમૂખ હતો અથવા સૂર્ય મધ્યાહને હતો અને તકબીરથી ફરેગ થવા પહેલાં અલ્પઅમલ સાથે સતર ઢાંકયું અથવા કિબ્લા તરફ મૂખ કરી લીધું અથવા મધ્યાહ થી સૂર્ય ઢળી ગયો તો નમાઝ નિયુક્ત થઈ જશે. એવીજ રીતે મઆઝ અલ્લાહ બેવુઝૂ માનવી નદીમાં પડી ગયો અને વુઝૂના અવયવો પર પાણી વહેવાથી પહેલાં તકબીરે તહરીમા શરૂ કરી, પરંતુ ખતમ થવા પહેલાં અવયવો ધોવાઈ ગયા તો નમાઝ કાયમ થઈ ગઈ.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૨૪૨) : ફર્ઝની તહરીમા પર નફલ નમાઝની બુન્યાદ કરી શકે છે. દા. ત. ઈશાની ચારે રકઆતો પૂરી કરીને સલામ ફેરવ્યા વગર સુન્નતો માટે ઉભો થઈ ગયો પરંતુ ઈરાદા પૂર્વક આવું કરવું મકરૂહ તથા મના છે. અને ઈરાદા પૂર્વક ન હોય તો વાધો નથી. દા. ત. ઝોહરની ચાર રકઅત પઢીને આખરી કાએદો કરી લીધો હતો, હવે ખ્યાલ થયો કે બેજ રકઅતો પઢી છે અને ઉભો થઈ ગયો અને પાંચમી રકઅતનો સિજદો પણ કરી લીધો, હવે ખબર પડી કે ચાર રકઅત થઈ ગઈ હતી, તો આ રકઅત નફલ થઈ, હવે એક બીજી રકઅત પઢીલે કે બે રકઅતો થઈ જાય, તો આ બુન્યાદ ઈરાદા પૂર્વક ન થઈ જેથી આમાં કોઈકરાહત નથી.

(દુરૂ મુખતાર-રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૨૪૩) : એક નિફલ પર બીજી નિફલની બુન્યાદ કરી શકે છે અને એક ફર્ઝની બીજા ફર્ઝ અથવા નિફલ પર બુન્યાદ થઈ શકતી નથી.

(દુરૂ મુખતાર)

નમાઝ પઢવાનો તરીકો (રીત) :

હદીસ (૧) : બુખારી તથા મુસ્લિમ, હઝરત અબુ હુરૈરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે એક શખ્સ મસ્જિદમાં હાજર થયો અને રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહૈ વસલ્લમ મસ્જિદના એક પૂણામાં બેઠેલા હતા. તેમણે નમાઝ પઢી પછી આપની સેવામાં હાજર થઈને સલામ અર્ઝ કરી. આપે સલામનો જવાબ આપી ફરમાવ્યું કે, જાવ, નમાઝ પઢો કે, તમારી નમાઝ થઈ નથી. તેઓ ગયા અને નમાઝ પઢી પછી હાજર થઈ ને સલામ અર્ઝ કરી, આપે સલામનો જવાબ આપી ફરમાવ્યું કે જાવ, નમાઝ પઢો કે તમારી નમાઝ થઈ નથી. ત્રીજી વખત અથવા તે પછી તેમણે વિનંતી કરી કે યા રસૂલલ્લાહ મને (નમાઝની) તઅલીમ આપો. આપે ફરમાવ્યું જ્યારે નમાઝ માટે ઉભા થવા ચાહો તો (પહેલાં સંપર્ષ વુઝૂ કરી પછી કિબ્લા તરફ મૂખ કરીને અલ્લાહો અકબર કહો, પછી જેટલું ઉપલબ્ધ હોય તેટલું કુર્આન પઢો, પછી રૂકૂઅ કરો ત્યાં સુધી કે રૂકૂઅમાં તમને ઈત્મેનાન થાય, પછી ઉઠો ત્યાં સુધી કે સીધા ઉભા થઈ જાવ, પછી સિજદો કરો ત્યાં સુધી કે સિજદામાં ઈત્મેનાન થઈ જાય, પછી ઉઠો ત્યાં સુધી કે બેસવામાં ઈત્મેનાન થાય. પછી સિજદો કરો ત્યાં સુધી કે સિજદામાં ઈત્મેનાન થઈ જાય. પછી ઉઠો અને સીધા ઉભા થઈ જાવ, પછી એવી જ રીતે નમાઝ પૂરી કરો.

હદીસ (૨) : સહીહ મુસ્લિમ શરીફમાં ઉમ્મુલ મુમેનીન હઝરત સિદીકા રદીયલ્લાહો અન્હાથી રિવાયત છે કે, રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહૈ વસલ્લમ, અલ્લાહો અકબરથી નમાઝ શરૂ કરતા અને "અલહમ્દો લિલ્લાહે રબ્બિલ આલમીન" થી કિર્મત અને જ્યારે રૂકૂઅ કરતા માથાને ન ઉચું રાખતા ન ઝુકેલું બલ્કે દરમિયાનની હાલતમાં રાખતા અને જ્યારે રૂકૂઅથી માથું ઉપાડતા તો સિજદામાં ત્યાં સુધી ન જતા જ્યાં સુધી કે સીધા ઉભા થઈ ન લેતા અને સિજદાથી ઉઠીને સિજદો નકરતા ત્યાં સુધી કે સીધા બેસી ન લે અને દરેક બે રકઅત પર અત્તહિયાત પઢતા અને ડાબો પગ બીછાવતા અને જમણો ઉભો રાખતા અને શયતાનની જેમ બેસવાની મના કરતા. અને જાનવરોની જેમ કાંડા બિછાવવા થી મના કરતા (અર્થાત સિજદામાં પુરુષોને) અને સલામ સાથે નમાઝ ખતમ કરતા.

હદીસ (૩) : સહીહ બુખારી શરીફમાં સહલ મિન સઅદ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે લોકોને હુકમ આપવામાં આવતો કે નમાઝમાં મર્દ (પુરુષ) જમણો હાથ ડાબા હાથના કાંડા ઉપર મૂકે.

હદીસ (૪) : ઈમામ અહમદ અબૂ હુરૈરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂરે અમોને નમાઝ પઢાવી અને પાછલી સફમાં એક માણસ હતો. જેણે નમાઝમાં કાંઈ કમી કરી, જ્યારે આપે સલામ ફેરવી તો તેને પોકાર્યું અય ફલાણા ! તું અલ્લાહથી ડરતો નથી, શું તું દેખતો નથી, કે કેવી નમાઝ પઢે છે, તમે એ ગુમાન કરતા હશો કે જે તમે કરો છો તે પૈકી કાંઈક મારાથી છુપું રહી જતું હશે, પુદાની કસમ હું પાછળથી એવું જ હુખું છું જેવું સામેથી.

(નોટ) : આ હદીસ શરીફથી બહુ જ સ્પષ્ટ રીતે સાબિત થાય છે કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમના દેખવા માટે કોઈ ચીજનું સામે હોવું જરૂરી નથી કે કોઈ વસ્તુ અનુભૂતિ માટે હિજાબ (આવરણ) નથી.

હદીસ (૫-૬) : અબૂદાઉદે રિવાયત કરી કે ઉબૈ બિન કઅબ રદીયલ્લાહો અન્હોથી બયાન કરવામાં આવ્યું કે સમોરહ બિન જુન્દુબ રદીયલ્લાહો અન્હો બે સ્થળોએ રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમનું અટકવું યાદ કર્યું એક તે વખતે જ્યારે તકબીરે તહરીમા કહેતા. બીજું જ્યારે ગૈરીલ મગદૂબે અલયહિમ વલદ્દાલ્લીન પઢીને ફારેગ થતાં. ઉબૈ બિન કઅબ રદીયલ્લાહો અન્હોએ તેની પુષ્ટિ કરી. તિરમિઝી તથા ઈબ્નેમાજ તથા દારમીએ પણ તેના અનુરૂપ રિવાયત કરી. આ હદીસથી આમીનનું ધીમેથી કહેવું સાબિત થાય છે.

હદીસ (૭) : ઈમામ બુખારી હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે, જ્યારે ઈમામ ગૈરિલ મગદૂબે અલયહિમ વલદ્દાલ્લીન કહે તો આમીન કહો કે જેનો કોલ (કથન) મલાએકાના કોલ અનુસાર હોય, તેના આગલા ગુનાહ બક્ષી દેવામાં આવશે.

હદીસ (૮) : સહીહ મુસ્લિમમાં અબૂમૂસા અશઅરી રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ઈરશાદ ફરમાવે છે કે, જ્યારે તમો નમાઝ પઢો તો સફો સીધી કરીલો. પછી તમારા પૈકી જે કોઈ ઈમામત કરે તે જ્યારે તકબીર કહે, તો તમો પણ તકબીર કહો. અલ્લાહ તમારી દુઆ કબૂલ કરશે અને જ્યારે તે અલ્લાહો અકબર કહે અને રૂકૂઅ માં જાય તો તમો પણ તકબીર કહો અને રૂકૂઅ કરો કે ઈમામ તમારાથી પહેલાં રૂકૂઅ કરશે અને તમારાથી પહેલાં ઉઠશે. રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું, તો આ તેનો બદલો થઈ ગયો અને જ્યારે તે સમેઅલ્લાહો લેમન હમેદહ કહે, તમો રબ્બના લકલહમ્ કહો, અલ્લાહ તમારૂ સાંભળશે.

હદીસ (૯-૧૦) : અબૂહુરૈરહ તથા કતાદહ રદીયલ્લાહો અન્હોમાથી એજ સહીહ મુસ્લિમમાં રિવાયત છે કે જ્યારે ઈમામ કિરઅત પઢે તો તમો ચૂપ રહો, આ હદીસ અને આની પહેલાં જે હદીસ છે તે બન્નેથી સાબિત થાય છે કે, આમીન ધીમેથી કહેવામાં આવે કે જોરથી કહેવાનું હોય તો ઈમામના આમીન કહેવાનો પત્તો અને પ્રસંગ બનાવવાની શું જરૂરત હોત કે જ્યારે તે વલદ્દાલ્લીન કહે તો આમીન કહો અને તેનાથી બહુ જ સ્પષ્ટ તિરમિઝીની રિવાયત શોઅબા થી છે, તેઓ અલ્કમાથી, તે અબી વાઈલથી રિવાયત કરે છે. ફકાલા આમીન વ પફદા બિહા સવતહુ. આમીન કહી અને તેમાં અંવાઝ ધીમો કર્યો, આવીજ રીતે અબૂ હુરૈરહ તથા કતાદહ રદીયલ્લાહો અન્હોમાની રિવાયતથી એ પણ સાબિત થાય છે કે ઈમામની પાછળ મુકતદી કિરઅત ન કરે બલ્કે ચુપ રહે અને એજ કુર્આને અઝીમનો પણ ઈરશાદ છે કે : “વઈઝાકો રેબલ કુર્આનો ફસ્તમેઝી લહુ વન્સેતૂ લઅલ્લકુમ તુર્હમુન” અર્થ : જ્યારે કુર્આન પઢવામાં આવે તો સાભળો અને ચુપ રહો, એ આશાએ કે રહમ (કૃપા) કરવામાં આવે.)

હદીસ (૧૨) : અબૂ દાઉદ, નિસાઈ તથા ઈબ્નેમાજ અબૂ હુરૈરહ રદીયલ્લાહોથી રિવાયત કરે છે કે રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું કે ઈમામ તો એટલો માટે બનાવવામાં આવ્યો છે કે તેની ઈકતેદા (અનુસરણ) કરવામાં આવે, જ્યારે તે તકબીર કહે તમો પણ તકબીર કહો અને જ્યારે તે કિરઅત કરે તો તમો ચુપ રહો.

હદીસ (૧૩) : અબૂ દાઉદ તથા તિરમિઝી અલ્કમહથી રિવાયત કરે છે કે અબ્દુલ્લાહ બિન મસઉદ રદીયલ્લાહો અન્હો ફરમાવે છે શું તમને તે નમાઝ ન પઢાવું જે રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમની નમાઝ હતી. પછી તેમણે નમાઝ પઢી અને હાથ ન ઉઠાવ્યા પરંતુ પહેલી વખત (ઉઠાવ્યા) અર્થાત ત્કબીર તહરીમાં વખતે

(હાથ ઉઠાવ્યા) અને એક રિવાયતમાં એમ છે કે પહેલી વખત ઉઠાવતા, ત્યાર પછી નહી, તિરમિઝીએ કહ્યું આ હદીસ હસન છે.

હદીસ (૧૪) : દારો કુત્ની તથા ઈબ્ને અદીની રિવાયત તેમનાથીજ છે કે અબ્દુલ્લાહ બિન મસઉદ રદોયલ્લાહો અન્હો ફરમાવે છે, મે રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ અને હઝરત અબુબક તથા ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોમા સાથે નમાઝ પઢી તો તે હઝરતોએ હાથ ન ઉઠાવ્યા સિવાયકે નમાઝ શરૂ કરતી વેળા. (હાથ ઉઠાવ્યા)

હદીસ (૧૫) : મુસ્લિમ તથા અહમદ જાબિર બિન સમોરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે આ શું વાત છે કે તમને હાથ ઉઠાવતા દેખું છું, જેવી ચંચળ ઘોડાના પૂછડાં નમાઝમાં સફૂન (શાન્તી) સાથે રહો.

હદીસ (૧૬) : અબૂ દાઉદ તથા ઈમામ અહમદે હઝરત અલી રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે કે નમાઝમાં હાથ પર હાથ નાફ (ડુટી) ની નીચે રાખવામાં આવે તે સુન્નત પૈકી છે. આ કાર્યો સંબંધે બીજી અનેક હદીસો તથા આસાર મોજુદ છે. તબરૂક તરીકે કેટલીક હદીસો નોઉલ્લેખ કર્યો કે એ ધ્યેય નથી કે નમાઝના અફઆલ હદીસોથી સાબિત કરવામાં આવે કે અમો ન તેના યોગ્ય (સમર્થ) ન તેની જરૂરત કારણ કે ઈમામોએ આ સમસ્યાઓ તય (હલ) કરી લીધી છે. તેમના કથનો પુરતા છે કે તે શરીરતના અરકાનો છે, તેઓ એજ ફરમાવે છે જે હુઝૂરે એકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમના ઈરશાદથી ગૃહીત છે.

નમાઝ પઢવાનો તરીકો

એ છે કે બાવુઝૂ કિબ્લા રૂખ બન્ને પગોના પંજાઓમાં ચાર આગળનું અંતર રાખી ઉભા રહો અને બન્ને હાથ કાન સુધી લઈ જઈને અંગૂઠાઓ કાનની લો (કાનની બૂટી) ને સ્પર્શ કરે અને આંગળીઓ ન પેળવેલ રાખો ન ખૂબ ખુલ્લી બલ્કે પોતાની મૂળ હાલતમાં હોય. અને હથેળીઓ કિબ્લા તરફ હોય, નિચ્ચત કરીને અલ્લાહો અકબર કહેતા હાથ નીચે લાવો અને ડુંટીની નીચે બાંધીલો, એવી રીતે કે જમણા હાથની ગાદી ડાબા હાથના કાંડાના મથાળે હોય અને વચ્ચેની ત્રણ આંગળીઓ ડાબા હાથના કાંડાની પીઠ પર અને અંગૂઠો અને ચટલી આંગળી કાંડાની આસપાસ હોય. અને સના પઢો અર્થાત : સુબ્હાનકલ્લાહુમ્મ વ બેહમ્દેકો વ તબારકસ્મોકો વ તઆલા જદ્દેકો વ લાઈલાહા ગૈરો ક.

(અર્થ : હે અલ્લાહ, તારી ઝાત પાક છે, અને હું તારી હમ્દ (સ્તુતિ) કરું છું તારું નામ બરકત વાળું છે અને તારી અઝમત બુલંદ છે અને તારા સિવાય કોઈ મઅબૂદ (પૂજ્ય) નથી.)

પછી તઅવ્વુઝ પઢો. (એટલે)

અઊઝોબિલ્લાહે મિન શૈતાનિર્જીમ,

(અર્થ : હું અલ્લાહની પનાહ માંગું છું, શૈતાન (મર્દુદથી) પછી તસિમય્હ પઢો (એટલે)

બિબિલ્લાહિર્રહમાનિર્હીમ. (અર્થ : અલ્લાહના નામથી શરૂ જે અત્યંત કૃપાળુ અને દયાવાન છે.)

પછી અલહમ્દો (સૂરએફતેહા) પઢો અને ખતમ પર આમીન ધીમેથી કહો, તે પછી કોઈ સૂરત અથવા ત્રણ આયતો પઢો અથવા એક આયત કે જે ત્રણ આયતની બરાબર હોય પઢો, હવે અલ્લાહો અકબર કહેતા રૂકૂઅમાં જાવ, અને બન્ને ઘુંટણોનેબન્ને હાથથી પકડો, એવી રીતે કે હથેળીઓ ઘુંટણો પર હોય અને આંગળીઓ ન ખૂબ પહોળી હોય, ન એવી રીતે કે સઘળી આંગળીઓ એક બાજુએ હોય અને ન એવી રીતે કે ચાર આંગળીઓ એક બાજુએ અને અંગુઠો એકલો એક બાજુએ અને પીઠ બીછાવેલી હોય અને માથું પીઠની બરાબર (સિધાણમાં) હોય. ઉચ્ચ નીચું ન હોય અને ઓછામાં ઓછું ત્રણ વખત :- સુબ્હાન રબ્બેયલ-અઝીમ-સુબ્હાન રબ્બેયલ અઝીમ-સુબ્હાન રબ્બેયલ અઝીમ પઢો,

પછી સમેઅલ્લાહો લેમન હમેદહ કહેતા સીધા ઉભા થઈ જાવ, અને મુનફરિદ (એકલાં) હોય તો તેના પછી રબ્બના લકલહમ્દ કહો, પછી અલ્લાહો અકબર કહેતા સિજદામાં જાવ. એવી રીતે કે પ્રથમ ઘુંટણો જમીન પર મુકે પછી હાથ, પછી બંને હાથોની વચ્ચે માથું મુકે, એવી રીતે નહી કે કેવળ પેશાની જમીનને અડકી જાય.

અને નાકની ટોચ લાગી જાય બલ્કે પેશાની અને નાકનું હાડકું જમાવો અને હાથોને પાંસળીઓથી અને પેટને સાથળોથી અને સાથળોને પિંડલીઓથી અલગ રાખો. અને બંને પગોની સઘળી આંગળીઓના પેટાળ કિબ્લારૂપ જમેલા હોય અને હથેળીઓ બિછાવેલ હોય અને આંગળીઓ કિબ્લા તરફ હોય અને ઓછામાં ઓછું ત્રણ વાર સુબહાન રબ્બેયલ આ'લા કહો, પછી માથું ઉઠાવો, પછી હાગ અને જમણો પગ ઉભો કરીને તેની આંગળીઓ કિબ્લારૂપ કરો અને ડાબો પગ બિછાવી તેના ઉપર સારી રીતે સીધાં બેસી જાવ અને હથેળીઓ બિછાવી સાથળો પર ઘુંટણો પાસે રાખો કે બંને હાથની આંગળીઓ કિબ્લા તરફ હોય. પછી અલ્લાહો અકબર કહેતા સિજદામાં જાવ અને એવી જ રીતે સિજદો કરો, પછી માથું ઉઠાવી ફરી હાથને ઘુંટણો પર રાખી પંજાઓના સહારે ઉભા થઈ જાવ, હવે કેવળ બિસ્મિલ્લાહિરહમાર્નિર્રહીમ પઢીને કિરઅત શરૂ કરી દો. પછી એવી જ રીતે રૂકૂઅ અને સિજદા કરીને જમણો પગ ઉભો કરીને ડાબો પગ બિછાવી બેસી જાવ. અને તશહહુદ (અત્યહિયાત) પઢો.

તશહહુદ : અત્તહિયાતો લિલ્લાહે વસ્સલવાતો વતૈયેબાતો અસ્સલામો અલૈકા, અય્હોહન્નબીય્હો, વરહમતુલ્લાહે વ બરકાતોહુ, અસ્સલામો અલૈના વ અલા એબાદિલ્લાહિસ્સાલેહીન, અશહદો અલ્લાઈલાહા ઈલ્લલ્લાહો, વ અશહદોઅન્ન મુહમ્મદન અબ્દોહુ વરસૂલોહુ.

(અર્થ : સઘળી તહિય્તો અને નમાઝો અને પવિત્રતાઓ અલ્લાહ માટે છે, સલામ હુઝૂર પર અયનબી! અલ્લાહની રહમત અને બરકતો. અમારા પર અને અલ્લાહના નેકબંદાઓ પર સલામ, હું ગવાહી આપું છું કે અલ્લાહ સિવાય કોઈ અમબૂદ (પૂજ્ય) નથી અને ગવાહી આપું છું કે (હઝરત) મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ તેના બંદા અને રસૂલ છે.)

આમાં કોઈ શબ્દ ઓછો-વત્તો ન કરો અને જ્યારે કલમા “લા” ની નિકટ પહોંચો તો જમણા હાથની વચ્ચેની આંગળી અને અંગૂઠાનું વર્તુલ બનાવો અને ચટલી આંગળી અને તેના નજીક વાળી આંગળીઓને હથેળી સાથે મેળવીદો અને “લા” શબ્દ પર કલ્માની આંગળી ઉઠાવો પરંતુ તેને હલાવો નહી અને “ઈલ્લા” પર નીચી કરી દો અને સઘળી આંગળીઓ તુરત જ સીધી કરીલો, જો બે કરતાં વધારે રકઅતો પઢવી છે તો ઉભા થઈ જાય અને એવી જ રીતે, પઢો, પરંતુ ફર્જોની આ રકઅતોમાં અલહમ્દો ની સાથે સૂરત મેળવવું જરૂરી નથી. હવે છેલ્લો (પાછલો) કાઅદો કે જેના પછી નમાઝ ખતમ કરશો તેમાં તશહહુદ પછી નીચે મુજબનું દુરૂદ શરીફ પઢો-

“અલ્લાહુમ્મ સલ્લે અલા સૈયેદેના મુહમ્મદુદિવ વ અલા આલે સૈયેદેના મુહમ્મદિન, કમા સલ્લૈતા અલા સૈયેદેના ઈબ્રાહીમા વ અલા આલે સૈયેદેના ઈબ્રાહીમ ઈન્નક હમીદુમ મજ્હદ અલ્લાહુમ્મ બાકિઅલા સૈયેદેના મોહમ્મદિવ વઅલા આલે સૈયેદેના મુહમ્મદિન, કમા બારકતા અલા સૈયેદેના ઈબ્રાહીમા ઈન્નકા હમીદુમ મજ્હદ”

(અર્થ : અય અલ્લાહ ! દરૂદમોકલ અમારા સરદાર મુહમ્મદ પર અને તેમની ઔલાદ પર, જેવું કે તે દરૂદ મોકલ્યું સૈયદના ઈબ્રાહીમ પર અને તેમની ઔલાદ પર, બેશક તું સ્તુતિ કરેલ અને મહાન છે હે અલ્લાહ! બરકત નાઝિલ કર અમારા સરદાર મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) પર અને તેમની ઔલાદ પર, જેવી રીતે તે બરકત નાઝિલ કરી સૈયદેના ઈબ્રાહીમ (અલયહિસ્સલામ) પર અને તેમની ઔલાદ પર, બેશક તું સ્તુતિ કરેલ મહાન છે.)

ઉપર મુજબ દરૂદે ઈબ્રાહીમ પઢી લીધા પછી આદુઆએ માસૂરાહ પઢે-

અલ્લાહુમ્મગોફિલીવલે વાલેદૈય વલેમન તવાલદ વલે જમીઈલ-મુમેનાતે વલ મુસ્લેમીના વલ મુસ્લેમાતે અલ અહયાએ મિન્હુમ વલ અમ્વાત ઈન્નક મુજ્હબુદઅવ તે બે રકમતેકા યા અર્હમર્રહેમીન.

(અર્થ : હે અલ્લાહ ! તું બખ્શીદે મને અને મારા માં બાપને અને તેને જે પૈદા થયો અને સઘળા મુમીન સ્ત્રી-પુરુષોને, બેશક તું હુ ઓને કબૂલ કરનાર છે પોતાની રહેમતથી. હે સૌ મહેરબાનોથી અધિક મહેરબાન) અથવા બીજા કોઈ દુઆએ માસૂરા પઢો- દા. ત.

અલ્લાહુમ્મ ઈનની ઝલ્મતુ નફસી ઝલ્મન કસીરૈવ વઈન્ન હું લા યગફિરૂઝોનુબ ઈલ્લમ અન્તા ફગફિરલી

મગફિરતન મિન ઈન્દેકા વરહમની ઈન્નકા અનતલ ગફુરુલીમ.

અર્થ : હે અલ્લાહ ! મેં મારા જીવ પર બહુ જ સુલ્મ કર્યો છે અને બેશકતારા સિવાય ગુનાહોનો બખ્શવાવળો કોઈ નથી, તું પોતાના તરફથી મારી મગફિરત ફરમાવ અને મારા ઉપર રહમ કર, બેશક તું જ બખ્શનાર મહેરબાન છે)

અથવા આ દુઆ પઢો-

અલ્લાહુમ્મા ઈન્ની અસ્અલોકા મિનલખૈર કલ્લેહિ મા અલીમ્તો મિન્હો વમા અઅલમો વઅઊઝો બેકા મિશશરૈ કલ્લેહિ માઅલિમ્તો મિન્હો વમાઅઅલમો.

(અર્થ : અય અલ્લાહ ! હું તરાથી દરેક પ્રકારની ભલાઈ નો સવાલ કરું છું જેને હું જાણું છું અને જેને નથી જાણતો. અને દરેક પ્રકારના શર (પરાબીઓ), થી તારી પનાહ માગું છું જેને મેં જાણી અને જેનાથી હું અજાણ છું)

અથવા આ દુઆ પઢો-

અલ્લાહુમ્મ ! ઈન્ની અઊઝો બેકા મિન અઝાબલકબ્રે વ અઊઝો બેકા મિન ફિત્તિમલ્મસીહિદ્દજ્જાલે વ અઊઝો બેકા મિન ફિત્તકા લ્હાલયા ફિત્તિલ્મમાતે અલ્લાહુમ ઈન્ની અઊઝો બેકા મિનલ માસમે વ મિનલ્મગરમે વ અઊઝો બેકા મિનલ્ગલ્બતીદૈન વ કહરિરિરિજ્જાલે”

(અર્થ : હે અલ્લાહ ! તારી પનાહ માગું છું કબ્રના અઝાબથી અને પનાહ માગું છું દજ્જાના ફિત્તાથી અને તારી પનાહ માગું છું ઝિદ્દગી અને મૃત્યુના ફિત્તાથી. અય અલ્લાહ ! તારી પનાહ માગું છું. ગુનાહો અને તાવાન થી અને તારી પનાહ માગું છું કરજના ગલ્બા અને લોકોના કહેર (કોધ) થી.

અથવા આ દુઆ પઢો-

“અલ્લાહુમ્મ રબ્બના આતેના ફીદદુન્યા હસનતવ, વફીલ આપેરતે હસનતવ, વકેના અઝાબનાર.”

(અર્થ : અય અલ્લાહ ! હે અમારા પરવરદેગાર તું અમને દુનિયામાં નેકી આપ અને આપેરતમાં નેકી આપ અને અમને જહન્નમના અઝાબથી બચાવ.)

અને આ દુઆન “ અલ્લાહુમ્મ” વગર ન પઢો પછી જમણા ખત્મા તરફ મુખ ફેરવી અસ્સલામો અલૈકુમ વ રહમતુલ્લાહ. કહો, પછી ડાબા ખત્મા તરફ પણ એવી જ રીતે કહો. આ તરીકો ઈમામ અથવા એકલા નમાઝ પઢનારનો છે. મુકતદી માટે આ પૈકીની કેટલીક વાતો જાઈજ નથી. દા. ત. ઈમામની પાછળ સૂરએ ફાતેહા અથવા બીજી કોઈ સૂરત પઢવું નાજાઈજ છે ઔરત (સ્ત્રી) પણ કેટલાક કાર્યોમાં મુકત છે. દા.ત. હાથ બાંધવા અને સિજદાની હાલત અને કાઅદાની સૂરતમાં તફાવત છે, જેને બાદમાં અમો બયાન કરીશું આ બાબતોમાં કેટલીક ચીજો ફર્જ છે કે તેના સિવાય નમાઝ થશે જ નહી, કેટલાક વાજિબ છે કે તેનો ઈરાદા પૂર્વકનો ત્યાગ ગુનાહ અને નમાઝ ફરીથી પઢવું વાજિબ અને ભૂલથી હોયતો સિજદએ સહવ વાજિબ છે. કેટલીક સુન્નતે મોઅક્કદાહ કે તેના તર્ક (ત્યાગ) ની આદત ગુનોહ અને કેટલીક મુસ્તહબ કે કરો તો સવાબ ન કરો તો ગુનોહ નહી.

ફરાઈઝે નમાઝ :

સાત ચીજો નમાઝમાં ફર્જ છે. (૧) તકબીરે તહરીમા (૨) કેયામ (૩) ફિરઅત (૪) રૂકૂઅ (૫) સિજદો (૬) કાઅદ-ને-અનીરહ (૭) પુરૂજ.

તકબીરે તહરીમા :

વાસ્તવમાં આ નમાઝની શર્તો પૈકી છે. પરંતુ કેમકે તેને નમાઝના અફઆલથી બહુ અધિક સમન્વય છે એ કારણે નમાઝના ફરાઈઝમાં તેની ગણના થઈ.

મસ્અલા (૨૪૪) : નમાઝની શરતો અર્થાત તહારત તથા ઈસ્તિકબાલ (કિબ્લા તરફ મોહું કરવું) તથા સતરે ઔરત તથા તકબીરે તહરીમાના સમય માટે શર્તો છે, એટલે કે તકબીરના અંત પહેલા આ શર્તોનું હોવું જરૂરી છે. જો ‘અલ્લાહો અકબર’ કહી લીધું અને કોઈ શર્ત વિલુપ્ત છે તો નમાઝ થશે નહી. (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૨૪૫) : જે નમાઝોમાં કેયામ ફર્જ છે તેમાં તહરીમા માટે કેયામ ફર્જ છે, તો જો બેસીને 'અલ્લાહો અકબર' કહ્યું પછી ઉભો થઈ ગયો તો નમાઝ શરૂ જ ન થઈ.

(દુર્ જે મુખ્તાર-આલમગીરી)

મસ્અલા (૨૪૬) : ઈમામને રૂકૂઅમાં મળ્યા અને તમે તકબીરે તહરીમા કહેતાં રૂકૂઅમાં ગયા અર્થાત તકબીર એ વખતે ખતમ કરી કે, હાથ લંબાવ્યા તો ઘુટણો સુધી પહોંચી જાય તો નમાઝ થઈ નહી.

(આલમગીરી રદદુલ મુહતાર)

(નોંટ : કેટલાક લોકો ઉતાવળમાં આવી જ રીતે કરે છે, તેમની તે નમાઝ થઈ નહી, તેને ફરીથી પઢે.)

મસ્અલા (૨૪૭) : નફલ માટે તકબીરે તહરીમાં રૂકૂઅમાં કહી તો નમાઝ થઈ નહી, અને બેસીને ફરે તો નમાઝ થઈ જાત.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૨૪૮) : મુકતદીએ અલ્લાહ શબ્દ ઈમામન સાથે કહ્યો, પરંતુ અકબરને ઈમામથી પહેલાં ખતમ કરી લીધો તો નમાઝ થઈ નહી.

(દુર્ જે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૨૪૯) : ઈમામ રૂકૂઅમાં હતા અને તમોએ અલ્લાહો અકબર ઉભા થઈને કહ્યું, પરંતુ આ તકબીરથી રૂકૂઅની તકબીરની નિયત કરી તો નમાઝ શરૂ થઈ ગઈ અને આ નિયત વ્યર્થ છે.

(દુર્ જે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૨૫૦) : ઈમામથી પહેલાં તકબીરે તહરીમા કહી, જો ઈકતેદાની નિયત છે તો નમાઝમાં ગણના થશે નહી. નહી તો શરૂઆત થઈ ગઈ, પરંતુ ઈમામની નમાઝમાં શિરકત (સમ્મિલન) થઈ નહી, બલ્કે પોતાની અલગ નમાઝ થઈ.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૨૫૧) : ઈમામની તકબીરનો હાલ ખબર નથી કે ક્યારે કહી, તો જો ગુમાન ગાલિબ છે કે ઈમામથી પહેલાં કહી તો નમાઝ ન થઈ અને જો ધારણા ગાલિબ છે કે, ઈમામથી પહેલાં કહી નથી તો નમાઝ થઈ ગઈ. અને જો કોઈ બાજુએ ધારણા ગાલિબ નથી તો સાવધાની, એ છે કે રકઅત તોડી નાંખે અને ફરીથી "તકબીરે તહરીમા" કહી, રકઅત બાંધે.

(દુર્ જે મુખ્તાર-રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૨૫૨) : જે માણસ તકબીરના ઉચ્ચાર પર શક્તિશાળી નથી. દા.ત. ગૂંગો હોય અથવા બીજા કોઈ કારણોસર જીભ બંધ હોય તો તેના માટે ઉચ્ચાર વાજિબ નથી, દિલમાં ઈરાદો કાફી છે (દુર્ જે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૨૫૩) : જો તાઅજ્જુબ (આશ્ચર્ય)ની રીતે "અલ્લાહો અકબર" કહ્યું અથવા મોઅઝ્જિનના અઝાનના જવાબમાં કહ્યું, અને એજ તકબીરથી નમાઝ શરૂ કરી દીધી તો નમાઝ થઈ નહી.

(દુર્ જે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૨૫૪) : અલ્લાહો અકબરના સ્થાને બીજો શબ્દો જે શુદ્ધતમ અલ્લાહની તઅઝીમ ના શબ્દો હોય. દા.ત. અલ્લાહો અજલ્લો અથવા અલ્લાહો આઅઝમો અથવા અલ્લાહોકબીરો અથવા અલ્લાહો અકબરો અથવા અલ્લાહુલકબીરો અથવા અર્રહમાનો અકબરો અથવા અલ્લાહો ઈલાહુન અથવા લાઈલાહા ઈલ્લલ્લાહો અથવા સુબ્હાનલ્લાહે અથવા અલહમ્દુ લિલ્લાહે અથવા લાઈલાહા ગૈયરૂકા અથવા તબારકલ્લાહો વિગેરે તઅઝીમી શબ્દો કહ્યા, તો તેનાથી પણ નમાઝનો આરંભ થઈ જશે. પરંતુ આ પરિવર્તન મકરૂહે તહરીમી છે. અને જો દુઆ અથવા હાજતની તલપના શબ્દો હોય જેવું કે અલ્લાહુમા મગફિરલી અલ્લા હુમ્મ રહમની, અલ્લાહુમ્મ ઝુકની વિગેરે દુઆના શબ્દો કહ્યા તો નમાઝ સ્થાપિત થઈ નહી. એવી જ રીતે જો કેવળ અકબર અથવા અજલ કહ્યું અને તેની સાથે અલ્લાહ શબ્દ મેળવ્યો નહી, તો પણ નમાઝ થઈ નહી એવી જ રીતે જો અસ્તગફિરૂલ્લાહ અથવા અગિઝે બિલ્લાહે અથવા ઈન્નલ્લાહ અથવા લાહૌલ વલા કુવ્વતા ઈલ્લાબિલ્લાહ અથવા માશાઅલ્લાહો કાના અથવા બિસ્મિલ્લાહિરરહમાનિર્રહીમ કહ્યું, તો નમાઝ સ્થાપિત ન થઈ, અને જો કેવળ અલ્લાહુ કહ્યું અથવા યા અલ્લાહો અથવા અલ્લાહુમ્મા કહ્યું તો થઈ જશે.

(આલમગીરી-દુર્ જે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૨૫૫) : અલ્લાહ શબ્દને 'આલ્લાહ' અથવા અકબરને 'આકબર' અથવા 'અકબાર' કહ્યું તો નમાઝ થશે નહી. બલ્કે જો તેના ફાસિદ અર્થો સમજીને ઈરાદા પૂર્વક કહે તો કાફિર છે.

(દુર્ જે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૨૫૬) : પહેલી રકઅતનું રૂકૂઅ મળી ગયું તો તકબીરે ઊલાની ફઝીલત પામી ગયા. (આલમગીરી)

કેયામ (૨)

કમી પ્રત્યે હદ એ છે કે હાથ લંબાવે તો ઘુંટણો સુધી પહોંચે. નહી, અને સંપૂર્ણ કેયામ એ છે કે સિધો ઉભો રહે.

(દુર્લે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૨૫૭) : કેયામ એટલીવાર સુધી છે જેટલી વાર કિરઅત છે અર્થાત જેટલી કિરઅત ફર્જ એટલું કેયામ ફર્જ છે. અને વાજિબના પ્રમાણમાં વાજિબ અને સુન્નતના પ્રમાણમાં સુન્નત છે. (દુર્લે મુખ્તાર) આ હુકમ પહેલી રકઅત સિવાય, બીજી રકઅતો માટે છે પ્રથમ રકઅતમાં ફર્જ કેયામમાં, તકબીરે તહરીમાની મિકદાર પણ સમાવેશ થશે. અને કેયામે મસ્નુનમાં સના, તઅવ્વુઝ અને તસ્મીયહની મિકદાર (સમય) પણ સમાવેશ થશે.

મસ્અલા (૨૫૮) : કિરઅતના કેયામનું વાજિબ તથા સુન્નત હોવું એ અર્થમાં છે કે તેના ત્યાગથી વાજિબ તથા સુન્નત ત્યાગનો હુકમ આપવામાં આવશે. નહિ તો બજાવી લાવવામાં જેટલા સમય સુધી કેયામ કર્યો અને જે કાંઈ કિરઅત પઢી સૌ ફર્જ છે. ફર્જ નો સવાબ મળશે. (દુર્લે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૨૫૯) : ફર્જ, વિત્ર, ઈદેન તથા ફજરની સુન્નતમાં કેયામ ફર્જ છે. કે સાચા ઉઝર (કારણ) વગર બેસીને આ નમાઝો પઢશે તો નમાઝો થશે નહી. (દુર્લે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૨૬૦) : એક પગ ઉપર ઉભા રહેવું એટલેકે બીજા પગને જમીન પરથી ઉચો કરી લેવું મકરૂહે તહરીમી છે અને જો કોઈ કારણના લીધે આવું કર્યું તો વાધો નથી. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૨૬૧) : જો કેયામ માટે શક્તિમાન છે પરંતુ સિજદો કરી શકતો નથી તો તેના માટે ઉત્તમ એ છે કે બેસીને ઈશારાથી નમાઝ પઢે અને ઉભા થઈને પણ પઢી શકે છે. (દુર્લે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૨૬૨) : જે શપ્સ સિજદો કરી તો શકે છે, પરંતુ સિજદો કરવાથી ઝખમ વહે છે; તો એવી હાલતમાં તેણે બેસીને ઈશારાથી નમાઝ પઢવું મુસ્તહબ છે અને ઉભા થઈ ને ઈશારાથી પઢવું પણ જાઈઝ છે. (દુર્લે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૨૬૩) : જે માણસને ઉભા રહેવાથી પેશાબના કતરા (ટીપાં) આવે છે અથવા ઝખમ વહે છે અને બેસવાથી એમ થતું નથી અને જો બીજી રીતે તેને અટકાવી ન શકે તો ફર્જ છે કે તે બેસીને નમાઝ પઢે એવીજ રીતે ઉભા થવાથી ચોઘાઈ સતર ખુલી જશે અથવા કિરઅતબિલકુલ કરી શકશે નહિ (એવો ડર હોય) તો બેસીને પઢે અને જો ઉભા રહીને કાંઈ પણ પઢી શકે છે તો ફર્જ છે કે જેટલી કિરઅત પર શક્તિમાન હોય તેટલી ઉભા રહીને પઢે બાકીની બેસીને પઢે. (દુર્લે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૨૬૪) : જો એટલો કમજોર છે કે મસ્જિદમાં જમાઅત માટે ગયા પછી ઉભા થઈને નમાઝ પઢી શકશે નહી અને ઘરમાં પઢે તો ઉભા થઈને પઢી શકે છે તો ઘરમાં પઢે. જો ઘરમાં જમાઅત પ્રાપ્ત થાય તો જમાઅતથી પઢે, નહી તો એકલો પઢે. (દુર્લે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૨૬૫) : ઉભા થવાથી કેવળ કાંઈ તકલીફ થવું ઉઝર નથી બલ્કે કેયામ તે વેળા સાકિત (મ્યુત) થશે કે ઉભો થઈ શકે નહી અથવા ઉભા થવામાં પેશાબનો કતરો આવે છે અથવા ઉભા થવા અથવા સિજદો કરવામાં ઝખમ (ઘા) વહેતો હોય અથવા ઉભા થવામાં પેશાબનો કતરો આવે છે અથવા ચોઘાઈ સતર ખુલે છે અથવા કિરઅતથી સાવમજબૂર થઈ જાય છે. એવી જ રીતે ઉભો તો થઈ શકે છે પરંતુ તેનાથી બીમારીમાં વધારો થાય છે અથવા આમ કરવાથી મોડો સારો થશે અથવા અસહ્ય તકલીફ થશે તો નમાઝ બેસીને પઢે. (ગુનીયા)

મસ્અલા (૨૬૬) : જો અસા (લાકડી) અથવા ખાદિમ (નોકર) અથવા દીવાલને ટેકો લગાવી ઉભો થઈ શકે છે, તો ફર્જ છે કે ઉભા થઈ ને નમાઝ પઢો. (ગુનીયા)

મસ્અલા (૨૬૭) : જો થોડી વાર પણ ઉભો રહી શકે, ભલે એટલો જ કે ઉભો થઈને અલ્લાહો અકબર કહી લે તો ફર્જ છે કે ઉભો થઈને એટલું જ કહીલે, પછી બેસી જાય. (ગુનીયાન)

જરૂરી ચેતવણી : આજકાલ સામાન્ય એ વાત દેખવામાં આવે છે કે જ્યાં થોડોક તાવ આવ્યો અથવા અલ્પ તકલીફ થઈ તો બેસી ને નમાઝ શરૂ કરી દીધી, જો કે એજ લોકો એજ હાલતમાં દસ દસ પંદર પંદર મિનીટ બલ્કે એનાથી

અધિક સમય ઉભારહેવાની શક્તિ હોવા છતાં જેટલી નમાઝો બેસીને પઢી હોય તેનું પુનરાવર્તન ફર્જ છે. એવી જ રીતે જો એમ જ ઉભો થઈ શકતો નહતો પરંતુ લાકડી અથવા દીવાલ અથવા આદમીના સહારે ઉભા થવું શક્ય હતું તો તે નમાઝો પણ થઈ નહીં, તેને ફરીથી પઢવું ફર્જ છે. અલ્લાહ તઆલા તૌફીક અતા કરે. (આમીન) **મસ્અલા (૨૬૮) :** કશ્તી (નાવ) પર સવાર છે અને તે ચાલી રહી છે તો તેના પર બેસીને નમાઝપઢી શકાય છે. (ગુનીયા) અર્થાત જ્યારેકે ચક્કર આવવાની પાત્રી હોય અને કિનારા પર ઉતરી ન શકતો હોય તો.

કિરઅત (૩) :

કિરઅત એનું નામ છે કે, સઘળા શબ્દો ઉચ્ચારથી અદા કરવામાં આવે કે, દરેક અક્ષર બીજાથી સહીહ રીતે મુન્તાઝ (જુદા પડી) થઈ જાય અને ધીમે પઢવામાં આવે એટલું થવું જરૂરી છે કે પૂદ સાંભળે અને જો શબ્દોનું શુદ્ધિકરણ તો કર્યું પરંતુ એટલા પ્રમાણમાં ધીમે કે પૂદ સાંભળ્યું નહીં અને કોઈ અવરોધક દા.ત. કોલાહલ અથવા શ્રવણ શક્તિનો ભાર પણ નથી તો નમાઝ થઈ નહીં. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૨૬૯) : એવી જ રીતે જે સ્થાને કાંઈ પઢવું અથવા કહેવું મુકરર કરવામાં આવ્યું છે એનાથી એજ મકસદ છે કે, ઓછામાં ઓછું એટલું હોય કે પૂદ સાંભળી શકે દા. ત. તલાક આપવામાં, આઝાદ (મુક્ત) કરવામાં, જાન્વર જૂબ કરવામાં, (પૂદ સાંભળે એટલો એવાઝ કાઢવો જોઈએ.) (આલમગીરી)

મસ્અલા (૨૭૦) : ફર્જની બે રકઅતો અને વિત્ર તથા નવાફિલની દરેક રકઅતમાં ઈમામ તથા મુનફરિદ (એકલો નમાઝ પઢનાર) પર સર્વથા એક આયત પઢવું ફર્જ છે અને મુક્તદીએ કોઈ નમાઝમાં (ઈમામની પાછળ) કિરઅત પઢવું જાઈજ નથી. ન સુરએફાતેહા, ન આયત, ન સિર્રી (ધીમેની) નમાઝમાં નઝહરી (અવાઝથી પઢનાર નમાઝ)માં ઈમામની કિરઅત મુક્તદી માટે પણ કાફી પૂરતી છે. (તેણે પઢવાની જરૂર નથી-અનુ.) (આમ્મતુલ કુતુબ)

મસ્અલા (૨૭૧) : ફર્જની કોઈ રકઅતમાં કિરઅત ન પઢી અથવા કેવળ એક રકઅતમાં પઢી નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ (આલમગીરી)

મસ્અલા (૨૭૨) : નાની આયત જેમાં બે અથવા બેથી વધારે શબ્દો હોય તે પઢી લેવાથી ફર્જ અદા થઈ જશે અને જો એક અક્ષરની આયત હોય જેવું કે “સુઆદ-નુન-કાફ” કે કેટલીક કિરઅતોમાં તેમને આયતમાંની છે તો તેના પઢવાથી ફર્જ અદા થશે નહીં ભલે તેને વારંવાર પઢતો રહે (આલમગીરી-રદદુલ મુહતાર) હવે રહી એક કલમાની આયત “મુદહામ્મતાને”માં મતભેદ છે. અને તેનાથી બચવું સાવધાની છે.

મસ્અલા (૨૭૩) : સુરતોના આરંભમાં બિસમેલ્લાહ હિર્રહમા નિર્રહીમ એક પૂરી આયત છે પરંતુ કેવળ તે પઢવાથી ફર્જ અદા થશે નહિ (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૨૭૪) : સાઝશ (ગેરેમા'રૂફ) કિરઅતથી ફર્જ અદા થશે નહીં એવી જ રીતે કિરઅતના બદલે આયતની હિજજે થી નમાઝ થશે નહિ. (દુર્રે મુખ્તાર)

રૂકૂઅ (૪) :

એટલું જૂકવું (નમવું) કે હાથ લંબાવે તો ઘુટણો સુધી પહોંચી જાય આ રૂકૂઅનો અદના (સાધારણ) દરજ્જો છે (દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે) અને પુરૂ એ કે પીઠ સીધી એક લાઈનમાં થઈ જાય

મસ્અલા (૨૭૫) : કુબડો કે તેની ઢુબ રૂકૂઅની હદ પહોંચી ગઈ હોય તો રૂકૂઅ માટે માથાથી ઈશારો કરી લે (આલમગીરી)

સુબુદ (૫) :

હદીસમાં છે કે, બંદાને ખુદાથી સૌથી અધિક કુર્બ (નિકટતા) તે હાલતમાં છે કે, તે સિજદામાં હોય, માટે દૂઆ વધારે કરો. આ હદીસને મુસ્લિમે, અબૂ હુરૈયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી ગિવાયત રી. પેશાનીનું ઝમીન પર જામવું સિજદાની હકીકત છે અને પગની એક આંગળીનું પેટ (જમીનપર) લાગવું શર્ત છે તો જો કોઈએ

એવી રીતે સિજદો કર્યો કે, બંને પગ જમીનથી અદ્ધર રહ્યા તો નમાઝ થઈ નહીં (નોટ આ મસ્અલા થી ઘણા લોકો ગાફેલ છે (દુર્ રે મુખ્તાર-ફતાવા રઝવીયા) અને પગોને અદ્ધર લટકતા રાખે છે. તેમણે સાર્વથેતી રાખવાની જરૂર છે. કારણ કે મહેનત બરબાદ ગુનાહ લાઝિમ જેવું છે - અનુ)

મસ્અલા (૨૭૬) : જો કોઈ કારણના લિધે પેશાની જમીન પર લગાવી શકતાં નથી, તો કેવળ નાકથી સિજદો કરે, તો પણ કેવળ નાકની ટોચ લાગવું કાફી નથી, બલકે નાકનું હાડકું જમીન પર લાગવું જરૂરી છે.

(આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૨૭૭) : ગાલ અથવા હડપચી જમીન પર લગાવવાથી સિજદો થશે નહીં, ભલે કોઈ કારણસર હોય અથવા વિના કારણ, જો કારણ હોય તો ઈશારાનો હુકમ છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૨૭૮) : દરેક રકઅતમાં બે વખત સિજદો કરવું ફર્જ છે.

મસ્અલા (૨૭૯) : કોઈ નરમ વસ્તુ દા.ત. ઘાસ, રૂ, ડાલીન (ગાલીચો) વિગેરે પર સિજદો કર્યો તો જો પેશાની જામી ગઈ અર્થાત દબી કે; હવે દબાવવાથી દબાશે નહીં તો જાઈજ છે. નહીં તો, નહીં. (આલમગીરી) કેટલાક સ્થળોએ શિયાળામાં મસ્જિદમાં પરાળ બિછાવે છે, તે લોકોએ સિજદો કરવામાં તેનો લેહાજ બહુજ જરૂરી છે કે જો પેશાની ખૂબ ન દબાય તો નમાઝ થઈ જ નહીં. અને નાક હાડકા સુધી ન દબાય તો મેકરૂહે તહરીમી થઈ, ફરી પઢવું વાજિબ થયું. કમાનદાર ગાદલા પર સિજદામાં પેશાની સારી રીતે દબતી નથી જેથી નમાઝ ધૂશે નહીં. રેલ્વેના કેટલાક (ફર્સ્ટ ક્લાસ) વર્ગોમાં કેટલીક ગાડીઓમાં એવાજ પ્રકારની ગાદીઓ હોય છે. તે ગાદી ઉપરથી ઉતરીને નમાઝ પઢવી જોઈએ.

મસ્અલા (૨૮૦) : બે પૈડાવાળી ગાડી, એકકા (ઘોડાગાડી) વિગેરે પર સિજદો કર્યો તો જો તેની ઘુંસરી બળદ અને ઘોડા પર છે, તો સિજદો ન થયો અને જમીન પર મુકેલી છે તો થઈ ગયો. (આલમગીરી) બેહલીનો માચડો જો વાંજથી ભરેલો હોય તો એટલો કડક વણેલો હોય કે માથું ઠરી જાય દબાવવાથી દબે નહીં તો નમાઝ થશે. નહીં તો થશે નહીં.

મસ્અલા (૨૮૧) : જુવાર, બાજરી વિગેરે ઝીણાં દાણાંઓ પર જેના ઉપર પેશાની જમે નહીં, સિજદો થશે નહીં. અલબત્ત જો બોરી (ગુણપાટ) વિગેરેમાં ખૂબ (અનાજ) ઠાંસીને ભરી દેવામાં આવ્યા કે પેશાની જમવાથી અવરોધક ન હોય તો નમાઝ થઈ જશે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૨૮૨) : જો કોઈ કારણ દા.ત. ભીડ ભાડના કારણે પોતાની સાથળ પર સિજદો કર્યો તો જાઈજ છે. અને વિનાકારણે બાતિલ. અને ઘુંટણો પર કારણો સર તથા વિના કારણે કોઈ હાલતમાં સિજદો થઈ શકતો નથી.

(દુર્ રે મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્અલા (૨૮૩) : ભીડભાડના લીધે બીજાની પીઠ પર સિજદો કર્યો અને તે આ નમાઝમાં તેનો શરીક છે તો જાઈજ છે. નહીં તો જાઈજ નથી, ભલે તે નમાઝમાં જ ન હોય અથવા નમાઝમાં તો છે, પરંતુ તેનો શરીક ન હોય અર્થાત બંને પોતપોતાની નમાઝો પઢતા હોય.

(આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા (૨૮૪) : હથેળી અથવા આસ્તીન (બાંધ) અથવા અમામા (સાફા) ના પેચ અથવા કોઈ બીજા કપડા પર જેને પહેરેલું છે તેના ઉપર સિજદો કર્યો અને નીચેની જગ્યા નાપાક છે તો સિજદો ન થયો. હા, તે સંવળી હાલતોમાં જ્યારે કે ફરી પાક જગ્યા પર સિજદો કરી લીધો તો થઈ ગયો.

(ગુનીયા, દુર્ રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૨૮૫) : અમામા (સાફા)ના પેચ ઉપર સિજદો કર્યો અને જો માથું બરાબર જમી ગયું તો સિજદો થઈ ગયો અને માથું જમ્યું નહીં, બલકે કેવળ સ્પર્શ થયો કે દબાવવાથી દબાશે અથવા માથાનો કોઈ ભાગ લોગ્યો તો સિજદો થયો નહીં.

(દુર્ રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૨૮૬) : કોઈ નાના પત્થર પર સિજદો કર્યો. જો પેશાનીનો વધારે ભાગ લાગી ગયો તો સિજદો થઈ ગયો. નહીં તો, થયો નહીં.

(આલમગીરી)

કઅદએ અખીરહ (૬) :

(બેરકઅત, ત્રણ રકઅત અથવા ચાર રકઅતવાળી) નમાઝની રકઅતો પૂરી કર્યા પછી એટલીવાર સુધી બેસવું કે પૂરી અત્તહિયાત વરસૂલોહુ સુધી પઢી લેવામાં આવે તે ફર્જ છે.

મસ્અલા (૨૮૭) : ચાર રકઅત પઢ્યા પછી બેસી ગયા પછી એ ગુમાન કરીને કે ત્રણ જ રકઅતો થઈ છે, ઉભો થઈ ગયો, પછી યાદ આવ્યું કે ચાર થઈ ગઈ છે અને તે બેસી ગયો, પછી સલામ ફેરવી લીધી, જો બંને વારનું બેસવું તશહહુદ (અત્તહિયાત) ના પ્રમાણમાં જેટલું થઈ ગયું, તો ફર્જ અદા થઈ ગઈ, નહી તો થશે નહી.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૨૮૮) : સમગ્ર કઅદએ અખીરહ નિદ્રામાં પસાર થઈ ગયો, જાગૂત થયા પછી, તશહહુદ પઢવા જેટલું બેસવું ફર્જ છે. નહી તો નમાઝ થશે નહી. એવી જ રીતે કેયામ, કિરઅત, રૂકૂઅ, સુજુદમાં અવ્વલથી આખીર સુધી સુતો જ રહ્યો તો જાગૂત થયા પછી તેનું પુનરાવર્તન ફર્જ છે. નહી તો નમાઝ થશે નહી. અને સિજદએ સહવ પણ કરે, લોકો આનાથી ગાફેલ છે, ખાસ કરીને તરાવીહમાં અને ખાસ કરીને ગરમીમાં.

(ગુનીયા, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૨૮૯) : આખી રકઅત નિદ્રાવસ્થામાં પઢી લીધી તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૨૯૦) : ચાર રકઅતવાળા ફર્જમાં ચોથી રકઅત પછી કઅદહ કર્યો નહી તો જ્યાં સુધી પાંચમીનો સિજદો ન કર્યો હોય બેસી જાય અને પાંચમીનો સિજદો કરી લીધો અથવા ફજરમાં બીજી રકઅત પર નથી બેસ્યો અને ત્રીજીનો સિજદો કરી લીધો અથવા મગરિબમાં ત્રીજી પર બેસ્યો નહી અને ચોથીનો સિજદો કરી લીધો તો આ સઘળી હાલતમાં ફર્જ બાતિલ થઈ ગયા. મગરિબ સિવાય બીજી નમાઝમાં એક રકઅત બીજી મેળવીલો ગુનીયા

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૨૯૧) : તશહહુદ જેટલું બેસ્યા પછી યાદ આવ્યું કે તિલાવતનો સિજદો અથવા નમાઝનો કોઈ સિજદો કરવો છે અને કરી લીધો તો ફર્જ છે કે સિજદા પછી ફરી તશહહુદ જેટલું બેસે, તે પહેલો કાયદોજતો રહ્યો, હવે કાયદો કરશે તો નમાઝ થશે નહી.

(ગુનીયા)

મસ્અલા (૨૯૨) : સહવનો સિજદો કરાથી પહેલો કાયદો બાતિલ થયો, પરંતુ તશહહુદ વાજિબ છે, અર્થાત જો સિજદએ સહવ કરીને સાલામ ફેરવી દીધી તો ફર્જ અદા થઈ ગઈ, પરંતુ ગુનેહગાર થયો. પુનરાવર્તન વાજિબ છે.

(રદદુલ મુહતાર)

ખુરૂજ બેસુન્એહિ : (૭)

ખુરૂજ બેસુન્એહિ અર્થાત આખરી કઅદા પછી સલામ કલામ વિગેરે કોઈ એવું કાર્ય જે નમાઝની મનાફી (વિરૂદ્ધ) હોય ઈરાદા પૂર્વક કરવું, પરંતુ સલામ સિવાય કોઈ બીજું મનાફી (વિરૂદ્ધ) ઈરાદા પૂર્વક દેખવામાં આવ્યું તો નમાઝનું પુનરાવર્તન વાજિબ થયું અને ઈરાદા વગર કોઈ મનાફી (વિરૂદ્ધતા) દેખવામાં આવ્યું તો નમાઝ બાતિલ થઈ ગઈ. દા.ત. તરહહુદ જેટલું બેસવા પછી તયમ્મુમવાળો માણસ પાણી પ્રાપ્ત કરી શક્યો અથવા મોજા પર મસોહ કરેલો હતો અને મુદત પૂરી થઈ ગઈ અથવા કલીલ અમલ' (કોઈ એક રૂકનમાં ત્રણવારથી ઓછું એવું કામ કરવું જે જોનાર ને એવું લાગે કે આ નમાઝમાં નથી તે કાર્ય) સાથે મોજો ઉતારી નાંખ્યો અથવા સાવ અનપઠ હતો અને કોઈ આપત કોઈના પઢાવ્યા સિવાય કેવળ સાંભળવાથી યાદ થઈ ગઈ અથવા નમ્ર હતો પાક વસ્ત્ર સતર ઢાંકવા જેટલું કોઈએ લાવીને આપ્યું અથવા જેનાથી નમાઝ થઈ શકે એટલે કે નિષેધ જેટલી તેમાં નાપાકી ન હોય, અથવા હોય તો તેની પાસે કોઈ એવી વસ્તુ છે જેનાથી પાક કરી શકે અથવા એ પણ નથી પરંતુ તે કપડાની ચોથાઈ તેનાથી વધારે પાક છે અથવા ઈશારાથી નમાઝ પઢી રહ્યો હતો પરંતુ હવે રૂકૂઅ તથા સિજદા પર શક્તિમાન થઈ ગયા અથવા તરતીબ શાળીને યાદ આવ્યું કે પહેલાંની નમાઝ પઢી નથી, જો તે તરતીબ શાળી ઈમામ છે તો મુકતદીની પણ નમાઝ ગઈ અથવા ઈમામને હદસ (વા સરવા વિગેરેથી વુઝૂ તુટી ગયું) થયો અને ઉમ્મી (અનપઠને) (નમાઝનો) ખલીફા બનાવ્યો અને તશહહુદ પછી ખલીફા બનાવ્યો તો નમાઝ થઈ ગઈ

અથવા ફજરની નમાઝમાં સૂર્યોદય થઈ ગયો અથવા પઢી પર મસોહ કરેલો હતો અને ઝખમ સારો થઈ આપ મેળે ખરી પડી અથવા ઉઝરવાળો હતો અને ઉઝર મટી ગયો એટલે કે તે વેળાથી તે હદસ મોઢુક થયો ત્યાં સુધી કે તેના પછીના બીજો સમય સંપૂર્ણ ખાલી રહ્યો અથવા નાપાક કપડામાં નમાઝ પઢી રહ્યો હતો અને તેને કોઈ વસ્તુ મળી ગઈ જેનાથી તહારત થઈ શકે છે અથવા કઝા નમાઝ પઢી રહ્યો હતો અને મકરૂહ સમય આવી ગયો અથવા દાસી ઉઘાડા માથે નમાઝ પઢી રહી હતી અને (તે વેળા) આઝાદ થઈ ગઈ અને તુરત જ માથું ઢાંક્યું નહીં, આ સઘળી હાલતો માં નમાઝ બાતિલ થઈ ગઈ.

(આમ્મએ કુતુબ)

મસ્અલા : (૨૯૩) : મુકતદી ઉમ્મી હતો અને ઈમામ કારી હતો, અને નમાઝમાં તેને આપત યાદ થઈ ગઈ તો નમાઝ બાતિલ થશે નહીં.

(દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા : (૨૯૪) : કેયામ તથા રૂકૂઅ તથા સુજુદ તથા કાઅદહ અખીરામાં તરતીબ ફર્જ છે, જો કેયામથી પહેલાં રૂકૂઅ કરી લીધો પછી કેયામ કર્યો તો તે રૂકૂઅ જતો રહ્યો. જો કેયામ પછી ફરી રૂકૂઅ કરશે તો નમાઝ થઈ જશે. નહીં તો થશે નહીં. એવી જ રીતે રૂકૂઅથી પહેલાં સિજદો કરવા પછી જો રૂકૂઅ પછી સિજદો કરી લીધો તો નમાઝ થઈ જશે. નહીં તો થશે નહીં.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૨૯૫) : જે ચીઝો ફર્જ છે તેમાં ઈમામનું અનુસરણ મુકતદી પર ફર્જ છે, અર્થાત તેમાંનું કોઈ ફેલ (કાર્ય) ઈમામથી પહેલાં અદા કરી લીધું અને ઈમામ સાથે અથવા ઈમામના અદા કરવી પછી અદા ન કરી તો નમાઝ થશે નહીં, દા. ત. ઈમામથી પહેલાં રૂકૂઅ અથવા સિજદો કરી લીધો અને ઈમામ રૂકૂઅ અથવા પછી સિજદામાં હજુ આવ્યો પણ ન હતો કે તેણે માથુ ઉઠાવી લીધું તો જો ઈમામની સાથે અથવા પછી અદા કરી લીધું તો નમાઝ થઈ ગઈ નહીં તો થઈ નહીં.

(દુર્ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૨૯૬) : મુકતદી માટે એ પણ ફર્જ છે કે ઈમામની નમાઝને સહીહ કલ્પતો હોય અને જો ઈમામની નમાઝને બાતિલ સમજે છે તો તેની નમાઝ થઈ નહીં, ભલે ઈમામની નમાઝ સહીહ હોય. (દુર્ મુખ્તાર)

વાજિબાતે નમાઝ :

(૧) તકબીરે તહરીમામાં શબ્દ અલ્લાહો અકબર હોવું (૨થી ૮) અલહમ્દૌ પઢવું એટલે કે તેની સાથે આપતો કે દરેક આપત મુસ્તકીલ વાજિબ છે, તેમાં એક આપત, બલ્કે એક શબ્દનો ત્યાગ પણ વાજિબ છોડવું છે. (૯) અલહમ્દો પછી સૂરત મેળવવું. અર્થાત એક નાંની સૂરત જેવું કે “ઈન્ના અઅતૈના કલ કૌસર” અથવા ત્રણ નાંની આપતો દા. ત. સુમ્મ નઝર સુમ્મ અબસ વયસર સુમ્મ અદબર વસ્તકબર અથવા એક અથવા બે આપતો ત્રણ નાની આપતોની બરાબર પઢવું (૧૦-૧૧) ફર્જ નમાઝમાં પહેલી બેરકઅતોમાં કિરઅત વાજિબ છે. (૧૨-૧૩) અલહમ્દો અને તેની સાથે સૂરત મેળવવું ફર્જ કે પહેલી બે રકઅતમાં અને નફલ તથા વિત્રની દરેક રકઅતમાં વાજિબ છે. (૧૪) અલહમ્દોનું સૂરતથી પહેલાં પઢવું (૧૫) દરેક રકઅતમાં સૂરતથી પહેલાં એક જ વખત અલહમ્દો પઢવું (૧૬) અલહમ્દો તથા સૂરતની વચ્ચે કોઈ અજનબીનું ફાસલો કરનાર ન હોવું ‘આમીન’ અલહમ્દોના તાબે છે. અને બિસ્મિલ્લાહ સૂરતના તાબે છે. તે અજનબી નથી; (૧૭) કોઈ રૂકન અંતર નાંખનાર ન હોય (૧૮) તઅદીલે અરકાન અર્થાત રૂકૂઅ, સુજૂદ, કોમા તથા જલ્સામાં ઓછામાં ઓછું એક વખત સુબ્હાનલ્લાહ કેહવા જેટલું રોકાવું. એવી જ રીતે (૨૦) કીમા અર્થાત રૂકૂઅથી સીધા ઉભા થવું (૨૧) જલ્સા અર્થાત બે સિજદાઓની વચ્ચે સીધા બેસવું. (૨૨) કઅદએ ઉલા, ભલે નફલ નમાઝ હોય. (૨૩) અને ફર્જ તથા વિત્ર તથા સુનને રવાતિબમાં કઅદએ તશહહુદ પર કાંઈ વધારવું નહીં (૨૪) બન્ને કાયદાઓમાં પૂરુ તશહહુદ પઢવું એવી રીતે જેટલા પણ કાઅદા કરવા પડે. સૌમાં પૂરું તશહહુદ વાજિબ છે, એક શબ્દ પણ છોડી દેશે તો તર્ક વાજિબ થશે અને (૨૭) શબ્દ અસ્સલામો બેવાર વાજિબ છે. અને શબ્દ અલયકુમ વાજિબ નથી અને (૨૮) વિત્રમાં દુઆએ કુનૂત પઢવું અને (૨૯) કુનૂતની તકબીર (૩૦) બન્ને ઈદોની છ તકબીરો અને (૩૧ થી ૩૫) બન્ને ઈદોમાં બીજી રકઅતી રૂકૂઅની તકબીર અને (૩૬) આ તકબીર માટે શબ્દ સુબ્હાનલ્લાહ હોવું અને (૩૭) દરેક જહરી નમાઝમાં ઈમામે જહરથી (અવાજથી) કિરઅત કરવું અને (૩૮) ગેર જહરીમાં ધીરે

પઢવું (૩૯) દરેક વાજિબ તથા ફર્જનું તેના સ્થાને હોવું (૪૦) રૂકૂઅ નું દરેક રકઅતમાં એકજવાર હોવું (૪૧) સુજૂદનું બે વખત હોવું (૪૨) બીજી રકઅતથી પહેલાં કઅદો ન હોય તો તિલાવત નો સિજદો કરવું. (૪૩) ચાર રકઅતવાળી નમાઝમાં ત્રીજી રકઅત પર કઅદો ન હોવું. (૪૪) સહવ થયો હોય તો સહવનો સિજદો કરવું (૪૫) બે ફર્જ અથવા બે વાજિબ તથા ફર્જની વચ્ચે ત્રણ તસ્બીહ જેટલા વકફો (વિલંબ) ન હોવો (૪૬) ઈમામ જ્યારે કિરઅસ પઢે ભલે ભુલંદ આવાઝથી હોય કે ધીમા આવાઝે, તે વેળા મુક્તદીનું ચુપ રહેવું (૪૭) કિરઅતનાં તમામ વાજિબોમાં ઈમામનું અનુસરણ કરવું.

મસ્અલા (૨૯૭) : કોઈ કાએદામાં તશહહુદનો કોઈ ભાગ ભૂલી જાય તો સિજદાએસહવ વાજિબ છે

(દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૨૯૮) : સિજદાની આયત પઢી અને સિજદામાં ભૂલથી ત્રણ આયત અથવા અધિકનો વિલંબ થયો તો સહવનો સિજદો કરે.

(ગુનીયા)

મસ્અલા (૨૯૯) : પહેલાં સૂરત પઢી, તેના પછી અલહમ્દો અથવા અલહમ્દો તથા સૂરતની વચ્ચે કેટલીક વાર સુધી એટલેકે ત્રણ વાર “સુબ્હાનલ્લાહ” કહેવા જેટલો ચુપ રહ્યા તો સહવનો સિજદો વાજિબ છે. (દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૩૦૦) : અલહમ્દોનો એક શબ્દ પણ પઢવામાં રહી ગયો તો સહવનો સિજદો વાજિબ છે. (દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૩૦૧) : જે ચીઝો ફર્જ તથા વાજિબ છે, મુક્તદી પર વાજિબ છે કે, ઈમામની સાથે તેમને અદા કરે, એ શર્ત કે કોઈ વાજિબ ને તઆરૂઝ (મુકાબલો) ન પડે અને તઆરૂઝ (મુકાબલો) થાય તો તેને ફોત ન કરે, બલ્કે તેને અદા કરી અનુસરણ કરે. દા. ત. ઈમામ તશહહુદ પઢીને ઉભો થઈ ગયો અને મુક્તદીએ હજુ પુરૂં પઢ્યું નથી, તો મુક્તદી માટે વાજિબ છે કે પુરૂં કરીને ઉભો થાય અને સુન્નતમાં અનુસરણ સુન્નત છે. એ શર્ત કે તઆરૂઝ (ટકરાવ) ન થાય અને તઆરૂઝ (ટકરાવ) થાય તો તેને છોડી દે અને ઈમામનું અનુસરણ કરે, દા. ત. રૂકૂઅ અથવા સિજદામાં તેણે ત્રણ વખત તસ્બીહ પઢી ન હતી કે ઈમામે માથું ઉઠાવી લીધું તો તે પણ ઉઠાવીલે.

(રદ્દુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૩૦૩) : એક રકઅતમાં (ભૂલથી) ત્રણ સિજદા ક્યાં અથવા બે રૂકૂઅ અથવા કઅદાએ ઉલા ભૂલી ગયો તો સિજદાએ સહવ કરીલે.

(દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૩૦૪) : તશહહુદના શબ્દોથી તેના અર્થોનો ઈરાદો અને ઈનશા (ઈચ્છા) જરૂરી છે. જાણકે અલ્લાહ અઝઝવ જલ્લ માટે તહિય્યત (આદાબ) કરે છે અને નબી સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ અને પોતાની ઉપર અને ઓલીયા અલ્લાહ પર સલામ મોકલે છે. એવું નહીં કે મેઅરાજ ઘટનાની હિકાયત નજર સમક્ષ હોય.

(આલમગીરી, દુર્ મુખ્તાર)

નોટ :- જ્યારે તશહહુદના શબ્દો તહિય્યત (આદાબ) અને સલામના ઈન્શા (ઈચ્છા) થયા, ન કેવળ શબેમેરાજના બનાવની હિકાયત, તો રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમને નિદા કરવું (યશાબ્દથી પોકારવું) જેને વહાબીઓ બિદઅત તથા શિર્ક કહે છે, એવું જાઈજ સાબિત થયું કે નમાઝમાં વાજિબ છે.

મસ્અલા (૩૦૫) : ફર્જ, વિત્ર, સુન્નતો (રવાતિબ)ના કાઅદાએ ઉલામાં જો તશહહુદ પછી એટલું કહી લીધું - અલ્લા હુમ્મ સલ્લે અલા મુહમ્મદિવ અથવા અલ્લા હુમ્મ સલ્લેઅલા સૈયેદેના તો જો ભૂલથી હોય તો સિજદાએ સહવ કરે. ઈરાદા પૂર્વક હોય તો ફરીથી પડવું વાજિબ છે.

(દુર્ મુખ્તાર, રદ્દુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૩૦૬) : મુક્તદીએ કઅદાએ ઉલામાં ઈમામથી પહેલાં તશહહુદ પઢી લીધું હોય તો ચુપકીદી ધારણ કરે, દુરૂદ તથા દુઆ કાંઈ પઢે નહીં અને મસ્બૂક (જેની શરૂની એક અથવા વધારે રકઅતો છુટી ગઈ હોય તે) આખરી કાયદામાં ધીમે ધીમે (અટકી-અટકી) ને પઢે કે ઈમામના સલામવેળા ફારેગ થાય અને સલામથી પહેલાં ફારેગ થઈ ગયો, તો “કલમએ શહાદત” ની તકરાર (રટણ) કરે.

(દુર્ મુખ્તાર)

નમાઝની સુબ્બતો :

(૧) તહરીમા (અલ્લાહો અકબર કહેવા માટે) માટે હાથ ઉઠાવવું (૨) હાથોની આંગળીઓ યથાવત રાખવી અર્થાત ન બિલકુલ મેળવે ન પહોળી રાખે, બલકે પોતાની અસલી હાલત પર રહેવાદે. (૩) હથેળીઓ અને આંગળીઓના પેટનું કિબ્લા રૂખ હોવું (૪) તકબીર વખતે મસ્તક ન ઝુકાવવું (૫) તકબીર થી પહેલાં હાથ ઉઠાવવું (૬) એવી જ રીતે કુનૂતની તકબીર અને ઈદોની તકબીરોમાં કાનો સુધી હાથ લઈ ગયા પછી તકબીરો કહે અને તે સિવાય નમાઝમાં કોઈ જગ્યાએ હાથ ઉઠાવવું સુન્નત નથી.

મસ્અલા (૩૦૭) : જો તકબીર કહી લીધી અને હાથ ઉઠાવ્યા નહી, તો હવે ન ઉઠાવે અને અલ્લાહો અકબર પુરૂં કહેવા પહેલાં યાદ આવી ગયું તો ઉઠાવે અને જો મસનૂન સ્થળ સુધી શક્ય ન હોય તો જ્યાં સુધી થઈ શકે ઉઠાવે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૩૦૮) : ઔરત માટે સુન્નત એ છે કે ખભાઓ સુધી હાથ ઉઠાવે.

(૨દદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૩૦૯) : કોઈ શખ્સ એક જ હાથ ઉઠાવી શકે છે તો એક જ હાથ ઉઠાવે અને જો હાથ મસનૂન સ્થળ થી અધિક કરે તો જ ઉઠે છે તો એ રીતે ઉઠાવે.

(આલમગીરી)

(૯) ઈમામનું બુલંદ અવાજથી અલ્લાહો અકબર અને (૧૦) સમેઅલ્લાહો લેમન હમેદહ અને (૧૧) સલામ કહેવું જેટલા પ્રમાણમાં બુલંદ અવાજની હાજત હોય અને હાજત વિના બહુ અધિક બુલંદ અવાજ કરવો મકરૂહ છે.

મસ્અલા (૩૧૦) : ઈમામે તકબીરે તહરીમા અને બીજી તકબીરો સૌમાં જહર (ઉચ્ચ અવાજ જે આજુબાજુનો મુકતદી સાંભળી શકે) મસનૂન છે.

(૨દદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૩૧૧) : જો ઈમામની તકબીરનો અવાજ તમામ મુકતદીઓ ને પહોંચતો નથી તો બહેતર એ છે કે, કોઈ મુકતદી પણ બુલંદ અવાજથી તકબીર કહે કે, નમાઝ શરૂ થવા અને બીજા અરકાનોનો હાલ માલૂમ પડી જાય અને વિના કારણે મકરૂહ તથા બિદઅત છે.

(૨દદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૩૧૨) : તકબીરે તહરીમાથી જો તહરીમા ઉદ્દેશ્ય ન હોય બલકે એલાન ઉદ્દેશ્ય હોય તો નમાઝ થશે જ નહી. એવુ થવુ જોઈએ કે નફસે તકબીરથી તહરીમા ઉદ્દેશ્ય હોય અને જહરથી એલાન. એવી જ રીતે અવાજ પહોંચાડનારે ઈરાદો કરવો જોઈએ. જો તેણે કેવળ અવાજ પહોંચાડવાનો ઈરાદો કર્યો તો ન તેની નમાઝ થાય ન તેની જે તેના અવાજ પર તહરીમા બાંધે અને તકબીરે તહરીમા સિવાય બીજી તકબીરો અથવા સમેઅલ્લાહો લેમન હમેદહ અથવા રબ્બના લકલહમ્દ માં જો કેવળ એલાનનો ઈરાદો હોય તો નમાઝ ફાસિદ થશે નહી. અલબત્ત મકરૂહ થશે કે, તેમ કરવું સુન્નતનો ત્યાગ છે.

(૨દદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૩૧૩) : મુકબ્બિરે (તકબીર કેહનારે) એવી જગ્યાએથી તકબીર કહેવી જોઈએ કે, જ્યાંથી લોકોને તેની હાજત છે. પહેલી અથવા બીજી સફમાં જ્યાં સુધી ઈમામનો અવાજ આસાનીથી પહોંચે છે ત્યાંથી તકબીર કહેવાનો શું ફાયદો તદઉપરાંત એ બહુજ જરૂરી છે કે ઈમામના અવાજ સાથે તકબીર કહે, ઈમામના કહીલીધા પછી તકબીર કહેવાથી લોકોને ઘોકો લાગશે, જો મુકબ્બિર તકબીરમાં ખેંચાવ કર્યો તો ઈમામના તકબીર કહી લેવા પછી તેની તકબીર ખતમ થવાનો ઈન્તેઝારમાં કરો નહી, બલકે તશહહુદ વિગેરે પઢવું શરૂ કરી દો, ત્યાં સુધી કે જો ઈમામ તકબીર કહેવા પછી તેના ઈન્તેઝાર માં ત્રણ વખત સુબ્હાનલ્લાહ કહેવા જેટલું ખામોશ રહો, તેના પછી તશહહુદ શરૂ કર્યું તો તર્ક વાજિબ થયું અને નમાઝ ફરીથી પઢવું વાજિબ છે.

મસ્અલા (૩૧૪) : મુકતદી તથા મુનફરિદ (એકલા) ને જહર (અવાજથી કિરઅત પઢવા) ની હાજત નથી. કેવળ એટલું જરૂરી છે કે ખુદ સાંભળે.

(દુરૂં મુખ્તાર, બહર)

(૧૨) તકબીર પછી તુરત જ હાથ બાંધી લેવા એવી રીતે કે પુરૂપ નાફ (ડુંટી) ની નીચે જમણા હાથની હથેળી ડાબા હાથના કાંડાના જોડ પર રાખે, ટચલી આંગળી અને અંગૂઠો કાંડાની આસ પાસ રાખે અને બાકીની આંગળીઓને ડાબા હાથના કાંડાની પીઠ પર બિછાવે અને ઔરત તથા પુનશો (હિજાડો) ડાબી હથેળી છાતી પર સ્ત્રનની નીચે રાખી તેની પીઠ ઉપર જમણી હથેળી મુકે, (ગુન્યાહ વિગેરે) કેટલાક લોકો તકબીર પછી હાથ

સીધા લટકાવી લે છે પછી બાંધે છે, આવું ન કરવું જોઈએ, બલ્કે ડુંટીની નીચે લાવી બાંધીલો.

મસ્જલા (૩૧૫) : બેસીને અથવા આડા પડીને નમાઝ પઢો તો પણ એવી જ રીતે હાથ બાંધો. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્જલા (૩૧૬) : જે કેયામમા ઝિક મસનૂન હોય તેમાં હાથ બાંધવા સુન્નત છે, તો સના અને દુઆએ કુનૂત પઢતી વખતે અને જનાઝામાં તકબીરે તહરીમા પછી ચોથી તકબીર સુધી હાથ બાંધો અને રૂકૂઅ થી ઉભા થતા અને ઈદેનની તકબીરોમાં હાથ બાંધો નહી. (રદદુલ મુહતાર)

(૧૩) સના, સુબ્હાનકલ્લાહુમ્મા (૧૪) તઅવ્વુઝ (અઉઝો) (૧૫) તસ્મિય્હ (બિસ્મિલ્લાહ) તથા (૧૬) આમીન કહેવું અને (૧૭) આ સઘળાનું ધીમેથી હોવું (૧૮) પહેલાં “સના” પઢવું પછી (૧૯) તઅવ્વુઝ પછી (૨૦) તસ્મિય્હ અને (૨૧) દરેક પછી બીજાને તુરત જ પડવું, વકફો (વિરામ) ન કરવો. તહરીમા પછી તુરત જ સના પઢવું અને સનામાં “વજલ્લસના ઓકા” ને જનાઝા સિવાયમાં ન પઢવું અને બીજા અઝકાર (ઝિકો) જે હદીસોમાં આવેલા છે તે સૌ નિફલ વિગેરે માટે છે.

મસ્જલા (૩૧૭) : ઈમામે અવાઝથી કિરઅત શરૂ કરી દીધી તો મુકતદી સના ન પઢે ભલે દૂર હોવાના લીધે અથવા બહેરા હોવાના કારણે ઈમામનો અવાઝ સાંભળતો ન હોય, દા.ત. જુમ્હા તથા ઈદેનમાં પાછલી સફના મુકતદીઓ કે દૂર હોવાના કારણે કિરઅત સાંભળતા નથી. (આલમગીરી - ગુનીયા) ઈમામ ધીમેથી પઢતો હોય તો સના પઢીલે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્જલા (૩૧૮) : ઈમામ રૂકૂઅ અથવા પહેલા સિજદામાં હોય તો ખાત્રી છે કે, સના પઢીને સામેલ થઈ જશે તો પઢીલે અને કાઅદા અથવા બીજા સિજદામાં છે તો ઉત્તમ એ છે કે સના પઢયા વગર સામેલ થઈ જાય.

(દુર્રે મુખ્તાર - રદદુલ મુહતાર)

મસ્જલા (૩૧૯) : નમાઝમાં “અઉઝો” તથા “બિસ્મિલ્લાહ” કિરઅતના તાબે છે અને મુકતદી પર કિરઅત નથી. માટે તઅવ્વુઝ તથા તસ્મિય્હ પણ તેમના માટે મસનૂન નથી. હા, જે મુકતદી ની કોઈ રકઅત છુટી ગઈ હોય, તો જ્યારે તે પોતાની બાકીની રકઅત પઢે તે વેળા આ બન્ને ને પઢે. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્જલા (૩૨૦) : તઅવ્વુઝ કેવળ પેહલી રકઅતમાં છે અને તસ્મિય્હ દરેક રકઅતના આરંભમાં પઢવું મુસ્તહસન (સારું) છે. કિરઅત ભલે સિર્રી હોય કે જહરી, પરંતુ બિસ્મિલ્લાહ વસ્તુત ધીમે પઢવામાં આવે.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્જલા (૩૨૧) : જો સના તથા તઅવ્વુઝ તથા તસ્મિય્હ પઢવું ભૂલી ગયો અને કિરઅત શરૂ કરી દીધી તો પુનરાવર્તન ન કરે કે તેમનું સ્થાન જ છુટી ગયું. એવી જ રીતે જો સના પઢવું ભૂલી ગયા અને તઅવ્વુઝ શરૂ કરી દીધું. તો સના ફરીથી પઢવાની નથી. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્જલા (૩૨૨) : મસબૂક આરંભમાં સના પઢી શક્યો નહી તો જ્યારે પોતાની બાકીની રકઅત પઢવું શરૂ કરે તે વખતે પઢીલે. (ગુનીયા)

મસ્જલા (૩૨૩) : ફરજોમાં નિયત પછી તકબીરથી પહેલાં અથવા પછી, ઈન્નીવજ્જહતો..... ન પઢે અને પઢે તો તેના અંતમા વ અના અવ્વલુલ્મુસ્લેમીન ના સ્થાને વ અના મિનલ મુસ્લેમીન કહે. (ગુનીયા)

મસ્જલા (૩૨૪) : ઈદેનમાં તકબીરે તહરીમા પછી જ (૨૩) સના કહી લે અને સના પઢતી વખતે હાથ બાંધીલે અને આઉઝો બિલ્લાહ ચોથી તકબીર પછી કહે. (દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્જલા (૩૨૫) : આમીનને ત્રણ રીતે પઢી શકો છો, મદ કરીને એટલે અલેફને ખેંચીને પઢો અને કસર કરીને એટલે અલેફને લાંબો ન કરો અને એમાલા કરીને એટલે મદની સુરતમાં અલેફ ને યા ની તરફ માઈલ કરો.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્જલા (૩૨૬) : જો મદ ની સાથે મીમને તશદીદ પઢી (જેવું કે આમ્મીન) અથવા યા ને છોડી દીધું (જેવું કે આમિન) તો પણ નમાઝ થઈ જશે, પરંતુ આ સુન્નત વિરૂદ્ધ છે. અને જો મદની સાથે મીમને તશદીદ પઢી અને યા ને લુપ્ત કરી દીધું (જેવું કે “આમ્મિન”) અથવા કસર સાથે તશદીદ અથવા યા લુપ્ત હોય (જેવું કે આમ્મીન અમિન) તો આ ત્રણે હાલતોમાં નમાઝ ફાસિદ થઈ જશે. (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્તબલા (૩૨૭) : ઈમામનો અવાજ સાંભળાયો નહી, પરંતુ બાજુના મુકતદીએ આમીન કહ્યું અને આપણે આમીનનો અવાજ સાંભળી લીધો, જો કે તેણે ધીમેથી કહ્યું છે કે તો આપણે પણ આમીન કહેવું જોઈએ. સારાંશ કે ઈમામનું વલદાલ્લીન કહેવું ખબર પડે તો આમીન કહેવું સુન્નત થઈ જશે ભલે ઈમામનો અવાજ સાંભળે કે કોઈ બીજા મુકતદીના આમીન કહેવાથી ખબર પડી હોય. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્તબલા (૩૨૮) : સિર્રી (જે નમાઝમાં મોટા સ્વરે કિરઅત પઢાતી ના હોય તે ધીમા અવાજે) નમાઝમાં ઈમામે આમીન કહ્યું તે આપણા નજીક હોય કે ઈમામનો અવાજ સાંભળી લીધો તો તે પણ આમીન કહે. (દુર્રે મુખ્તાર) અને (૨૪) રૂકૂઅમાં ત્રણ વાર સુબ્હાન રબ્બેયલ અઝીમ કહેવું અને (૨૫) ઘુંટણોને હાથથી પકડવું અને (૨૬) આંગળી ઓ સારી રીતે પહોળી રાખવું, આ હુકમ પુરૂપો માટે છે અને (૨૭) સીઓ માટે ઘુંટણો પર હાથ મુકવું સુન્નત અને (૨૮) આંગળીઓ પહોળી ન કરવું છે. આજકાલ અકસર (બહુધા) પુરૂપો રૂકૂઅમાં કેવળ હાથ મૂકી દે છે અને આંગળીઓ ભેગી કરી રાખે છે, આ સુન્નત ના ખિલાફ છે. (૨૯) રૂકૂઅની હાલતમાં પગો (ટાંગો) સીધા હોવું, અકસર લોકો કમાનની જેમ વાંકી કરી લે છે, આ મકરૂહ છે. (૩૦) રૂકૂઅ માટે અલ્લાહો અકબર કહેવું.

મસ્તબલા (૩૨૯) : જો “ઝ” (ઝોય) અદા ન કરી શકે તો સુબ્હાન રબ્બેયલ અઝીમના સ્થાને સુબ્હાન રબ્બેયલ કરીમ કહો. (રદદુલ મુહતાર) (નોટ : ‘ઝોય’નો મખ્રજ કોઈ કારી પાસેથી અથવા તજવીદના જાણકાર કોઈ આલિમ પાસેથી શીખી લેવું જોઈએ અનુ.)

મસ્તબલા (૩૩૦) : બેહતર એ છે કે અલ્લાહો અકબર કહેતા રૂકૂઅમાં જાય અર્થાત જ્યારે રૂકૂઅ માટે ઝુકવું શરૂ કરો તો અલ્લાહો અકબર શરૂ કરો અને રૂકૂઅના ખતમ પર તકબીર ખતમ કરો. (આલમગીરી) આ અંતરને પુરૂ કરવા માટે અલ્લાહના લામ (લ) તે ખેંચો અકબરના ‘બ’ વિગેરે કોઈ અક્ષર ને ખેંચો નહી.

મસ્તબલા (૩૩૧) : (૩૧) દરેક તકબીરમાં અલ્લાહો અકબરના ‘રે’ ને જઝમ (ખોડો કરો) પઢો. (આલમગીરી)

મસ્તબલા (૩૩૨) : સૂરતના અંતમાં જો અલ્લાહ અઝઝવજલ્લની સના હોય તો અફઝલ એ છે કે કિરઅતને તકબીરથી મિલન કરો. જેવું કે : વ કબ્બિહો તકબીર નિલ્લાહો અકબર વ અમ્મા બે નેઅમતે રબ્બેકા ફહદેસિલ્લાહો અકબર “સે” ને કસરા (ઝેર) પઢે, અને જો અંતમાં કોઈ શબ્દ એવો છે જેનું ઈસ્મે જલાલત (અલ્લાહો અકબર) સાથે મેળવવું ના પસંદ હોય તો જુદાઈ બેહતર છે. અર્થાત કિરઅતના ખતમ પર થોભે, પછી અલ્લાહો અકબર કહે, દા. ત. ઈન્નશાનિઅકા હુવલ અબ્તરમાં વકફ (વિરામ) તથા જુદાઈ કરે. પછી રૂકૂઅ માટે અલ્લાહો અકબર કહે અને જો બન્ને ન હોય તો, જુદાઈ તથા મિલન બને સમાન છે.

(રદદુલ મુહતાર, ફતવારિઝવિયા)

મસ્તબલા (૩૩૩) : કોઈ આવનારના કારણે રૂકૂઅ અથવા કિરઅતમાં લંબાણ કરવું મકરૂહે તહરીમી છે જ્યારે કે તેને ઓળખતો હોય અર્થાત તેનો દષ્ટિ ગત હોય અને ઓળખતો ન હોય તો લંબાણ કરવું અફઝલ છે કે નેકી પર સહયોગ છે પરંતુ એટલા પ્રમાણમાં લંબાણ ન કરે કે મુકતદી ગભરાઈ જાય. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્તબલા (૩૩૪) : મુકતદીએ હજુ ત્રણ વાર તસ્બીહ પઢી ન હતી કે ઈમામે રૂકૂઅથી અથવા સિજદાથી માથું ઉઠાવી લીધું તો મુકતદી પર ઈમામની તાબેદારી વાજિબ છે, અને જો મુકતદીએ ઈમામથી પહેલા માથું ઉચું કરી લિધું તો મુકતદી પર પાછા ફરવું વાજિબ છે જો પાછો નફરશે તો તહરીમની કરાહતનો આચરનાર થશે, ગુનેહગાર થશે. (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્તબલા (૩૩૫) : (૩૨) રૂકૂઅમાં પીઠ સારી રીતે બિછાવેલી રાખો ત્યાં સુધી કે જો પાણીનો પ્યાલો તેની પીઠ ઉપર મુકી દેવામાં આવે તો સ્થિર રહે. (ફતહુલકદીર)

મસ્તબલા (૩૩૬) : રૂકૂઅમાં ન માથું ઝુકાવો ન ઉચું રાખો બલકે પીઠની બરાબર રાખો, (હિદાયા) હદીસમાં છે કે તે માણસની નમાઝ નાકાફી છે (અર્થાત કામિલ નથી) જે રૂકૂઅ તથા સુજુદમાં પીઠ સીધી કરતો નથી. હદીસ અબૂ દાઉદ, તિરમિઝી નિસાઈ, ઈબ્ને માજા તથા દારેમિએ અબૂ મસઉદ રદીયલ્લાહો અન્હોથી

કરી અને તિરમિઝી એ કહ્યું આ હદીસ હસન સહીહ છે, અને હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે. રૂકૂઅ તથા સુજુદને પુરા કરો કે પુદાની કસમ હું તમને મારી પીઠ પાછળથી દેખું છું આ હદીસને બુખારી તથા મુસ્લિમને અનસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી.

મસ્અલા (૩૩૭) : (૩૩) ઔરત રૂકૂઅમાં થોડું ઝુકે અર્થાત કેવળ એટલા પ્રમાણમાં કે હાથ ઘુટણો સુધી પહોંચી જાય, પીઠ સીધી ન કરે અને ઘુટણો પર જોર નદે બલકે કેવળ હાથ મુકી દે અને હાથોની આંગળીઓને મેળવેલી રાંખે અને પગ ઝુકેલા રાખે, પુરૂપોની જેમ ખૂબ સીધા કરે નહી. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૩૩૮) : ત્રણ વખત તસ્બીહ પઢવું અદના (કમથી કમ) દરજજો છે કે તેનાથી ઓછું પઢવામાં સુન્નત અદા થશે નહી અને ત્રણ વખત કરતાં વધારે કહે તો અફઝલ છે. પરંતુ એકી સંખ્યા પર પુરૂ કરે, હા જો તે ઈમામ છે અને મુકતદી ગભરાતા હોય તો વધારે ન પઢે. (ફતહુલકદીર) હુલ્યહમાં અબ્દુલ્લાહ બિન મુબારક રદીયલ્લાહો અન્હો વિગેરેથી રિવાયત છે કે ઈમામ માટે તસ્બીહો પાંચ વખત કહેવું મુસ્તહબ છે. હદીસમાં હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે, જ્યારે કોઈ રૂકૂઅ કરે અને ત્રણ વખત સુબ્હાન રબ્બેયલ અઝીમ કહે તો તેનો રૂકૂઅ પૂરો થઈ ગયો. અને આ અદના દરજજો છે. અને જ્યારે સિજદો કરે અને ત્રણ વખત સુબ્હાન રબ્બેયલ આ'લા કહે તો સિજદા પૂરા થઈ ગયો અને આ અદના દરજજો છે. આને અબૂદાઉદ, તિરમિઝી તથા ઈબ્નેમાજાએ અબ્દુલ્લાહ બિન મસઉદ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી છે.

મસ્અલા (૩૩૯) : (૩૪) રૂકૂઅથી જ્યારે ઉઠે તો હાથ બાંધે નહી, (બલકે) લટકેલા રહેવા દે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૩૪૦) : (૩૫) સમેઅલ્લાહો લેમન હમેદહ ના “હ”ને સાકિન (ખોડો) પઢો તેના પર સ્પંદન (હરકત) જાહેર ન કરો, દાલ “દ” ને લંબાણ કરો. (આલમગીરી) (૩૬) રૂકૂઅથી સીધા થતી વખતે ઈમામે સમેઅલ્લાહો લેમન હમેદહ કહેવું અને (૩૭) મુકતદીએ અલ્લાહુમ્મ રબ્બના લકલ-હમ્દ કહેવું અને (૩૮) મુનફરિદ (એકલા) એ બંને કહેવું સુન્નત છે.

મસ્અલા (૩૪૧) : રબ્બના લકલ હમ્દથી પણ સુન્નત અદા થઈ જાય છે પરંતુ “વાવ” હોવું બહેતર છે. (એટલે રબ્બના વ લકલ હમ્દ) અને સૌથી ઉત્તમ એ છે કે બંને હોય (દુર્રે મુખ્તાર) હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ઈરશાદ ફરમાવે છે. જ્યારે ઈમામ સમેઅલ્લાહો લેમન હમેદહ કહે તો અલ્લાહુમ્મા રબ્બના લકલ હમ્દ કહે કે જેનો કોલ ફરિશ્તાઓના કોલ અનુસાર હોય તેના આગલા ગુનાહોની મગફરત થઈ જશે. આ હદીસને બુખારી તથા મુસ્લિમને અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી છે.

મસ્અલા (૩૪૨) : મુનફરિદ સમેઅલ્લાહો લેમન હમેદહ કહેતાં રૂકૂઅથી ઉઠે અને સીધો ઉભો થઈને, અલ્લાહુમ્મ રબ્બના વ લકલ-હમ્દ કહે. (દુર્રે મુખ્તાર) (૩૯) સિજદા માટે અને (૪૦) સિજદાથી ઉઠવા માટે અલ્લાહો અકબર કહેવું (૪૧) અને સિજદામાં ઓછામાં ઓછું ત્રણ વખત સુબ્હાન રબ્બેયલ આ'લા કહેવું અને (૪૨) સિજદામાં હાથ જમીન પર રાખવા.

મસ્અલા (૩૪૩) : (૪૩) સિજદામાં જતી વખતે જમીન પર પહેલાં ઘુટણ મુકવા. (૪૪) પછી હાથ (૪૫) પછી નાક (૪૬) પછી પેશાની અને જ્યારે સિજદાથી ઉઠે તો તેનાથી ઉલ્ટું કરે, અર્થાત (૪૭) પહેલાં પેશાની ઉઠાવે (૪૮) પછી નાક (૪૯) પછી હાથ (૫૦) પછી ઘુટણ (આલમગીરી) રસુલ્લલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ જ્યારે સિજદામાં જતા તો પહેલા ઘુટણ રાખતા પછી હાથ અને જ્યારે ઉઠતા તો પહેલા હાથ ઉઠાવતા પછી ઘુટણ ચારે સુનનના અસ્હાબ અને દારોમીએ આ હદીસને વાઈલ બિન હજર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી છે.

મસ્અલા (૩૪૪) : પુરૂપ માટે સિજદામાં બે સુન્નત એ છે કે (૫૧) હાથ પાસાંઓથી અલગ હોય અને (પર) પેટ સાથળોથી અને (૫૩) કાંડા જમીન પર બીછાવો નહી, પરંતુ જ્યારે સફમાં હોય તો હાથ પાસળીઓથી જુદા ન થશે. (હિદાયા, આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર) હદીસમાં છે, જેને બુખારી તથા મુસ્લિમને અનસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે: સિજદામાં સંતુલન કરે અને (૫૪) કુતરાની જેમ કાંડા બીછાવે નહી અને સહીહ મુસ્લિમમાં બરાઅ બિન આઝિબ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત

છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે : જ્યારે તું સિજદો કરે તો હથેળીને જમીન પર મુકી દે અને કોણીઓ ઉચી રાખ. અબૂદાઉદ્દેઉમ્મુલ મોમેનીન મયમૂનહ રદીયલ્લાહો અન્હોમાથી રિવાયત કરી કે જ્યારે હુઝૂર સિજદો કરતા તો બંને હાથ પાસાઓથી દુર રાખતા, ત્યાં સુધી કે હાથોની નીચેથી જો બકરીનું બચ્ચું પસાર થવા માંગે તો પસાર થઈ શકે. અને મુસ્લિમ શરીફની રિવાયત પણ તેના જેવી જ છે. બુખારી તથા મુસ્લિમની બીજી રિવાયત અબ્દુલ્લાહ બિન માલિક, ઈબ્ને બુહૈનથી એવી રીતે છે કે, હાથોને પહોળા રાખતા ત્યાં સુધી કે બગલ મુબારકની સફેદી દેખાતી.

મસ્અલા (૩૪૫) : ઓરત સંકોચાઈને સિજદો કરે અર્થાત (૫૫) હાથ પાંસળીઓથી ચોંટાડી દે અને (૫૬) પેટ સાથેળીથી અને (૫૭) સાથળ પિંડલીઓથી અને (૫૮) પિંડલીઓ જમીનથી ચોંટાડી દે. (આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા (૩૪૬) : (૫૯) બંને ઘુંટણો એક સાથે જમીન પર મુકો અને જો કોઈ ઉઝરથી એકી સાથે રાખી શકતાના હોય તો પ્રથમ જમણું ઘુંટણ મુકો પછી ડાબું ઘુંટણ મુકો. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૩૪૭) : જો કોઈ કપડું બિછાવી તેના પર સિજદો કરો તો વાંધો નથી અને જે કપડું પહેરેલું છે તેનો ખુણો બિછાવી સિજદો કર્યો અથવા હાથો પર સિજદો કર્યો તો ઉઝર નથી તો મકરૂહ છે અને જો ત્યાં કાંકરીઓ છે અથવા જમીન સખત ગરમ અથવા બહુજ ઠંડી છે તો મકરૂહ નથી અને ત્યાં ધુળ હોય અને અમામા (સાફા)ને ધુળથી બચાવવા માટે પહેરેલા કપડાં પર સિજદો કર્યો તો વાંધો નથી અને ચહેરાને ધુળથી બચાવવા માટે કર્યો તો મકરૂહ છે. (દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૩૪૮) : અચકન વિગેરે બિછાવી નમાઝ પઢો તો ઉપરનો ભાગ પગોની નીચે રાખો અને દામન (નીચેના છેડા) ઉપર સિજદો કરો. (દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૩૪૯) : સિજદામાં એક પગ ઉચો રાખવો મકરૂહ તથા મમનુઅ (મના) છે. (દુર્ મુખ્તાર) (૬૦) બંને સિજદાઓની વચ્ચે તશહહુદની જેમ બેસવું અર્થાત ડાબો પગ બિછાવો અને જમણો પગ ઉભો રાખવો અને (૬૧) હાથોને સાથળો પર મુકવા. (૬૨) સિજદાઓમાં આંગળીઓ કિબ્લા રૂખ રાખવી (૬૩) હાથોની આંગળીઓ મેળવેલી રાખવી.

મસ્અલા (૩૫૦) : સિજદામાં બંને પગોની દસ આંગળીઓના (૬૪) પેટ જમીન પર લાગવાં સુન્નત છે અને દરેક પગની ત્રણ ત્રણ આંગળીઓના પેટ જમીન પર લાગવા વાજબ અને દસે દસ આંગળીઓનું કિબ્લા રૂખ હોવું સુન્નત છે. (ફતાવા રીઝવીયા)

મસ્અલા (૩૫૧) : જ્યારે બંને સિજદા કરી લો તો રકઅત માટે (૬૫) પંજાઓની ઉપર (૬૬) ઘુંટણો પર હાથ મુકી ઉઠવું, આ સુન્નત છે. હા, કમજોરી વિગેરે કારણોના લીધે જો જમીન પર હાથ મુકીને ઉઠે તો પણ વાંધો નથી. (દુર્ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર) હવે બીજી રકઅતમાં સના તથા તઅવ્વુઝ ન પઢે. બીજી રકઅતના સિજદાથી ફરેગ થયા પછી (૬૭) ડાબો પગ બિછાવી (૬૮) બંને નિતંબ (કુલા) તેના પર રાખીને બેસે અને (૬૯) જમણો પગ બિછાવી (૭૦) ડાબા પગની આંગળીઓ કિબ્લા રૂખ રાખવી આ પુરૂષ માટે છે. અને (૭૧) ઓરત બંને પગ જમણી તરફ કાઢે અને (૭૨) તે ડાબા નિતંબ (કુલા) પર બેસે અને (૭૩) જમણો હાથ જમણી સાથળ ઉપર રાખે અને (૭૪) ડાબો હાથ ડાબી સાથળ પર રાખે અને (૭૫) આંગળીઓના છેડા ઘુંટણોની પાસે હોય, ઘુંટણો પકડવા જોઈએ નહી. (૭૬) શહાદત પર ઈશારો કરવો. એવી રીતે કે ટચલી આંગળી અને તેની પાસેવાળી આંગળીઓ બંધ કરી લો. અંગુઠા અને વચ્ચેવાળી આંગળીઓનું વર્તુલ બનાવે અને “લા” પર કલમાની આંગળી ઉઠાવે અને “ઈલ્લા” પર નીચે મુકી દે અને સઘળા આંગળીઓ સીધી કરી લે. હદીસમાં છે. જેને અબૂ દાઉદ તથા નિસાઈએ અબ્દુલ્લાહ બિન જુબૈર રદીયલ્લાહો અન્હોમાથી રિવાયત કરી કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ જ્યારે દુઆ કરતા (તશહહુદમાં કલમએ શહાદત પર પહોંચતા) તો આંગળીથી ઈશારો કરતા અને હલાવતા નહી. તિરમિઝી તથા નિસાઈ તથા બયહકી અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે એક માણસને બે આંગળીઓથી ઈશારો કરતાં દેખી હુઝૂરે ફરમાવ્યું તૌહીદ કર તૌહીદ કર (એક આંગળીથી ઈશારો કર)

મસ્અલા (૩૫૨) : કઅદએ ઉલા (પહેલા કાઅદા) પછી ત્રીજી રકઅત માટે ઉભો થાય તો જમીન પર હાથ મુકીને ઉભા થાવ નહીં બલકે ઘુંટણો પર, જોર દઈને ઉભા થાવ. હાં, જો ઉઝર (કાંઈ તકલીફ) છે તો વાંધો નથી.

(ગુનીયા)

મસ્અલા (૩૫૩) : ફરજ નમાઝની ત્રીજી અને ચોથી રકઅતમાં ફાતેહા પઢવું અફઝલ છે. અને “સુબ્હાનલ્લાહ” કહેવું પણ જાઈઝ છે. અને ત્રણ તસ્બીહ પઢવા જેટલું ચુપ રહ્યા તો પણ નમાઝ થઈ જશે, પરંતુ મૌન ઠીક નથી.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૩૫૪) : બીજા કાઅદામાં પણ એવી જ રીતે બેસો જેવી રીતે પહેલા કાઅદામાં બેસ્યા હતા અને તશહહુદ પણ પઢો. (દુર્રે મુખ્તાર) (૭૮) તશહહુદ પછી બીજા કાઅદામાં દુરુદ શરીફ પઢો અને અફઝલ તે દુરુદ છે જે આગળ લખવામાં આવ્યું છે.

મસ્અલા (૩૫૫) : દુરુદ શરીફમાં હુઝૂર સૈયદે આલમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ અને હુઝૂર સૈયદેના ઈબ્રાહીમ અલયહિસ્સલામના પાક નામો સાથે “સૈયદેના” શબ્દ કહેવું બેહતર છે. (દુર્રે મુખ્તાર રદદુલ મુહતાર) દુરુદ શરીફ પઢવાના ફઝાઈલમાં અનેક હદીસો વારીદ થએલી છે. તબરુક તરીકે ખરિ કેટલીકનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવે છે.

હદીસ (૧) : સહીહ મુસ્લિમમાં અબૂહુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે, હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે જે મારા ઉપર એક વખત દુરુદ શરીફ મોકલે, અલ્લાહ તઆલા તેના ઉપર દસ વખત દુરુદ શરીફ નાઝિલ ફરમાવશે.

હદીસ (૨) : નિસાઈની રિવાયત અનસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી એવી રીતે છે કે હુઝૂર ફરમાવે છે કે જે મારા ઉપર એક વખત દુરુદ શરીફ મોકલે અલ્લાહ અઝઝવજલ તેના ઉપર દસ દુરુદો (રહમતો) નાઝિલ ફરમાવશે. અને તેની દસ ખતાઓ (ભુલો) નષ્ટ કરશે, અને દસ દરજ્જા બુલંદ કરશે.

હદીસ (૩) : ઈમામ અહમદ અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે, જે નબી સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ પર એક વખત દુરુદ મોકલે અલ્લાહ તઆલા અને ફરિશ્તાઓ તેના ઉપર (૭૦) સિત્તેર વખત દુરુદ મોકલે છે.

હદીસ (૪) : દુર્રે મુખ્તારમાં અસ્બહાનીની રિવાયત અનસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી છે કે રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું જે મારા ઉપર એક વખત દુરુદ મોકલે અને તે કુબૂલ થઈ જાય તો અલ્લાહ તઆલા તેના એસી વર્ષના ગુનાહ નષ્ટ કરી નાખશે.

હદીસ (૫) : તિરમિઝી અબ્દુલ્લાહ બિન મસઉદ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂર ફરમાવે છે કે કેયામતના દિવસે મારાથી સૌથી નિકટ તે હશે જેણે સૌથી અધિક મારા ઉપર દુરુદ મોકલ્યા છે.

હદીસ (૬) : નિસાઈ તથા દારોમી તેમનાથી જ રિવાયત કરે છે કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે, અલ્લાહના કેટલાક ફારિગ ફરિશ્તા છે જે જમીન પર ફરતા રહે છે અને તે તમારી ઉમ્મતના સલામ મારા સુધી પહોંચાડે છે.

હદીસ (૭) : તિરમિઝીમાં તેમનાથી જ રિવાયત છે કે હુઝૂર ફરમાવે છે કે તેનું નાક ધુળમાં મળે, જેના સામે મારો ઝિક થાય અને તે મારા ઉપર દુરુદ ન મોકલે અને તેનું નાક ધુળમો મળે જેને રમઝાનનો મહીનો મળ્યો અને તેની મગફેરતથી પહેલાં ચાલ્યો ગયો અને તેનું નાક ધુળમાં મળે જેણે માં-બાપ બંને અથવા એક ને તેમની વૃદ્ધાવસ્થામાં પામ્યો અને તેમણે તેને જન્મતમાં દાખલ ન કર્યો. (અર્થાત તેમની ખિદમત તથા તાબેદારી કરી નહીં કે જન્મતનો હકદાર થઈ જાત)

હદીસ (૮) : તિરમિઝીએ હઝરત અલી રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી કે હુઝૂર ફરમાવે છે, સંપૂર્ણ બખીલ એ છે કે જેના સામે મારો ઝિક થાય અને તે મારા ઉપર દુરુદ ન મોકલે.

હદીસ (૯) : નિસાઈ તથા દારોમીએ રિવાયત કરી કે અબૂતલ્હા રદીયલ્લાહો અન્હો કહે છે કે એક દિવસ હુઝૂર

પર્ધાયા અને આપના પવિત્ર ચહેરા પર હર્ષ દેખાઈ રહ્યો હતો, આપે ફરમાવ્યું : મારી પાસે જિંદગી આપ્યા અને કહ્યું આપનો રબ્બ ફરમાવે છે - શું આપ રાજી નથી કે આપની ઉમ્મતમાં જે કોઈ આપ ઉપર દુરુદ મોકલે તેના ઉપર હું દસ વખત દુરુદ મોકલીશ અને આપની ઉમ્મતમાં જે કોઈ આપ પર સલામ મોકલે, હું તેના ઉપર દસ વખત સલામ મોકલીશ.

હદીસ (૧૦) : તિરમિઝી શરીફમાં છે કે ઉબૈય બિન કઅબ રદીયલ્લાહો અન્હો કહે છે. મેં અર્જ કરી યા રસૂલલ્લાહ ! અધિકતાથી દુઆ માંગુ છું તો તે પૈકી હુઝૂર પર દુરુદ માટે કેટલો વખત મુકર્રર કરું. આપે ફરમાવ્યું : તમે જેટલો ઈચ્છો, તેમણે અર્જ કરી ચોથાઈ. આપે ફરમાવ્યું : તમારી જેટલી ઈચ્છા અને જો વધારે કરો તો તમારા માટે બહેતરી છે. મેં અર્જ કરી કે અર્ધાભાગ આપે ફરમાવ્યું જે તમે ચાહો અને વધારો કરો તો તમારા માટે ભલાઈ છે. મેં અર્જ કરી બે તૃતિયાંશ (૨/૩) આપે ફરમાવ્યું : જેવું તમે ચાહો અને જો વધારે કરો તો તમારા માટે બહેતરી છે. મેં અર્જ કરી તો પછી પૂરો સમય જ દુરુદ માટે જ મુકર્રર કરું? આપે ફરમાવ્યું : એવું છે તો અલ્લાહ તમારા કામોની કિફાયત (પથેષ્ટતા) કરશે અને તમારા ગુનાહ બખ્શી દેશે.

હદીસ (૧૧) : ઈમામ અહમદ રુવૈફઅ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂર ફરમાવે છે જે માણસ દુરુદ પઢે અને એમ કહે : “અલ્લા હુમ્મ અન્જીલ્હુલ્મકઅ દલ્મુકર્રબ ઈન્દક યૌમલ્દેયામતે”

(અર્થ : અલ્લાહ તું પોતાના મહેબૂબને કેયામતના દિવસે એવા સ્થળે ઉતાર જે તારી નજરોમાં મુકર્રબ (સન્માનિત) છે, તેના (પઢનાર) માટે મારી શફાઅત વાંચી થઈ ગઈ.

હદીસ (૧૨) : તિરમિઝીએ રિવાયત કરી કે, અમીરુલ મોમેનીન ફારુકે આઝમ રદીયલ્લાહો અન્હો ફરમાવે છે : દુઆ આસ્માન તથા જમીનની વચ્ચે લટકેલી રહે છે, ચઢી શકતી નથી. જ્યાં સુધી નબી સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ પર દુરુદ ન મોકલે.

મસ્અલા (૩૫૬) : ઉમરમાં (આખી છંદગીમાં) એક વખત દુરુદ શરીફ પઢવું ફર્જ છે અને દરેક ઝિક્રના જલ્લામાં દુરુદ શરીફ પઢવું વાજિબ છે. ભલે પોતે હુઝૂરનું નામે અકદસ લે કે બીજાથી સાંભળે. જો એક મજલિસમાં આપનો ઝિક્ર સો (૧૦૦) વાર આવે તો દરેક વખત દુરુદ શરીફ પઢવું જોઈએ. જો નામે અકદસ લીધું અથવા સાંભળ્યું અને દુરુદ શરીફ તે વખતે ન પઢયા તો કોઈ બીજા સમયમાં તેના બદલાનું પઢી લે. (દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા (૩૫૭) : શ્રાહકને માલ દેખાડતી વખતે વેપારીએ તે મતલબથી દુરુદ શરીફ પઢવું અથવા “સુબ્હાનલ્લાહ” કહેવું કે તે વસ્તુની ઉત્તમતા ખરીદનાર પર જાહેર કરે, તો નાજાઈજ છે. એવી જ રીતે કોઈ મોટા માણસને નીહાળી એ નિચ્યતથી દુરુદ શરીફ પઢવું કે લોકોને તેના આગમનની ખબર પડી જાય અને તેના સન્માન માટે ઉભા થાય અને તેના માટે જગા કરી દે, તો આવું કરવું નાજાઈજ છે. (દુર્રે મુખ્તાર - રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૩૫૮) : જ્યાં સુધી પણ શક્ય હોય દુરુદ શરીફ પઢવું મુસ્તહબ છે અને વિશિષ્ટતા સાથે આ જગ્યાઓમાં (૧) જુમ્હાના દિવસે (૨) જુમ્હાની રાત્રે (૩) સવારે (૪) સાંજે (૫) મસ્જિદ જતાં (૬) મસ્જિદથી નીકળતી વખતે (૭) હુઝૂરના રોઝાએ અતહરની ઝિયારતના સમયે (૮) સફા તથા મરવા પર (૯) પુત્લામાં (૧૦) અઝાનના જવાબ પછી (૧૧) ઈકામતના સમયે (૧૨) દુઆની આગળ પાછળ (૧૩) દુઆએ કુનુત પછી (૧૪) હજજમાં લબ્બેકથી ફારેગ થયા પછી (૧૫) ઈજતેમાઅ તથા વિચ્છેદ (વિખરાતી) વેળા (૧૬) વુઝૂ કરતી વેળા (૧૭) જયારે કોઈ વસ્તુ ભૂલી જાય તે વખતે (૧૮) વાઅઝ કહેવા અને (૧૯) પઢવા અને (૨૦) પઢાવવાના સમયે, ખાસ કરીને હદીસ શરીફ પઢવાના અવ્વલ- આખરમાં (૨૧) સવાલ તથા (૨૨) ફતવો લખતી વેળા (૨૪) નિકાહ અને (૨૫) મંગની વખતે અને (૨૬) જયારે કોઈ મોટું કામ કરવું હોય. આ બધા કામો તથા પ્રસંગોમો દુરુદ શરીફ પઢવું મુસ્તહબ છે.

હુઝૂરનું નામ લખે તો દુરુદ જરૂર લખે કે કેટલાક ઉલ્માઓની નજરોમાં તે વખતે દુરુદ શરીફ લખવું વાજિબ છે.

(દુર્રે મુખ્તાર - રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૩૫૯) : અકસર લોકો આજકાલ દુરુદ શરીફના બદલે સલ્અમ, સલ. સ. અ. વ. લખે છે. આ નાજાઈજ

તથા સખત હરામ છે. એવી જ રીતે રદીયલ્લાહો અન્હોની જગ્યાએ (રદી.) રહમતુલ્લાહે અલૈહની જગ્યાએ રહ. લખે છે. આ પણ ન હોવું જોઈએ. જેમના નામ મોહમ્મદ, અહમદ, અલી, હસન વિગેરે હોય છે તે નામો પર સં.અ.વ. બનાવે છે, તે પણ મના છે. કે તે જગ્યાએ તો તે શપ્સ મુરાદ છે, તેના ઉપર દુરૂદના ઈશારાનો શું અર્થ ?

(તહતાવી વિગેરે)

મસ્અલા (૩૬૦) : આખરી કાયદા સિવાય ફર્જ નમાઝમાં દુરૂદ શરીફ પઢવાનું નથી અને (૮૦) નવાફિલના પહેલા કાયદામાં પણ મસનુન છે. (દુરૂં મુખ્તાર) (૮૧) દુરૂદ પછી દુઆ પઢવું.

મસ્અલા (૩૬૧) : (૮૨) દુઆ અરબી જબાનમો પઢો. ગેર અરબીમાં મકરૂહ છે. (દુરૂં મુખ્તાર)

મસ્અલા (૩૬૨) : પોતાના માંબાપ તથા ઉસ્તાદો માટે જ્યારે કે તે મુસલમાન હોય અને તમામ મોમેનીન તથા મોમેનાત માટે દુઆ માંગો. ખાસ પોતાના જ માટે ન માંગો (દુરૂં મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર, આલમગીરી)

મસ્અલા (૩૬૩) : (કાફિર) માં-બાપ અને ઉસ્તાદો માટે મગફેરતની દુઆ હરામ છે જ્યારે કે તે કાફિર હોય. અને મૃત્યુ પામ્યા હોય તો દુઆએ મગફેરતને ફુકડાએ ફુફ સુધી લખ્યું છે. હા, જો જીવંત હોય તો તેમના માટે હિદાયત તથા તૌફીકની દુઆ કરો.

(દુરૂં મુખ્તાર - રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૩૬૪) : મહાલાતેઆદીયા (અસંભવ આદતો) તથા મહાલાતે શરઈય્હ (શરીરતની અસંભવતા) બાબતોની દુઆ હરામ છે.

(દુરૂં મુખ્તાર)

મસ્અલા (૩૬૫) : તે દુઆઓ કે જે કુર્આન તથા હદીસમાં છે. તેની સાથે દુઆ કરે. પરંતુ કુર્આની દુઆઓ કુર્આનની નિયતથી આ પ્રસંગે પઢવું જોઈતું નથી, બલ્કે કેયામ સિવાય નમાઝમાં કોઈ સ્થાને કુર્આન પઢવાની ઈજાઝત નથી.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૩૬૬) : નમાઝમાં એવી દુઆઓ જોઈતી નથી જેમાં એવા શબ્દો હોય જે આદમી પરસ્પર કહયા કરે છે. દા.ત. અલ્લાહુમ્મ ઝસ્વીજની (અલ્લાહ મારો નિકાહ કરાવી દે)

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૩૬૭) : ઉચિત એ છે કે જે દુઆ યાદ હોય તે પઢે અને ગેર નમાઝમાં બહેતર એ છે કે જે દુઆ કરે તે કંઠસ્થથી ન હોય, બલ્કે તે જે કલ્બ (હૃદય)માં હાજર હોય તે દુઆ કરે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૩૬૮) : મુસ્તહબ એ છે કે નમાઝના અંતે નમાઝનાં અંતકાર પછી આ દુઆ પઢે.

રબ્બિજઅલની મુકીમસ્સલાતે વ મિન સુંરૈય્હિતી રબ્બના વ તકબ્બલદુઆ રબ્બનગફિલી વલેવાલે ટૈય્હ વલિલ મોમેનીના યૌમા પક્કુમુલ હિસાબ. (આલમગીરી)

ભાવાર્થ : અય પરવર દિગાર તું મને અને મારી ઔલાદને નમાઝ કાયમ કરવાવાળા બનાવ અને અય રબ્બ તું મારી દુઆ કુબુલ ફરમાવ, અય મારા રબ્બ તું મારા અને મારા માં બાપ અને ઈમાનવાળાઓની કેયામતના દિવસે મગફેરત ફરમાવ.

(૮૩) મુકતદીના સઘળા પરિવર્તન ઈમામની સાથે હોવા. (૮૪-૮૫) અસ્સલામો અલયકુમ વ રહમતુલ્લાહ બે વખત કહેવું. (૮૬) પ્રથમ જમણી તરફ (૮૭) પછી ડાબી તરફ.

મસ્અલા (૩૬૯) : જમણી તરફ સલામમાં મુખ એટલું ફેરવે કે જમણો ગાલ દેખાય અને ડાબી તરફમાં ડાબો ગાલ દેખાય.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૩૭૦) : અલયકુમ મુરસલામ કહેવું મકરૂહ છે. એવી જ રીતે અંતમાં “વ બરકાતોહ” પણ ન મેળવવું જોઈએ.

(દુરૂં મુખ્તાર)

મસ્અલા (૩૭૧) : (૮૮) સુન્નત એ છે કે ઈમામ-બનેસલામ બુલંદ અવાજથી કહે પરંતુ (૮૯) પહેલાની સરખામણીમાં બીજો સલામ ધીમા અવાજથી કહે.

(દુરૂં મુખ્તાર)

મસ્અલા (૩૭૨) : જો પ્રથમ ડાબા તરફ સલામ ફેરવી દીધી તો જ્યાં સુધી વાત ન કરી હોય બીજો (સલામ) જમણી તરફ ફેરવી લે, પછી ડાબી તરફ સલામના પુનરાવર્તનની હાજત નથી અને જો પહેલા સલામમાં કોઈ બાજુએ મુખ ફેરવ્યું નહી, તો બીજા સલામમાં ડાબી તરફ મુખ ફેરવે અને ડાબી તરફ સલામ ફેરવવું ભૂલી ગયો

તો જ્યાં સુધી કિબ્લા તરફ પીઠ ન ફેરવે અથવા વાત ન કરી હોય તો સલામ કહી લે.

(દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૩૭૩) : ઈમામ જ્યારે સલામ ફેરવે તો તે મુક્તદી પણ સલામ ફેરવી દે જેની કોઈ રકઅત ગઈ ન હોય, અલબત્ત જો તેણે તશહહુદ પુરૂં કરીને સલામ ફેરવી દીધી તો ઈમામનો સાથ ન કરે, બલકે વાજિબ છે કે તશહહુદ પૂરૂં કરીને સલામ ફેરવે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૩૭૪) : ઈમામના સલામ ફેરવી દીધાથી મુક્તદી નમાઝથી બહાર થયો નહીં, જ્યાં સુધી તે પોતે પણ સલામ ન ફેરવે, ત્યાં સુધી કે જો તેણે ઈમામના સલામ પછી અને પોતાના સલામથી પહેલા અટહાસ્ય કર્યું તો વુઝૂ તુટી જશે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૩૭૫) : મુક્તદીએ ઈમામથી પહેલાં સલામ ફેરવવું જાઈજ નથી, પરંતુ જરૂરત વેળા ફેરવી શકે છે. દા.ત. હદસ (વુઝૂ તુટવા) નો ભય હોય અથવા આશંકા હોય કે સૂર્ય ઉગી જશે અથવા જુમ્હા અથવા ઈદનમાં સમય ખતમ થઈ જશે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૩૭૬) : પ્રથમવાર શબ્દ સલામ કહેતા જ ઈમામ નમાઝથી બહાર થઈ ગયો, જો કે “અલયકુમ” ન કહ્યું હોય. તે વખતે જો કોઈ જમાઅતમાં શરીક થયો તો ઈકતેદા સહીહ થઈ નહીં. હા, જો પછી (ઈમામે) સહવનો સિજદો કર્યો તો ઈકતેદા સહીહ થઈ ગઈ.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૩૭૭) : ઈમામ જમણા સલામના સંબોધનમાં તે મુક્તદીઓની નિયત કરે જે જમણી તરફ છે અને ડાબી સલામમાં ડાબી બાજુવાળાઓની. પરંતુ સ્ત્રીની નિયત કરે નહીં. ભલે જમાઅતમાં શરીક હોય. તથા બંને સલામોમાં કિરામન-કાતેબીન અને તે ફરિશ્તાઓની નિયત કરે જેને અલ્લાહ તઆલાએ રક્ષણ આપે નિયુક્ત કર્યા છે. અને નિયતમાં કોઈ સંખ્યા નિર્ધારિત કરે નહીં.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૩૭૮) : મુકદી પણ દરેક બાજુના સલામમાં તે તરફવાળા મુક્તદીઓ અને તે ફરિશ્તાઓની નિયત કરે. તથા જે બાજુએ ઈમામ હોય તે બાજુના સલામમાં ઈમામની પણ નિયત કરે અને ઈમામ તેની સન્મુખ હોય તો બંને સલામોમાં ઈમામની પણ નિયત કરે અને એકલો નમાઝ પઢનાર કેવળ તે ફરિશ્તાઓની જ નિયત કરે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૩૭૯) : (૮૦) સલામ પછી એ સુન્નત છે કે, ઈમામ જમણી અથવા ડાબી બાજુએ ફરી જાય. અને જમણી બાજુ અફઝલ છે. અને મુક્તદીઓ તરફ પણ મુખ કરીને બેસી શકે છે, જ્યારે કે મુક્તદી તેની સામે નમાઝમાં ન હોય, ભલે કોઈ પાછલી સફમાં તે નમાઝ પઢતા હોય. (નમાઝીની સામે મુખ કરી બેસવું મના છે.)

(હુલીયા, ઝખીરહ)

મસ્અલા (૩૮૦) : મુનફરિદ (એકલો નમાઝ પઢનાર) વિમુખતા વગર જો ત્યાં જ દુઆ માંગે તો જાઈજ છે

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૩૮૧) : ઝોહર તથા મગરિબ તથા ઈશા પછી મુખ્તસર (સંક્ષિપ્ત) દુઆઓ પર સંતોષ કરી સુન્નત પઢે. વધારે લાંબી દુઆઓમાં મશગુલ થાવ નહીં.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૩૮૨) : ફજર તથા અસર પછી જેટલા પ્રમાણમાં ઝિક્ર તથા વેદ પઢવાં ચાહો તેટલા પઢવાનો અધિકાર છે, પરંતુ મુક્તદી જો ઈમામ સાથે દુઆમાં મશગુલ છે, અને દુઆ ખતમ થવાની પ્રતીક્ષામાં છે તો ઈમામ એટલી લાંબી દુઆ ન કરેકે તેઓ ગભરાઈ જાય.

(ફતાવા રિઝવીયા)

મસ્અલા (૩૮૩) : સુન્નતો ત્યાં જ (જ્યાં ફર્જ પઢયા) હોય પઢો નહીં, બલકે જમણા-ડાબા આગળ- પાછળ હટીને પઢો અથવા ઘેર જઈને પઢો.

(આલમગીરી- દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૩૮૪) : જે ફર્જ પછી સુન્નતો છે તેમાં ફર્જ પછી વાત કરવી જોઈએ નહીં. જો કે સુન્નતો અદા થઈ જશે. પરંતુ સવાબ ઓછો થશે અને સુન્નતોમાં વિલંબ કરવું પણ મકરૂહ છે. એવી જ રીતે મોટા મોટા વર્ગીફ તથા વિદોની પણ ઈજાઝત નથી.

(ગુનીયા-રદદુલ મુહતાર)

(નોટ : ઘણા લોકો ફર્જ નમાઝ પછી કોઈ વઝિફો કે વિદે પઢવા માટે સુન્નતો પઢવામાં વિલંબ કરે છે, તેમ કરવું મના છે. -અનુ.)

મસ્જિદા (૩૮૫) : ફજરની નમાઝ પછી સૂર્ય ઉચો આવવા સુધી ત્યાં જ બેસી રહેવું અફઝલ છે. (આલમગીરી)

નમાઝના મુસ્તહબો

(૧) કેયામની હાલતમાં સિજદાના સ્થાન તરફ નજર કરવી. (૨) રૂકૂઆમાં પગોની તરફ નજર કરવી. (૩) સિજદામાં નાકની તરફ નજર કરવી. (૪) કાયદામાં ખોળા તરફ નજર કરવી. (૫) પહેલા સલામમાં જમણા ખભા તરફ નજર કરવી. (૬) બીજા સલામમાં ડાબા ખભા તરફ નજર કરવી. (૭) બગાસુ આવે તો મુખ બંધ કરી રાખવું અને રોકાય નહી તો હોઠ ઢાંતોની વચ્ચે દબાવી રાખવા અને તેનાથી પણ ન રોકાય તો કેયામમાં જમણા હાથની પીઠથી મોઝું ઢાંકી લે અને ગેર કેયામમાં ડાબા હાથની પીઠથી અથવા બનનેમાં બાંધ થી. અને જરૂરત વગર હાથ અથવા કપડાંથી મુખ ઢાંકવું મકરૂહ છે. બગાસું રોકવાનો અનુભૂત તરીકો એ છે કે દિલમાં ખ્યાલ કરે કે અમ્બિયા અલહિમુસ્લામને બગાસુ આવતુ ન હતું. (૮) પુરૂપ માટે તકબીરે તહરીમા વેળા હાથ કપડાથી બહાર કાઢવા. (૯) ઔરત માટે કપડાની અંદર હાથ રાખવા બહતર છે. (૧૦) જ્યાં સુધી શક્ય હોય ખાંસી રોકવી (૧૧) જ્યારે મુકબ્બિર હૈયા અલલફલાહ કહે તો ઈમામ તથા મુકતદી સૌએ ઉભા થઈ જવું. (૧૨) જ્યારે મુકબ્બિર કદકામતિસ્લાહ કહીલે તો નમાઝ શરૂ કરી શકાય છે, પરંતુ બહતર એ છે કે ઈકામત પૂરી થવાથી શરૂ કરે. (૧૩) બંને પંજાઓની વચ્ચે કેયામમાં ચાર આંગળનો ફાસલો હોવું. (૧૪) મુકતદીએ ઈમામની સાથે શરૂ કરવું. (૧૫) સિજદો જમીન પર આડનિરોધક વગર હોવું.

નમાઝ પછીના ઝિક્ર તથા દુઆ

નમાઝ પછી જે લાંબા અઝકારો (ઝિક્રો) હદીસોમાં આવેલા છે. તે ઝોહર, મગરિબ તથા ઈશામાં સુન્નત પઢી લેધા પછી પઢવામાં આવે. સુન્નતથી પહેલા મુખ્તસર (સંક્ષેપ્ત) દુઆ પર સંતોષ કરવો જોઈએ. નહી તો સુન્નતોનો સવાબ ઓછો થઈ જશે.

(રદદુલ મુહતાર)

ચેતવણી : અહાદીસમાં જે કોઈ દુઆ વિષે જેટલી સંખ્યા આવેલી છે. તેનાથી ઓછી વસ્તિ કરો નહી, કે જે ફઝાઈલતે અઝકાર માટે છે તે એજ સંખ્યા સાથે વિશિષ્ટ છે. તેમાં વધઘટ કરવાનું દ્રખ્તાંત એ છે કે કોઈ તાળુ કોઈ ખાસ પ્રકારની ચાવીથી જ ખુલે છે. હવે જો કુંચીમાં ઢાંતા ઓછા અથવા વધારે કરી દો તો તેનાથી તાળુ ખુલશે નહી અલબત્ત જો ગણત્રીમાં શંકા લાગે તો વધારો કરી શકે છે. અને આ વધારો નથી બલ્કે પૂર્તિ છે.

(રદદુલ મુહતાર)

દરેક નમાઝ પછી ત્રણ વાર ઈસ્તિગ્ફાર પઢો અને આયતલ કુર્સી, ત્રણે 'કુલ' એક એક વખત પઢો અને સુબ્હાનલ્લાહ ૩૩ વખત, અલહમ્દોલિલ્લાહ ૩૩ વખત, અલ્લાહો અકબર ૩૪ વખત લાઈલાહા ઈલલ્લાહો વહદુલુ લાશરીકા-લહુ, લહુલ મુલ્કો વલહુલ-હમ્દો વહોવા અલા કુલ્લે શયઈન કદીર, એકવાર. તેના ગુનાહો બખ્શી દેવામાં આવશે ભલે સુમદ્રના ફીણ બરાબર હોય. અને અસર તથા ફજરની નમાઝ પછી પંગ બદલ્યા વગર તથા વાત કર્યા વગર લાઈલાહા ઈલલ્લાહો વહદુલુ લાશરીકા લહુ, લહુલ મુલ્કો વલહુલ-હમ્દો બેયદેહીલ્લ ખૈર, યુહુધી વયોમીતો વહોવા અલા કુલ્લે શયઈન કદીર દસ દસ વાર પઢો.

ભાવાર્થ : અલ્લાહ સિવાય કોઈ મઅબૂદ (પૂજ્ય) નથી, તે એકલો છે તેનો કોઈ શરીક નથી. તેના માટે જ મુલ્ક તથા હમ્દ છે, તેના જ હાથમાં ખૈર છે, જિવંત કરે છે અને મૌત આપે છે અને તે દરેક વસ્તુ પર કાદિર (શક્તિમાન) છે. દરેક નમાઝ પછી પેશાની એટલેકે માથાના આગળના ભાગ પર હાથ મુકી, બિસ્મિલ્લાહલિલ્લજી લાઈલાહા ઈલ્લાહો વર્વરહ માનુર્હીમ, અલ્લાહુમ્મા અઝહિબ અનનીલ હુમ્મા વલ હુઝના પઢો અને હાથ ખેંચીને માથા સુધી લાવો.

ભાવાર્થ : અલ્લાહના નામની બરકતથી કે તેના સિવાય કોઈ મઅબૂદ નથી, તે રહેમાન તથા રહીમ છે, અય અલ્લાહ તું મારાથી રંજ તથા ગમને દૂર કરી દે.

હદીસ (૧) : અબૂદાઉદ, અનસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુજૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ઈરશાદ ફરમાવે છે કે ફજરની નમાઝ પછી સૂર્યોદય સુધી અને અસર પછી સૂર્યોસ્ત સુધી ઝિક કરવું, તે ચાર-ચાર ગુલામ બની ઈસ્માઇલમાંથી આઝાદ કરવાથી ઉત્તમ છે.

હદીસ (૨) : તિરમિઝી તેમનાથી જ રિવાયત કરે છે કે હુજૂરનો ઈરશાદ થયો છે કે ફજરની નમાઝ જમાઅત સાથે પઢીને સુરજ નિકળતા સુધી ઝિક કરે. પછી સૂરજ બુલંદ થયા પછી (સૂર્યોદયથી ૨૦ મિનિટ પછી) બે રકઅત નમાઝ પઢે. તો તે એવું છે જેવું કે હજજ તથા ઉમરો કર્યો પૂરે પૂરો. (આ નમાઝને ઈશરાકની નમાઝ કહે છે-અનુ.)

હદીસ (૩) : બુખારી તથા મુસ્લિમ વિગેરે, મુંગીરહ બિન શુઅબારદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુજૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહી વસલ્લમ દરેક ફજરની નમાઝ પછી આ દુઆ પઢતા.

“લાઈલાહા ઈલ્લાહાહો વહદહુ લાશરીફ લહુ વહોવા અલા કુલ્લે શૈઈન કદીર. અલ્લાહુમ્મ! લા માનેઅ લેમા અઅતૈતા વલા મુઅંતી લેમા મનઅત વલારાદલેમા કદૈતા વલા યન્દઓ ઝલ્જદે મિન્કલ-જદ”

તરજુમો : અલ્લાહ સિવાય કોઈ મઅબૂદ નથી તે એકલો છે, તેને કોઈ શરીક નથી અને તે દરેક ચીજ પર કાદિર છે, અય અલ્લાહ ! જેને તું અતા કરે તેને કોઈ રોકવાવાળો નથી અને જેને તું રોકી દે તેને કોઈ આપવાવાળો નથી અને તારી કઝાનો કોઈ ફેરવનાર નથી અને તારા અઝાબથી માલદારને તેનો માલ લાભ પહોંચાડતો નથી.

હદીસ (૪) : સહીહ મુસ્લિમમાં અબ્દુલ્લાહ બિનઝબેર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે હુજૂર સલામ ફેરવીને બુલંદ અવાજથી આ દુઆ પઢતા, “લાઈલાહા ઈલ્લાહાહો વહદહુ લા શરીકા લહુલ મુલ્કો વલહુલ હમ્દો વહીયા અલાહુલ્લે શયઈન કદીર. લાહોલવલા કુવ્વત ઈલ્લા બિલ્લાહ. લાઈલાહા ઈલ્લાહાહો વલા નઅબોદો ઈલ્લા ઈય્યાહો લહુન્નેઅમતો વ લહુલ્લ્કદલો વલહુલ્સનાઉલ હસનો લાઈલાહા ઈલ્લાહાહો મુખ્દેસીન લહુદીન વલૌ કરેહલ-ક કાફેરૂન”

તરજુમો : ગુનાહોથી દૂર રહેવા અને નેકીની શક્તિ અલ્લાહથી જ છે. અલ્લાહ સિવાય કોઈ મઅબૂદ નથી, અમો તેનીજ ઈબાદત કરીએ છીએ, તેના માટે જનેઅમત તથા ફઝલ છે, અને તેનાજ માટે સારી પ્રશંસા છે. અલ્લાહ સિવાય કોઈ મઅબૂદ નથી, અમો તેના જ માટે દિનનો ખાલિસ કરીએ છીએ, ભલેને કાફિર બુરૂ માને.

હદીસ (૫) : સહીહ બુખારી તથા મુસ્લિમમાં રિવાયત છે કે મુહાજિર ફુકરાઓ (નિર્ધનો) આપની પવિત્ર સેવામાં હાજર થયા અને વિનંતી કરી કે માલદારોએ મોટા મોટા દરજ્જા સાથે અવિનાશી નેઅમતો પ્રાપ્ત કરી છે, આપે ઈરશાદ ફરમાવ્યો ; તેનું શું કારણ? લોકોએ અર્જ કરી જેવી રીતે અમો નમાઝ પઢીએ છીએ તેઓ પણ નમાઝ પઢે છે અને જેવી રીતે અમો રોઝા રાખીએ છીએ તેઓ પણ રાખે છે અને તેઓ સદકો કરે છે અમો કરી શકતા નથી અને તેઓ ગુલામ આઝાદ કરી શકે છે અમો નથી કરી શકતા, આપે ઈરશાદ ફરમાવ્યો : શું તમને એવી વાત ન શીખવી દઉ જેથી તે લોકોને પકડીલો જે તમારાથી આગળ વધી ગયા અને પાછળવાળાઓ પર અગ્રતા લઈ જાય. અને તમારાથી કોઈ અફઝલ ન હોય પરંતુ જેઓ તમારી જેમ કરે તે તમારા બરાબર રહે. લોકોએ અર્જ કરી : હા, યા રસૂલલ્લાહ. આપે ઈરશાદ ફરમાવ્યો કે દરેક નમાઝ પછી તેત્રીસ-તેત્રીસ વખત સુબ્હાનલ્લાહે, અલ્લાહો અકબર, અલહમ્દોલિલ્લાહે, કહીલો, અબુસાલેહ કહે છે કે પછી મુહાજિર મુફલિસો હાજર થયા અને અર્જ કરી અમોએ જે કર્યું તેને અમારા માલદાર ભાઈઓએ સાંભળ્યું તો તેમણે પણ એવું જ કર્યું, આપે ઈરશાદ ફરમાવ્યો : તે અલ્લાહનો ફઝલ છે જેને ચાહે છે આપે છે, અબુસાલેહનું કથન કેવળ મુસ્લિમ શરીફમાં છે.

હદીસ (૬) : સહીહ મુસ્લિમમાં કઅબ બિન અજ્જોરહ રદીયલ્લાહે અન્હોથી રિવાયત છે કે હુજૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ઈરશાદ ફરમાવે છે કે કેટલાક અઝકાર (ઝિક્રો) નમાઝ પછીના છે જેને કહેનાર નામુરાદ રહે તો નથી, જે દરેક ફરજ નમાઝ પછી સુબ્હાનલ્લાહ ૩૩ વખત, અલહમ્દોલિલ્લાહ ૩૩ વખત, અને અલ્લાહો અકબર ૩૪ વખત છે.

હદીસ (૭) : સહીહ મુસ્લિમમાં અબૂ હુરૈરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે જે દરેક નમાઝ પછી ૩૩ વખત સુબ્હાનલ્લાહ, ૩૩ વખત અલહમ્દોલિલ્લાહ, ૩૩ વખત અલ્લાહો અકબર કહે કે આ કુલ નવ્વાણું થયા અને આ કલ્મો કહીને સો (૧૦૦) પુરા કરીલે “લાઈલાહા ઈલ્લલ્લાહો વહદહુ લાશરીક લહુ લહુલ મુલ્કો વલ હુલ હમ્દો વહોવા અલા કુલ્લે શૈઈન કદીર.” તો તેની તમામ ખતાઓ (ભૂલો) બખ્શીદેવામાં આવશે ભલે દરિયાના ફીણ સમાન હોય.

હદીસ (૮) : બયહકી શુઅબુલ ઈમાનમાં રિવાયત કરે છે કે હઝરત અલી રદીયલ્લાહો અન્હો ફરમાવે છે કે મેં રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમને આ મિમ્બર પર જ ફરમાવતા સાંભળ્યા છે કે જે દરેક નમાઝ પછી આયતુલકુર્સી પઢીલે તેને જન્મતમાં દાખલ થવાથી કોઈ ચીજ બાધક નથી, સિવાય મોતના, અર્થાત મૃત્યુ પામતાં જ જન્મતમાં ચાલ્યો જશે, અને સુઈ રહેતી વખતે જે તેને પઢે અલ્લાહ તઆલા તેના અને તેના પડોશીના ઘરવાળાઓને શયતાન અને ચોરથી અમન આપશે.

હદીસ (૯) : ઈમામ અહમદ અબ્દુરહમાન બિન ગમનથી અને તિરમિઝી અબુદરદા રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂર ફરમાવે છે કે મગરિબ અને સવારની નમાઝ પછી જગ્યા બદલ્યાવગર અને પગ વાળ્યા વગર દસ વખત જે આ પઢીલે “લાઈલાહા ઈલ્લલ્લાહો વહદહુ લા શરીકલહુ લહુલ મુલ્કો વલ હુલ હમ્દો, બેયદેહિલ ખૈરયુહયી વ યોમીતો વહોવા અલા કુલ્લે શૈઈન કદીર !” તેના માટે દરેકના બદલે દસનેકીઓ લખવામાં આવે અને દસ ગુનાહ લુપ્ત કરવામાં આવશે અને દસ દરજ્જા બુલંદ કરવામાં આવશે. અને આ દુઆ તેના માટે દરેક બુરાઈ અને શયતાનથી સુરક્ષા છે અને શિર્ક સિવાય કોઈ ગુનોહને હલાલ નથી કે તેને પહોંચે અને તે અમલમાં સૌથી સારો છે, પરંતુ જે તેના કરતાં અફઝલ કહે તો આ વધી જશે. બીજી રિવાયતમાં ફજર તથા અસર આવ્યું છે અને હનફી મઝહબની રૂએ અધિક ઉચિત એજ છે.

હદીસ (૧૦) : ઈમામ અહમદ તથા અબૂદાઉદ તથા નિસાઈ રિવાયત કરે છે કે મઆઝબિન જબલ રદીયલ્લાહો અન્હો કહે છે કે હુઝૂર અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે મારો હાથ પકડી ઈરશાદ ફરમાવ્યો : અય મઆઝ! હું તને મહબૂબ (પ્રિય) રાખું છું. મેં અર્જ કરી : યા રસૂલલ્લાહ હું પણ હુઝૂરને મહબૂબ રાખું છું. આપે ફરમાવ્યું, તું દરેક નમાઝ પછી આ પ્રમાણે કહી લેજે, છોડજે નહી. રબ્બે અઈન્ની અલા ઝિક્કેકા વશુકેકા વ હુસ્ને ઈબાદતેકા! (ભાવાર્થ : અય પરવર દિગાર, તું પોતાના ઝિક તથા શુક અને હુસ્ને ઈબાદત પર મારી મદદ કર.)

હદીસ (૧૧) : તિરમિઝી અમીરૂલ મોમેનીન ઉમર બિન ખત્તાબ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂરે નજદ પ્રદેશ તરફ એક લશ્કર મોકલ્યું, તે જલ્દી પાછું આવ્યું અને અઢળક ગનીમત લાવ્યું એક સાહબે કહ્યું : આ લશ્કરથી વધીને અમોએ કોઈ લશ્કર દેખ્યું નથી જે જલ્દી પાછું આવ્યું હોય અને ગનીમત વધારે લાવ્યું હોય. આ વાત પર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું કે, શું તે કોમ ન બતાવી દઉ જે ગનીમત અને પાછા ફરવામાં તેમના કરતાં વધીને છે જે લોકો સવારની નમાઝમાં હાજર થયા પછી બેસીને અલ્લાહનો ઝિક કરતા રહ્યા, ત્યાં સુધી કે સુર્યોદય થઈ જાય, તેઓ જલ્દી પાછા આવનાર અને અધિક ગનીમતવાળા છે.

કુર્આન મજીદ પઢવાનું બચાવ

અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લ ફરમાવે છે : “ફકરહી માતયસ્સર મિનલ્કુર્આને” (કુર્આને જે ઉપલબ્ધ થાય તે પઢો) અને ફરમાવે છે : વઈઝા કોરેઅલ્કુર્આનો ફસ્તમેઉ લહુ વઅન્સેતુ લઅલ્લકુમ તુઈમૂન : (જયારે કુર્આન પઢવામાં આવે તો તેને સાંભળો અને યુપ રહો; એ ઉમ્મીદ પર કે રહમ કરવામાં આવો.)

હદીસ (૧ થી ૩) : ઈમામ ભુખારી તથા મુસ્લિમ ઉબાદહ બિન સામિત રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ઈરશાદ ફરમાવે છે, જેણે સુરએ ફાતેહા ન પઢી તેની નમાઝ નથી અર્થાત નમાઝ કામિલ નથી યુનાન્હે બીજી રિવાયત સહીહ મુસ્લિમ શરીફમાં અબુહુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી છે : “ફહેયાખંદાજ” તે નમાઝ નાકિસ છે. આ હુકમ તેના માટે છે જે ઈમામ હોય અથવા એકલો પઢતો હોય અને મુકતદીએ પોતે પઢવાનું નથી બલકે ઈમામની કિરઅત તેની કિરઅત છે કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે

વસલ્લમે ફરમાવ્યું જો ઈમામની પાછળ હોય તો ઈમામની કિરઅત તેની કિરઅત છે. આ હદીસને ઈમામ મોહમ્મદ અને તિરમિઝી તથા હાકિમ જાબિર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી છે અને તેનાજ અનુરૂપ ઈમામ અહમદે પોતાની મુસનદમાં રિવાયત કરી, ઈમામ હલ્લીએ ફરમાવ્યું કે, આ હદીસ બુખારી તથા મુસ્લિમની શર્ત પર સહીહ છે.

હદીસ (૪ થી ૬) : ઈમામ અબુ જઅફર શરહ મઆની અલ આસારમાં રિવાયત કરે છે કે, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર તથા ઝૈદ બિન સાબિત તથા જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ રદિયલ્લાહો અન્હુમને પુછવામાં આવ્યું તે સૌએ કહ્યું કે ઈમામની પાછળ કોઈ નમાઝમાં કિરઅત ન કરો.

હદીસ (૭) : ઈમામ મોહમ્મદ રદીયલ્લાહો અન્હોએ મોઅત્તામાં રિવાયત કરી કે અબ્દુલ્લાહ બિન મસઉદ રદીયલ્લાહો અન્હોને ઈમામની પાછળ કિરઅત પઢવા વિષે સવાલ પૂછવામાં આવ્યો, આપે ફરમાવ્યું : ખામોશ રહો કે નમાઝમાં શુગલ છે અને ઈમામની કિરઅત તને કાફી છે.

હદીસ (૮) : સઅદ બિન અબી વક્કાસ રદીયલ્લાહો અન્હો ફરમાવે છે જે ઈમામની પાછળ કિરઅત પઢે તેના મુખમાં અંગારો હોય તેને પ્રિય રાખું છું.

હદીસ (૯) : અમીરૂલ મોમેનીન ઉમર ફારૂકે આઝમ રદીયલ્લાહો અન્હો ફરમાવે છે જે ઈમામની પાછળ કિરઅત પઢે છે, કદાચ તેના મોઢામાં પથ્થર હોય.

હદીસ (૧૦) : હઝરત અલી રદીયલ્લાહો અન્હોથી કથિત છે કે ફરમાવ્યું-જેણે ઈમામની પાછળ કિરઅત પઢી તેણે કિતરત (પ્રકૃતિ)થી ખતા કરી.

ફિક્હી અહકામો :

એ તો પહેલાં જાણી લીધું છે કે કિરઅતમાં એટલો અવાજ દરકાર છે કે કોઈ અવરોધ દા.ત. ઉચું સાંભળવાની બીમારી, કોલાહલ ન હોય, તો ખૂદ સાંભળી શકે, એટલો અવાજ પણ ન હોય તો નમાઝ થશે નહીં. એવી રીતે જે મામલાઓમાં વાકશક્તિને દખલ છે સૌમાં એટલો અવાજ જરૂરી છે. દા.ત. જાનવર ઝુબ્હ કરતી વખતે “બિસમિલ્લાહ” કહેવું-તલાક-એતાક (ગુલામને આઝાદ કરવું), ઈસ્તીસ્ના (અપવાદ), સિજદાની આયાત પઢવા પર તિલાવતનો સિજદો વાજિબ થવું.

મસ્અલા (૩૮૬) : ફજર તથા મગરિબ તથા ઈશાની પહેલી બે રકઅતોમાં અને જુમ્આ તથા ઈદન તથા તરાવીહ અને રમઝાનની વિત્ર નમાઝ સૌમાં ઈમામ પર જહર (અવાજથી પઢવું) વાજિબ છે. અને મગરિબની ત્રીજી અને ઈશાની ત્રીજી-ચોથી અથવા ઝોહર તથા અસરની તમામ રકઅતોમાં ધીમે પઢવું વાજિબ છે. (દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા (૩૮૭) : જહરનો એ અર્થ છે કે બીજા લોકો એટલે કે તે લોકો જે પહેલી સફમાં છે તે સાંભળી શકે, આ અદના (કમથી કમ) દરજજો છે અને આ'લા માટે કોઈ હદ મુકર્રર નથી, અને ધીમું એ કે પોતે સાંભળી શકે.

(આમ્મએ કુતુબ)

મસ્અલા (૩૮૮) : એવી રીતે પઢવું કે કેવળ બે એક આદમી કે જે તેની નિકટ છે. સાંભળી શકે, તે જહર નથી બલકે ધીમું છે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૩૮૯) : હાજત કરતાં વધારે એટલા પ્રમાણમાં બુલંદ અવાજથી પઢવું કે પોતાના અથવા બીજાના માટે તકલીફ દાયક હોય, મકરૂહ છે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૩૯૦) : ધીમે (ફરજનમાઝ) પઢી રહ્યો હતો કે બીજો શખ્સ શામેલ થઈ ગયો તો જે બાકી છે તેને જહરથી પઢે, અને જે પઢી લીધું તેનું પુનરાવર્તન નથી.

(રદદુલુહતાર)

મસ્અલા (૩૯૧) : એક મોટી આયત જેવું કે આયતલકુર્સી અથવા આયતે મદાયનહ અથવા એક રકઅતમાં તે પૈકીનું કેટલુંક પઢ્યા અને બીજી આયતમાં કેટલુંક જાઈજ છે, જ્યારેકે દરેક રકઅતમાં જેટલું પઢ્યું ત્રણ આયત જેટલું હોય.

(આલમગીરી)

મસ્તલા (૩૯૨) : દિવસના નવાફિલમાંથી એ પઢવું વાજિબ છે અને રાત્રી નવાફિલમાં અખત્યાર છે જો એકલો પઢે. અને જમાઅતથી રાત્રીના નફલ પઢે, તો જહર વાજિબ થશે. (દુર્ મુખ્તાર)

મસ્તલા (૩૯૩) : જહરી નમાઝોમાં મુનફરિદ (એકલો પઢનાર)ને અખત્યાર છે અને અફઝલ જહર છે જ્યારે કે અદા પઢે. અને જ્યારે કઝા છે તો ધીમે પઢવું વાજિબ છે. (દુર્ મુખ્તાર)

મસ્તલા (૩૯૪) : જહરી નમાઝની કઝા જોકે દિવસમાં હોય ઈમામ પર જહર વાજિબ છે. અને સિરીની કઝામાં ઈમામે ધીમેથી પઢવું વાજિબ છે. જોકે રાતમાં અદા કરે. (આલમગીરી, દુર્ મુખ્તાર)

મસ્તલા (૩૯૫) : ચાર રકઅતવાળી ફર્જ નમાઝની પહેલી બંને રકઅતોમાં સૂરત ભૂલી ગયા તો, પાછલી રકઅતોમાં પઢવું વાજિબ છે. અને એકમાં ભૂલી ગયા છો તો ત્રીજી અને ચોથીમાં પઢો અને મગરિબની પહેલી બંને રકઅતોમાં ભૂલી ગયા તો ત્રીજીમાં પઢો અને એક રકઅતની કિરઅત સૂરત જતી રહી. અને તે સઘળી હાલતોમાં સૂરએ ફાતેહાની સાથે પઢો, જહરી નમાઝ હોય તો સૂરએ ફાતેહા તથા સુરત જહરથી પઢો. નહીતો ધીમે અને સઘળી હાલતમાં સહવનો સિજદો કરો, અને જો ઈરાદા પૂર્વક છોડી દીધી તો પૂનારાવર્તન કરો. (દુર્ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્તલા (૩૯૬) : સૂરત મેળવવું ભૂલી ગયા અને રૂકૂઅમાં યાદ આવ્યું તો ઉભા થઈ જાવ અને સૂરત મિલાવો પછી રૂકૂઅ કરે અને આખીરમાં સહવનો સિજદો કરે. જો ફરીથી રૂકૂઅ કરશે નહી તો નમાઝ થશે નહીં. (દુર્ મુખ્તાર)

મસ્તલા (૩૯૭) : ફર્જ નમાઝ પહેલી રકઅતોમાં સૂરએ ફાતેહા ભૂલી ગયા તો પાછલી રકઅતોમાં તેની કઝા નથી. અને રૂકૂઅથી પહેલાં યાદ આવ્યું તો સૂરએફાતેહા પઢીને પછી સૂરત પઢે. એવી જ રીતે જો રૂકૂઅમાં યાદ આવ્યું તો કેયામની તરફ પાછા ફરે અને સૂરએફાતેહા તથા બીજી સૂરત પઢે પછી રૂકૂઅ કરે, જો બીજી વાર રૂકૂઅ કરશો નહી, તો નમાઝ થશે નહી. (દુર્ મુખ્તાર રદદુલ મુહતાર)

મસ્તલા (૩૯૮) : એક આયતનું હિફઝ (કંઠસ્થ) કરવું દરેક બાલિગ મુસલમાન પર “ફર્જ અયન” છે અને સમસ્ત કુર્આનમજ્હદનું હિફઝ “ફર્જ કિફાયા” અને સૂરએફાતેહા તથા બીજી નાની સૂરત અથવા તેને અનુરૂપ દા.ત. ત્રણ નાની આયતો અથવા એક મોટી આયતનું હિફઝ “વાજિબે અયન” છે. (દુર્ મુખ્તાર)

મસ્તલા (૩૯૯) : જરૂરત જેટલા ફિકાહના મસાઈલ જાણવા ફર્જ અયન છે. અને હાજતથી વધારે શીખવું, સમગ્ર કુર્આનના હિફઝથી તે અફઝલ છે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્તલા (૪૦૦) : સફર (પ્રવાસ)માં જો અમન તથા કરાર (શાંતિ) હોય તો સુન્નત એ છે કે ફજર. તથા ઝોહરમાં સૂરએ બુરૂજ અથવા તેની જેવી સૂરતો પઢે અને અસર તથા ઈશામાં તેનાથી નાની અને મગરિબમાં કિસારે મુફસ્સલની નાની સૂરતો અને ઉતાવળ હોય તો દરેક નમાઝમાં ઈચ્છા હોય તે પઢે. (આલમગીરી)

મસ્તલા (૪૦૧) : બેચેનીની હાલતમાં દા.ત. સમય જતાં રહેવા અથવા દુશ્મન અથવા ચોરનો ડર હોય તો સ્થિતિ અનુસાર પઢે, ભલે સફરમાં હોય કે મુકામ પર. ત્યાં સુધી કે જો વાજિબોની રક્ષા કરી શકતો નથી તો તેની પછા ઈજાઝત છે કે દા.ત. ફજરનો સમય એટલો તંગ છે કે કેવળ એક એક આયત પઢી શકે છે તો એમજ કરે. (દુર્ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર) પરંતુ સૂરજ ઉચે આવી ગયા પછી તે નમાઝનું પૂનારાવર્તન કરે.

મસ્તલા (૪૦૩) : હઝર (શરઈ મુસાફરી ના હોય તે હાલત)માં જ્યારે કે સમય તંગ ન હોય તો સુન્નત એ છે કે ફજર તથા ઝોહરમાં તેવાલે મુફસ્સલની કિરઅત પઢે અને અસર તથા ઈશામાં ઔસાતે મુફસ્સલની કિરઅત પઢે અને મગરિબમાં કિસારે મુફસિલની કિરઅત પઢે, અને આ સઘળી હાલતોમાં ઈમામ તથા મુનફરિદ બંનેનો એક જ હુકમ છે. (દુર્ મુખ્તાર વગેરે)

ફાયદો : સૂરએ હોજરાતથી અંત સુધી કુરઆનમજ્હદની સૂરતોને મુફસ્સલ કહે છે, તેના આ ત્રણ ભાગ છે. (૧) સૂરએ હોજરાતથી સૂરએ બુરૂજ સુધી તવાલ મુફસ્સલ અને (૨) સૂરએ બુરૂજથી “લમન ડુન” સુધી ઔસાતે મુફસ્સલ છે.

મસ્અલા (૪૦૪) : અસરની નમાઝ મકરૂહ સમયમાં અદા કરે તો પણ ઉચિત એ છે કે, કિરઅતે મસનૂનાને પૂરી કરે, જ્યારે કે સમયમાં તંગી ન હોય. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૪૦૫) : વિત્રમાં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે પહેલી રકઅતમાં સબ્બેહિસ્મે રબ્બેકલ અઅલા બીજામાં કુલ ય અય્યોહલ કાફેરૂન ત્રીજામાં કુલહોવલ્લાહોઅહદ પઢી છે. માટે ક્યારેક તબર્કન તેમને પઢે (આલમગીરી) અને ક્યારેક રકઅતોમાં “સૂરએ અઅલા” ના સ્થાને “ઈન્ના અનજલના” પઢી છે.

મસ્અલા (૪૦૬) : કિરઅતે મસનૂના પર અધિકતા ન કરે જ્યારે મુકદીઓને ભાર રૂપ હોય અને જો અપ્રિય ન હોય તો થોડિક અધિકતામાં વાંધો નથી. (આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૪૦૭) : ફરજોમાં રોકાઈ રોકાઈને કિરઅત પઢે અને તરાવીહમાં મધ્યમ અંદાઝથી અને રાત્રીની નવાફિલમાં જલ્દી પઢવાની ઈજાઝત છે, પરંતુ એવું પઢે કે સમજમાં આવી શકે. અર્થાત ઓછામાં ઓછું “મદ”નો જે દરજ્જો કારીઓએ રાખ્યો છે તેને અદા કરે. નહી તો હરામ છે. એટલા માટે કે તરતીલથી કુર્આન પઢવાનો હુકમ છે (દુર્ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર) આજ કાલના અકસર હાફિઝો એવી રીતે પઢે છે કે “મદ”નું અદા થવું તો મોટી વાત છે, યઅલમૂન તઅલમૂન સિવાય કોઈ શબ્દનો પત્તોજ લાગતો નથી, ન શબ્દોનું શુદ્ધિ કરણ થાય છે, બલકે જલ્દીમાં શબ્દોને શબ્દો ખાઈ જાય છે અને તેના ઉપર ગર્વ કરવામાં આવે છે કે ફલાશો એટલી ઝડપી પઢે છે, જોકે આવી રીતે કુર્આન પઢવું હરામ તથા સખ્ત હરામ છે.

મસ્અલા (૪૦૮) : સાતે કિરઅતો જાઈઝ છે, પરંતુ ઉત્તમ એ છે કે અવામ (લોકો) જેનાથી પરિચિત ના હોય તે પઢવામાં ન આવે કે તેમાં દીનની રક્ષા છે. જેવું કે આપણા ત્યાં ઈમામ આસિમની કિરઅત, હફસની રિવાયત અનુસાર પ્રચલિત છે. જેથી એજ પઢવામાં આવે. (દુર્ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૪૦૯) : ફજરની પહેલી રકઅતને બીજીની સરખામણીમાં લાંબી કરવું મસનૂન છે. અને તેની માત્રા એ છે કે પહેલીમાં ૨/૩ અને બીજામાં ૧/૩. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૪૧૦) : જો ફજરની પહેલી રકઅતમાં બહુ લંબાણ કયું દા. ત. પહેલીમાં (૪૦) ચાલીસ આયતો અને બીજામાં ત્રણ આયતો, તો પણ વાંધો નથી, પરંતુ (એ રીત) બહેતર નથી. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૪૧૧) : બહેતર એ છે કે બીજી નમાઝોમાં પણ પહેલી રકઅતની કિરઅત બીજી કરતાં થોડીક વધારે હોય, એજ હુકમ જુમ્આ તથા ઈદોનો પણ છે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૪૧૨) : સુન્નતો તથા નફિલોમાં બંને રકઅતોમાં સરખી સૂરત પઢે. (મુનિયા)

મસ્અલા (૪૧૩) : બીજી રકઅતની કિરઅત પહેલી કરતાં લાંબી કરવું મકરૂહ છે. જ્યારે કે સ્પષ્ટ તફાવત માલૂમ પઢતો હોય અને તેની માત્રા એ છે કે જો બંને સૂરતોની આયતો બરાબર હોય તો ત્રણ આયતોની અધિકતાથી કરાહત છે અને નાની મોટી હોય તો આયતોની સંખ્યાનો એતબાર નથી, બલકે શબ્દો અને વાક્યોનો એતબાર છે. જો વાક્યો અને શબ્દોમાં બહુ તફાવત હોય તો કરાહત છે. જો કે આયતો ગણત્રીમાં બરાબર હોય તો પણ દા.ત. પહેલીમાં અલમનશરહ પઢી અને બીજામાં લમયકુન તો કરાહત છે. જો કે બંનેમાં આઠ આઠ આયતો છે. (દુર્ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૪૧૪) : જુમ્આ તથા ઈદેનની પહેલી રકઅતમાં “સબ્બેહિસ્મ” બીજામાં “હલઅતાક” પઢવું સુન્નત છે કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસસલ્લમથી સાંબિત છે. આ તે કાયદાથી મુક્ત છે. (દુર્ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૪૧૫) : સૂરતોને નિયત કરી લેવું કે તે નમાઝમાં દરરોજ એજ સૂરત પઢવા કરે મકરૂહ છે, પરંતુ જે સૂરતો હદીસોમાં આવેલી છે તેમને ક્યારેક પઢી લેવું મુસ્તહબ છે, પરંતુ નિરંતરતા કરવું નહી કે કોઈ તેને વાજિબ સમજી ન લે. (દુર્ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૪૧૬) : ફર્ઝ નમાઝમાં તરગીબની આયત (જેમાં સવાબનું બયાન છે) તથા તરહીબ (જેમાં અઝાબનો ઉલ્લેખ છે) પઢે તો મુક્તદી તથા ઈમામ તેના પ્રાપ્ત થવા અને તેનાથી બચવાની દુઆ ન કરે. બાજમાઅત નવાફિલનો પણ એજ હુકમ છે. હા નફલ એકલા ધઢતા હોય તો દુઆ કરી શકે છે. (દુર્ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્જલા (૪૧૭) : બંને રક્તતોમાં એક જ સૂરતનું રટણ મકરૂહે તનઝીહી છે, જ્યારે કે કોઈ મજબૂરી ન હોય અને મજબૂરી હોય તો બિલકુલ કરાહત નથી. દા.ત. પ્રથમ રક્તતમાં પૂરી કુલ અઉઝોબે રબ્બિન્નાસ પઢી તો હવે બીજામાં પણ એજ પઢે અથવા બીજામાં ઈરાદા વગર એજ પહેલી સૂરત શરૂ કરી દીધી અથવા બીજા સૂરત યાદ આવતી નથી તો એજ પહેલી સૂરત પઢે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્જલા (૪૧૮) : નવાફિલની બંને રક્તતોમાં એક જ સૂરત ને પૂનઃ પઢવું અથવા એક રક્તતમાં એક સૂરતને વારંવાર પઢવું કરાહત વગર જાઈઝ છે.

(ગુનિયા)

મસ્જલા (૪૧૯) : એક રક્તતમાં આપૂં કુર્આન મજીદ ખતમ કરી લીધું તો બીજામાં સુરએ ફાતેહા પછી, અલિફ-લામ-મિમ થી શરૂ કરે.

(આલમગીરી)

મસ્જલા (૪૨૦) : ફરજોની પહેલી રક્તતમાં કેટલીક આયતો પઢે અને બીજા રક્તતમાં બીજા સ્થળથી કેટલીક આયતો પઢો, જો કે એજ સૂરતની હોય, તો વચ્ચે એ અથવા વધારે આયતો રહી ગઈ હોય તો વાંધો નથી. પરંતુ જરૂરત વગર એવું કરો નહીં. અને જો એક જ રક્તતમાં અમુક અમુક આયતો પઢે પછી થોડીક છોડીને બીજા સ્થળથી પઢી તો મકરૂહ છે. અને ભૂલીને એવું થયું તો લોટાવીને છુટેલી આયતો પઢો.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્જલા (૪૨૧) : પહેલી રક્તતમાં કોઈ સૂરતનું આખિર પઢવું અને બીજામાં કોઈ નાની આયત દા.ત. પહેલીમાં “અફહસિબ્તુમ” અને બીજામાં “કુલહોવલ્લાહ” તો વાંધો નથી.

(આલમગીરી)

મસ્જલા (૪૨૨) : ફર્જની એક રક્તતમાં બે સૂરતો ન પઢે અને મુનફરિદ (એકલો નમાઝ પઢનાર) પઢીલે તો વાંધો નથી, તેમાં એ શરત છે કે, આ બંને સૂરતોમાં ફારાહો ન હોય અને જો વચમાં એક અથવા કેટલીક સૂરતો છોડી દીધી તો મકરૂહ છે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્જલા (૪૨૩) : પહેલી રક્તતમાં કોઈ સૂરત પઢી અને બીજામાં એક નોની સૂરત વચ્ચેથી છોડીને પઢી તો મકરૂહ છે. અને જો તે વચ્ચેની સૂરત મોટી છે કે તેને પઢે તો બીજાની કિરઅત પહેલી રક્તત કરતાં લાંબી થઈ જશે તો વાંધો નથી. જેવું કે “વતીન” પછી “ઈન્ન અનઝલના” પઢવામાં વાંધો નથી. અને “ઈઝાજાઅ” પછી “કુલહોવલ્લાહ” પઢવું જોઈએ નહિ.

(દુર્રે મુખતાર વગેરે)

મસ્જલા (૪૨૪) : કુર્આન મજીદ ઉલ્લુ પઢવું કે બીજા રક્તતમાં પ્રથમવાળીથી ઉપરની સૂરત પઢવું તે મકરૂહે તહરીમી છે, દા.ત. પહેલી રક્તતમાં “કુલ્યા ઐયોહલ કાફેરૂન” પઢવું અને બીજામાં “અલમતરાકયફા” પઢવું મકરૂહેતરીમી છે. (દુર્રે મુખતાર) તેના માટે સખત ચેતવણી આવી છે. હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઉદ રદીયલ્લાહો અન્હો ફરમાવે છે. જે કુર્આન ઉલ્લુ પઢે છે, શું તે ખૌફ નથી કરતો કે અલ્લાહ તેનું દિલ ઉલ્ટાવી નાંખે. જો ભુલથી હોય તો ગુનોહ નથી અને સહવનો સિજદો પણ નથી.

મસ્જલા (૪૨૫) : બાળકોની સરખતા માટે “અમ્મા”નો પારો તરતીબ વિરૂદ્ધ પઢવું જાઈઝ છે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્જલા (૪૨૬) : બીજા રક્તતમાં ભૂલથી ઉપરની સૂરત શરૂ કરી દીધી અથવા એક નાની સૂરતનું અંતર થઈ ગયું પછી યાદ આવ્યું તો જે શરૂ કરી દીધું છે તેને જ પૂર્ણ કરે ભલે હજી એક જ શબ્દ પઢયા હોય, દા.ત. પહેલી રક્તતમાં કુલ્યા ઐયોહલ કાફેરૂન પઢી અને બીજામાં અલમતરાકયફા અથવા તબ્બત-યદા શરૂ કરી દીધી હવે યાદ આવવાથી તેને જ ખતમ કરો, તેને છોડીને “ઈઝાજાઅ” પઢવાની ઈજાઝત નથી.

(દુર્રે મુખતાર વગેરે)

મસ્જલા (૪૨૭) : એક મોટી આયતના બંદલે ત્રણ નાની આયત પઢવું અફઝલ છે. જીઝવે સૂરત (સૂરતનો એક ભાગ) અને આખી સૂરતમાં અફઝલ તે છે જેમાં વધારે આયતો હોય.

(દુર્રે મુખતાર)

મસ્જલા (૪૨૮) : રૂકૂઅ માટે તકબીર પઢયા પરંતુ હજી રૂકૂઅમાં ગયા નહતા અર્થાત ઘુંટણો સુધી હાથ પહોંચવા જેટલા જીકયા નહતા કે, હજી વધારે (કિરઅત) પઢવાનો ઈરાદો થયો તો પઢી શકે છે, કાંઈ વાંધો નથી.

(આલમગીરી)

નમાઝની બહાર ફિરઅતના મસાઈલ

મસ્અલા (૪૨૯) : કુર્આન મજીદને દેખીને પઢવું મોડે પઢવા કરતા અફઝલ છે. કારણકે આ પઢવું પણ છે અને દેખવું પણ અને હાથથી તેને અડકવું પણ છે. અને સઘળું ઈબાદત છે.

મસ્અલા (૪૩૦) : વુઝૂ સાથે કિબ્લારૂખ સારાં કપડાં પહેરીને તિલાવત કરવું મુસ્તહબ છે. તિલાવતના આરંભમાં અઉઝોબિલ્લાહ પઢવું વાજિબ છે. ઈબ્તેદાએસુરતમાં (સુરતની શરૂઆતમાં) બિસ્મિલ્લાહ પઢવું સુન્નત છે. નહીં તો (સુરતની શરૂઆતના હોય તો) મુસ્તહબ છે. જો કે જે આયત પઢવા ચાહે છે તેની શરૂઆતમાં (ઝમીર અંતરનો અર્થ) મૌલાતઆલા પ્રત્યે રજુ કરનાર છે. જેવું કે હુવલ્લાહુલ્લઝી લાઈલાહા ઈલ્લાહુ. તો આ હાલતમાં અઉઝો પછી બિસ્મિલ્લાહ પઢવાનું મુસ્તહબ હોવું મુઅક્કદ (તાકીદ કરનાર) છે. દરમિયાનમાં કોઈ દુન્વયી કામ કરે તો અઉઝો બિલ્લાહ બિસ્મિલ્લાહફેર પઢીલે. અને દીની કામ કયું જેવું કે સલામ અથવા અઝાનનો જવાબ આપ્યો અથવા સુબ્હાનલ્લાહ અને તૈયેબહ વિગેરે અઝકાર પઢયા તો અઉઝો બિલ્લાહ ફરીથી પઢવું તેના જમ્મે નથી.

(ગુનીયાહ વગેરે)

મસ્અલા (૪૩૧) : 'સુરેઅ બરાઅત' થી જો તિલાવત શરૂ કરી તો અઉઝોબિલ્લાહ-બિસ્મિલ્લાહ કહીલે અને તેનાથી પહેલાં જો તિલાવત શરૂ કરી અને બરાઅતની સૂરત આવી ગઈ તો તસ્મિય્હ (બિસ્મિલ્લાહ) પઢવાની જરૂર નથી, (ગુનીયા) અને તેના આરંભમાં નવું તઅવ્વુઝ (અઉઝો બિલ્લાહ) જે આજકાલના હાફિઝોએ કાઢ્યું છે અસલ વગરનું છે. અને એ જે મશહુર છે કે સૂરએ તૌબા આરંભથી પણ પઢે તો પણ બિસ્મિલ્લાહ ન પઢે, આ સરાસર ગલત છે.

મસ્અલા (૪૩૨) : ઉનાળામાં સવારે કુર્આન મજીદ ખતમ કરવું બેહતર છે અને શિયાળામાં અવ્વલ રાતમાં કે હદીસમાં આવ્યું છે કે જેણે દિવસના આરંભમાં કુર્આન ખતમ કર્યું, સાંજ સુધી ફરિશ્તાઓ તેના માટે ઈસ્તિગફાર કરે છે. અને જેણે રાત્રીના આરંભમાં ખતમ કર્યું તો ફરિશ્તાઓ સવાર સુધી ઈસ્તિગફાર કરે છે, આ હદીસ ને દારોમીઓ સઅદ બિન વક્કાસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી. ઉનાળામાં કેમકે દિવસ મોટો હોય છે તો સવારે ખતમ કરવામાં ફરિશ્તાઓનો ઈસ્તિગફાર અધિક થશે અને શિયાળાની રાતો મોટી હોય છે, તો રાત્રીના આરંભમાં ખતમ કરવાથી ઈસ્તિગફાર (મગફેરતની દુઆ) અધિક થશે. (ગુનીયા)

મસ્અલા (૪૩૩) : ત્રણ દિવસથી ઓછા સમયમાં કુર્આન ખતમ કરવું ખિલાફે ઔલા છે. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવયું : "જેણે ત્રણ રાતથી ઓછામાં કુર્આન પઢ્યું તેણે સમજ્યું નહીં" આ હદીસને અબૂદાઉદ, તિરમિઝી તથા નિસાઈએ અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર બિન આસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી છે.

મસ્અલા (૪૩૪) : જ્યારે કુર્આન ખતમ થાય તો ત્રણ વખત કુલહો વલ્લાહોઅહદ પઢવું બહેતર છે. ભલે તરાવીહમાં હોય. અલબત્ત જો ફર્જ નમાઝમાં ખતમ કરે તો એક વખત કરતાં વધારે ન પઢે. (ગુનીયા વિગેરે)

મસ્અલા (૪૩૫) : સુઈ રહીને કુર્આન પઢવામાં વાંધો નથી, જ્યારે કે પગો વાળેલા હોય. અને મોઢું પુલ્લું હીય. એવી જ રીતે ચાલવા અને કામ કરવાની હાલતમાં પણ તિલાવત જાઈઝ છે, જ્યારેકે દિલ ભટકે નહીં. નહીં તો મકરૂહ છે.

(ગુનીયા)

મસ્અલા (૪૩૬) : ગુસલખાના અને નાપાક સ્થળમાં કુર્આન મજીદ પઢવું નાજાઈઝ છે.

(ગુનીયા)

મસ્અલા (૪૩૭) : જ્યારે બુલંદ અવાઝથી કુર્આન મજીદ પઢવામાં આવે તો સઘળા હાજર લોકોએ સાંભળવું ફર્જ છે. જ્યારેકે તે મજમો સાંભળવાની ગરજથી હાજર હોય. તો એકનું સાંભળવું કાફી છે. ભલે બીજાઓ પોતાના કામમાં હોય.

(ગુનીયા-ફતાવા રિઝવીયા)

મસ્અલા (૪૩૮) : મજમાઅમાં સઘળા લોકો બુલંદ અવાઝથી પઢે, તે હરામ છે. અકસર (બહુધા) લોકો તીજાઓ (ત્રીજાની ઝિયારતમાં) સૌ બુલંદ અવાઝથી પઢે છે, આ હરામ છે. જો કેટલાક લોકો પઢનારાઓ હોય તો એ હુકમ છે કે ધીમેથી પઢે.

(ફર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા (૪૩૯) : બજારોમાં અને જ્યાં લોકો કામમાં મશગૂલ હોય ત્યાં બુલંદ અવાજથી પઢવું નાજાઈતું છે. જો લોકો સાંભળશે નહીં તો ગુનોહ પઢવાવાળાં પર છે. જો કામમાં મશગૂલ થતાં પહેલા તેણે પઢવું શરૂ કરી દીધું હોય અને જો તે જગ્યા કામ કરવા માટે મુકરર ન હોય તો જો તેણે પહેલાં પઢવું શરૂ કરી દીધું અને લોકો સાંભળતા નથી તો લોકો ઉપર ગુનોહ છે અને જો કામ શરૂ કર્યા પછી તેણે પઢવું શરૂ કર્યું તો પઢનારાના માથે ગુનોહ છે. (ગુનીયા)

મસ્અલા (૪૪૦) : જ્યાં કોઈ માણસ ઈલ્મેદીન પઢાવી રહ્યો છે અથવા તાલિબે ઈલ્મ ઈલ્મેદીનનું રટણ કરે છે અથવા વાંચન કરે છે ત્યાં પણ બુલંદ અવાજથી (કુર્આન) પઢવું મના છે. (ગુનીયા)

મસ્અલા (૪૪૧) : કુર્આન મજીદની તિલાવત સાંભળવું, તિલાવત કરવા અથવા નિફલ નમાઝ પઢવા કરતાં, અફઝલ છે. (ગુનીયા)

મસ્અલા (૪૪૨) : તિલાવત કરવાના સમયે જો કોઈ દીની વ્યક્તિ, ઈસ્લામી બાદશાહ અથવા આલિમેદીન અથવા પીર અથવા ઉસ્તાદ અથવા બાપ આવી જાય, નો તિલાવત કરવાવાળો તેની તઅઝીમ (સન્માન) માટે ઉભો થઈ શકે છે. (ગુનીયા)

મસ્અલા (૪૪૩) : સ્ત્રીઓએ, સ્ત્રી પાસે કુર્આનમજીદ પઢવું કોઈ ગેરમહરમ અંધજન પાસે પઢવા કરતા ઉત્તમ છે કારણકે જો કે તે તેણીને દેખતો નથી, પરંતુ અવાજ તો સાંભળે છે અને ઔરતનો અવાજ પણ ઔરત છે, અર્થાત ગેર મહરમને વગર જરૂરતે સંભળાવની ઈજાજત નથી. (ગુનીયા)

મસ્અલા (૪૪૪) : કુર્આન પઢીને ભૂલી જવું ગુનોહ છે, હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે. “મારી ઉમ્મતના સવાબ મારી સમક્ષ રજૂ કરવામાં” આવ્યા, ત્યાં સુધી કે જે તણખલું માણસ મસ્જિદમાંથી કાઢે છે. અને મારી ઉમ્મતના ગુનાહ મારી સમક્ષ રજૂ થયા તો તેનાથી વધીને કોઈ ગુનોહ દેખ્યો નહીં કે, આદમીને કોઈ સૂરત અથવા આયત આપવામાં આવી અને તે ભૂલી ગયો. આ હદીસને અબૂદાઉદ અને તિરમિઝીએ રિવાયત કરી, બીજી રિવાયતમાં છે કે જે માણસ કુર્આન પઢીને ભૂલી જાય, ડિયામતના દિવસે કોઠીઓ બનીને આવશે, આ હદીસને અબૂદાઉદ, દારોમી તથા નિસાઈએ રિવાયત કરી છે. અને કુર્આનમજીદમાં છે તે આંધળો થઈને ઉઠશે

મસ્અલા (૪૪૫) : જે માણસ ગલત પઢતો હોય તો સાંભળવા વાળા પર વાજિબ છે કે બતાવી દે એ શર્તે કે બતાવવા ના કારણે ફીનો-હસદ (ઈષા) પૈદા થાય નહીં. (ગુનીયા) એવી જ રીતે જો કોઈ નું કુર્આન શરીફ આપણી પાસે ઉઠીનું છે અને જો તેમાં કિતાબત (લખાણ) ની ગલતી દેખે તો બતાવી દેવું વાજિબ છે.

મસ્અલા (૪૪૬) : કુર્આન મજીદ બહુજ ઝીણાં અક્ષરોએ લખીને નાનું કરી દેવું - જેવું કે આજ કાલ કુર્આનના તઅવીઝ છપાયા છે તે મકરૂહ છે. કે તેમાં અપમાનનું સ્વરૂપ છે. (ગુનીયા) બલ્કે હમાઈલ (નાના કુર્આન) પણ ન હોવા જોઈએ.

મસ્અલા (૪૪૭) : કુર્આનમજીદ બુલંદ અવાજથી પઢવું અફઝલ છે જ્યારેકે કોઈ નમાઝી અથવા બીમાર અથવા સુઈ રહેલાને તકલીફ ન પહોંચે. (ગુનીયા)

મસ્અલા (૪૪૮) : દીવાલો અને મહેરાબો પર કુર્આનમજીદ લખવું સાફ નથી. અને કુર્આન શરીફને સુવર્ણ (સોનાના પાણીથી) અંકિત કરવામાં વાંધો નથી. (ગુનીયા) બલ્કે તઅઝીમ-આદરની નિયતથી મુસ્તહબ છે.

કિરઅતમાં ગલ્તી થઈ જવાનું વર્ણન :

આ પ્રકરણમાં સર્વથા કાયદો એ છે કે, જો એવી ભૂલ થઈ જેનાથી અર્થ બદલાઈ ગયો તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ નહીં તો નહીં.

મસ્અલા (૪૪૯) : એઅરાબી (ઝેર, ઝબર પેશાની) ભુલો જો એવી હોય જેનાથી અર્થ બદલાતો ન હોય તો ફાસિદ નથી, દા-ત. લા તર્ફી અસ્વાતે કુમ-નઅબદો. અને જો જેટલું પરિવર્તન હોય કે તેની આસ્થા (એ અતેકાદન અને કસ્દન) ઈરાદા પુર્વક પઢવું કુફ હોય તો અહવત (વધુ સાવચેતી) એ છે કે દોહરાવી લે. દા-ત “અસા આદમો

રબ્બહુ” માં મીમને ઝબર અને બે ને પેશ પઢી દીધો અને “ઈન્નમા યખ્શલ્લાહ મિન ઈબાદે હિલ ઉલ્માઓ” માં જલાલત (અલ્લાહ) ને રફઅ (પેશ) અને “ઉલ્માઓ” ને ઝબર પઢ્યું અને “ફસાઅ મતરૂલ-મુન્જરીનમાં” (ઝાલ) ને ઝેર પઢ્યો “ઈધ્યાકા નઅબોદો” માં (કાફ) ને ઝેર પઢ્યો અને “અલમુસવ્વેરો” ના વાવને ઝબર પઢ્યો.

(રદદુલ મુહતાર, આલમગીરી)

(નોટ : ઝેર-ઝબર, પેશની ભૂલ થઈ જાય તો અર્થ બદલાઈ જાય છે. માટે તેને દોહરાવી લે, જાણી-જોઈને એ ભૂલો પઢવી કુફ છે. દા.ત. “અસા આદમો રબ્બહુ” મીમને ઝબર અને “બે”ને પેશ પઢવામાં આવશે તો અર્થ એવો થશે કે, ખુદાએ આદમની નાફરમાની કરી. અને તેવો અકીદો કુફ છે, ખરેખર તેનો અર્થ એવો થાય છે; “ખુદાના હુકમમાં આદમથી લગાઝિશ થઈ ગઈ.” અનુ.)

મસ્અલા (૪૫૦) : તશદીદ (એક અક્ષરને બે વાર પઢવું) ને કમી પઢ્યા જેવું ઈધ્યાકા નઅબુદુ વ ઈધ્યાકા નસ્તઈનમાં “ય” પર તશદીદ ન પઢવું, અલહમ્દો લિલ્લાહે રબ્બિલ આલમીનમાં “બે” પર તશદીદ ન પઢવું, કુત્તિલુ તકતીલામાં “ત” પર તશદીદ ન પઢી તો નમાઝ થઈ ગઈ. (આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૪૫૧) : મુખફફ (જેમાં કોઈ અક્ષર ઓછો કરી દેવામાં આવ્યો હોય)ને મુશદદ (જે બે વાર પઢવામાં આવે તે) પઢ્યા જેવું કે “વમન અઝલમો મિમ્ન કઝબ અલલ્લાહે”માં “ઝાલ”ને તશદીદ સાથે પઢ્યા (કઝબ પઢ્યા) ઈદમામ (મેળવવું) તર્ક કર્યું જેવું કે ઈહદિનસ્સિરાતમાં લામ જાહેર કર્યો, તો નમાઝ થઈ જશે. (ગુનીયા)

મસ્અલા (૪૫૨) : હરફ (અક્ષર) વધારવાથી જો અર્થ બગડે નહી, તો નમાઝ ફાસિદ થશે નહી. જેવું કે વઅન્હા અનિલ મુન્કરે માં “રે” પછી “યે” વધાર્યો. હુમુલ્લઝીનામાં “મીમ” ને જઝમ (અક્ષરને ખોડો કરવો) કરીને અલેફ કર્યો અને જો અર્થ ફાસિદ થઈ જાય જેવું કે “ઝરાબીયો” ન ઝરાબી બ અને “મસાની” ને મસાનીન, પઢ્યા તો નમાઝ ફાસિદ થઈ જશે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૪૫૩) : કોઈ હરફ (અક્ષર) ને બીજા વાક્ય સાથે વસ્લ કરી દેવાથી નમાઝ ફાસિદ થતી નથી જેવું કે એવી જ રીતે કલ્મા (વાક્ય)ના અમુક અક્ષરને કત્બ કરવું પણ મુફસિદ (ફાસિદ) નથી. એવી જ રીતે વકફ તથા આરંભનું મોકા વગર હોવું પણ મુફસિદ નથી. જો કે વકફેલાઝિમ હોય દા. ત. ઈન્નલ્લઝીના આમનૂ વ અમેલુસ્સાલેહાતે પર વકફ કર્યું, પછી પઢ્યા “ઊલાએકા હુમ ખૈરૂલ્બરીય્હ” અથવા અસ્હાબુન્નાર, પર વકફ કર્યું અને અલ્લઝીના યહમેલુન લઅર્શ પઢી દીધું અને શહેદલ્લાહો અન્નહુલાઈલાહા પર વકફ કરીને “ઈલ્લા હુવા” પઢ્યાં આં સઘળી હાલતોમાં નમાઝ થઈ જશે. પરંતુ એવું કરવું બહુ જ ખરાબ છે. (આલમગીરા વગેરે)

મસ્અલા (૪૫૪) : કોઈ વાક્ય વધારી દીધું તો એ વાક્ય કુર્આનમાં છે કે નહી અને વસ્તુત અર્થનો વિકાર થાય છે કે નહી જે અર્થ ફાસિદ થઈ જશે તો નમાઝ તુટી જશે. દા. ત. “ઈન્નલ્લઝીના આમનૂ વ કફરૂબિલ્લાહે વ રોસોલેહિ ઊલાએકા હુમુસ્સીદીફના” અને “ઈન્નમા નુમ્લી લહુમ લે યઝદએદુ ઈનમન વ જમાલા ! (આવું પઢવાથી નમાઝ તુટી જશે) અને જો અર્થ પરિવર્તિત થાય નહી તો નમાઝ ફાસિદ થશે નહી. જો કે કુર્આનમાં તેના અનુરૂપ ન હોય, દા. ત. “ઈન્નલ્લાહકાન બે એબાદેહિ ખબીરમ-બસીરા” અને “ફીહા ફાકેહતુન વનખ્લુન વતુફફાહુવ્વ રૂમ્માનુન ! (આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા (૪૫૫) : કોઈ વાક્ય ને છોડી દીધું અને અર્થ ફાસિદ થયો નહી દા. ત. “જઝાઓ સૈયેઅતિન સૈયેઅતુન મિસ્લોહા” માં બીજા “સૈયેઅતિન” ને પઢ્યું નહી, તો નમાઝ ફાસિદ થશે નહી. અને જો તેના કારણે અર્થ ફાસિદ થયો દા. ત. “ફમાલહુમ લાયુમેનુન” માં ‘લા’ ન પઢવું તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૪૫૬) : કોઈ શબ્દ ઓછો કરી દીધો અને અર્થ ફાસિદ થાય જેવું કે, “ખલકના” ‘ખ’ વગર અને જઅલના ‘જમ’ (જ) વગર, તો નમાઝ ફાસિદ થઈ જશે. અને જો અર્થ ફાસિદ ના થાય. દા. ત. તરૂખીમની શરતોના કારણોના લીધે લુપ્ત કર્યો જેવું કે યા મલેકો માં “યા માલ” પઢ્યું તો ફાસિદ થશે નહી. એવી જ રીતે તઆલા “જદદો રબ્બેના” માં તઆલ પઢ્યું તો નમાઝ થઈ જશે. (આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૪૫૭) : એક શબ્દના બદલે બીજો શબ્દ પઢ્યા જો અર્થ ફાસિદ થાય નહી, તો નમાઝ થઈ જશે. દા.

ત. અલીમુન (ઈલ્મવાળો) ના સ્થાને 'હકીમ' (હિકમત વાળો) અને જો અર્થ ફાસિદ થાય તો નમાઝ થશે નહીં. જેવું કે, વઅદન અલૈના ઈન્ના કુન્ના ફાએલીન માં ફાએલીન ના સ્થાને 'ગાફેલીન' પઢ્યું. જો નિસ્બતમાં ગલતી કરી અને મન્સુબ ઈલૈહ (જેની તરફ નિસ્બત કરવામાં આવ્યું હોય) કુર્આનમાં નથી તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ, જેવું કે "મરયમુબ્નતો ગયલાન" પઢ્યું અને જો કુર્આનમાં છે તો ફાસિદ થશે નહીં, જેવું કે :મરયમુબ્નતો લુકમાન."

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૪૫૮) : અક્ષરને આગળ પાછળ કરવામાં પણ જો અર્થ ફાસિદ થાય તો નમાઝ ફાસિદ છે. નહીં તો થઈ નહીં. જેવું કે "કસ્વરતિન" ને કૌસરતિન પઢ્યું, "અસ્ફીન" ના સ્થાને અફ્ફીન પઢ્યું તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. અને ઈન્ફજરત્ ને ઈનફરજૂત પઢ્યું તો ફાસિદ ન થઈ. એજ હુકમ કલ્મા (વાક્ય) આગળ પાછળનો છે. જેવું કે, "લહુમ ફીહા ઝફીરૂન વશહીકુનકત માં શહીકુન" ને ઝફીકુન પર અગ્રિમતા આપી, તો ફાસિદ થઈ નહીં. અને ઈન્નલ અબ્બાર લફી જહીર્મૌવ્વ ઈન્નલ ફુજ્જાર લફી નઈમિન, પઢ્યું તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૪૫૯) : એક આયતને બીજી આયતના સ્થાને પઢ્યું. જો પૂરો વકફ કરી લીધો તો નમાઝ ફાસિદ થઈ નહીં. જેવું કે "વલ્અસ્રે ઈન્નલ ઈન્સાન પર વકફ કરીને, ઈન્નલ અબ્બાર લફી નઈમ પઢ્યું અથવા ઈન્નલ્લઝીના આમનુ વ અમેલુસ્સાલેહાતે" પર વકફ કર્યો, પછી પઢ્યું "ઊલાએકા હુમ શર્ફલ્બરીયાતે" તો નમાઝ થઈ ગઈ. અને જો વકફ ન કર્યો તો અર્થ પરિવર્તિત થઈ જવાની હાલતમાં નમાઝ ફાસિદ થઈ જશે. જેવું કે એ જ દ્રષ્ટાંત. નહીં, તો નહીં. જેવું ઈન્નલ્લઝીના આમનુ વ અમેલુસ્સાલેહાતે કાનત લહુમ જન્નાતુલ ફિરદૌસે, "ફલહુમ ઝઝઝીનિલ્લુસ્ના" પઢ્યું તો નમાઝ થઈ ગઈ.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૪૬૦) : કોઈ વક્યને મુકરર (પૂનઃ) પઢ્યું તો અર્થ ફાસિદ થવાથી નમાઝ ફાસિદ થશે. જેવું કે, રબ્બે રબ્બીલ્આલમીન, માલિકે યૌમિદીન, જ્યારે કે ઈઝાફતના ઈરાદાથી પઢ્યું હોય અર્થાત રબ્બનોરબ, માલિકનો માલિક અને જો ઉચ્ચાર સહી કરવાના ઈરાદાથી પૂનઃ પઢ્યું અથવા ઈરાદા વગર જીભથી પૂનઃ થઈ ગયું અથવા કાંઈ પણ ઈરાદો કર્યો નહીં. તો આ સર્વસ્થિતિમાં નમાઝ ફાસિદ થશે નહિ.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૪૬૧) : એક અક્ષરના સ્થાને બીજા અક્ષર પઢવો જો તે કારણે છે કે તેની જીભથી તે અક્ષર અદા થતો નથી તો મજબૂર છે. તેણે કોશિશ કરવી જરૂરી છે. જો બે પરવાઈથી છે જેવું કે આજકાલના અક્સર હાફિઝો તથા આલિમો કે જેઓ અદા કરવા શક્તિમાન છે, પરંતુ બે ખયાલીમાં શબ્દનો ફેરફાર કરી નાંખે છે, તો જો અર્થ ફાસિદ થાય તો નમાઝ થઈ નહીં. આ પ્રકારની જેટલી નમાઝો પઢી હોય તેની કઝા લાઝિમ છે. તેની વિગત ઈમામત પ્રકરણમાં વર્ણવવામાં આવશે.

મસ્અલા (૪૬૨) : તોય (ત), તે (ત), સે (સ), સુવાદ (સ), ઝાલ (ઝ), જે (ઝ), ઝોય (ઝ), એન (અ;) હે (હ), દુવાદ (દ) આ હરફો (અક્ષરો) માં સહીહ રીતે ભેદ રાખો. નહીં તો અર્થ ફાસિદ થવાની હાલતમાં નમાઝ થશે નહીં. અને કેટલાક તો સીન શીન જે જીમ મોટાકાફ નાનાકાફમાં પણ ફરક કરતા નથી. (અરબી અક્ષરોનો શુદ્ધ ઉચ્ચાર કોઈ સારા કારી પાસેથી અવશ્ય શીખી લો. અનુ.)

મસ્અલા (૪૬૩) : મદ, ગુન્ના, ઈઝહાર, ઈખફા, ઈમાલહ મોકા વગર પઢ્યું અથવા જ્યાં પઢવાનું છે ત્યાં ન પઢ્યું તો નમાઝ થઈ જશે. (આલમગીરી વિગેરે) ફિરઅત વિષે જરૂરી માહિતી જાણકાર 'કારી' પાસે મેળવો. અનુ.)

મસ્અલા (૪૬૪) : લહન (રાગ) સાથે કુર્આન પઢવું હરામ છે અને સાંભળવું પણ હરામ છે. પરંતુ 'મદ' તથા લીનમાં લહન (રાગ) થયો તો નમાઝ ફાસિદ થશે નહીં. (આલમગીરી) જો ફાહિશ ન હોય કે તાનની હદ સુધી પહોંચી જાય.

મસ્અલા (૪૬૫) : અલ્લાહ તઆલા માટે મોઅન્નસ (સીલીંગ) નો સેગો (ક્રિયાપદ) અથવા તેની ઝમીર (સર્વનામ) ઝિક કરવાથી નમાઝ તુટી જાય છે.

(સૂચના : ફિરઅતની ઉપરોક્ત બહસ સમજવા માટે મૂળ ઉર્દુ “બહારે શરીઅત ભાગ-૩” ને જુઓ. સાથે સાથે કોઈ નિષ્ણાંત કારી પાસેથી તેની સમજૂતી મેળવી લો. અનુ)

ઈમામતનું બયાન

હદીસ (૧) : અબૂ દાઉદ, ઈબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હોમાથી રિવાયત કરે છે કે, રસુલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યુ : “તમારા પૈકી ના સારા માણસો અજાન પંદે અને કુર્આ (કારીઓ) ઈમામત કરે.” (કે તે ઝમાનામાં જે લોકો વધારે કુર્આન પઢેલાં હોતા એજ પણ ઈભમમાં અધિક હોતા)

હદીસ (૨) : સહીહ મુસ્લિમની રિવાયત અબૂ સઈદ પુદરી રદીયલ્લાહો અન્હોથી છે કે ઈમામતનો અધિક હકદાર, ‘અકરા’ છે અર્થાત કુર્આન અધિક પઢેલો માણસ.

હદીસ (૩) : અબૂ શૈબની રિવાયત અબૂ હુરૈયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી છે કે, (હુઝૂરે) ફરમાવ્યુ : “ઈમામ તથા મોઅઝ્ઝિનને તે સૌની બરાબર સવાબ છે જેમણે તેની સાથે પઢી છે.

હદીસ (૪) : અબૂ દાઉદ તથા તિરમિઝી રિવાયત કરે છે કે, અબૂ અતિયહ અકીલી કહે છે કે, માલિક બિન હુવૈરિસ રદીયલ્લાહો અન્હો અમારા ત્યાં આવ્યા કરતા હતા. એક દિવસ નમાઝનો સમય આવી ગયો અમોએ કહ્યું કે, આગળ વધો. નમાઝ પઢાવો. આપે ફરમાવ્યું, તમારામાંથી કોઈને આગળ કરો કે, તે નમાઝ પઢાવે અને હું સમજાવી દઈશ કે હું કેમ પઢાવતો નથી. મેં રસુલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમથી સાંભળ્યું છે કે, ફરમાવે છે : “જે કોઈ કૌમની મુલાકાતે જાય તો તેમની ઈમામત કરે નહી. અને એવું થાય કે તેમના પૈકી જ કોઈ ઈમામત કરે.

હદીસ (૫) : તિરમિઝી અબૂ ઓમામા રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂરે ફરમાવ્યું : “કે ત્રણ માણસોની નમાઝ કાનોથી આગળ વધતી નથી. (૧) ભાગેડુ ગુલામ ત્યાં સુધી કે પાછો આવે. (૨) જે સ્ત્રી એ હાલતમાં રાત ગુજારે કે તેનો પતિ તેનાનો નારાજ છે. (૩) કોઈ ગિરોહનો ઈમામ કે તે લોકો તેની ઈમામતથી કરાહત કરતા હોય.” (અર્થાત કોઈ શરઈ ખરાબીના લીધે ઘૂણા કરતા હોય.)

હદીસ (૬) : ઈબ્નેમાજાની રિવાયત ઈબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી એમ છે કે ત્રણ શખ્સોની નમાઝ મસ્તકથી એક વેંત પણ ઉપર જતી નથી. (૧) તે માણસ કે કૌમની ઈમામત કરે અને લોકો તેને બુરો સમજતા હોય. (૨) તે સ્ત્રી જેણે એ હાલતમાં રાત વ્યતિત કરી કે તેનો પતિ તેનાથી નારાજ છે, અને (૩) બે મુસલમાનભાઈ પરસ્પર જે એકબીજાને કોઈ દુનિયવી કારણોસર છોડેલા હોય.

હદીસ (૭) : અબૂ દાઉદ તથા ઈબ્નેમાજા ઈબ્ને ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે કે : “ત્રણ માણસોની નમાઝ કબુલ થતી નથી. (૧) જે માણસ કૌમની આગળ હોય. અર્થાત ઈમામ હોય અને તે લોકો તેનાથી કરાહત (ઘૂણા) કરતા હોય અને (૨) તે શખ્સ કે નમાઝને પીઠ દઈને આવે અર્થાત નમાઝ ફોત થઈ ગયા પછી પઢે અને (૩) તે વ્યક્તિ જેણે આઝાદ (સ્વતંત્ર માણસ) ને ગુલામ બનાવ્યો.”

હદીસ (૮) : ઈમામ અહમદ તથા ઈબ્નેમાજા સલામહ બિન્ને અલહુર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂર ફરમાવે છે : “કેયામતની નિશાનીઓ પૈકી એ છે કે મસ્જિદવાળાઓ ઈમામત માટે પરસ્પર એકબીજા પર ટાળશે. પોતાના પૈકી કોઈને ઈમામ દેખશે નહી, કે તેમને નમાઝ પઢાવી દે.” (અર્થાત કોઈનામાં ઈમામતની યાગ્યતા હશે નહી.)

હદીસ (૯) : બુખારી ઉપરાંત સિહાહ સિતામાં અબ્દુલ્લાહ બિન રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે, હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવે છે કે : “કોઈના ઘેર અથવા તેની સલતનતમાં તેની ઈજાઝત વગર ઈમામત કરવામાં આવે નહી. ન તેની મસ્નદ (ગાદી) ઉપર બેસવામાં આવે ”

હદીસ (૧૦) : બુખારી તથા મુસ્લિમ વિગેરે અબૂ હુરૈયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂર ફરમાવે છે કે : “જ્યારે કોઈ બીજાઓને નમાઝ પઢાવે તો ટુંકાણ કરે કે તેઓમાં બીમાર અને કમજોર. અને વૃદ્ધ હોય છે. અને જ્યારે પોતાની નમાઝ પઢે તો જેટલી લાંબી પઢવા યાહે પઢે.”

હદીસ (૧૧) : ઈમામ બુખારી અબૂ કતાદહ રદીયલ્લાહો અન્હો રીવાયત કરે છે કે, હુજૂર ફરમાવે છે કે, :“હું નમાઝમાં દાખલ થાઉં છું અને લાંબી કરવાનો ઈરાદો રાખું છું કે બાળકોના રડવાનો અવાજ સાંભળું છું, જેથી નમાઝમાં ટુકાંણ કરી દઉં છું કે જાણું છું કે તેના રડવાથી તેની માને ચિંતા થાય છે.”

હદીસ (૧૨) : સહીહ મુસ્લિમમાં અનસ રદીયલ્લાહો અન્હો કહે છે કે, એક દિવસ રસૂલલ્લાહો સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે નમાઝ પઢાવી. જ્યારે પઢી લીધી તો અમારા પ્રત્યે ધ્યાનિત થઈને ફરમાવ્યું :“અય લોકો ! હું તમારો ઈમામ છું, રૂકૂઅ, સુજુદ, કેયામ અને નમાઝથી (સલામ) ફેરવવામાં મારાથી પહેલ ન કરો કે, હું તમને આગાળ અને પાછળથી દેખું છું.”

હદીસ (૧૩) : ઈમામ માલિકની રિવાયત તેમનાથી જ એવી રીતે છે કે, આપે ફરમાવ્યું કે, જે માણસ ઈમામથી પહેલાં માથું ઉઠાવે અને ઝુકાવે છે તેની પેશાનીના વાળ શયતાનના હાયમાં છે.

હદીસ (૧૪) : બુખારી તથા મુસ્લિમ વિગેરે અબૂ હુરૈરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુજૂર ફરમાવે છે :“શું જે માણસ ઈમામથી પહેલાં (સિજદામાં રૂકૂઅમાંથી) માથું ઉઠાવે છે, તેનાથી ડરતો નથી કે, અલ્લાહ તઆલા તેનું માથું ગધેડા નું માથું બનાવી દે.” કેટલાક મુહદીસોથી કથિત છે કે ઈમામ નવવી રહમતુલ્લાહે અલયહે હદીસ લેવા માટે એક મોટા મશહુર શપ્સની પાસે દમિશક ગયા. અને તેમની પાસે કેટલીએ વિદ્યા શીખ્યા તેઓ પડદો નાખીને પઢાવતાં. લાંબા સમય સુધી તેમની પાસે કેટલુંએ પઢયા. પરંતુ તેમનું મુખ દેખ્યું નહી. જ્યારે લાંબો સમય પસાર થયો અને તેમણે દેખ્યું કે તેમને હદીસની બહુ જ ઈચ્છા છે તો એક દિવસ પડદો હટાવી દીધો. શું દેખે કે તેમનું મુખ ગધેડા જેવું છે. તેમણે કહ્યું : સાહબઝાદા ઈમામ પર સબકત (અગ્રસરતા) કરવાથી ડરો કે આ હદીસ જ્યારે મને પહોંચી હું તેને ઘરની વાત સમજ્યો અને મેં ઈમામથી ઈરાદાપૂર્વક અગ્રસરતા કરી, તો મારું મુખ આવું થઈ ગયું. જે તમે દેખી રહ્યા છો.

હદીસ (૧૫) : અબૂ દાઉદ સોબાન રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુજૂર ફરમાવે છે :“ત્રણ વાતો કોઈના માટે હલાલ નથી. (૧) જે કોઈ કોમની ઈમામત કરે તો એવું ન કરે કે ખાસ પોતાના માટે દુઆ કરે અને તેમને છોડી દે, એવું કર્યું તો તેમની ખયાનત કરી. (૨) કોઈના ઘરની અંદર ઈજાઝત વગર નજરના કરે અને એવું કર્યું તો તેમની ખયાનત કરી. (૩) પાયખાના-પેશાબ રોકીને નમાઝ ન પઢે, બલકે ફારેગ થઈ લે.

ફિક્હી અહકામ :

ઈમામતે કુબ્રાનું બયાન અકાઈદવાળા ભાગ-૨માં વર્ણવવામાં આવ્યું છે. આ પ્રકરણમાં ઈમામતે સુગરા અર્થાત નમાઝની ઈમામતના મસાઈલ બયાન કરવામાં આવશે. ઈમામતનો એ અર્થ છે કે બીજાની નમાઝનું તેની નમાઝ સાથે સંબંધિત હોવું.

મસ્અલા (૪૬૬) : ગેરમઅજૂર પુરૂષના ઈમામ માટે છ શર્તો છે. (૧) ઈસ્લામ (૨) બુલૂગપણું (બાલિગપણું) (૩) આકિલ (ગાંડાનાહોવું) (૪) પુરૂષ હોવું (૫) કિરઅત (૬) મઅજૂર ના હોવું

મસ્અલા (૪૬૭) : ઔરતોના ઈમામ માટે બાલિગ હોવું શર્ત નથી, ઔરતો પણ ઈમામ થઈ શકે છે, જો કે સીની ઈમામત મકરૂહ છે.

મસ્અલા (૪૬૮) : નાબાલિગોના ઈમામ માટે બાલિગ હોવું શર્ત નથી, બલકે નાબાલિગ પણ નાબાલિગોની ઈમામત કરી શકે છે, જો તે સમજદાર હોય તો.

મસ્અલા (૪૬૯) : મઅજૂર પોતાના જેવા અથવા પોતાનથી અધિક ઉઝરવાળાની ઈમામત કરી શકે છે. ઓછા ઉઝરવાળાની ઈમામત કરી શકતો નથી. અને જો ઈમામ તથા મુક્તદી બન્ને બે પ્રકારના ઉઝર હોય જેવું કે એકને રિયાહ (પાદણ) ની બીમારી છે અને બીજાને પેશાબના કતરા (ટીપા) આવવાની બીમારી છે તો એક બીજાની ઈમામત કરી શકતા નથી.

(આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૪૭૦) : તાહિર (પાક), મઅજૂરની ઈકતેદા કરી શકતો નથી, જ્યારે કે વુજૂની હાલતમાં હદસ દેખવામાં આવ્યું અથવા વુજૂ પછી સમયની અંદર તારી થયું જો કે નમાઝની પછી અને જો વુજૂની સમયે હદસ

ન હતું અને સમયના અંત સુધી પણ તેણે ઔદ કર્યું (પલટયું) નહીં, તો આ નમાઝ જે તેણે ઈન્તેકાઅ (વિચિન્નતા) પર પઢી તેમાં તંદુરસ્ત તેની ઈકતેદા કરી શકે છે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૪૭૧) : મઅઝૂર (લાચાર) પોતાની જેમ બીજા ઉઝરવાળાની ઈકતેદા કરી શકે છે. એક ઉઝરવાળો બે ઉઝરવાળા ની ઈકતેદા કરી શકતો નથી. ન એક ઉઝરવાળો બીજા પ્રકારના ઉઝરવાળાની અને બે ઉઝરવાળો એક ઉઝરવાળાની ઈકતેદા કરી શકે છે. જ્યારેકે તે એક ઉઝર તેના જ બેમાંથી હોય (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૪૭૨) : મઅઝૂરે પોતાના જેવા બીજા મઅઝૂર તથા સહીહની ઈમામત કરી તો સહીહની નમાઝ થશે નહીં. બીજાઓની થઈ જશે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૪૭૩) : તે બદમઝહબ જેની બદમઝહબી કુફની હદ સુધી પહોંચી ગઈ હોય જેવા કે રાફઝી. જો કે કેવળ સિદીકે અકબર રદીયલ્લાહો અન્હોની ખિલાફત અથવા સોહબતનો ઈન્કાર કરતો હોય અથવા શૈબૈન હઝરત સિદીકે અકબર તથા હઝરત ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોમાની શાનમાં તબર્રા કરતો (ગાળો બોલતો) હોય, કદરી (તકદીરનો ઈન્કારી) જહમી, મુશબ્બહ અને તે જે કુર્આનને મખલૂક કહે છે અને તે જે શફાઅત અથવા દીદારે ઈલાહી અથવા અઝાબેકબ્ર અથવા કિરામન કાતેબીન નો ઈન્કાર કરે છે, તેમની પાછળ નમાઝ થઈ શકતી નથી. (આલમગીરી, ગુનીયા) તેના કરતાં વધારે સખત હુકમ આજના વહાબીઓનો છે કે અલ્લાહ તઆલા તથા નબી સલ્લલલાહો અલયહે વસલ્લમની તૌહીદ કરે છે. અથવા તૌહીદન કરવાવાળાઓને પોતાના પેશવા અથવા ઓછામાં ઓછું તેઓને મુસલ્માન જ સમજે છે.

મસ્અલા (૪૭૪) : જે બદમઝહબોની બદમઝહબી કુફની હદ સુધી પહોંચી ન હોય જેવા કે તફઝી લીયા તેમની પાછળ નમાઝ મકરૂહે તહરીમી છે.

(આલમગીરી)

ઈકતેદાની શર્તો :

ઈકતેદાની (૧૩) તેર શર્તો છે : (૧) ઈકતેદાની નિયત (૨) આ ઈકતેદાની નિયતનું તહરીમાની સાથે હોવું અથવા તહરીમા પર મુકદ્દમ હોવું, એ શર્ત સાથે કે તકદદુમ (પ્રાથમિકતાની) સૂરતમાં કોઈ અજનબી નિયત તથા તહરીમામાં અવરોધક ન હોય (૩) ઈમામ તથા મુકતદી બન્નેનું એક મકાનમાં હોવું (૪) બંનેની નમાઝ એક હોય અથવા ઈમામની નમાઝ મુકતદીની નમાઝને સમ્મિલિત હોય (૫) ઈમામની નમાઝ મુકતદીના મઝહબ પર સહીહ હોવું (૬) ઈમામ તથા મુકતદી બન્નેનું તેને સહીહ સમજવું (૭) ઔરતનું જોડાજોડ બરાબર ન હોવું, તે શર્તો સાથે જે મજકૂર થશે. (૮) મુકતદીનું ઈમામથી આગળ ન થવું (૯) ઈમામના ઈન્તેકાલની ખબર હોવું. (એક રૂકન થી બીજા રૂકન તરફ જવું) (૧૦) ઈમામનું મુકીમ અથવા મુસાફિર હોવું ખબર હોવું (૧૧) અરકાનની અદાયગીમાં શરીક થવું (૧૨) અરકાનની અદાયગીમાં મુકતદી ઈમામના મિસ્લ (અનુરૂપ) હોય અથવા ઓછો. (૧૩) એવી જ રીતે શર્તોમાં મુકતદીનું ઈમામથી વધારે ન હોવું.

મસ્અલા (૪૭૫) : સવારે, પગપાળાની અથવા પગપાળાએ સવારની ઈકતેદા કરી અથવા મુકતદી તથા ઈમામ બંને બે સવારીઓ ઉપર હોય, આ ત્રણે હાલતોમાં ઈકતેદા થશે નહીં, કે બંનેના મકાન (સ્થળ) વિવિધ છે, અને જો બન્ને એક સવારી પર સવાર હોય તો પાછળવાળો આગળવાળાની ઈકતેદા કરી શકે છે. કે મકાન એક છે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૪૭૬) : ઈમામ તથા મુકતદીની વચ્ચે પહોળો રસ્તો હોય જેમાં બેલગાડી જઈ શકે તો ઈકતેદા થઈ શકતી નથી. એવી જ રીતે જો વચમાં નહેર હોય જેમાં કિશ્તી અથવા તરાપો ચાલી શકે તો ઈકતેદા સહીહ નથી ભલે તે નહેર મસ્જિદની વચ્ચે હોય. અને જો બહુ જ સાંકડી નહેર હોય, જેમાં તરાપો પણ ન તરી શકે તો ઈકતેદા સહીહ છે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૪૭૭) : વચમાં હોજ ૧૦" × ૧૦" નો હોય તો ઈકતેદા થઈ શકતી નથી. પરંતુ જ્યારે હોજની આસપાસ સફો બરાબર અડોઅડ હોય અને જો નાની હોજ છે તો ઈકતેદા સહીહ છે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્તબલા (૪૭૮) : વચ્ચે પહોળો રસ્તો છે, પરંતુ તે રસ્તામાં સફ કાયમ થઈ ગઈ, જેવું કે ઓછામાં ઓછા ત્રણ માણસો ઉભા થઈ ગયા તો તેમની પાછળ બીજા લોકો ઈમામની ઈકતેદા કરી શકે છે. એ શર્ત સાથે કે, બંને સફો અને પ્રથમ સફ તથા ઈમામની વચ્ચે બળદગાડું જઈ શકે નહીં. અર્થાત જે રસ્તો વધારે પહોળો છે કે, એક કરતાં વધારે સફો તેમાં થઈ શકે છે તો એટલી થઈ જાય કે બે સફોની વચ્ચે બળદગાડું જઈ શકે નહીં, એવી જ રીતે જો રસ્તો લાંબો હોય અથવા દષ્ટાંતરૂપે અમારા દેશોમાં પૂર્વ પશ્ચિમ હોય તો, પણ દરેક બે સફોમાં અને ઈમામ તથા મુકતદીમાં એજ શર્ત છે.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્તબલા (૪૭૯) : નહેર પર પુલ છે અને તેના ઉપર સફો અડોઅડ હોય તો ઈમામ જો કે નહેર ન આ દિશાએ છે તો પેલી તરફવાળો તેની ઈકતેદા કરી શકે છે.

મસ્તબલા (૪૮૦) : મેદાનમાં જમાઅત કાયમ વઈ, જો ઈમામ તથા મુકતદીની વચ્ચે એટલી જગ્યા ખાલી છે કે તેમાં બે સફો કાયમ થઈ શકે છે, તો ઈકતેદા સહીહ નથી. મોટી મસ્જિદ દા. ત. મસ્જિદે કુદસ (બૈતુલ મુકદ્દસ) નો પણ એજ હુકમ છે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્તબલા (૪૮૧) : મોટું મકાન મેદાનના હુકમમાં છે. અને તે મકાનને મોટું કહીશું જે ચાલીસ હાથ હોય.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્તબલા (૪૮૨) : ઈદગાહની મસ્જિદમાં કેટલું એ અંતર ઈમામ તથા મુકતદીમાં હોય. ઈકતેદાને અવરોધક નથી. જો કે વચ્ચે બે અથવા વધારે સફોની ગુંજાઈશ હોય.

(આલમગીરી)

મસ્તબલા (૪૮૩) : મેદાનમાં જમાઅત કાયમ થઈ પ્રથમ બે સફો એ હજુ “અલ્લાહો અકબર” કહ્યું ન હતું કે, ત્રીજી સફવાળાઓએ ઈમામના પછી “તહરીમા” બાંધી લીધી, તો ઈકતેદા સહીહ થઈ ગઈ. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્તબલા (૪૮૪) : મેદાનમાં જમાઅત થઈ અને સફોની વચ્ચે હોજ જેટલું “૧૦ × ૧૦” ખાલી છોડ્યું કે, તેમાં કોઈ ઉભું ન થયું તો જો આ ખાલી જગ્યાની આસપાસ એટલે કે ડાબા-જમણા સફો લગાતાર છે તો તે જગ્યાની પાછળવાળાની ઈકતેદા સહીહ છે. નહીં તો નથી. અને ૧૦ × ૧૦ (ગજ) થી ઓછી જગ્યા ખાલી વધી છે તો પાછળવાળાની ઈકતેદા સહીહ છે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્તબલા (૪૮૫) : બે હોડીઓ પરસ્પર બાંધેલી હોય એક પર ઈમામ છે બીજી પર મુકતદી, તો ઈકતેદા સહીહ છે અને જુદી હોય તો નહીં. અને જો હોડી કિનારા પર રોકાએલી છે અને ઈમામ હોડી પર છે અને મુકતદી પુશ્કી (જમીન) પર તો જો વચ્ચે રસ્તો હોય તો ઈકતેદા સહીહ નથી. જો એવું નથી તો સહીહ છે, (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર) અર્થાત જ્યારે ઈમામ હોડીમાંથી ઉતરવા શક્તિમાન ન હોય. એટલા માટે કે જે શપ્સ હોડીથી ઉતરી પુશ્કીમાં નમાઝ પઢી શકે છે તેની હોડી પર નમાઝ થશે જ નહીં. હા જો હોડી જમીન પર બેસી ગઈ તો તેના પર ઉપર વસ્તુત નમાઝ સહીહ છે કે હવે તે તપ્તના હુકમમાં છે

મસ્તબલા (૪૮૬) : જે મસ્જિદ બહુ મોટી ન હોય તેમાં ઈમામ જો કે મહેરાબમાં હોય અને મુકતદી મસ્જિદના છેડે હોય તો તેની ઈકતેદા કરી શકે છે.

(આલમગીરી)

મસ્તબલા (૪૮૭) : ઈમામ તથા મુકતદીની વચ્ચે કોઈ ચીજ અવરોધક હોય તો જો ઈમામના સ્થળાંતર સદેહજનક ન હોય દા. ત. તેની અથવા મુકબ્બિસ્ની (તકબીર કહેનાર) ની અવાજ સંભળાતી હોય અથવા તેના મુકતદીઓના હલન ચલન દેખાતા હોય તો વાંધો નથી, જો કે તેના માટે ઈમામ સુધી પહોંચવાનાં રસ્તો ન હોય જેવું કે દરવાજામાં જાળીઓ છે કે ઈમામને દેખી શકાય છે, પરંતુ પુલ્લા નથી કે જેવું હોય તો જઈ શકાય.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્તબલા (૪૮૮) : જે મકાનની છત મસ્જિદથી બિલકુલ અડીને હોય કે વચમાં રસ્તો ન હોય તો તે છત ઉપરથી ઈકતેદા થઈ શકે છે. અને જો રસ્તાનું અંતર હોય તો ઈકતેદા થઈ શકતી નથી.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્તબલા (૪૯૦) : મસ્જિદને અડીને કોઈ દાલાન (અટારી) છે તેમાં મુકતદી ઈકતેદા કરી શકે છે, જ્યારે કે ઈમામનો હાલ લુપ્ત ન હોય.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્જિદની બહાર ચબૂતરો છે અને ઈમામ મસ્જિદમાં છે, મુકતદી તે ચબૂતરા પર ઈકતેદા કરી શકે છે, જ્યારે કે સફો લગોલગ હોય. (આલમગીરી)

મસ્જિદ (૪૯૨) : નમાઝના સમયે તો એજ ખબર હતી કે, ઈમામની નમાઝ સહીહ છે. પાછળથી ખબર પડી કે સહીહ ન હતી, જેવું કે મોજાના મસહની મુદત વિતી ગઈ હતી અથવા ભૂલથી બે વુજૂ નમાઝ પઢાવી હતી, તો મુકતદીની નમાઝ પણ થઈ નહી. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્જિદ (૪૯૩) : ઈમામની નમાઝ ખૂદ તેના ગુમાનમાં સહીહ છે અને મુકતદીના ગુમાનમાં સહીહ ન હોય તો પણ ઈકતેદા સહીહ થઈ નહી જેવું કે શાફઈ મઝહબના ઈમામના શરીરથી લોહી નીકળીને વહી ગયું, જેનાથી હનફીઓની નજરોમાં વુજૂ તુટે છે. અને વુજૂ કર્યા વગર ઈમામત કરી તો હનફી તેની ઈકતેદા કરી શકતો નથી. જો કરશે તો નમાઝ બાતિલ થશે. અને જો ઈમામની નમાઝ ખૂદ તેની રીતે સહીહ ન હોય પરંતુ મુકતદીની રીતે સહીહ હોય તો તેની ઈકતેદા સહીહ છે. જ્યારે કે ઈમામને પોતાની નમાઝના ફાસાદની ખબર ન હોય દા. ત. શાફઈ ઈમામે ઔરત અથવા ગુપ્તાંગને સ્પર્શ કર્યા પછી વુજૂ કર્યા વગર ભૂલથી ઈમામત કરી, તો હનફી તેની ઈકતેદા કરી શકે છે જો કે તેને ખબર હોય કે તેનાથી આવું ઘટિત થયું હતું અને તેણે વુજૂ કર્યું ન હતું.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્જિદ (૪૯૪) : શાફઈ અથવા બીજા મુકતદિલની ઈકતેદા તેવખતે કરી શકે છે જ્યારે તે તહારત તથા નમાઝના મસૌઈલમાં અમારા મઝહબ (હનફી) ના ફરાઈઝની રિઆયત કરતો (ખ્યાલ રાખતો) હોય અથવા ખબર હોય કે આ નમાઝમાં રિઆયત કરી છે. અર્થાત તેની તહારત એવી ન હોય કે હનફીઓની રીતે ગેરતાહિર કહી શકાય, ન નમાઝ એવા પ્રકારની હોય કે અમો તેને ફાસિદ કહીએ, તે છતાં હનફીએ હનફીની ઈકતેદા અફઝલ છે. અને જો ખબર ન હોય કે અમારા મઝહબ (હનફી) ની રિઆયત કરે છે. ન આ નમાઝમાં રિઆયત કરી છે તો જાઈઝ છે, પરંતુ મકરૂહ અને જો ખબર હોય કે આ નમાઝમાં રિઆયત કરી નથી. તો સર્વથા બાતિલ છે.

(આલમગીરી, ગુનીયા, રદદુલ મુહતાર)

મસ્જિદ (૪૯૫) : ઔરતનું પુરૂષની બરાબર (જોડે) ઉભું રહેવું તે વેળા પુરૂષ માટે ઈકતેદા માટે બાધક છે જ્યારે કે કોઈ વસ્તુ એક હાથ ઉંચી આડ રૂપ ન હોય, ન પુરૂષના કદ બરાબર ઉંચાઈ પર ઔરત ઉભી હોય.

(દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્જિદ (૪૯૬) : એક સ્ત્રી, પુરૂષની બાજુમાં ઉભી રહે તો ત્રણ પુરૂષોની નમાઝ બાતલ થશે. બે જમણા ડાબા અને એક પાછળ વાળાની અને જો બે સ્ત્રીઓ હોય તો ચાર પુરૂષોની નમાઝ ફાસિદ થશે. બે ડાબા-જમણા અને બે પાછળ વાળાઓની અને જો ત્રણ સ્ત્રીઓ હોય તો બે જમણા-ડાબા અને પાછળની દરેક સફમાંથી ત્રણ ત્રણ માણસોની અને જો સ્ત્રીઓની પૂરી સફ હોય તો પાછળ જેટલી સફો છે તે સૌની નમાઝ થશે નહી.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્જિદ (૪૯૭) : મસ્જિદમાં બાલાખાનું છે તેમાં સ્ત્રીઓએ મસ્જિદના ઈમામની ઈકતેદા કરી અને બાલાખાનાની નીચે પુરૂષોએ તેની જ ઈકતેદા કરી, જો કે પુરૂષ, સ્ત્રીઓથી પાછળ હોય તો નમાઝ ફાસિદ થશે નહી. અને સ્ત્રીઓની સફ પાછળ હોય અને પુરૂષ બાલાખાના ઉપર તો તેઓમાં જેટલા પુરૂષ, સ્ત્રીઓની સફની પાછળ હશે તેમની નમાઝ ફાસિદ થઈ જશે.

(આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્જિદ (૪૯૮) : એક જ સફમાં એક બાજુએ પુરૂષ ઉભા હોય અને બીજી તરફ સ્ત્રીઓ ઉભી હોય તો, કેવળ એક પુરૂષની નમાઝ થશે નહી, જે વચ્ચે છે. બાકીનાઓની નમાઝ થઈ જશે.

(આલમગીરી)

મસ્જિદ (૪૯૯) : એ કારણસરકે મુકતદીના પગ ઈમામ કરતાં મોટા છે, તેની આંગળીઓ ઈમામની આંગળીઓથી આગળ છે, પરંતુ એડીઓ બરાબર છે, તો તેની નમાઝ થઈ જશે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્જિદ (૫૦૦) : ઈમામતનો સૌથી અધિક હકદાર તે શખ્સ છે. જે નમાઝ તથા તહારતના અહકામને સૌથી વધારે જાણ તો હોય. ભલે બીજા ઈલ્મોમાં તે પૂરી ક્ષમતા ધરાવતો ના હોય એ શરતે કે એટલું કુર્આન યાદ હોય

કે મસનૂન તરીકાથી પઢે અને સહીહ પઢતો હોય અર્થાત હુરૂફ (શબ્દો) મખારિજ (ઉચ્ચાર)થી અદા કરતો હોય અને મઝહબની કાંઈ ખરાબી નાધરાવતો હોય (બદઅકીદહ ન હોય અનુ.) અને ફહશકામોથી બચતો હોય તેના પછી તે શખ્સ જે તજવીદ (કિરઅત) નો અધિક ઈલ્મ ધરાવતો હોય અને તેના અનુસાર અદા કરતો હોય. જો કેટલાય માણસો આ બાબતોમાં સામ્ય ધરાવતા હોય તો જે વધારે સામ્ય ધરાવતો હોય અર્થાત હરામ, શંકાસ્પદથી પણ બચતો હોય, જો તેમાં પણ બરાબર હોય તો મોટી ઉમ્મતવાળો અર્થાત જેનો અધિક સમય ઈસ્લામમાં ગુજર્યો જો તેમાં પણ સામ્ય હોય તો જેના અખ્લાક અધિક સારા હોય. જો તેમાં પણ સરખા હોય તો અધિક વજાહતવાળો અર્થાત તહજજુદ ગુજાર કે તહજજુદની અધિકતા આદમીનો ચહેરો અધિક સુંદર થઈ જાય છે. પછી અધિક હસબવાળો, પછી તે જે વિશ્વાસ પાત્ર રીતે સૌથી અધિક શરીફ હોય પછી અધિક માલદાર, પછી અધિક ઈઝતવાળો, પછી તે જેના વસો સૌથી અધિક સ્વચ્છ હોય, સરાંશકે કેટલાકે શખ્સો સરખા હોય તો તેમનામાં જે શરઈ શ્રેષ્ઠતા ધરાવતો હોય તે અધિક હકદાર છે. અને જો શ્રેષ્ઠતા ન હોય તો કુર્આ (લાંબા) નાંખવામાં આવે, જેનું નામ નીકળે તે ઈમામત કરે, તેઓમાંથી જમાઅત જેને નિયુક્ત કરે તે ઈમામ થાય અને જમાઅતમાં મતભેદ હોય તો જેની બાજુએ વધારે લોકો હોય તે ઈમામ થાય અને જો જમાઅતે અશ્રેષ્ઠને (કમ ફઝીલત વાળા) ને ઈમામ બનાવ્યો તો બુરૂ કર્યું, પરંતુ ગુનેહગાર થયા નહી. (દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા (૫૦૧) : નિયત (કાયમી) ઈમામ જ ઈમામતનો હકદાર છે. જો કે હાજરીનમાં કોઈ તેના કરતાં અધિક ઈલ્મ અને અધિક તજવીદ વાળો હોય (દુર્રે મુખ્તાર) અર્થાત જ્યારેકે તે ઈમામ ઈમામતની શર્તોનો જામેઅ હોય નહી તો તે ઈમામતના યોગ્ય જ નથી બહેતર હોવું તો બાજુએ રહ્યું

મસ્અલા (૫૦૨) : કોઈના મકાનમાં જમાઅત કાયમ થઈ અને ઘરઘણીમાં જો ઈમામતની શર્તો (લાયકાતો) દેખવામાં આવે તો એજ ઈમામત માટે ઉચ્ચ છે. જો કે બીજો કોઈ તેના કરતાં ઈલ્મ વિગેરેમાં બહેતર હોય. હા, અફઝલ એ છે કે ઘરઘણી ઈલ્મની ફઝીલતના લીધે તેઓમાંથી કોઈને પ્રાથમિકતા આપે કે તેમાં તેનું સન્માન છે અને જો તે મહેમાન પોતે જ આગળ વધી ગયો તો પણ નમાઝ થઈ જશે. (આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૫૦૩) : ભાડાનું ઘર છે તેમાં મકાનનો માલિક અને ભાડુઆત તથા મહેમાન ત્રણે ઉપસ્થિત છે. તો ભાડુઆત હક્કદાર છે એજ ઈજાઝત આપશે અને તેનાથીજ ઈજાઝત લેવામાં આવશે એજ હુકમ તેનો છે જે, મકાનમાં આરઝી રીતે રહેતો હોય કે એજ હક્કદાર છે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૫૦૪) : સુલ્તાન (બાદશાહ) તથા અમીર (શાસક) તથા કાઝી, કોઈ ઘરમાં એકત્ર થયા, તો (ઈમામતનો) હક્કદાર સુલ્તાન છે પછી અમીર પછી કાઝી પછી ઘર માલિક. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૫૦૫) : કોઈ શખ્સની ઈમામતથી લોકો કોઈ શરઈ કારણસર નારાજ હોય, તો તેનું ઈમામ બનવું મકરૂહે તહરીમી છે. અને જો કોઈ શરઈ કારણો વગર નારાજ હોય, તો કરાહત નથી, બલ્કે જો એજ હક્ક પર હોય તો તેણે જ ઈમામ બનવું જોઈએ. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૫૦૬) : કોઈ શખ્સ ઈમામતની યોગ્યતા ધરાવે છે અને પોતાના મોહલ્લાની ઈમામત કરતો નથી અને રમઝાન મહીનામાં બીજા મોહલ્લાવાળાઓની ઈમામત કરે છે. તેણે ઈશાની નમાઝોનો સમય આવતા પહેલાં ચાલ્યા જવું જોઈએ. સમય થઈ ગયા પછી જવું મકરૂહ છે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૫૦૭) : ઈમામે જમાઅતની રિઆયત કરવી જોઈએ અને મસનૂન તરીકાથી વધારે લાંબી કિરઅત કરવી ન જોઈએ એવું કરવું મકરૂહ છે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૫૦૮) : બદમઝહબ કે જેની બદમઝહબી કુફની હદ સુધી પહોંચી ન હોય અને ફાસિક મુઅલિન (ખુલ્લો ફાસિક) જેવો કે શરાબી, જુગારી, વ્યભિચારી, વ્યાજખોર, યુગલખોર (ચાડીયો) વિગેરે જે ઉધાડા છોગે કબીરા ગુનાહ કરે છે તેમને ઈમામ બનાવવું ગુનોહ અને તેમની પાછળ નમાઝ મકરૂહ તહરીમી લૌટાવવાનાં યોગ્ય છે.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર વિગેરે)

મસ્અલા (૫૦૯) : ગુલામ દેહકાની (ગામડીયા) આંધળા, વર્ણશંકર (હરામી), અમરદ (દાઢી મુંછ વગરનો)

તથા કોઢીયા, લકવાની બીમારીવાળા, બર્સ (સફેદ કોઢ) વાળા કે જેનો બર્સ જાહેર હોય બુદ્ધિહીન (અર્થાત મૂર્ખતાના અધિકાર જેવાકે ખરીદ વેચાણમાં ધોકો ખાતો હોય)ની ઈમામત મકરૂહે તનઝીહી છે. અને કરાહત તે વેળા છે કે તે જમાઅતમાં બીજો કોઈ તેમના કરતાં ઉત્તમ ન હોય, અને જો તેઓજ ઈમામતના યોગ્ય હોય તો કરાહત નથી. અને આંધળાની ઈમામતમાં તો બહુ જ અલ્પ કરાહત છે. (દુર્રે મુખ્તાર, ગુનીયા)

મસ્અલા (૫૧૦) : જેને ઓછું દેખાતું હોય તો તે પણ આંધળાના હુકમમાં છે. (રદદુલ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૫૧૧) : ફાસિકની ઈકતેદા કરવામાં આવે નહીં, પરંતુ કેવળ જુમ્આમાં કરવામાં આવે તો વાંધો નથી કે, તેમાં મજબૂરી છે. બીજી નમાઝોમાં બીજી મસ્જિદમાં ચાલ્યા જાવ. અને જુમ્આ જો શહેરમાં કેટલાક સ્થળોએ થતી હોય તો તેમાં પણ ઈકતેદા કરવામાં આવે નહીં બીજી મસ્જિદમાં જઈને પઢો.

(ગુનીયા, રદદુલ મુહતાર, ફતહુલકદીર)

મસ્અલા (૫૧૨) : સ્ત્રી, પુનશા (હિજાડો) અને નાબાલિગ છોકરાની ઈકતેદા, બાલિગ પુરૂષ કોઈ પણ નમાઝમાં કરી શકતો નથી. ત્યાં સુધી કે જનાઝાની નમાઝ તથા તરાવીહ તથા નવાફિલમાં પણ, અને બાલિગ પુરૂષ આ સૌનો ઈમામ બની શકે છે. પરંતુ સ્ત્રી પણ તેની મુક્તદી હોય તો ઓરતની ઈમામતની નિયત કરે, જુમ્આ તથા ઈદન સિવાયના કે તેમાં જોકે ઈમામતની નિયત કરી નહીં, તો પણ ઈકતેદા કરી શકે છે. અને સ્ત્રી તથા પુનશા, સ્ત્રીના ઈમામ થઈ શકે છે, પરંતુ સ્ત્રીએ સર્વથા ઈમામ બનવું મકરૂહે તહરીમી છે. ભલે ફરઝો હોય કે નવાફિલ તે છતાં જો સ્ત્રી, સ્ત્રીઓની ઈમામત કરે તો ઈમામ આગળ ન હોય બલ્કે વચ્ચે ઉભી રહે અને આગળ હશે તો પણ નમાઝ ફાસિદ થશે નહીં. અને પુનશા માટે એ શર્ત છે કે, સફધી આગળ હોય. નહીં તો નમાઝ થશે જ નહીં. પુનશા, પુનશા (હીજાડા) નો પણ ઈમામ થઈ શકતો નથી. (રદદુલ મુહતાર વિગેરે)

મસ્અલા (૫૧૩) : જનાઝાની નમાઝ કેવળ સ્ત્રીઓએ જ પઢી કે સ્ત્રી જ ઈમામ અને સ્ત્રીઓજ મુક્તદી હોય તો તે જમાઅતમાં કરાહત નથી. (આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર) બલ્કે જો સ્ત્રી જનાઝાની નમાઝમાં પુરૂષોની ઈમામત કરશે તો પણ જનાઝાની નમાઝ અદા થઈ જશે. જો કે પુરૂષોની નમાઝ થશે નહીં.

મસ્અલા (૫૧૪) : પાગલ, સ્વાસ્થ્ય વગરની હાલતમાં ઈમામ થઈ શકતો નથી. અને જ્યારે હોશમાં હોય અને ખબર પણ હોય તો થઈ શકે છે. એવી જ રીતે જેને નશો હોય તેની ઈમામત સહીહ નથી. અને મદહોશ પોતાના જેવા માટે ઈમામ થઈ શકે છે. બીજાઓ માટે નહીં. (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર, આલમગીરી)

મસ્અલા (૫૧૫) : જેને થોડુંક કુર્આન યાદ હોય ભલે એક જ આયત હોય તે ઉમ્મીની (અર્થાત તેની જેને કોઈ આયત યાદ નથી) ઈકતેદા કરી શકતો નથી. અને ઉમ્મી, ઉમ્મીની પાછળ પઢી શકે છે. જેને કેટલીક આયતો યાદ છે પરંતુ શબ્દો સહીહ અદા કરતો નથી જેના કારણે અર્થો ફાસિદ થઈ જાય છે તે પણ ઉમ્મીની જેવો જ છે. (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૫૧૬) : ઉમ્મી, ગુંગાની ઈકતેદા કરી શકતો નથી, ગુંગો ઉમ્મીની ઈકતેદા કરી શકે છે. અને જો ઉમ્મી સહીહ તરીકાથી તહરીમા પણ બાંધી શકતો નથી તો ગુંગાની ઈકતેદા કરી શકે છે. (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૫૧૭) : ઉમ્મીએ, ઉમ્મી તથા કારીની (અર્થાત તેની કે જે ફરજ જેટલું સહીહ કુર્આન પઢી શકતો હોય.) ઈમામત કરી, તો કોઈની નમાઝ થશે નહીં, ભલે કારી નમાઝના દરમિયાનમાં શરીક હોય. એવી જ રીતે જો કારીએ ઉમ્મીને ખલીફા બનાવ્યો, ભલે તશહહુદ (અત્તહિયાત) માં તો પણ નમાઝ થશે નહીં.

(રદદુલ મુહતાર વિગેરે)

મસ્અલા (૫૧૮) : ઉમ્મી પર વાજિબ છે કે રાત દિવસ કોશીશ કરે ત્યાં સુધી કે ફર્જ જેટલું કુર્આન યાદ કરી લે. નહીં તો પુદાની નઝદીક મઅઝૂર નથી. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૫૧૯) : જેનાથી હુરૂફ (શબ્દો) સહીહ અદા થતા નથી તો તેના ઉપર વાજિબ છે કે હુરૂફના શુદ્ધિકરણમાં રાત દિવસ સંપૂર્ણ કોશીશ કરે અને જો સહીહ અદા કરનારાઓની ઈકતેદા કરી હોય તો જ્યાં સુધી શક્ય હોય તેની ઈકતેદા કરે અથવા તે આયતો પઢે જેના ઉચ્ચાર સહીહ અદા કરી શકતો હોય અને જો આ બંને હાલતો

તો અશક્ય હોય તો કોશીશના સમયમાં તેની પોતાની નમાઝ થઈ જશે અને પોતાના જેવા બીજાઓની ઈમામત પણ કરી શકે છે, અર્થાત તેની કે જે એજ શબ્દને સહીહ પઢતો ન હોય, જેને તે સહીહ પઢતો નથી. અને જો તેનાથી જે શબ્દ અદા થતો નથી, બીજો તેને અદા કરી લે છે, પરંતુ કોઈ બીજો શબ્દ તેનાથી અદા થતો નથી એકબીજાની ઈમામત કરી શકતા નથી. અને કોશીશ પણ કરતો નથી તો તેની પણ પોતાની નમાઝ અદા થતી નથી. તો બીજાની તેની પાછળ કેવી રીતે થશે? આજકાલ આમ લોકો એમાં સપડાએલા છે, ગલત પઢે છે અને કોશીશ પણ કરતા નથી, તેમની નમાઝો ખુદ બાતિલ છે. પછી ઈમામતની તો વાત જ ક્યાં રહી? તોતડો જેનાથી મુકર્રર શબ્દ અદા થાય છે તેનો પણ એ જ હુકમ છે અર્થાત જો સ્પષ્ટ પઢવાવાળાની પાછળ પઢી શકે છે તો તેની પાછળ પઢવું લાઝીમ છે. નહીં તો તેની પોતાની જ નમાઝ થઈ જશે, અને પોતાના જેવા અથવા પોતાનાથી વધારે તોતડાની ઈમામત પણ કરી શકે છે.

(દુર્ રૈ મુખ્તાર, રદ્દુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૫૨૦) : કારી નમાઝ પઢી રહ્યો હતો અને ઉમ્મી આવ્યો, અને શરીક ન થયો અને તેણે પોતાની અલગ નમાઝ પઢી તો તેની નમાઝ થઈ નહીં.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૫૨૧) : કારી કોઈ બીજા નમાઝ પઢી રહ્યો છે તો ઉમ્મી પોતાની નમાઝ પઢી લે તો જાઈજ છે અને ઈન્તેઝાર કરે નહીં.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૫૨૨) : ઉમ્મી મસ્જીદમાં નમાઝ પઢી રહ્યો અને કારી મસ્જીદના દરવાજા પર છે અથવા મસ્જીદના પાડોશમાં છે તો ઉમ્મીની નમાઝ થઈ જશે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૫૨૩) : જેનું સ્તર ખુલ્લું છે, તે સ્તર ઢાંકવાવાળાનો ઈમામ થઈ શકતો નથી, સતર ખુલેલાઓનો ઈમામ થઈ શકે છે. અને જો કેટલાક મુકતદી એવા પ્રકારનાં છે અને કેટલાક તેવા તો સતર ઢાંકવાવાળાઓની નમાઝ થશે નહીં. જેના સ્તર ખુલ્લા છે તેમની નમાઝ થઈ જશે, અને જેમની પાસે સતર ઢાંકવા યોગ્ય કપડા ન હોય તેમના માટે અફઝલ એ છે કે એકલો-એકલો બેસીને, દૂર ઈશારાથી (નમાઝ) પઢે. જમાઅતથી પઢવું મંકરૂહ છે. અને જો જમાઅતથી પઢે તો ઈમામ વચ્ચે હોય. આગળ ન હોય. (દુર્ રૈ મુખ્તાર, આલમગીરી) સતર ખુલ્લા હોવાથી મુરાદ એ છે કે જેની પાસે કપડું જ નથી કે, જેનાથી છુપાવે. કપડાં હોવા છતાં ન છુંપાવ્યું, તો ન તેની નમાઝ થશે ન તેની પાછળ કોઈ બીજાની. જેવું કે (આગળ) નમાઝની શરતોમાં બયાન થયું.

મસ્અલા (૫૨૪) : જે રૂકૂઅ તથા સિજદાથી આજઝ (લાચાર) છે અર્થાત તે કે જે ઉભા અથવા બેસેલ, રૂકૂઅ તથા સુજૂદની જગ્યાએ ઈશારો કરતો હોય તેની પાછળ તેની નમાઝ થશે નહીં જે રૂકૂઅ તથા સુજૂદ પર કાદીર (શક્તિમાન) છે. અને જો બેસીને રૂકૂઅ તથા સુજૂદ કરી શકતો હોય તો તેની પાછળ ઉભા રહીને પઢનારાની નમાઝ થઈ જશે.

(દુર્ રૈ મુખ્તાર, રદ્દુલ મુહતાર વિગેરે)

મસ્અલા (૫૨૫) : ફરજ નમાઝ નિફલ પઢવાવાળાની પાછળ અને એક ફર્જવાળાની બીજા ફર્જ પઢવાવાળાની પાછળ થઈ શકતી નથી. ભલે બંનેની ફર્જ (અલગ-અલગ) બેનામની હોય. દા.ત. એક ઝોહર પઢતો હોય અને બીજો અસર અથવા સિફતમાં અલગ હોય. જેવું કે એક આજની ઝોહર પઢતો હોય અને બીજો કાલની અને જો બંનેની એકજ દિવસની એક જ સમયની કઝા થઈ ગઈ છે તો એક બીજાની પાછળ પઢી શકે છે. એવી જ રીતે જો ઈમામે અસરની નમાઝ સુરજ ગુરૂબથી પહેલાં શરૂ કરી અને બે રકઅતો પઢીકે, સુર્ય અસ્ત થઈ ગયો, હવે બીજો શખ્સ જેની એજ દિવસની અસરની નમાઝ જતી રહી, તે પાછલી રકઅતોમાં તેની ઈકતેદા કરી શકે છે. અલબત્ત જો આ મુકતદી મુસાફિર હતો તો તેની ઈકતેદા કરી શકતો નથી. પરંતુ ગુરૂબથી પહેલા ઈકામતની નિયત કરી લીધી હોય તો ઈકતેદા કરી શકે છે.

(દુર્ રૈ મુખ્તાર, રદ્દુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૫૨૬) : બે શખ્સોએ પરસ્પર એવી રીતે નમાઝ પઢી કે દરેકે ઈમામતની નિયત કરી તો નમાઝ થઈ ગઈ. અને જો દરેકે ઈકતેદાની નિયત કરી તો બંનેની નમાઝ થઈ નહીં.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૫૨૭) : જેણે કોઈ નમાઝની મન્નત માની તે નમાઝને ન ફર્જ પઢવાવાળાની પાછળ પઢી શકે છે, ન નફલવાળાની પાછળ, ન તેની પાછળ કે જે મન્નતની નમાઝ પઢે છે. હા, જો એકના નજર માનવા પછી

બીજાએ એવી રીતે નજર માની કે તે નમાઝની મન્નત માનું છું જે ફલાણાએ માની છે તો એકબીજાની પાછળ પેઢી શકે છે.

(દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્અલા (૫૨૮) : એક શપ્સે નફલ નમાઝ પઢાવવાની કસમ ખાધી, મન્નતવાળો મન્નતની નમાઝ તેની પાછળ પણ પઢી શકતો નથી. અને આ કસમ ખાવાવાળો ફર્જ અને નફલ અને નઝર અને બીજા કસમ ખાવાવાળાની પાછળ પઢી શકે છે.

(દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્અલા (૫૨૯) : બે માણસો નફલ નમાઝ એકીસાથે પઢી રહ્યા હતા અને ફાસિદ કરી દીધી તો તેઓ એકબીજાની પાછળ પઢી શકે છે, અને અલગ અલગ પઢી રહ્યા હતા અને ફાસિદ કરી દીધી, તો ઈકતેદા થઈ શકતી નથી.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૫૩૦) : લાહિક, ન મસ્બૂકની ઈકતેદા કરી શકે છે ન લાહિકની એવી જ રીતે મસ્બુક ન લાહિકની ન મસ્બુકની ન તે બંનેની કોઈ બીજો શપ્સ ઈકતેદા કરી શકે છે.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૫૩૧) : જે નમાઝોમા કસર છે, સમય નીકળી ગયા પછી તેમાં મુસાફિર મુકીમની ઈકતેદા કરી શકતો નથી. ભલે મુકીમે સમય પુરો થવા પર નમાઝ શરૂ કરી હોય અથવા સમયમાં શરૂ કરી અને નમાઝ પુરી થવાથી પહેલાં સમય ખતમ થઈ ગયો, અલબત્ત જો મુસાફિરે મુકીમની પાછળ તહરીમા બાંધી લીધી અને તહરીમા પછી સમય ખતમ થઈ ગયો, તો ઈકતેદા સહીહ છે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૫૩૨) : ઈકામત પ્રસંગે અર્થાત શહેર અથવા ગામમાં જે શપ્સ ચાર રકઅતવાળી નમાઝ પઢાવે, અને બે રકઅત પર સલામ ફેરવી દે તો જરૂરી છે કે, મુકતદીને તેનું મુકીમ અથવા મુસાફિર હોવું ખબર હોય, ભલે મુકતદી પૂદ મુકીમ હોય કે મુસાફર. જો ઈમામે નમાઝથી પહેલાં અથવા પછી પોતાનું મુસાફિર હોવું બતાવ્યું નહીં અને ચાલ્યો ગયો અને તેનો હાલ બીજી રીતે પણ જાણી શકાયો નહીં, તો મુકતદી પોતાની નમાઝ ફરીથી પઢે. હાં, જો જંગલમાં અથવા મંજિલ (પડાવ) પર બે (રકાત) પઢીને ચાલ્યો ગયો તો તેમની નમાઝ થઈ જશે. એજ સમજવામાં આવશે કે મુસાફિર હતો.

(ગુનીયા-બહર)

મસ્અલા (૫૩૩) : જ્યાં શર્ત લુપ્ત થવાના કારણે ઈકતેદા સહીહ થયા નહિ, તો તે નમાઝ મૂળમાં શરૂ જ થશે નહિ. અને જો વિવિધ નમાઝો હોવાને લીધે ઈકતેદા સહીહ ન હોય તો તેમાં નફલ થઈ જશે, પરંતુ આ નફલને તોડવાથી કઝા વાજિબ થશે નહીં.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૫૩૪) : જેણે વુઝુ કર્યું છે તો તયમ્મુમવાળાની અને પગ ધોનાર, (ચામડાંના) મોજાઓ પર મસોહ કરવાવાળાની, અને વુઝૂના અવયવો ધોનાર પટી પર મસોહ કરનારની ઈકતેદા કરી શકે છે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૫૩૫) : ઉભો થઈને નમાઝ પઢનાર, બેસવાવાળા અને ઢુબવાળાની ઈકતેદા કરી શકે છે. જોકે તેની ઢુબ રૂફૂઅની હદ સુધી પહોંચી હોય. જેના પગમાં એવું લંગડાપણું છે કે પુરો પગ જમીન પર જામતો નથી તે બીજાઓની ઈમામત કરી શકે છે, પરંતુ બીજો માણસ ઉત્તમ છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૫૩૬) : નિફલ પઢનાર, ફર્જ પઢવાવાળાની ઈકતેદા કરી શકે છે, જો કે ફરજ પઢનાર પાછલી રકઅતોમાં કિરઅત ન કરે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૫૩૭) : નિફલ પઢનારે ફર્જ પઢનારની ઈકતેદા કરી, પછી નમાઝ ફાસિદ કરી દીધી, પછી એજ નમાઝમાં તે ફોત થએલ નમાઝની કઝાની નિચ્ચતથી ઈકતેદા કરી તો સહીહ છે

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૫૩૮) : ઈશારાથી પઢનાર પોતાના જેવાની ઈકતેદા કરી શકે છે, પરંતુ જ્યારે કે ઈમામ લેટીને (આડા પડીને) ઈશારાથી પઢતો હોય. અને મુકતદી ઉભા રહીને અથવા બેસીને પઢે તો ઈકતેદા થશે નહીં. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૫૩૯) : જિન્ને (જિન્નાતે) ઈન્સાની સુરતમાં જાહેર થઈ, ઈમામત કરી તો ઈકતેદા સહીહ છે.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૫૪૦) : ઈમામે જો તહારત વગર નમાઝ પઢાવી અથવા કોઈ બીજી શર્ત અથવા રૂકન (તેમાં) દેખવામાં ન આવ્યું જેનાથી તેની ઈમામત સહીહ થાય નહીં, તો તેના માટે લાઝિમ છે જ્યાં સુધી શક્ય હોય આ કાર્યની

મુકતદીઓને ખબર કરીદે, ભલે પોતે કહે અથવા કહેવડાવીદે અથવા પત્ર દ્વારા ખબર કરીદે. અને મુકતદીઓ પોતાની નમાઝો ફરીથી પઢીલે. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૫૪૧) : ઈમામે પોતાનું કાફિર હોવું જાહેર કર્યું, તો અગાઉના વિષે તેનો કોલ માનવામાં આવશે નહીં. અને તેની પાછળ જે નમાઝો પઢી તેનું પુનરાવર્તન નથી. હા, હવે તે બેશક મુરતદ થઈ ગયો. (દુર્રે મુખ્તાર) પરંતુ જ્યારે કે એમ કહે કે અત્યાર સુધી કાફિર હતો અને હવે મુસલમાન થયો.

મસ્અલા (૫૪૨) : પાણી નમળવાના કારણે ઈમામે તયમ્મુમ કર્યું હતું અને મુકતદીએ વુજૂ અને નમાઝ દરમિયાન મુકતદીએ પાણી દેખ્યું, તો ઈમામની નમાઝ સહીહ થઈ ગઈ અને મુકતદીની બાતિલ થઈ ગઈ. (દુર્રે મુખ્તાર) જ્યારે કે તેના ગુમાનમાં હોય કે ઈમામને પણ પાણીની ખબર પડી ગઈ, ઘણી કિતાબોમાં એ હુકમ સર્વથા છે, અને જાહેરમાં તે તકધીદ (બંધન) છે.

જમાઅતનું બચાવ :

હદીસ (૧) : બુખારી, મુસ્લિમ, માલિક, તિરમિઝી તથા નિસાઈ ઈબ્ને ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોમાથી રિવાયત કરે છે કે, રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે, જમાઅતથી નમાઝ પઢવું એકલા પઢવા કરતાં સત્તાવીસ (૨૭) દરજા વધીને છે.

હદીસ (૨) : મુસ્લિમ, અબૂદાઉદ નિસાઈ તથા ઈબ્ને માજાએ રિવાયત કરીકે અબ્દુલ્લાહ બિન મસઉદ રદીયલ્લાહો અન્હો કહે છે : અમોએ પોતાને એ હાલતમાં દેખ્યાકે નમાઝમાં પુલ્લો મુનાફિક અથવા બીમાર પાછળ રહે છે અને બીમારની એ હાલત હોય છે કે બે માણસોના ખભા પકડીને નમાઝ માટે લાવતા અને ફરમાવતા કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે અમોને સુનનુલહુદા (સન્માર્ગના તરીકાઓ)ની તઅલીમ આપી છે અને જે મસ્જિદમાં અજાન થાય છે તેમાં નમાઝ પઢવું સુનનુલહુદા પૈકી છે. અને એક રિવાયતમાં એમ છે કે જેને એ સારૂ લાગે કે કાલે પુદાથી મુસલમાન હોવાની હાલતમાં મળે તો પાંચે નમાઝો પરની સુરક્ષાકરે, જ્યારે તેમની અજાન પઢવામાં આવે, કે અલ્લાહ તઅલાએ તમારા નબી માટે “સુનનુલ હુદા” મશરૂઅ (ઉચિત) ફરમાવી, અને આ સુનનુલ હુદા થી છે, અને જો તમોએ પોતાના ઘરોમા પઢી લીધી જેમ આ પાછળ રહી જવા વાળો પોતાના ઘરમા પઢી લીધા કરે છે તો તમોએ પોતાના નબીની સુન્નત ત્યજી દીધી. અને જો પોતાના નબીની સુન્નત છોડશો તો ગુમરાહ થઈ જશો. વધુમા અબૂદાઉદની રિવાયતમાં છે કે, “કાફિર થઈ જશો.” અને જે વ્યક્તિ સારી રીતે તહારત કરે, પછી મસ્જિદ માં જાય તો તે જે કદમ ચાલે છે, દરેક કદમ ના બદલામા અલ્લા તઆલા નેકીઓ લખે છે અને દરરજા બુલંદ કરે છે અને ગુનાહ મિટાવી દે છે.

હદીસ (૩) : નિસાઈ તથા ઈબ્ને ખૂએમહ પોતાની સહીહમાં ઉસ્માન રદીલ્લાહો અન્હોથી રાવી કે હુઝૂર ફરમાવે છે: જેણે કામિલ વુજૂ કર્યું, પછી ફર્જ નમાઝ માટે ચાલ્યો અને ઈમામની સાથે નમાઝ પઢી તો તેના ગુનાહ બખ્શી દેવામાં આવશે.

હદીસ (૪) : તિબ્રાની, અબૂ ઓમામહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રાવી કે, હુઝૂર ફરમાવે છે, જો તે જમાઅતની નમાઝ પાછળ રહી જનાર જાણતોકે કે (જમાઅત માટે) જવાવાળા માટે શું છે તો ઘસડાતો હાજર થાત.

હદીસ (૫-૬) : તિરમિઝી, અનસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂરે ફરમાવ્યું: જે અલ્લાહ માટે ચાલીસ દિવસ બાજમાઅત નમાઝ પઢે અને તકબીરેઉલા પામે તેના માટે બે આઝાદીઓ લખી દેવામાં આવશે એક ‘નાર’ (જહન્નમ) થી અને બીજી નિફાકથી. ઈબ્ને માજાની રિવાયત હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ રદીયલ્લાહો અન્હોથી છે કે હુઝૂર ફરમાવે છે. જે શખ્સ ચાલીસ રાતો મસ્જિદમાં જમાઅત સાથે નમાઝ પઢે કે ઈશાની તકબીરે ઉલા ફોત ન થાય, અલ્લાહ તઆલા તેના માટે દોઝખથી આઝાદી (મુક્તિ) લખી દેશે.

હદીસ (૭) : તિરમિઝી ઈબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હોમાથી રિવાયત છે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે. : “રાત્રે મારા રબ્બની તરફથી એક આવનાર આવ્યો અને એક વિચાર પતમાં છે, મેં પોતાના રબ્બને અતિશય જમાલ સાથે તજલ્લી ફરમાવતા દેખ્યો. તેણે ફરમાવ્યું: “અય મોહમ્મદ! (સલ્લલ્લાહો અલયહે

વસલ્લમ) મેં અર્જ કરી. “લબ્બૈક વ સઅદૈક” તેમણે ફરમાવ્યું. તમને ખબર છે મલાએ આ’લા (અર્થાત્ મુકર્રબફરિશ્તાઓ) કયા કાર્યની ચર્ચા કરે છે, મેં અર્જ કરી. નથી જાણતો, તેણે પોતાનો દસ્તે કુદરત મારા ખભાઓની વચ્ચે મુક્યો, ત્યાં સુધી કે તેની ઠંડક મેં પોતાના સીનામાં અનુભૂત કરી. તો જે કાંઈ આકાશો અને જમીનમાં છે મેં જાણી લીધું.” અને એક રિવાયતમાં છે કે જે કાંઈ મશરિક તથા મગરિબ (પૂર્વ અને પશ્ચિમ) ની વચ્ચે છે જાણી લીધું. અલ્લાહે ફરમાવ્યું: “અય મોહમ્મદ ! જાણો છો, મલાએ આ’લા કઈ વાતની ચર્ચા કરે છે? મેં અર્જ કરી : હા, દરજજાત તથા કફકારાત અને જમાઅતો તરફ ચાલવા અને સખત શર્દમાં પુર્ણ વુજૂ કરવા અને નમાઝ પછી બીજી નમાઝના ઈન્તેઝારમાં અને જેણે તેના ઉપર સુરક્ષા કરી, ખેર સાથે જીવંત રહેશે, અને ખેર સાથે મૃત્યું પામશે અને પોતાના ગુનાહોથી એવો પાક થઈ ગયો જેવો તે દિવસે પોતાની માંના પેટથી પૈદા થયો હતો.

તેણે ફરમાવ્યું : “અય મોહમ્મદ ! મેં અર્જ કરી : “લબ્બૈક વ સઅદૈક” ફરમાવ્યું : “જ્યારે નમાઝ પઢો તો આ પ્રમાણે કહી લો : “અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસ્અલોકા ફેઅલલબૈરાતે વ તર્કલ્મુન્કરાતે વ હુબ્બલ્મસાકીને વ ઈઝા અરદત બેઈબાદેકા ફિત્તતન ફકબિદની ઈલૈકા ગૈર મુફતનિન.”

(તરજુમો : હે અલ્લાહ ! હું તારી પાસે સવાલ કરું છું કે, સારા કામ કરું અને ખરાબ કામોથી દુર રહું. મસાકીન (ગરીબો) થી મહોબ્બત રાખું. જ્યારે તું તારા બંદાઓને ફિત્તામાં ગાખે તો મને તેનાથી પહલાં ઉઠાવી લે.)

ફરમાવ્યું : “બીજા દરજજાઓ આ છે. સલામ આમ (વ્યાપક) કરવું, ખાવા ખવડાવવું, અને રાતમાં નમાઝ પઢવું જ્યારે કે લોકો નિદ્રામાં પડેલા હોય.

હદીસ (૮-૯) : ઈમામ અહમદ તથા તિરમિઝીએ મઆઝ બિન જબલ રદીયલ્લાહો અન્હોથી એવી રીતે રિવાયત કરી છે કે, એક દિવસ હુઝૂરને સવારની નમાઝ માટે તશરીફ લાવવામાં વાર થઈ અર્થ ત્યાં સુધી કે સૂર્યોદય નજીક આવી ગયો કે, આપ ઉતાવળે તશરીફ લાવ્યા, ઈકામત થઈ અને નમાઝ પઢી, સલામ ફેરવી બુલંદ અવાજથી ફરમાવ્યું : “સૌ પોત પોતાની જગ્યાએ રહો હું તમને ખબર આપીશ કે કયી વસ્તુએ મને સવારની નમાઝમાં આવવાથી રોક્યો. હું રાતમાં ઉઠ્યો, વુજૂ કર્યું અને જે નિશ્ચિત હતું તે નમાઝ પઢી અને પછી હું નમાઝમાં ઉઠ્યો (તે પછી તેના જેવા જ બનાવો બયાન કર્યા અને આ રિવાયતમાં એમ છે.) તેનાં દસ્તે કુદરત મુકવાથી તેમની ઠંડક મેં પોતાના સીનામાં મહસુસ કરી, તો મારા ઉપર દરેક ચીજ રોશન થઈ મેં ઓળખી લીધી અને આ રિવાયતમાં એમ પણ છે કે અલ્લાહ તઆલાએ ફરમાવ્યું કે કફકારાત શું છે ? મેં અર્જ કરી કે, જમાઅત તરફ ચાલવું અને મસ્જિદોમાં નમાઝો પછી બેસવું અને સખ્તીઓની વેળા (અઘરું લાગતું હોય ત્યારે) કામિલ વુજૂ કરવું. તેના અંતમાં રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું : “આ હક્ક છે, તેને પઢો અને શીખો.” તિરમિઝીએ કહ્યું આ હદીસ સહીહ છે અને મેં મોહમ્મદ બિન ઈસ્માઈલ એટલે કે ઈમામ બુખારીથી આ હદીસ સંબંધે પૂછ્યું, તો જવાબ આપ્યો કે આ હદીસ સહીહ છે અને તેના જ અનુરૂપ દારોમી તથા તિરમિઝીએ અબ્દુ રહમાન બિન આઈશ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી છે.

હદીસ (૧૦) : અબૂ દાઉદ, નિસાઈ તથા હાકિમ, અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે, હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવે છે કે, જે સારી રીતે વુજૂ કરીને મસ્જિદમાં જાય અને લોકોને નમાઝ પઢી લીધેલા દેખે, તો અલ્લાહ તઆલા તેને પણ જમાઅતથી નમાઝ પઢનારાઓના અનુરૂપ સવાબ આપશે અને તેમના સવાબથી કાંઈ ઓછું થશે નહી. હાકિમે કહ્યું : આ હદીસ મુસ્લિમની શર્ત પર સહીહ છે.

હદીસ (૧૧) : ઈમામ અહમદ, અબૂ દાઉદ, નિસાઈ, હાકિમ અને ઈબ્ને ખુઝૈમા તથા ઈબ્ને હુબ્બાન પોતાની સહીહમાં ઉબૈય બિન કઅબ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, એક દિવસ સવારની નમાઝ પઢીને નબીએ કરીને સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું : “ફલાણો હાજર છે ?” લોકોએ કહ્યું : નહી, ફરમાવ્યું : “ફલાણો હાજર છે ?” અર્જ કરી : નહી. પછી આપે ફરમાવ્યું : આ બન્ને નમાઝો મુનાફિકો પર બહુ જ ભારે છે. જો તેઓ જાણતા હોય કે તેમનામાં શું (સવાબ) છે તો ઘુંટણીએ ઘસડાતા આવતા અને બેશક પ્રથમ સફ ફરિશ્તાઓની

સફના અનુરૂત છે અને જો તમે જાણતા હોત કે તેની ફઝીલત શું છે તો તેમના તરફ અગ્રેસરતા કરતા. પુરૂષની એક પુરૂષ સાથેની નમાઝ એકલાની સરખામણીમાં વધારે પાકીઝા છે. અને બેની સાથે એક કરતાં અધિક સારી અને જેટલા વધારે હોય અલ્લાહ તઆલાની નજરોમાં વધારે પ્રિય છે. યહયા બિન મુઈન અને ઝોહલી કહે છે આ હદીસ સહીહ છે.

હદીસ (૧૨) : સહીહ મુસ્લિમમાં હઝરત ઉસ્માન રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે હુઝૂર ફરમાવે છે કે, જેણે બાજમાઅત ઈશાની નમાઝ પઢી તો જાણે અડધી રાત કેયામ કર્યો, અને જેણે ફજરની નમાઝ જમાઅતથી પઢી તો જાણે સમસ્ત રાત કેયામ કર્યો. તેના જ અનુરૂપ અબૂ દાઉદ, તિરમિઝી તથા ઈબ્ને ખુઝેમાએ રિવાયત કરી છે.

હદીસ (૧૩) : બુખારી તથા મુસ્લિમ, અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે : “મુનાફિક પર સૌથી વધારે ભારરૂપ ઈશા તથા ફજરની નમાઝ છે. અને જો તેઓ જાણતા હોત કે તેમાં શું છે તો ઢસડાતા આવતા અને બેશક મેં નિર્ણય કર્યો કે નમાઝ કાયમ કરવાનો હુકમ આપું પછી કોઈને હુકમ આપું કે, લોકોને નમાઝ પઢાવો અને હું પોતાની સાથે કેટલાક લોકોને કે જેમની પાસે લાકડાના ભારા હોય તેમની પાસે લઈને જાઉં, જે નમાઝમાં હાજર થતા નથી, અને તેમના ઘર સળગાવી દઉં.

ઈમામ અહમદે તેમનાથી જ રિવાયત કરી કે આપ ફરમાવે છે : “જો ઘરોમાં સ્ત્રીઓ અને બાળકો ન હોત તો ઈશાની નમાઝ કાયમ કરતો અને નવજવાનોને આજ્ઞા આપત કે જે કાંઈ ઘરોમાં છે આગથી સળગાવી દે.”

હદીસ (૧૪) : ઈમામ માલિકે અબૂબક બિન સુલેમાન રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી કે, અમીરૂલ મોમેનીન ફારૂકે આઝમ રદીયલ્લાહો અન્હોએ સવારની નમાઝમાં સુલયમાન બિન અબી હપમા રદીયલ્લાહો અન્હોને દેખ્યા નહીં, તો બજાર તશરીફ લઈ ગયા, માર્ગમાં સુલયમાનનું ઘર હતું. તેમની માં-શિક્ષાની પાસે તશરીફ લઈ ગયા અને કહ્યું કે, સવારની નમાઝમાં મેં સુલેમાનને દેખ્યો નહીં. તેમણે કહ્યું : રાતમાં નમાઝ પઢતા રહ્યા પછી નિદ્રા આવી ગઈ. આપે ફરમાવ્યું કે રાતમાં કેયામ કરવા કરતાં સવારની નમાઝ જમાઅતથી પઢે તે મારી નજરોમાં ઉત્તમ છે.

હદીસ (૧૫) : અબૂ દાઉદ, ઈબ્નેમાજા તથા ઈબ્ને હબ્બાન, ઈબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હોમાથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે કે, જેણે અઝાન સાંભળી અને આવવા માટે કોઈ ઉઝર (કારણ) બાધક નથી તેની તે નમાઝ મકબૂલ નથી. લોકોએ અર્ઝ કરી, ઉઝર શું છે? આપે ફરમાવ્યું ખૌફ અથવા બીમારી. અને એક રિવાયત ઈબ્ને હબ્બાન તથા હાકિમની તેમનાથી જ છે, જે અઝાન સાંભળે અને વગર કારણે હાજર ન થાય તેની નમાઝ નથી. હાકિમે કહ્યું આ હદીસ સહીહ છે.

હદીસ (૧૬) : અહમદ, અબૂદાઉદ, નિસાઈ, ઈબ્ને ખુઝેમહ, ઈબ્ને હબ્બાન તથા હાકિમ, અબૂદદાઈ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે કે; કોઈ ગામ અથવા જંગલમાં ત્રણ માણસો હોય અને તેમના પર શયતાન વ્યાપ્ત થઈ જાય અને તેઓ નમાઝ સ્થાપિત ન કરે તો જમાઅતને લાઝીમ સમજો કે, વરૂ તે બકરીને જ ખાઈ જાય છે જે ટોળાથી દુર હોય.

હદીસ (૧૭ થી ૨૦) : અબૂ દાઉદ તથા નિસાઈએ રિવાયત કરી કે, અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમ્મે મકતુમ રદીયલ્લાહો અન્હોએ અર્ઝ કરી યા રસુલુલ્લાહ ? મદીનામાં હિંસક પ્રાણીઓ અધિકતમ છે અને હું નેત્રહીન છું. તો શું મને છુટી છે કે નમાઝ ઘેર પઢી લઉં. આપે ફરમાવ્યું : હૈયા અલક્સલાહ હૈયા અલલક્લાહ સાંભળો છો, તેમણે કહ્યું : હા, આપે ફરમાવ્યું, તો હાજર થઈ જાવ.

(નોંટ : નાબીના (આંધળો) કે જે અટકળ ધરાવતો ન હોય, ન કોઈ લઈ જનાર હોય. ખાસ હિંસક પ્રાણીઓનો ડર હોય તો તેને જરૂર છુટ છે, પરંતુ હુઝૂરે તેમને અફઝલ પર અમલ કરવાની હિદાયત કરી કે બીજા લોકો પાઠ શીખે જે વગર ઉઝરે ઘરમાં પઢી લે છે.)

તેના જ અનુરૂપ મુસ્લિમે, અબૂ હુરેયરહથી અને તિબ્રાનીએ કબીરમાં અબૂ ઓમાથી અને અહમદ તથા અબૂયઅલા અને તિબ્રાનીએ ઓસતમાં અને ઈબ્બાને હબાને જાબિર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી છે.

હદીસ (૨૧) : અબૂ દાઉદ તથા તિરમિઝી અબૂ સઈદ ખુદરી રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, એક સાહબ ત્યારે હાજર થયા કે જ્યારે હુઝૂર નમાઝ પઢી ચુક્યા હતા. આપે ફરમાવ્યું : છે કોઈ જે તેના ઉપર સદકો કરે (અર્થાત તેની સાથે નમાઝ પઢી લે કે તેને જમાઅતનો સવાબ મળી જાય) એક સાહબ (અર્થાત અબુબક સિદીક રદીયલ્લાહો અન્હો) એ તેમની સાથે નમાઝ પઢી.

હદીસ (૨૨) : ઈબ્નેમાજા, અબૂ મુસા અશઅરી રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે કે, બે અને બેથી વધારે, જમાઅત છે.

હદીસ (૨૩) : બુખારી તથા મુસ્લિમ, અબૂહરયરા રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે કે, લોકો જાણતા હોત કે અઝાન અને પ્રથમ સફમાં શું (સવાબ) છે તો કુર્આ (લાંભા) નાંખ્યા વગર પામત નહી, તો તેના પર કુર્આ અંદાજી કરતા.

હદીસ (૨૪) : ઈમામ તથા તિબ્રાની, અબૂ ઓમામા રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂર ફરમાવે છે કે, અલ્લાહ અને તેના ફરિશ્તા અવ્વલ સફ પર દુરૂદ મોકલે છે. લોકોએ અર્ઝ કરી : અને બીજી સફ પર ? આપે ફરમાવ્યું અને બીજી ઉપર પણ અને ફરમાવ્યું સફોને બરાબર કરો અને ખભાઓને મેળવી લો અને પોતાના ભાઈઓના હાથોમાં નરમ થઈ જાવ, મોકળાશ (જગ્યાઓ) ને બંધ કરો, કે શયતાન ઘેટાના બચ્ચાંની જેમ તમારી વચ્ચે દાખલ થઈ જાય છે.

હદીસ (૨૫) : બુખારી ઉપરાંત બીજી સેહાહ સિત્તામાં રિવાયત કરે છે કે, નોઅમાન બિન બશીર રદીયલ્લાહો અન્હો કહે છે કે, રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ અમારી સફો તીરની જેમ-સીધી કરતા ત્યાં સુધી કે ખ્યાલ કર્યો કે હવે અમે સમજી લીધું. પછી એક દિવસ આપ તશરીફ લાવ્યા અને ઉભા થયા અને નિકટ હતું કે તકબીર કહે કે, એક શપ્સનો સીનો સફથી નીકળેલો દેખ્યો, આપે ફરમાવ્યું : અય અલ્લાહના બંદાઓ સફો બરાબર કરો. નહીં તો અલ્લાહ તઆલા તમારી અંદર મત ભેદ નાખી દેશે. બુખારીએ પણ આ હદીસના છેવટના ટૂકડાને રિવાયત કરી છે.

હદીસ (૨૬) : બુખારી, મુસ્લિમ તથા ઈબ્નેમાજા વિગેરે અનસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે, સફો બરાબર કરો કે, સફો બરાબર કરવું નમાઝને સંપુર્ણ કરવું છે.

હદીસ (૨૭) : ઈમામ અહમદ, અબૂ દાઉદ, નિસાઈ, ઈબ્નેખુઝેમા તથા હાકિમ ઈબ્ને ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોમાથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂરે ફરમાવ્યું : જે સફને મેળવશે (બરાબર સીધી કરશે) અલ્લાહ તઆલા તેને મેળવશે અને જે સફને ખંડિત રે અલ્લાહ તઆલા તેને ખંડિત કરી દેશે. હાકિમે કહ્યું મુસ્લિમની શર્ત પર આ હદીસ સહીહ છે.

હદીસ (૨૮) : મુસ્લિમ, અબૂ દાઉદ, નિસાઈ તથા ઈબ્નેમાજા જાબિર બિન સમોરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે, એવી રીતે સફો કેમ બાંધતા નથી જેવી રીતે ફરિશ્તાઓ પોતાના રબ્બની હુઝૂર બાંધે છે. લોકોએ અર્ઝ કરી યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ! ફરિશ્તાઓ કેવી રીતે પોતાના રબ્બ સમક્ષ સફો બાંધે છે. આપે ફરમાવ્યું : “આગળની સફો પૂરી કરે છે અને સફમાં મળીને (ખભા મેળવીને) ઉભા રહે છે.

હદીસ (૨૯) : ઈમામ અહમદ, ઈબ્ને માજા, ઈબ્ને ખુઝેમહ, ઈબ્ને હબ્બાન તથા હાકિમ, ઉમ્મુલ મોમેનીન બીબી આઈશા સિદીકા રદીયલ્લાહો અન્હાથી રિવાયત કરે છે, હુઝૂર ફરમાવે છે. અલ્લાહ અને તેના ફરિશ્તા તે લોકો પર દુરૂદ મોકલે છે જે સફો મેળવે છે. હાકિમ કહ્યું આ હદીસ મુસ્લિમની શર્ત પર સહીહ છે.

હદીસ (૩૦) : ઈબ્ને માજા, ઉમ્મુલ મોમેનીન બીબી આઈશા રદીયલ્લાહો અન્હાથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે, જે કુશાદગી (છુટું છવાયું) ને બંધ કરે, અલ્લાહ તઆલા તેનો દરજ્જો બુલંદ કરશે અને તિબ્રાનીની રિવાયતમાં એટલું વધારે છે કે તેના માટે જન્મતમાં અલ્લાહ તઆલા તેના બદલે એક ઘર બનાવશે.

હદીસ (૩૧) : સુનન અબૂ દાઉદ, નિસાઈ તથા સહીહ ઈબ્ને ખુઝેમહમાં, બરાઅ બિન આઝિબ રદીયલ્લાહો

અન્હોથી રિવાયત છે કે, રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલહયે વસલ્લમ સફના એક છેડાથી બીજા છેડા સુધી જતા અને અંમારા ખત્મા અથવા છાતી ઉપર હાથ ફેરવતા અને ફરમાવતા વિભિન્ન ઉભા ન રહો કે, તમારા દિલ વિભિન્ન (અલગ - અલગ) થઈ જશે.

હદીસ (૩૨થી ૩૪) : તિબ્રાની, ઈબ્ને ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોથી અને અબૂ દાઉદ બરાઅ બિન આઝિમ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે, તે કદમથી વધીને કોઈ કદમનો સવાબ નથી જે એટલા માટે ચાલ્યો કે સફમાં અલગતા-છુટાપણાને બંધ કરી દે. અને બજાઝાર, હસન સનદ સાથે અબુ હુઝયફહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, જે માણસ સફની વિછિન્નતા (છુટું છવાયું) બંધ કરે તેની મગફરત થઈ જશે.

હદીસ (૩૫) : અબૂ દાઉદ તથા ઈબ્ને માજા હસન સનદ સાથે, ઉમ્મુલ મોમેનીન બીબી સિદીકા રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે કે, અલ્લાહ અને તેના ફરિશ્તા સફની જમણી બાજુવાળાઓ પર દુરૂદ મોકલે છે.

હદીસ (૩૬) : તિબ્રાની કબીરમાં, ઈબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે, જે માણસ મસ્જિદની ડાબી બાજુને એટલા માટે આબાદ કરે કે તે બાજુએ લોકો ઓછા છે તો તેને બમણો સવાબ છે.

હદીસ (૩૭) : મુસ્લિમ, અબૂ દાઉદ, તિરમિઝી તંથા નિસાઈ, અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રાવીકે, હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલહયે વસલ્લમ ફરમાવે છે, પુરૂષોની સૌ સફોમાં ઉત્તમ પહેલી સફ છે. અને સીઓની સઘળી સફોમાં બહેતર પાછલી સફ છે અને કમતર (ન્યુનતમ) પહેલી સફ છે.

હદીસ (૩૮-૩૯) : અબૂ દાઉદ, ઈબ્ને ખુઝેમહ તથા ઈબ્ને હબ્બાન, ઉમ્મુલ મોમેનીન બીબી આઈશા સિદીકા રદીયલ્લાહો અન્હોથી અને મુસ્લિમ, અબૂદાઉદ, નિસાઈ તથા ઈબ્ને માજા અબૂ સઈદ ખુદરી રદીયલ્લાહો અન્હોથી રાવી કે હુઝૂર ફરમાવે છે કે, હંમેશા અવ્વલ સફથી લોકો પાછળ હઠતા રહેશે ત્યાં સુધી કે અલ્લાહ તઆલા તેમને પોતાની રહમતથી વિલંબિત કરીને જહન્નમાં નાંખી દેશે.

હદીસ (૪૦) : અબૂ દાઉદ, અનસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, પ્રથમ સફને પૂરી કરો પછી તેને જે તેના પછી હોય, જો કાંઈ કમી હોય તો પાછલી સફમાં હોય.

હદીસ (૪૧) : અબૂદાઉદ, અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્હૂદ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે સીનું દાલાન (ઓસરી) માં નમાઝ પઢવું ખુલ્લા સહનમાં પઢવા કરતાં ઉત્તમ છે. અને કોટડીમાં નમાઝ પઢવું દાલાન કરતાં બેહતર છે.

હદીસ (૪૨) : તિરમિઝી અબૂમૂસા અશઅરી રદીયલ્લાહો અન્હોથી રાવીકે, હુઝૂર ફરમાવે છે. દરેક તે આંખ કે જે પારકી સી તરફ નજર કરે ઝીના કરવાવાળી છે. અને બેશક સી અંતર સુગંધી લગાડી મજલિસમાં જાય તો એવી અને એવી છે અર્થાત ઝીના ખોર છે. અબૂદાઉદ તથા નિસાઈમાં પણ તેનાજ અનુરૂપ હદીસ છે. (એટલે તેવી સી લોકોને તેની તરફ આકર્ષિત, વ્યભિચાર તરફ નિમંત્રે છે. અનુ.)

હદીસ (૪૩) : સહીહ મુસ્લિમમાં અબ્દુલલાહ બિન મસઉદ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે. તમારા પૈકી બુદ્ધિશાળી લોકો મારી નિકટ થાય, પછી તેઓ જે તેમની નિકટ થાય (આને ત્રણ વખત ફરમાવ્યું) અને બજારોના કોલાહોલથી બચો.

જમાઅતના મસાઈલ (ફિક્હી અહકામ)

આકિલ-બાલિગ દરેક આઝાદશક્તિમાન પર જમાઅત વાજિબ છે. ઉઝર (લાચારી) વગર એક વખત પણ છોડનાર ગુનેહગાર છે. અને સજાના યોગ્ય છે. અને કેટલા એ વખતે તર્ક કરે તો ફાસિક, શહાદત (સાક્ષી) ના અયોગ્ય અને તેને સખત સજા આપવામાં આવશે. જો પાડોશીઓએ મૌન ધારણ કર્યું તો તેઓ પણ ગુનેહગાર થયા.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર, ગુનીયા)

મસ્તબલા (૫૪૩) : જુમ્બા તથા ઈદેનમાં જમાઅત શર્ત છે. અને તરાવીહમાં જમાઅત “સુન્નતે કિફાયા” કે મહોલ્લાના સઘળા લોકોએ છોડી દીધી તો સૌએ બુરૂ કર્યુ. અને કેટલાક લોકોએ કાયમ કરી લીધી તો બાંકીનાઓના માથેથી જમાઅત સાકિત (ભાર ઉતરી ગયું) થઈ ગઈ અને રમઝાનના વિત્રમાં (જમાઅત) મુસ્તહબ છે. નવાફિલ અને રમઝાન સિવાયના વિત્રમાં જો, તદાઈના રીતે હોય તો મકરૂહ છે. તદાઈની એ અર્થ છે કે, ત્રણ કરતાં વધારે મુકતદી હોય, સૂર્યગ્રહણમાં જમાઅત સુન્નત છે અને ચંદ્રગ્રહણમાં ‘તદાઈ’ સાથે મકરૂહ છે.

(દુર્ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર, આલમગીરી)

મસ્તબલા (૫૪૪) : જમાઅતમાં મશગૂલ થવું કે તેની કોઈ રકાઅત છૂટી ન જાય, વુઝૂમાં ત્રણ ત્રણવાર અવયવો ધોવા કરતાં તે બહુતર છે. અને ત્રણ ત્રણવાર અવયવો ધોવા તકબીરો ઉલા પામવાથી બહુતર અર્થાત જો વુઝૂમાં ત્રણ ત્રણવાર અવયવો ધોવે છે તો રકઅત જતી રહેશે તો અફઝલ એ છે કે ત્રણ ત્રણવાર ન ધુવે અને રકઅત જવાદે નહીં, અને જો જાણે છે કે રકઅત તો મળી જશે પરંતુ તકબીરે ઉલા મળશે નહીં, તો ત્રણ ત્રણવાર ધુવે.

(સગીરી)

મસ્તબલા (૫૪૫) : મહોલ્લાની મસ્જિદમાં જેના માટે ઈમામ મુકર્રર હોય અને મોહોલ્લાના ઈમામે અઝાન તથા ઈકામત સાથે મસનૂન તરીકાથી જમાઅત પઢી લીધી હોય તો અઝાન તથા ઈકામત સાથે પ્રથમની જમાઅત કાયમ કરેવું મકરૂહ છે. અને અઝાન વગર સાની (બીજીવાર) જમાઅત થઈ તો વાંધો નથી બલકે મેહરાબથી હઠીને હોય અને જો પ્રથમ જમાઅત અઝાન વગર થઈ અથવા ધીમે અઝાન થઈ અથવા બીજાઓએ જમાઅત કાયમ કરી તો ફરીથી જમાઅત કાયમ કરવામાં આવે અને આ જમાઅત, જમાઅતે સાની ન ગણાશે. ઓળખ બદલવા માટે ઈમામનું મહેરાબથી જમાણા અથવા ડાબા હઠીને ઉભા રહેવું કાફી છે. જનમાર્ગની મસ્જિદ જેમાં લોકો ટોળે-ટોળા આવે છે અને નમાઝ પઢીને ચાલ્યા જાય છે અર્થાત તેના નમાઝી મુકર્રર ન હોય તો તેમાં જો કે અઝાન તથા ઈકામત સાથે સાની જમાઅત કાયમ કરવામાં આવે તો કાંઈ વાંધો નથી. બલકે એજ અફઝલ છે કે, જે ગિરોહ (ટોળું) આવે નવી અઝાન તથા ઈકામતથી જમાઅત કરે, એવી જ રીતે સ્ટેશન તથા મુસાફરખાનાની મસ્જિદોમાં પણ છે.

(દુર્ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર વિગેરે)

મસ્તબલા (૫૪૬) : જેની જમાઅત છૂટી ગઈ તેના માટે એ જરૂરી નથી કે, બીજી મસ્જિદમાં જમાઅતની તપાસ કરીને પઢે હા, મુસ્તહબ છે. અલબત્ત જેની હરમશરીફની મસ્જિદની જમાઅત છૂટી ગઈ તેના પર મુસ્તહબ પણ નથી કે બીજી જગ્યાએ તપાસ કરે.

(દુર્ મુખ્તાર)

(નોટ : હરમ શરીફમાં આજકાલ વહાબી ઈમામ હોય છે. માટે પોતાની નમાઝ અલગ પઢે. અનુ.)

જમાઅત ત્યાગનાં ઉઝર :

મસ્તબલા (૫૪૭) : (૧) દર્દી, જેને મસ્જિદ સુધી જવામાં તકલીફ પડે. (૨) અપંગ (૩) જેનો પગ કપાઈ ગયો હોય. (૪) જેને લકવો થયો હોય. (૫) એટલો વુદ્ધ કે મસ્જિદ સુધી જવા માટે વિવશ છે. (૬) આંધળો જોતે આંધળા માટે કોઈ એવો ન હોય જે હાથ પકડીને મસ્જિદ સુધી પહોંચાડી દે. (૭) ધોધમાર વરસાદ. (૮) સખત કિચડનું અવરોધક થવું. (૯) તિવ્ર ઈંડી. (૧૦) ગાઠ અંધકાર. (૧૧) આંધી-વાવઝોડું. (૧૨) માલ અથવા ખાણાના નષ્ટ થવાની આશંકા. (૧૩) લેણદારનો ડર છે અને તે તંગદસ્ત છે. (૧૪) ઝાલિમનો ડર. (૧૫) જાજરૂ. (૧૬) પેશાબ. (૧૮) ખાવાનું હાજર હોવું અને નફસ (મન) ને તેની ઈચ્છા હોય. (૧૯) કાફલો ચાલ્યા જવાની આશંકા. (૨૦) બીમારની સેવા કે જમાઅત માટે જવાથી તેને તકલીફ થશે અને ગભરાશે. આ સઘળા જમાઅત ત્યાગ માટે ઉઝર (કારણરૂપ) છે.

(દુર્ મુખ્તાર)

મસ્તબલા (૫૪૮) : સીઓને કોઈ નમાઝમાં જમાઅતની હાજરી જાઈઝ નથી દિવસની નમાઝ હોય કે રાતની. જુમ્બા હોયકે ઈદેન. ભલે તે જુવાન હોય કે વૃદ્ધ. એવી જ રીતે વાઅઝની મજલિસોમાં પણ જવુ નાજાઈઝ છે.

(દુર્ મુખ્તાર)

મસ્તબલા (૫૪૯) : જે ઘરમાં ઓરતો જ ઓરતો હોય તે ઘરમાં પુરુષે તેમની ઈમામત નાજાઈઝ છે. હા, જો

સીઓમાં તેની નસબી (વંશીય) મહરમો હોય અથવા બીબી (પત્ની) અથવા ત્યાં કોઈ પુરૂષ પણ હોય તો નાજાઈજ નથી. (દુર્લે મુખ્તાર)

મુક્તદી કયાં ઉભો રહે ?

મસ્અલા (૫૫૦) : એકલો પુરૂષ મુક્તદી જો કે છોકરો હોય ઈમામની જોડે (સાથે) જમણી બાજુએ ઉભો રહે ડાબી બાજુએ અથવા પાછળ ઉભા રહેવું મકરૂહ છે. બે (૨) મુક્તદી હોય તો પાછળ ઉભા રહે, જોડે ઉભા રહેવું મકરૂહે તન્જીહી છે. બે કરતાં વધારેનું ઈમામની જોડાજોડ ઉભા રહેવું મકરૂહે તહરીમી છે. (દુર્લે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૫૫૧) : બે મુક્તદીઓ છે, એક પુરૂષ અને એક છોકરો તો બન્ને પાછળ ઉભા રહે. જો એકલી સ્ત્રી મુક્તદી છે તો પાછળ ઉભી રહે. વધારે સ્ત્રીઓ હોય તો પણ એજ પણ હુકમ છે. બે મુક્તદી હોય એક પુરૂષ, એક સ્ત્રી, તો પુરૂષ જોડે ઉભો રહે અને સ્ત્રી પાછળ, બે પુરૂષો હોય અને એક સ્ત્રી તો બન્ને પુરૂષ, ઈમામની પાછળ ઉભા રહે અને સ્ત્રી તેમની પાછળ ઉભી રહે. (આલમગીરી, બહર)

મસ્અલા (૫૫૨) : ઈમામની બરાબર ઉભા રહેવાનો એ અર્થ છે કે, મુક્તદીનો કદમ (પગ) ઈમામથી આગળ ન હોય અર્થાત્ તેના પગની ઘુંટી તેની ઘુંટીથી આગળ ન હોય માથાનો આગળ પાછળ હોવાનો કોઈ એતબાર નથી. તો જો ઈમામની બરાબર ઉભો રહ્યો અને કેમકે તે મુક્તદી ઈમામ કરતાં લાંબા કદનો છે તો સિજદામાં મુક્તદીનું મસ્તક ઈમામથી આગળ હોય છે, પરંતુ પગની ઘુંટી તેની ઘુંટી કરતાં આગળ ન હોય તો વાધો નથી. એવી જ રીતે જો મુક્તદીના પગ મોટા હોય કે આંગળીઓ ઈમામથી આગળ રહે તો પણ વાધો નથી, જ્યારે કે ઘુંટી આગળ ન હોય. (દુર્લે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૫૫૩) : ઈશારાથી નમાઝ પઢતા હોય તો કદમના મુકાબલાનું સ્થળ મોઅતબર (વિશ્વાસપાત્ર) નથી, બલકે શર્ત એ છે કે તેનું સાથું ઈમામના માથાથી આગળ ન હોય, જો કે મુક્તદીનો કદમ ઈમામથી આગળ હોય ભલે ઈમામ રૂફૂઅ તથા સુજુદથી પઢતો હોય કે ઈશારાથી, બેસીને અથવા લેટીને કિબ્લા તરફ પગ ફેલાવી અને જો ઈમામ કરવટ પર લેટી ને (આડા પરખે) ઈશારાથી પઢતો હોય તો માથા ના મુકાબલાનું સ્થળ ગણનામાં લેવાશે નહી, બલકે શર્ત એ છે કે મુક્તદી ઈમામની પાછળ આડો પડેલ હોય. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૫૫૪) : મુક્તદી જો એક પગ ઉપર ઉભો છે તો મુકાબલામાં એજ કદમનો એ'તબાર છે. અને બન્ને પગો પર ઉભો છે અને જો એક બરાબર છે અને એક પાછળ તો સહીહ છે અને એક બરાબર છે અને એક આગળ તો નમાઝ સહીહ થવી ન જોઈએ. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૫૫૫) : એક શખ્સ ઈમામની બરાબર ઉભો હોય અને પછી એક બીજો આવે તો ઈમામ આગળ વધી જાય અને તે આવનાર તે મુક્તદીની જોડે ઉભો થઈ જાય અથવા તે મુક્તદી પાછળ હકી જાય, ભલે પોતે હઠે અથવા આવનાર તેને પાછળ ખેંચે, ભલે તકબીરની પછી અથવા પહેલાં આ સઘળી હાલતો જાઈજ છે. જેવું થઈ શકે તેવું કરે અને સઘળું શક્ય છે તો અખત્યાર છે, પરંતુ મુક્તદી જ્યારે કે એક હોય તો તેનું પાછળ હટવું અફઝલ છે. અને બે હોયતો ઈમામનું આગળ વધવું અફઝલ છે. જો મુક્તદીના કહેવાથી ઈમામ આગળ વધ્યો અથવા મુક્તદી પાછળ હકયો, એ નિયતથી કે તે કહે છે, તો જો તેની વાત માની તો નમાઝ ફાસિહ થઈ જશે અને જો શરઈ હુકમ લાવવા માટે હોય તો કાંઈ વાધો નથી. (દુર્લે મુખ્તાર વિગેરે)

સફોનો કમ

મસ્અલા (૫૫૬) : પુરૂષ અને બાળકો અને ખુન્શા (હીજડા) અને સ્ત્રીઓ એકત્ર હોય તો સફોનો કમ એ છે કે, પ્રથમ પુરૂષોની સફ હોય, પછી બાળકોની, પછી હીજડાઓની, પછી સ્ત્રીઓની અને જો બાળક એકલો હોય તો પુરૂષોની સફમાં દાખલ થઈ જાય. (દુર્લે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૫૫૭) : સફો મળીને ઉભી રહે કે વચ્ચે પોલાણ રહી જાય નહી, અને સૌના ખભા અડોઅડ હોય. (દુર્લે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૫૫૮) : ઈમામે વચ્ચે ઉભા રહેવું જોઈએ, જો જમણી અથવા ડાબી બાજુએ ઉભો રહેશે, તો સુન્નતના વિરુદ્ધ થશે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૫૫૯) : પુરૂષોની પ્રથમ સફ કે જે ઈમામથી નિકટ છે તે બીજી સફ કરતાં અફઝલ છે. અને બીજી, ત્રીજી કરતાં તથા એ કમથી બીજી સફો. (આલમગીરી) મુક્તદી માટે અફઝલ જગા એ છે કે, ઈમામની નિકટ હોય, અને બન્ને બાજુએ બરાબર હોય તો જમણી બાજુ અફઝલ છે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૫૬૦) : પ્રથમ સફનું અફઝલ હોવું તે જનાઝા સિવાયમાં છે. અને જનાઝામાં છેલ્લી સફ અફઝલ છે. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૫૬૧) : ઈમામે સ્થંભોની વચ્ચે ઉભા રહેવું મકરૂહ છે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૫૬૨) : પ્રથમ સફમાં જગ્યા હોય અને પાછલીસફ ભરાઈ ગઈ હોય તો તેને ચીરીને જાવ અને તે ખાલી જગ્યામાં ઉભાં રહો, તેના માટે હદીસમાં ફરમાવ્યું છે કે :“જે માણસ સફમાં મોકળાશ દેખીને તેને બંધ કરી દે તેની મગફરત થઈ જશે” (આલમગીરી) આ હુકમ ત્યાં છે જ્યાં ફિત્ના ફસાદની સંભાવના ન હોય.

(બહારે શરીરત)

મસ્અલા (૫૬૩) : મસ્જિદના સહનમાં જગ્યા હોવા છતાં બાલાખાના (મેડા) પર ઈકતેદા કરવું મકરૂહ છે. એવી જ રીતે સફમાં જગ્યા હોવા છતાં સફની પાછળ ઉભા રહેવું મના છે. (દુર્રે મુખ્તાર)

સ્ત્રીની બરાબરીથી પુરૂષની નમાઝ ફાસિદ થવાની શર્તો

મસ્અલા (૫૬૪) : સ્ત્રી જો પુરૂષના બરાબરીના સ્થળે હોય તો પુરૂષની નમાઝ તુટી જશે, તેના માટે કેટલીક શર્તો છે (૧) સ્ત્રી મુશ્તહાત હોય અર્થાત્ એના લાયક હોય કે, તેનાથી સંભોગ થઈ શકે, ભલેનાબાલિગ હોય. અને મુશ્તહાતમાં વયનો એ'તબાર નથી. નવ વર્ષની હોય અથવા તેનાથી થોડી ઓછી વયની હોય જ્યારે કે તેનું શરીર (કાયા) તેના યોગ્ય હોય અને જો તેના યોગ્ય નથી તો નમાઝ ફાસિદ થશે નહી. જો કે તે નમાઝ પઢવું જાણતી હોય. વૃદ્ધ પણ આ મસ્અલામાં મુશ્તહાત છે, તે સ્ત્રી જો તેની પત્ની હોય અથવા મહરમ (જેણીઓ સાથે નિકાહ હરામ હોય દા. ત. બહેન, ફોઈ, માસી વિગેરે) પૈકી હોય તો પણ નમાઝ ફાસિદ થઈ જશે.

(૨) કોઈ ચીઝ આંગળી જેટલી જાડી અને એક હાથ ઉચી અવરોધક ન હોય, બન્ને વચ્ચે એટલી જગ્યા ખાલી હોય કે એક પુરૂષ ઉભો રહી શકે, સ્ત્રી એટલી ઉચાઈએ હોય નહિ કે પુરૂષનું કોઈ અવયવ તેના કોઈ અવયવથી બરાબર ના હોય.

(૩) રૂકૂઅ-સુજુદ વાળી નમાઝમાં આ મહાઝી (બરાબરી) ઘટિત થાય, જો જનાઝાની નમાઝમાં મહાઝી (બરાબરી) થઈ તો નમાઝ ફાસિદ થશે નહી.

(૪) તે નમાઝ બન્નેમાં તહરીમાની રીતે સંયુક્ત હોય અર્થાત્ સ્ત્રીએ તેની ઈકતેદા કરી હોય અથવા બન્નેએ કોઈ ઈમામની ઈકતેદા કરી હોય, જો કે શરૂઆતથી શિરકત ન હોય તો, જો બન્ને પોતે પોતાની (અલગ-અલગ) પઢતાં હોય તો ફાસિદ થશે નહી, પરંતુ મકરૂહ થશે.

(૫) અદામાં સંયુક્ત હોય કે તેમાં પુરૂષ તેનો ઈમામ હોય અથવા તે બન્નેનો કોઈ બીજો ઈમામ હોય જેના પાછળ નમાઝ અદા કરી રહ્યા હોય, હકીકતન અથવા હુકમન, દા. ત. બન્ને લાહિક હોય કે ઈમામના ફારેગ થયા પછી જો કે ઈમામની પાછળ નથી, પરંતુ હુકમન ઈમામની પાછળ જ છે અને મસ્બૂક ઈમામની પાછળ ન હકીકતન છે ન હુકમન, બલકે તે મુનફરિદ છે.

(૬) બન્ને એક જ દિશાએ કેન્દ્રીત હોય, જો દિશા બદલાઈ જાય, દા. ત. રાતમાં કે ખબર ન પડતી હોય, એક તરફ ઈમામનું મૂખ છે અને બીજી તરફ મુક્તદીઓનું મૂખ છે અથવા કા'બા મોઅઝઝામાં પઢી અને દિશા બદલી હોય તો નમાઝ થઈ જશે.

- (૭) સ્ત્રી, આકેલા (બુદ્ધિમાન) હોય (તો તેની બરાબરીથી નમાઝ ફાસિદ થઈ જશે) અને પાગલ સ્ત્રીની બરાબરીમાં નમાઝ ફાસિદ થશે નહીં.
- (૮) ઈમામે ઝનાનાની ઈમામતની નિયત કરી લીધી હોય ભલે શરૂ કરતી વખતે સૌઓ શરીક ન હોય અને ઝનાનાની ઈમામતની નિયત ન હોય તો સ્ત્રીની જ ફાસિદ થશે. પુરૂપની નહિ.
- (૯) એટલો સમય સુધી મહાઝાત (બરાબર) રહે કે એક સંપૂર્ણ રૂકન અદા થઈ જાય, અર્થાત્ ત્રણ તસ્બીહ જેટલું.
- (૧૦) બન્ને નમાઝ પઢવું જાણતા હોય.
- (૧૧) પુરૂપ-આકિલ (ગાંડો નાહોય) અને બાલિગ હોય. (નાબાલિગના હોય)

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર, આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા (૫૬૫) : પુરૂપના નમાઝ શરૂ કર્યા પછી સ્ત્રી આવીને જોડે ઉભી રહી ગઈ અને તેણે સ્ત્રીની ઈમામતની નિયત પણ કરી લીધી છે. પરંતુ શરીક થતાં જ પાછળ હટવાનો ઈશારો કર્યો, પરંતુ તે હઠી નહીં, તો સ્ત્રીની નમાઝ રદ થશે. પુરૂપની રદ થશે નહીં. એવી જ રીતે સ્ત્રી જો મુક્તદીની બરાબર ઉભી રહી અને ઈશારો કરી દીધો અને તે નાહકી તો સ્ત્રીની જ નમાઝ ફાસિદ થશે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૫૬૬) : પુનસા મુરકીલ (તે હિજડો જેમાં પુરૂપ સ્ત્રી બન્નેના ગુપ્તાંગો હોય) નીબરાબરી, નમાઝ ને ફાસિદ કરતી નથી.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૫૬૭) : અમરુદ દાઢી-મૂછ વગરનો સુંદર મુશ્તહી (શહવતવાળો) નું પુરૂપની બરાબર ઉભા રહેવું, નમાઝને તોડનાર નથી.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મુક્તદીના પ્રકારો તથા અહકામો :

મસ્અલા (૫૬૮) : મુક્તદીના ચાર પ્રકારો છે. (૧) મુદરિક (૨) લાહિક (૩) મસ્બૂક અને (૪) લાહિક મસ્બૂક. મુદરિક તેને કહે છે જેણે પહેલી રકઅતથી તશહહુદ સુધીની નમાઝ ઈમામની સાથે પઢી ભલે પહેલી રકઅતમાં ઈમામની સાથે રૂકૂઅમાં જ શરીક થયો હોય. લાહિક તે છે કે જેણે ઈમામની સાથે પ્રથમ રકઅતમાં ઈકતેદા કરી, પરંતુ ઈકતેદા પછી તેની તમામ રકઅતો અથવા કેટલીક રકઅતો ફોત થઈ ગઈ, ભલે ઉઝરથી ફોત થઈ હોય, દા. ત. ગફલત અથવા ભીડના કારણે રૂકૂઅ-સુજુદ કરવા પામ્યો નહીં અથવા નમાઝમાં તેને હદસ (વુઝૂ તુટી ગયું) થઈ ગયું અથવા મુકીમે મુસાફિરની પાછળ ઈકતેદા કરી અથવા નમાઝે ખૌફમાં પ્રથમ ગિરોહને જે રકઅત ઈમામની સાથે મળી નહીં, ભલે ઉઝર ફોત હોય. દા. ત. ઈમામથી પહેલાં રૂકૂઅ-સુજુદ કરી લીધું પછી તેનું પુનરાવર્તન પણ કર્યું નહીં તો ઈમામની બીજી રકઅત તેની પહેલી રકઅત થશે અને ત્રીજી રકઅત, બીજી થશે અને ચોથી રકઅત ત્રીજી થશે અને અંતમાં એક રકઅત પઢવી પઢશે.

‘મસ્બૂક’ તે છે કે ઈમામે કેટલીક રકઅતો પઢી લીધા પછી શામેલ થયો અને છેવટ સુધી શામેલ રહ્યો.

‘લાહિક-મસ્બૂક’ તે છે જેને શરૂઆતની કેટલીક રકઅતો ન મળી પછી શામેલ થઈ જવા પછી લાહિક થઈ ગયો.

મસ્અલા (૫૬૯) : લાહિક, મુદરિકના હુકમમાં છે કે જ્યારે પોતાની છુટી ગયેલી રકઅતો પઢશે તો તેમાં ન કિરઅત કરશે ન સહવથી સિજદે સહવ કરશે અને જો મુસાફિર હતો તો નમાઝમાં ઈકામતની નિયતથી તેનું ફર્જ પરિવર્તિત થશે નહીં, કે બેથી ચાર રકઅત થઈ જાય અને પોતાની છુટેલી રકઅતને પ્રથમ પઢશે એવું થશે નહીં કે ઈમામ સાથે પઢે. પછી જ્યારે ઈમામ ફારેગ થઈ જાય તો પોતાની પઢે. દા.ત. તેને હદસ (વુઝૂ તુટી ગયું.) થયું અને વુઝૂ કરીને આવ્યો તો ઈમામ ને આખરી કાયદામાં જોયા તો તે કઅદામાં શરીક થશે નહીં, બલ્કે જ્યાંથી છે ત્યાંથી પઢવું શરૂ કરે તે પછી જો ઈમામ ને નમાઝમાં જુએ તો સાથે થઈ જાય અને જો એવું ના કર્યું. બલ્કે સાથે થઈ ગયો પછી ઈમામના સલામ ફેરવ્યા પછી છુટી ગયેલ પઢી તો થઈ ગઈ પરંતુ ગુનેહગાર થયો.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૫૭૦) : ત્રીજી રકઅતમાં સૂઈ ગયો અને ચોથીમાં જાગ્યો તો તેને હુકમ છે કે, પ્રથમ ત્રીજી રકઅત કિરઅત વગર પઢે, પછી જો ઈમામને ચોથી રકઅતમાં જુએ તો સાથે થઈ જાય, નહીં તો તેને પણ કિરઅત વગર

એકલો પઢે અને એવું કર્યું નહી, બલકે ચોથી રકઅત ઈમામ સાથે પઢી લીધી પછી પાછળથી ત્રીજી પઢે, તે થઈ ગઈ, અને ગુનેહગાર થયો. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૫૭૧) : મસ્બૂકના એલકામ આ કાર્યમાં લાહિકથી ઉલટા છે કે, પ્રથમ ઈમામની સાથે થઈ જાય પછી ઈમામના સલામ ફેરવ્યા પછી પોતાની છુટી ગયેલ રકાઅતો પઢે, અને પોતાની રકઅતોમાં કિરઅત પઢે, અને તેમાં સહવ થાય તો સિજદે સહવ કરે અને ઈકામતની નિયતથી ફર્જ પરિવર્તિત થશે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૫૭૨) : મસ્બૂક પોતાની છુટી ગયેલ રકઅતની અદામાં મુનાફરિદ છે કે, પ્રથમ સના પઢી નહતી, એ કારણસર કે, ઈમામ બુલંદ અવાજથી કિરઅત પઢી રહ્યો હતો. અથવા ઈમામ રૂકૂઅમાં હતો અને તે સના પઢે તો તેને રૂકૂઅ મળત નહી, અથવા ઈમામ કઅદહમાં હતો સરાંશકે કોઈ કારણસર પહેલા સના પઢી નહતી, તો હવે પઢે અને કિરઅતથી પહેલાં તઅવ્વુજ (અઉઝોબિલ્લાહ) પઢે. (આલમગીરી, દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૫૭૩) : મસ્બૂકે પોતાની છુટી ગયેલ રકાઅત પઢીને ઈમામનું અનુસરણ કર્યું તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. (દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૫૭૪) : મસ્બૂકે ઈમામને કઅદહમાં જોયો તો તકબીરે તહરીમા સીધા ઉભા રહેવાની હાલતમાં પઢે, પછી તકબીર કહેતાં કઅદહમાં જાય. (આલમગીરી) રૂકૂઅ ગુજુદમાં જુએ તો પણ એમજ કરે જો પહેલી તકબીર કહેતા જુકયો અને રૂકૂઅની હદ સુધી પહોંચી ગયો તો સઘળી હાલતમાં નમાઝ થશે નહી.

મસ્અલા (૫૭૫) : મસ્બૂકે જ્યારે ઈમામના ફારેગ થયા પછી પોતાની નમાઝ શરૂ કરી તો કિરઅતના હક્કમાં આ રકઅત પ્રથમ રકઅત ઠરશે અને તશહહુદ (અતહિયાત) ના હક્કમાં પ્રથમ નહી, બલકે બીજી, ત્રીજી, ચોથી જે ગણનામાં આવે દા. ત. ત્રણ અથવા ચાર રકઅતવાળી નમાઝમાં એક એવી મળી તો તશહહુદના હક્કમાં આ જે હવે પઢે છે તે બીજી છે જેથી એક રકઅત સૂરએફાતેહા તથા બીજી સૂરતની સાથે પઢીને કઅદહ કરે, અને જો વાજિબ એટલે સૂરએ ફાતેહા અથવા કોઈ સૂરત મેળવવું છોડી દીધું તો જો ઈરાદા પૂર્વક છે, તો નમાઝનું પુનરાવર્તન વાજિબ છે. અને ભૂલથી થયું તો સિજદએ સહવ કરે. પછી તેના પછીવાળીમાં સૂરએફાતેહાની સાથે બીજી કોઈ સૂરત મેળવે અને તેમાં બેસે નહી. પછી તેના પછી વાળીમાં સૂરએ ફાતેહા પઢી રૂકૂઅ કરે અને તશહહુદ વિગેરે પઢીને નમાઝ ખતમ કરીદે. બે રકઅતો મળી હોય અને બે છુટી ગઈ હોય તો તે બન્નેમાં કિરઅત પઢે, એકમાં પણ કિરઅતનો ફર્જ છોડી દીધો તો નમાઝ થશે નહી. (દુર્ મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા (૫૭૬) : ચાર વાતોમાં મસ્બૂક, મુક્તદીના હુકમમાં છે.

(૧) તેની ઈકતેદા કરી શકાતી નથી, પરંતુ ઈમામ તેને પોતાનો ખલીફા બનાવી શકે છે, પરંતુ ખલીફા થયા પછી સલામ ફેરવી શકાશે નહી, તેના માટે બીજાને ખલીફા બનાવવો પડશે.

(૨) સર્વ સંમતિથી “તશરીકની તકબીર” કહી શકશે.

(૩) જો નવા નામથી (ફરીથી) નમાઝ પઢવા અને તે નમાઝને તોડવાની નીયતથી તકબીર કહે તો નમાઝ તુટી જશે, મુનફરિદની નમાઝ તુટશે નહી.

(૪) પોતાની છુટી ગયેલ નમાઝ પઢવા માટે ઉભો થઈ ગયો અને ઈમામને સિજદએ સહવ કરવાનો છે, જો કે તેની ઈકતેદાથી પહેલાં તર્ક વાજિબ થયું હોય તો તેના માટે હુકમ છે કે જો પોતાની રકઅતનો સિજદો ન કરી લીધો હોય, તો પાછો લોટી આવે અને જો પાછો ન ફર્યા તો છેવટમાં તેબે સિજદએ સહવ કરે (દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૫૭૭) : મસ્બૂક ઈમામના સલામ ફેરવતાં જ તુરત જ ઉભા થઈ જવું જોઈએ નહી, બલકે એટલી વાર સબર કરે કે માલૂમ થઈ જાય કે ઈમામે સિજદએ સહવ કરવો નથી, પરંતુ જ્યારે કે સમયમાં તંગી હોય તો તે ઉભો જાય. (દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૫૭૮) : ઈમામના સલામ ફેરવવાથી પહેલા મસ્બૂક ઉભો થઈ ગયો તો જો ઈમામના તશહહુદ જેટલું બેસવાથી પહેલાં ઉભો થઈ ગયો તો જે કોઈ તેનાથી પહેલા અદા કરી લીધું છે તેની ગણના નથી. દા. ત ઈમામના તશહહુદ જેટલું બેસવાથી પહેલાં અથવા કિરઅતથી ફારેગ થઈ ગયો, તો તે કિરઅત કાફી નથી અને નમાઝ થઈ નહી. અને પાછળથી પણ જરૂરત જેટલું પઢી લીધું તો થઈ જશે. અને જો ઈમામના તશહહુદ જેટલું બેસવા પછી અને સલામથી પહેલાં ઉભો થઈ ગયો તો જે અરકાન અદા કરી લીધા છે તેનો એતેબાર ગણાશે, પરંતુ

જરૂરત વગર સલામથી પહેલાં ઉભા થવું મક્કરૂહે તહરીમી છે. પછી જો ઈમામના સલામ ફેરવવાથી પહેલાં છુટી ગએલ રકઅતો અદા કરી લીધી અને સલામમાં ઈમામના શરીક થઈ ગયો તો પણ સહીહ થઈ જશે અને કઅદહ અને તશહહુદમાં મુતાબેઅત (તાબેદારી) કરશે તો ફાદિ થઈ જશે. (દુર્રેમુખ્તાર)

મસ્અલા (૫૭૯): ઈમામના સલામ ફેરવવાથી પહેલાં મસ્બૂક કોઈ ઉઝરના કારણ ઉભો થઈ ગયો જેવું કે સલામના ઈન્તેઝારમાં હદસનો ડર લાગ્યો અથવા ફજર તથા જુમ્આ તથા ઈદિનનો સમય ખતમ થઈ જવાની આશંકા છે અથવા તે મસ્બૂક મઅઝૂર છે અને નમાઝનો સમય ખતમ થવાનું ગમાન છે અથવા મોજા પર મસોહ કર્યો છે અને મસહની મદત પૂરી થઈ જવાની ખાત્રી છે, તો આ સઘળી હાલતોમાં કરાહત નથી. (દુર્રેમુખ્તાર)

મસ્અલા (૫૮૦): જો ઈમામથી નમાઝનો કોઈ સિજદો રહી ગયો અને મસ્બૂક નાઉભા થઈ ગયા પછી યાદ આવ્યો, તો તેમાં મસ્બૂકે ઈમામની મુતાબેઅત ફરજ છે. જો પાછો ન ફર્યો તો તેની નમાઝ થઈ નહી, અને જો તે હાલતમાં રકઅત પૂરી કરીને મસ્બૂકે સિજદો પણ કરી લીધો છે તો સર્વથા નમાઝ થશે નહી, ભલે ઈમામની મુતાબેઅત કરે. જો ઈમામને સહવ અથવા તિલાવતનો સિજદો કરવો છે અને તેણે પોતાની રકઅતનો સિજદો કરી લીધો, તો જો મુતાબેઅત કરે, તો નમાઝ ફાસિદ થઈ જશે નહી તો ફાસિદ થશે નહી. (દુર્રેમુખ્તાર)

મસ્અલા (૫૮૧): મસ્બૂકે ઈમામની સાથે એમ સમજીને કે મારે પણ ઈમામ સાથે સલામ ફેરવવી જોઈએ, ઈરાદા પૂર્વમ સલામ ફેરવી, તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ અને ભૂલથી સલામ ફેરવી તો જો, ઈમામની થોડીવાર પછી સલામ ફેરવી તો સિજદએ સહવ લાઝિમ છે. અને જો ઘિલકુલ સાથે સાથે ફેરવી, તો લાઝિમ નથી.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહત્તાર)

મસ્અલા (૫૮૨): ભૂલથી ઈમામ સાથે સલામ ફેરવી દીધી, પછી ગુમાન કરીને કે, નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ, નવા નામથી પઢવાની નિયતથી અલ્લાહો અકબર કહ્યું, તો હવે ફાસિદ થઈ ગઈ. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૫૮૩): ઈમામ આખરી કાઅદા પછી ભૂલથી પાંચમી રકઅત માટે ઉભો થયો, પરંતુ મસ્બૂક ઈમામની ઈરાદા પૂર્વક મુતાબેઅત કરે તો નમાઝ તુટી જશે અને જો ઈમામે આખરી કાઅદો કર્યો ન હતો, તો જ્યાં સુધી પાંચમી રકઅતનો સિજદો કરી લેશે નહી ત્યાં સુધી નમાઝ ફાસિદ થશે નહિ. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૫૮૪): ઈમામે સહવનો સિજદો કર્યો, મસ્બૂકે તેની મુતાબેઅત કરી, જેવું કે તેને હુકમ છે, પછી માલૂમ પડ્યું કે, ઈમામ પર સિજદએ સહવ ન હતો, તો મસ્બૂકની નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૫૮૫): બે મસ્બૂકોએ એક જ રકઅતમાં ઈમામની ઈકતેદા કરી, પછી જ્યારે પોતાની પઢવા લાગ્યા તો એકને પોતાની રકઅતો યાદ રહી નહી અને બીજાને દેખી દેખીને જેટલી તેણે પઢી. પોતે પણ પઢી, જો તેની ઈકતેદાની નિયત કરી નહી, તો નમાઝ થઈ ગઈ. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૫૮૬): 'લાહિક-મસ્બૂક' નો હુકમ એ છે કે જે રકઅતોમાં લાહિક તેને ઈમામની તરતીબથી પઢે અને તેમાં લાહિકના અહકામ જારી થશે, તે પછી ઈમામનાં ફારેગ થવા પછી જેમાં મસ્બૂક છે, તે પઢે અને તેમાં મસ્બૂકના અહકામ જારી થશે. દા. ત. ચાર રકઅતવાળી નમાઝની બીજી રકઅતમાં શામેલ થયો પછી બે રકઅતોમાં સુઈ ગયો તો પહેલાં, તે બે રકઅતો જેમાં સુતો રહ્યો, કિરઅત પછી ઈમામની સાથે જે કાંઈ રકઅત મળી જાય તેમાં મુતાબેઅત કરે, પછી તે છુટી ગએલ રકઅતો કિરઅત સાથે પઢે. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૫૮૭): બે રકઅતોમાં સૂતો રહ્યો અને એકમાં શંકા છે કે, ઈમામ સાથે પઢી છે કે નહી? તો તેને આખિર નમાઝમાં પઢે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૫૮૮): કઅદએ ઉલામાં ઈમામ તશહહુદ પઢીને ઉભો થઈ ગયો અને કેટલાક મુકતદી તશહહુદ પઢે વું ભૂલી ગયા, તેઓ પણ ઈમામની સાથે ઉભા થઈ ગયા, તો જેણે તશહહુદ પઢ્યું નથી તેઓ બેસી જાય અને તશહહુદ પઢીને ઈમામની તાબેદારી કરે, ભલે રકઅત છુટી જાય. (આલમગીરી) રૂકૂઅ અથવા સિજદાંથી ઈમામની પહેલાં મુકતદીએ માથું ઉઠાવી લીધું તો તેણે પાછા ફરવું વાજિબ છે, અને આ બે રૂકૂઅ અથવા બે સિજદાં થશે નહી. (આલમગીરી)

મસ્તબા (૫૮૯) : ઈમામે લાંબો સિજદો કર્યો, મુકતદીએ માથું ઉઠાવ્યું અને એ ખ્યાલ કર્યો કે, ઈમામ બીજા સિજદામાં છે, તેણે પણ તેની સાથે સિજદો કર્યો તો જો પહેલા સિજદાની નિયત કરી અથવા કાંઈ નિયત કરી નહીં અથવા બીજા સિજદા અને અનુસરણની નિયત કરી તો પ્રથમ સિજદો થયો અને જો કેવળ બીજા સિજદાની નિયત કરી તો બીજો સિજદો થયો. પછી જો તે એજ સિજદામાં હતો કે ઈમામે પણ સિજદો કર્યો અને ભાગીદારી થઈ ગઈ તો જાઈજ થયો નહીં અને તેના માટે તે સિજદાનું પુનરાવર્તન જરૂરી છે. જો પુનરાવર્તન કરશે નહીં, તો નમાઝ ફાસિદ થઈ જશે. (આલમગીરી)

મસ્તબા (૫૯૦) : મુકતદીએ સિજદામાં લંબાણ કર્યું ત્યાં સુધી કે ઈમામ પહેલા સિજદાથી માથું ઉઠાવી બીજા સિજદામાં ગયો, હવે મુકતદીએ માથું ઉઠાવ્યું અને એ ગુમાન (ધારણા) કર્યું કે, ઈમામ હજી પહેલા સિજદામાં જ છે, અને સિજદો કર્યો તો આ બીજો સિજદો થશે. ભલે કેવળ પહેલા જ સિજદાની નિયત કરી હોય. (આલમગીરી)

પાંચ ચીજો ઈમામ ન કરે, તો મુકતદી પણ ન કરે.

મસ્તબા (૫૯૧) : પાંચ ચીજો તે છે કે ઈમામ છોડી દે તો મુકતદી પણ કરે નહીં, અને ઈમામનો સાથ આપે. (૧) ઈદેનની તકબીરો (૨) કમદએઉલા (૩) સિજદએ તિલાવત (૪) સિજદએ સહવ અને (૫) કુનૂત. જ્યારે રૂકૂઅ ફોત થઈ જવાની શંકા હોય. નહીં તો કુનૂત પઢીને રૂકૂઅ કરે. (આલમગીરી, સગીરી) પરંતુ કમદએઉલા ના કર્યો અને હજી સીધો ઉભો થયો નહતો તો મુકતદી હમણા તેના તર્ક (છોડીદેવા) માં ઈમામની તાબેદારી કરે નહીં. બલકે તેને બતાવે કે જેથી તે પાછો આવે, જો સીધો ઉભો થઈ ગયો, તો હવે બતાવે નહીં, કે નમાઝ ચાલી જશે. બલકે ખૂદ પણ કાએદો છોડીદે અને ઉભો થઈ જાય.

આ ચીજોમાં મુકતદી ઈમામનો સાથ ન આપે

મસ્તબા (૫૯૨) : ચાર ચીજો તે છે કે જે ઈમામ કરે તો મુકતદી તેનો સાથ દે નહીં. (૧) નમાઝમાં કોઈ વધારાનો સિજદો કર્યો. (૨) 'ઈદેન' (ઈદુલ ફિત્ર અને ઈદે અદહા)ની તકબીરોમાં, સહાબાના અકવાલ પર વધારો કર્યો. (૩) જનાઝામાં પાંચ તકબીરો કહી. (૪) પાંચમી રકઅતમાટે ભૂલથી ઉભો થઈ ગયો. પછી એ હાલતમાં જો કમદએ અપીરહ કરી લીધો છે તો મુકતદી તેનો ઈન્તેઝાર કરે, જો પાંચમીના સિજદાથી પહેલાં લોટી આવે તો મુકતદી પણ તેનો સાથ દે, તેની સાથે સલામ ફેરવે અને તેની સાથે સિજદએ સહવ કરે, અને જો પાંચમીનો સિજદો કરી લીધો તો મુકતદી એકલો સલામ ફેરવી લે. અને જો કમદએ અપીરહ કર્યો ન હતો અને પાંચમી રકઅતનો સિજદો કરી લીધો, તો સૌની નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. ભલેને મુકતદીએ તશહહુદ પઢીને સલામ ફેરવી લીધી હોય. (આલમગીરી)

મસ્તબા (૫૯૩) : નવ ચીજો એવી છે કે જો ઈમામ ન કરે તો મુકતદી તેની પર વી કરે નહીં. બલકે બજાવી લાવે. (૧) તકબીરે તહરીમામાં હાથ ઉઠાવવું (૨) સના પઢવું. જ્યારે કે ઈમામ સૂરએ ફાતેહામાં હોય અને ધીમે પઢ તો હોય (૩-૪) રૂકૂઅ તથા સુજૂદની તકબીરો. (૫) તસ્બીહો. (૬) તસ્મીહ (૭) તશહહુદ પઢવું (૮) સલામ ફેરવવું (૯) એયામે તશરીકની તકબીરો. (આલમગીરી, સગીરી)

મસ્તબા (૫૯૪) : મુકતદીએ સઘળી રકઅતોમાં ઈમામથી પહેલાં રૂકૂઅ-સુજૂદ કરી લીધા, તો એક રકઅત પાછળથી કિરઅત વગર પઢે. (આલમગીરી)

મસ્તબા (૫૯૫) : ઈમામથી પહેલાં સિજદો કર્યો પરંતુ તેના માથું ઉઠાવવાથી પહેલાં ઈમામ પણ સિજદામાં પહોંચી ગયો તો, તો સિજદો થઈ ગયો પરંતુ મુકતદીએ તેવું કરવું હરામ છે. (આલમગીરી)

મસ્તબા (૫૯૬) : ઈમામ અને મુકતદીઓમાં મતભેદ થયો. મુકતદી કહે છે કે ત્રણ રકઅત પઢી, ઈમામ કહે છે કે ચાર પઢી. તો જો ઈમામને યકીન હોય તો પુનરાવર્તન ન કરે. નહીં તો કરે અને જો મુકતદીઓમાં પરસ્પર મતભેદ થયો, તો ઈમામ જેમની તરફ છે તેમનો કોલ (કથન) લેવામાં આવશે. એક માણસને ત્રણ રકઅતનું યકીન છે અને એકને ચારનું અને બાકીના મુકતદીઓ અને ઈમામને શંકા છે, તો તે લોકો પર કાંઈ નથી અને

જેને કમીનું યકીન છે, તે પુનરાવર્તન કરે. અને ઈમામે ત્રણ રકઅતનું યકીન છે અને એક માણસને પૂરી હોવાનું યકીન છે, તે પુનરાવર્તન કરે. અને ઈમામને ત્રણ રકઅતનું યકીન છે અને એક માણસને પૂરી હોવાનું યકીન છે તો ઈમામ તથા કોમ પુનરાવર્તન કરે અને આ યકીન કરવાવાળા પર પુનરાવર્તન નથી. એક માણસને કમીનું યકીન છે અને ઈમામ તથા જમાઅતને શંકા છે તો જો સમય બાકી હોય તો ફરીથી પઢે. નહી તો તેમના માથે કાંઈ નથી. હા, જો બે આદિલ (શરીરતના પાબંદ) માણસો યકીન સાથે કહેતા હોય તો વસ્તુત પુનરાવર્તન છે.

(આલમગીરી)

નમાઝમાં બેવુઝૂ થવાનું બચાવ

(૧) અબૂદાઉદ ઉમ્મુલ મુમેનીન બીબી આઈશા સિદીકા રદીયલ્લાહી અન્હાથી રિવાયત કરે છે કે, રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું “: જ્યારે નમાઝમાં બેવુઝૂ થઈ જાય તો નાકપકડીલે અને ચાલ્યો જાય.” (૨) ઈબ્નેમાજા તથા દારોકુતનીની રિવાયત તેમનાથી જ છે કે રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવે છે કે, જેને ઉલ્ટી આવે અથવા નસ્કોરી ફૂટે અથવા મઝી નિકળે તો ચાલ્યો જાય. અને વુઝૂ કરીને તેમાં જ શામેલ થઈ જાય. એ શરત પર કે જો વાત ન કરી હોય તો. અને કેંટલાએ સહાબાએ કિરાન જેવાકે હઝરત સિદીકે અકબર તથા હઝરત ફારૂકે આઝમ તથા હઝરત મોલા અલી તથા હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર તથા હઝરત સલમાન ફારસી અને તાબેઈને ઉઝામ જેવાકે અલ્લામા તાઉસ તથા માલિમ બિન અબ્દુલ્લાહ તથા સઈદ બિન જુબૈર તથા શોઅબી તથા ઈબ્રાહીમ નખઈ તથા અતા તથા મકદૂલ તથા સઈદ બિન મુસૈયિબ રિંદવાનુલ્લાહે તઆલા અલયહિમ અજમઈનનો એજ કૌલ છે.

ફિક્હી અહેકામ

નમાઝમાં જેનું વુઝૂ તુટી જાય તે ભલે આંખરી કાઅદામાં તશહહુદ પછી સલામથી પહેલાં હોય તો વુઝૂ કરીને જ્યાંથી બાકી છે ત્યાંથી જ પઢી શકે છે. તેને “બિના” કહે છે. પરંતુ અફઝલ એ છે કે મૂળથી જ પઢે. તેને “ઈસ્તીનાફ” કહે છે. આ હુકુમમાં સ્ત્રી પુરૂષ બન્નેનો એક જ હુકુમ છે.

(આમ્મઅકુતુબ)

મસ્અલા (૫૮૭) : જે રૂકનમાં હદસ ઘટિત થયું હોય, તેનું જ પુનરાવર્તન કરે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૫૮૮) : (બિનાની શરતો) બિના માટે તેર (૧૩) શરતો છે. જો તેઓ પેકી એક શર્ત પણ વિલુપ્ત હોય “બિના” જાઈજ નથી. (૧) હદસ મુજબે વુઝૂ (વુઝૂને વાજિબ કરનાર) હોય. (૨) તેનું વુજૂદ નાદિર ન હોય.

(૩) તે હદસ સમાવી હોય અર્થાત તે બંદાના અખત્યારથી ના હોય અને તેના કારણ રૂપ ના હોય. (૪) તે હદસ તેના શરીર થી હોય (૫) તે હદસની સાથે કોઈ રૂકન અદા કર્યું ના હોય (૬) ઉઝર વગર રૂકનના અદા જેટલુ રોકાયો ના હોય. (૭) ચાલતામાં રૂકન અદા કર્યું ન હોય. (૮) નમાઝના મનાફી કોઈ ફેલ જેની તેને ઈજાઝત ન હતી, કર્યું ન હોય (૧૦) તે સમાવી હદસ પછી કોઈ ભૂતપૂર્વ હદસ જાહેર થયું ન હોય. (૧૧) હદસ પછી તરતીબ શાળીને કઝા યાદ આવી ના હોય, તે મુકતદી હોય તો ઈમામના ફારેગ થવાથી પહેલાં બીજી જગ્યાએ નમાઝ અદા કરી ના હોય (૧૩) ઈમામ હોય તો કોઈ એવાને પલીફા બનાવ્યો ના હોય જે ઈમામતના લાયક નથી.

(દુર્ મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્અલા (૫૮૯) : નમાઝમાં મુજબે ગુસ્લ (ગુસ્લ વાજિબ થઈ જવાનું કારણ) દેખવામાં આવ્યું દા.ત. વિચારો વિગેરેથી ઈન્જાલ (વીર્યપાત) થઈ ગયો તો બિના થઈ શકતી નથી, ફરીથી પઢવું જરૂરી છે. (આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા (૬૦૦) : જો તે હદસ, નાદિરૂલ વુજૂદ (ઘણી કમ ઘટના બને તે) હોય જેવું કે અટહાસ્મ તથા બેહોશી તથા પાગલપણું તો બિના કરી શકતો નથી.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૦૧) : જો તે હદસ, સમાવી ન હોય, ભલે તે મુસલ્લી તરફથી હોય કે તેણે ઈરાદા પૂર્વક વુઝૂ તોડી નાંખ્યું. (દા.ત. મોહું ભરીને ઉલ્ટી કરી નાખી અથવા નસ્કોરી ફોડી અથવા ગુમડું દબાવી દીધું કે તેનાથી પીપ વહાવ્યું, અથવા ઘુંટણમાં ફોડલો હતો અને સિજદોમાં ઘુંટણો પર જોર દીધું કે જેનાથી પીપ વહું) ભલે બીજા તરફથી હોય. જેવું કે કોઈએ તેના માથા ઉપર પથ્થર માર્યો કે લોહી નિકળીને વહી ગયું અથવા છત ઉપરથી

તેનાં ઉપર કોઈ પત્થર પડ્યો અને તેના શરીરમાંથી લોહી વહ્યું. અથવા કોઈના ચાલવાથી પત્થર પોતે પડ્યો તો તે સઘળી હાલતોમાં નમાઝ ફરીથી પઢે, બિના કરી શકતો નથી. એવી જ રીતે જો વૃક્ષ ઉપરથી ફળ પડ્યું જેનાથી તે જખ્મી થઈ ગયો અને લોહી વહ્યું અથવા પગમાં કાંટો વાગ્યો અથવા સિજદામાં (કાંટો) પેશાનીમાં પેસી ગયો અને લોહી વહ્યું અથવા જાનવર કરડ્યું અને લોહી વહ્યું તો બિના થઈ શકતી નથી.

(આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૬૦૨) : આપ મેળે મોઢું ભરીને ઉલ્ટી થાય તો બિના કરી શકાય છે. અને ઈરાદા પૂર્વક કરી તો બિના કરી શકતો નથી. નમાઝમાં સુઈ ગયા અને 'હદસ' થઈ ગયું અને થોડીક વાર પછી જાગૃત થયા તો બિના કરી શકે છે. અને જાગૃતાવસ્થામાં વિલંબ કર્યો તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. છીંક અથવા ખાંસીથી હવા ખારિજ થઈ ગઈ અથવા પેશાબનો કતરો આવી ગયો તો બિના કરી શકતા નથી.

(આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા (૬૦૩) : કોઈએ તેના શરીર ઉપર નજાસત (નાપાકી) નાંખી દીધી અથવા કોઈ પ્રકારે તેનું શરીર અથવા કપડું એક દિરહમ કરતાં વધારે નાપાક થઈ ગયું તો તેને પાક કરવા પછી બિના કરી શકતો નથી, અને જો તે હદસના કારણે નાપાક થયો તો બિના કરી શકે છે અને જો ખારિજ તથા હદસ બંનેથી છે તો બિના થઈ શકતી નથી.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૦૪) : કપડું નાપાક થઈ ગયું અને બીજું પાક વસ્ત્ર મોજૂદ છે કે તુરત જ બદલી શકે છે, તો તુરત જ બદલી લીધું; તો નમાઝ થઈ ગઈ. અને બીજું વસ્ત્ર નથી કે, બદલે અથવા તે હાલતમાં એક રૂકન અદા કર્યું અથવા વિલંબ કર્યો, તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૦૫) : રૂકૂઅ અથવા સિજદામાં હદસ થયું અને રૂકૂન અદા કરવાની નિયતથી માથું ઉઠાવ્યું અર્થાત રૂકૂઅથી "સમેઅલ્લાહો લેમન હમેદહ" અને સિજદાથી અલ્લાહો અકબર કહેતાં માથું ઉઠાવ્યું, વુજૂ માટે જવા અથવા પાછા ફરતાં કિરઅત કરી, તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. બિના કરી શકતો નથી. સુબ્હાનલ્લાહે અથવા લા ઈલાહા ઈલ્લલ્લાહ કહ્યું, તો બિનામાં વાંધો નથી.

(આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૬૦૬) : સમાવી હદસ પછી ઈરાદા પૂર્વક હદસ કર્યું, તો હવે બિના બિના થઈ શકતી નથી.

(રદદુલ મુહતાર, આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૦૭) : હદસ થયું અને વુજૂ જેટલું પાણી મોજૂદ છે, તે છતાં તેને છોડીને દૂરની જગ્યા એ ગયો, તો બિના કરી શકતા નથી. એવી જ રીતે હદસ પછી વાત કરી અથવા ખાધું પીધું તો બિના થઈ શકતી નથી.

(આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૬૦૮) : વુજૂ માટે કુવામાંથી પાણી ભરવું પડ્યું તો બિના થઈ શકે છે. અને જરૂરત વગર હાંચ તો બિના થઈ શકતી નથી.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૦૯) : વુજૂ કરવામાં સતર ખુલી ગયું અથવા જરૂરત ના લીધે સતર ખોલ્યું દા.ત. સ્ત્રીએ વુજૂ માટે કાંડુ ખોલ્યું તો નમાઝ ફાસિદ થશે નહીં. અને જરૂરત વગર સતર ખોલ્યું તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. દા.ત. સ્ત્રીએ વુજૂ માટે એક સાથે બંને કાંડા ખોલી દીધા, તો નમાઝ તુટી ગઈ.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૧૦) : કૂવો નજીક છે પરંતુ પાણી ભરવું પડશે અને રાખેલું પાણી દૂર છે તો જો પાણી ભરીને વુજૂ કર્યું, તો ફરીથી નમાઝ પઢે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૧૧) : નમાઝમાં હદસ થયું અને તેનું ઘર હોજ કરતાં નિકટ છે અને ઘરમાં પાણી મોજૂદ છે, પરંતુ હોજ ઉપર વુજૂ માટે ગયા તો જો હોજ તથા મકાનમાં બે સફ કરતાં ઓછું અંતર હોય તો નમાઝ ફાસિદ થશે નહિ. અને વધારે અંતર હોય તો, ફાસિદ થઈ ગઈ. અને જો ઘરમાં પાણી હોવું યાદ ન હોય અને તમારી આદત પણ હોજથી વુજૂની છે, તો બિના કરી શકો છો.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૧૨) : હદસ પછી વુજૂ માટે ઘેર ગયા અને દરેવાજો બંધ દેખ્યો અને તેને ખોલ્યો અને વુજૂ કર્યું, જો ચોરનો ડર હોય, તો પાછા બંધ કરી દો, નહી તો, ખુલ્લો મુકી દો

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૧૩) : વુજૂ કરવામાં સુનન તથા મુસ્તહબો સાથે વુજૂ કરે અલબત જો ત્રણ ત્રણ વખતના સ્થાને ચાર ચાર વખત અવયવો ધોયા, તો નમાઝ ફરીથી પઢે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૧૪) : હૌજમાં જે સ્થળ અધિક નિકટ હોય ત્યાં વુજૂ કરે. વગર કારણે તેને છોડીને બીજા સ્થળે બે સફ કરતાં વધારે હઠયા તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. અને જો ત્યાં ભીડ હોય તો ફાસિદ થશે નહીં. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૧૫) : જો વુજૂમાં મસોહ (કરવાનું) ભૂલી ગયા તો જ્યાં સુધી નમાઝમાં ઉભા થયા નથી, જઈને મસોહ કરીલે. અને નમાઝમાં ઉભા થયા પછી યાદ આવે, તો ફરીથી પઢે. અને જો ત્યાં કપડું ભૂલી આવ્યા હોય અને જઈને ઉઠાવી લાવ્યા, તો નમાઝ ફરીથી પઢે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૧૬) : મસ્જિદમાં પાણી છે તેનાથી વુજૂ કરીને એક હાથથી વાંસણ નમાઝના સ્થળે ઉઠાવી લાવ્યા તો બિના કરી શકે છે. બંને હાથથી ઉઠાવ્યું તો બિના કરી શકતા નથી. એવી જ રીતે વાસણમાંથી લોટામાં પાણી લઈને એક હાથથી ઉઠાવ્યું, તો બિના કરી શકે છે. બંને હાથથી ઉપાડ્યું તો બિના કરી શકતા નથી. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૧૭) : મોજા પર મસોહ કર્યો અને નમાઝમાં હદસ થયું અને વુજૂ માટે ગયા. વુજૂ દરમિયાન મસાહની મુદત ખતમ થઈ ગઈ અથવા તયમ્મુમથી નમાઝ પઢી રહ્યા હતા અને હદસ થયું અને પાણી દેખવામાં આવ્યું અથવા પટી પર મસોહ કર્યો હતો અને હદસ પછી ઝખમ સારો થઈને પટી ખુલી ગઈ, તો આ સંઘળી હાલતોમાં “બિના” કરી શકતા નથી. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૧૮) : બેવુજૂ થઈ જવાના ગુમાન કરીને મસ્જિદથી બહાર નીકળી ગયા. હવે ખબર પડી કે વુજૂ તુટ્યું ન હતું, તો નમાઝ ફરીથી પઢે. અને મસ્જિદ બહાર નીકળ્યા ન હતા તો જ્યાંથી છોડી હતી ત્યાંથી પઢે. (હિદાયા) સ્ત્રીને એવું ગુમાન થયું તો મુસલ્લાથી હઠતાં જ નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૧૯) : જો ગુમાન (ધારણા) થયું, કે નમાઝ બે વુજૂ શરૂ જ કરી હતી અથવા મોજા પર મસોહ કર્યો અને ગુમાન થયું કે મુદત ખતમ થઈ ગઈ અથવા તરતીબશાળી ઝહોરની નમાઝમાં હતો અને ગુમાન થયું કે ફજરની નમાઝ પઢી નથી અથવા તયમ્મુમ કર્યું હતું અને શરાબ (દારૂ) પર નજર પડી અને તેને પાણી ધારી લીધું અથવા કપડાં પર રંગ દેખ્યો અને તેને નજાસત સમજ્યો, આ સંઘળી હાલતોમાં નમાઝ છોડવાના ખયાલથી હઠયોજ હતો કે માલૂમ પડ્યું કે ગુમાન (ધારણા) ગલત છે, તે નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૨૦) : રૂકૂઅ અથવા સિજદામાં હદસ થયું અને જો અદાના ઈરાદાથી માથું ઉઠાવ્યું તો નમાઝ બાતિલ થઈ ગઈ, તેના ઉપર બિના કરી શકતા નથી. (દુર્રે મુખ્તાર)

ખલીફા બનાવવાનું બયાન

મસ્અલા (૬૨૧) : નમાઝમાં ઈમામને હદસ (વુજૂ તુટી જવું) થયું તો તે શરતો સાથે જે ઉપર મજકૂર થઈ, બીજાને ખલીફા (નાયબ) બનાવી શકે છે. (તેને ઈસ્તીખ્લાફ કહે છે.) ભલેને તે નમાઝ જનાઝાની નમાઝ હોય. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૬૨૨) : જે મોકા પર બિના જાઈજ છે, ત્યાં ઈસ્તિખ્લાફ પણ સહીદ છે. અને જ્યાં બીના સહીદ નથી ત્યાં ઈસ્તીખ્લાફ પણ સહીદ નથી. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૨૩) : જે શખ્સ આ મુહદસ (હદસ વાળાનો)નો ઈમામ થઈ શકે છે, તે ખલીફા પણ થઈ શકે છે. અને જે ઈમામ બની શકતો નથી તે ખલીફા પણ બની શકતો નથી. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૨૪) : જ્યારે ઈમામને હદસ થઈ (વુજૂ તુટી) જાય તો નાક દબાવીને (કે લોકો નસકોરીનું ગુમાન કરે) પીઠ ઝુકાવી, પાછળ હઠે અને ઈશારાથી કોઈને ખલીફા બનાવે. ખલીફા બનાવવા માટે (મોઢેથી) વાત ન કરે. (આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્જીદ (૬૨૫) : મેદાનમાં નમાઝ થઈ રહી છે તો જ્યાં સુધી ઈમામ સફોમાંથી બહાર ન ગયો, પલીફા બનાવી શકે છે. અને મસ્જીદમાં છે તો જ્યાં સુધી મસ્જીદથી બહાર નીકળ્યો નહી, ઈસ્તિખલાફ થઈ શકે છે. (એટલે પલીફા બનાવી શકે છે.)

(આલમગીરી)

મસ્જીદ (૬૨૬) : મસ્જીદની બહાર સુધી લગાતાર બરાબર સફો છે અને ઈમામે મસ્જીદમાંથી કોઈને પલીફા બનાવ્યો નહી. બલ્કે બહારવાળાને પલીફા નાવ્યો તો આ ઈસ્તિખલાફ (પલીફા બનાવવું) સહીહ થયો નહી. લોકોની તથા ઈમામ સૌની નમાઝો બાતિલ થઈ. અને જો ઈમામ આગળ વધી ગયો તો તે વખત સુધી પલીફા બનાવી શકે છે, કે સુતરહ અથવા સિજદહના સ્થબનું ઉલંઘન થયું ના હોય. (દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્જીદ (૬૨૭) : મકાન અને નાની ઈદગાહ, મસ્જીદના હુકમમાં છે. મોટી મસ્જીદ અને મોટું મકાન અને મોટી ઈદગાહ, મેદાનના હુકમમાં છે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્જીદ (૬૨૮) : ઈમામે કોઈને પલીફા બનાવ્યો નહી, બલ્કે લોકોએ પલીફા બનાવી દીધો અથવા પોતે જ ઈમામની જગ્યા પર ઈમામની નિયત કરીને ઉભો થઈ ગયો, તો તે ઈમામનો પલીફા થઈ ગયો. અને કેવળ ઈમામના સ્થળ પર જતા રહેવાંથી ઈમામ ગણાશે નહી, જ્યાં સુધી કે ઈમામતની નિયત નાં કરે.

(આલમગીરી રદદુલ મુહતાર)

મસ્જીદ (૬૨૯) : મસ્જીદ તથા મેદાનમાં પલીફા બનાવવા માટે જે હદ મુકરર કરવામાં આવી છે તેનાથી હજુ ઉલંઘન કર્યું નથી. ન પોતે પલીફા બનાવ્યો ન જમાઅતે કોઈને બનાવ્યો, તો ઈમામની ઈમામત કાયમ છે, ત્યાં સુધી કે તે સમયે પણ જો કોઈ માણસ તેની ઈકતેદા કરે, તો થઈ શકે છે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્જીદ (૬૩૦) : ઈમામને જો હદસ થયું અને પાછળ સફમાંથી કોઈને પલીફા બનાવી, મસ્જીદમાંથી બહાર નીકળી ગયો અને જો પલીફાએ તુરત જ ઈમામતની નિયત કરી લીધી તો જેટલા મુકતદી આ પલીફાથી આગળ છે સૌની નમાઝો ફાસિદ થઈ ગઈ. પરંતુ તે સફમાં જે લોકો જમણી તથા ડાબી બાજુએ છે અથવા તે સફની પાછળ છે, તેમની અને પ્રથમ ઈમામની નમાઝ ફાસિદ થઈ નહી. અને જો પલીફાએ એ નિયત કરી કે, ઈમામની જગ્યાએ પહોંચીને, ઈમામ બની જઈશ અને ઈમામની જગ્યાએ પહોંચવાથી પહેલા ઈમામ બહાર નીકળી ગયો તો સૌની નમાઝો ફાસિદ થઈ ગઈ.

(આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્જીદ (૬૩૧) : ઈમામ માટે બેહતર એ છે કે મસ્બૂકને પલીફા નહી, બલ્કે બીજા કોઈને બનાવે. અને જો મસ્બૂકને જ પલીફા બનાવે તો તેણે સ્વીકાર કરવો જોઈએ નહી. અને જો સ્વીકાર કરી લીધો તો પલીફા બની ગયો.

(આલમગીરી)

મસ્જીદ (૬૩૨) : મસ્બૂકને પલીફા બનાવી જ દીધો, તો જ્યાંથી ઈમામે (રૂકન) ખતમ કર્યો છે, મસ્બૂક ત્યાંથી જ શરૂ કરે. હવે વાત એ છે કે મસ્બૂકને શું ખબર કે શું બાકી છે? તો ઈમામ તેને ઈશારાથી બતાવી દે દા.ત. એક રકઅત બાકી છે, તો એક આંગળીથી ઈશારો કરે, બે છે તો બેથી, રૂકૂઅ કરવાનો હોય તો ઘુટણો પર હાથ મુકી દે. સિજદા માટે પેશાની પર, કિરઅત માટે મુખ (હોઠ) ઉપર, તિલાવતના સિજદા માટે પેશાની તથા જીભ પર, સિજદાએ સહવ માટે છાતી ઉપર હાથ મુકે અને જો તે મસ્બૂકને ખબર હોય તો ઈશારાની જરૂર નથી.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્જીદ (૬૩૩) : ચાર રકઅતવાળી નમાઝમાં એક માણસે ઈકતેદા કરી પછી ઈમામને હદસ થયું અને તેને પલીફા બનાવ્યો. અને તેને ખબર નથી કે ઈમામે કેટલી રકઅતો પઢી છે અને શું બાકી છે તો તે ચાર રકઅત પઢે અને દરેક રકઅત પર કાયદો કરે.

(આલમગીરી)

મસ્જીદ (૬૩૪) : મસ્બૂકને પલીફા બનાવ્યો તો ઈમામની નમાઝ પૂરી કરવા પછી, સલામ ફેરવવા માટે કોઈ મુદ્રીકને આગળ કરી દે કે તે સલામ ફેરવે.

(આલમગીરી વિગેરે)

મસ્જીદ (૬૩૫) : ચાર અથવા ત્રણ રકઅતવાળી નમાઝમાં તે મસ્બૂકને પલીફા બનાવ્યો જેને બે રકઅતો મળી ન હતી, તો તે પલીફા પર બે કાઅદા ફર્જ છે. એક ઈમામનો આખરી કાઅદો અને એક તેનો પોતાનો.

અને જો ઈમામે ઈશારો કરી દીધો કે પહેલી રકઅતોમાં કિરઅત કરી ન હતી તો ચાર રકઅતવાળી નમાઝમાં ચારે રકઅતોમાં તેના પરકિરઅત ફર્જ છે.

(દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૩૬) : મસ્બૂકે ઈમામની નમાઝ પૂરી કરવા પછી અટહાસ્ય કર્યું અથવા ઈરાદા પુર્વક હદસ કર્યું અથવા વાત કરી અથવા મસ્જિદથી બહાર નિકળી ગયો તો તેની પોતાની નમાઝ તુટી ગઈ અને લોકોની નમાઝ થઈ ગઈ. હવે પ્રથમ ઈમામની વાત રહી તો તે જો નમાઝના અરકાનથી ફારેગ થઈ ગયો છે તો તેની પણ નમાઝ થઈ ગઈ નહીં તો થઈ નહીં.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૩૭) : લાહીકને પલીફા બનાવ્યો તો તેના માટે હુકમ છે કે જમાઅત તરફ ઈશારો કરે કે લોકો પોતાની હાલત પર રહે ત્યાં સુધી કે તેના માટે જે બાકી છે તે પૂરી કરીને ઈમામની નમાઝની પુર્તિ કરે. અને જો પહેલા ઈમામની નમાઝ પૂરી કરી દીધી તો જ્યારે સલામનો મોકો આવે કોઈને સલામ ફેરવવા માટે પલીફા બનાવે અને પોતાની નમાઝ પૂરી કરે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૩૮) : ઈમામે એકને પલીફા બનાવ્યો અને તે પલીફાએ બીજાને પલીફા બનાવી દીધો, તો જો ઈમામના મસ્જિદથી બહાર નીકળવા અને પલીફાના ઈમામની જગ્યા પર પહોંચવાથી પહેલા આમ થયું તો જાઈજ છે. નહીં તો જાઈજ નથી.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૩૯) : એકલો નમાઝ પઢી રહ્યો હોય ને હદસ થયું અને હજુ મસ્જિદથી બહાર નીકળ્યો ન હોય કે કોઈએ તેની ઈકતેદા કરી, તો આ મુકતદી પલીફા બની ગયો.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૪૦) : મુસાફરની ઈકતેદા કરી અને ઈમામને હદસ થયું તેણે મુકીમને પલીફા બનાવ્યો તો મુસાફરોએ ચાર રકઅત પૂરી કરવું લાઝીમ નથી. અને પલીફાએ કોઈ મુસાફરને આગળ કરી દેવો જોઈએ, કે તે સલામ ફેરવે અને જો મુકતદીઓમાં બીજા પણ મુકીમ હતા તો તેઓ એકલા - એકલા બે બે રકઅત કિરઅત વગર પઢી લે. હવે જો તે પલીફાની ઈકતેદા કરશે તો સૌની નમાઝ બાતીલ થઈ જશે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૬૪૧) : ઈમામને ઝૂનુન (ઉન્માદ) થઈ ગયું અથવા બેહોશી તારી થઈ ગઈ અથવા અટહાસ્ય કર્યું અથવા કોઈ ગુસલ વાજબ થવાના કારણરૂપ દેખવામાં આવ્યું દા.ત. સુઈ ગયો અને સ્વપ્ન દોષ (એહતેલામ) થયું અથવા વિચાર કરવાથી અથવા શહવત(કામવાસના) સાથે નજર કરવાથી અથવા સ્પર્શ કરવાથી વિર્ય નીકળ્યું તો આ સઘળી હાલતોમાં નમાઝ ફાસીદ થઈ ગઈ ફરીથી પઢે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૬૪૨) : જો તિવ્રતાથી જાજર-પેશાબ લાગી કે નમાઝ પૂરી કરી શકતો નથી, તો ઈસ્તિખલાફ જાઈજ નથી, એવી જ રીતે જો પેટમાં સપ્તદર્દ થયું કે ઉભો રહી શકતો નથી તો બેસીને નમાઝ પઢે ઈસ્તિખલાફ (પલીફા બનાવવું) જાઈજ નથી.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૬૪૩) : જો શરમ અથવા ભયના કારણે કિરઅતથી આજિઝ (વિવશ) છે તો ઈસ્તિખલાફ જાઈજ છે. અને બિલ્કુલ વિસ્મૃતિ થઈ ગઈ તો નાજાઈજ છે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૬૪૪) : ઈમામને હદસ થયું અને કોઈને પલીફા બનાવ્યો અને પલીફાએ હજુ નમાઝ પૂરી કરી નથી કે ઈમામ વુઝૂથી ફારેગ થઈ ગયો તો તેના માટે વાજબ છે કે પાછો આવે અર્થાત એટલો નિકટ થઈ જાય કે ઈકતેદા થઈ શકે અને પલીફાએ નમાઝ પૂરી કરી લીધી હોય તો તેને અપ્તિયાર છે કે ત્યાંજ પૂરી કરે અથવા ઈકતેદાના સ્થળમાં આવે, એવી જ રીતે મુનફરિદને અપત્યાર છે કે મુકતદીને હદસ થયું તો વાજિબ છે કે (વુઝૂ કરીને) પાછો આવે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૬૪૫) : નમાઝમાં ઈમામનો ઈન્તેકાલ (અવસાન) થઈ ગયો ભલેને આખરી કાઅદામાં હોય તો પણ મુકતદીઓની નમાઝ બાતીલ થઈ ગઈ. ફરીથી પઢવું જરૂરી છે.

(રદદુલ મુહતાર)

નમાઝ ફાસિદ કરનારી ચીજોનું બયાન :

સહીહ મુસ્લિમમાં મુઆવીયા બીન અલહકમ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે, હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે નમાઝમાં આદમીઓનો કોઈ કલામ (વાતગી) દુરૂસ્ત નથી. પરંતુ તસ્બીહ તથા તકબીર તથા કિરઅત (તસ્બીહ, તકબીર અને કિરઅત દુરૂસ્ત છે)

સહીહ બુખારી તથા સહીહ મુસ્લિમમાં છે કે અબ્દુલ્લાહ બિન મસઉદ રદીયલ્લાહો અન્હો કહે છે કે હુઝૂર નમાઝમાં હોતા અને અમો હુઝૂરને સલામ કરતા હતા અને હુઝૂર જવાબ આપતા, જ્યારે નજાશી (હબશાનો બાદશાહ) ના ત્યાંથી અમો પાછા આવ્યા અને સલામ અર્ઝ કરી તો આપે જવાબ ન આપ્યો, અમોએ અર્ઝ કરી યા રસૂલલ્લાહ ! પહેલા અમે સલામ કરતા હતા અને હુઝૂર જવાબ આપતા હતા (હવે શું વાત છે કે જવાબ મળ્યો નહીં.) આપે ફરમાવ્યું : “નમાઝમાં મશગુલી (લીનતા છે.)” અબૂ દાઉદની રિવાયતમાં છે કે આપે ફરમાવ્યું : અલ્લાહ અઝઝવજલ પોતાના હુકમ જેને ચાહે છે જાહેર કરે છે અને જે જાહેર કર્યું છે તે પૈકી એ છે કે, “નમાઝમાં વાત ન કરો” તે (નમાઝ પઢી લીધા) પછી સલામનો જવાબ આપ્યો અને ફરમાવ્યું : નમાઝ કિરઅતે કુર્આની અને ઝિક્રે ખુદા માટે છે, તો જ્યારે તમે નમાઝમાં છો તો તમારી એ જ શાન હોવી જોઈએ.

ઈમામ અહમદ, અબૂ દાઉદ, તિરમીઝી તથા નિસાઈ, અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે કે બે કાળી વસ્તુઓ(૧) સર્પ અને (૨) વિંછીને નમાઝમાં મારી નાખો

ફિક્હી અહેકામ :

કલામ (વાતચીત) નમાઝને તોડનાર છે ઈરાદાપુર્વક હોય કે ખતાથી (ત્રુટિપુર્વક) કે સહવથી, નિદ્રાવસ્થામાં હોય કે જાગૃતાવસ્થામાં, સ્વેચ્છાએ કલામ કર્યું અથવા કોઈએ કલામ કરવા માટે મજબૂર કર્યા અથવા તેને એ ખબર ન હતી કે કલામ કરવાથી નમાઝ તુટી જાય છે. ખતાનો અર્થ એ છે કે કિરઅત વિગેરે નમાઝના અઝકાર કહેવા ચાહતો હતો પરંતુ ભુલમાં જીભથી કોઈ (બીજી) વાત નીકળી ગઈ અને સહવનો એ અર્થ છે કે તેને પોતાને નમાઝમાં હોવું યાદ રહ્યું નહીં. (દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૬૪૬) : કલામમાં થોડુંકે વધારેનો તફાવત નથી અને તે પણ તફાવત નથી કે, તે કલામ નમાઝની ઈસ્લાહ (સુધારણા) માટે હોય કે ન હોય. દા.ત. ઈમામને બેસવાનું હતું કે ઉભો થઈ ગયો. મુક્તદીએ તે ખતાવવા માટે કહ્યું ‘બેસીને’ અથવા ‘હું’ અવાજ કર્યો તો નમાઝ તુટી ગઈ. (દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૬૪૭) : ઈરાદાપુર્વકના કલામથી એજ સમયે નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ જ્યારે કે તશહહુદ જેટલું બેસી ગયો ન હોય, અને જો બેસી ગયો હોય તો નમાઝ પૂરી થઈ ગઈ અલબત્ત, મકરૂહે તહરીમી થઈ. (દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૬૪૮) : કલામ એ જ મુફસિદ (ફાસિદ કરનાર) છે જેમાં એટલો અવાજ હોય કે ઓછામાં ઓછું પોતે સાંભળી શકે, જો કોઈ નિરોધક ન હોય તો. અને જો એટલો અવાજ પણ ન હોય બલ્કે કેવળ શુદ્ધિકરણના શબ્દો હોય તો નમાઝ ફાસિદ થશે નહીં. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૪૯) : નમાઝ પૂરી થતા પહેલા ભૂલથી સલામ ફેરવવી દીધો તો વાંધો નથી, અને જો ઈરાદાપુર્વક ફેરવી તો નમાઝ તૂટી ગઈ. (દુર્ મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા (૬૫૦) : જો કોઈને સાંભળ મર્યાદા ભલે ઈરાદાપુર્વક હોય કે ભુલથી, તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. ભલે ભૂલથી અસ્સલામ કહ્યું હતું કે યાદ આવ્યું કે સલામ ન કરવી જોઈએ, અને મૌન ધારણ કર્યું. (તે છતાં પણ) (આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૫૧) : મસ્બૂકે એ ખ્યાલ કરીને કે, ઈમામની સાથે સલામ ફેરવી જોઈએ, સલામ ફેરવી દીધી તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૫૨) : ઈશાની નમાઝમાં એ ખ્યાલ કરીને કે, ઈમામની સાથે સલામ ફેરવવી જોઈએ, સલામ ફેરવી દીધી તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૫૩) : બીજી રકઅતને ચોથી સમજીને સલામ ફેરવી દીધી પછી યાદ આવ્યું તો નમાઝ પૂરી કરીને સિજદાએ સહવ કરી લે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૫૪) : ઝબાનથી સલામનો જવાબ આપવો પણ નમાઝને ફાસિદ કરે છે. અને હાથના ઈશારાથી જવાબ આપ્યો તો નમાઝ મકરૂહ થઈ. સલામની નિયતથી મુસાફોહ કરવો પણ નમાઝને ફાસિદ કરે છે.

(દુર્ મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૫૫) : મુસલ્લી (નમાઝ પઢનાર) થી કોઈ ચીઝ માંગી અથવા કોઈ વાત પૂછી, તેણે મસ્તક અથવા હાથથી 'હા' અથવા 'ના' નો ઈશારો કર્યો તો નમાઝ ફાસિદ થઈ નહી. અલબત્ત મકરૂહ થઈ. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૫૬) : કોઈને છોંક આવી તેના જવાબમાં નમાઝીએ "યરહમોકલ્લાહ" કહ્યું તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ, અને ખૂદ તેને જ છોંક આવી અને પોતાને સંબોધિત કરીને "યરહમોકલ્લાહ" કહ્યું તો નમાઝ ફાસિદ થઈ નહી. અને કોઈ બીજાને છોંક આવી તે મુસલ્લીએ "અલહમ્દુલિલ્લાહ" કહ્યું તો નમાઝ તુટી નહી. અને જવાબની નિયતથી કહ્યું તો નમાઝ તુટી ગઈ. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૫૭) : નમાઝમાં છોંક આવી. કોઈ બીજાએ "યરહમોકલ્લાહ" કહ્યું અને તેણે જવાબમાં કહ્યું: "આમીન" તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. (બહારે શરીર અત)

મસ્અલા (૬૫૮) : નમાઝમાં છોંક આવે તો મૌન ધારણ કરી લે અને "અલહમ્દુલિલ્લાહ" કહી લીધું તો પણ નમાઝમાં વાંધો નથી. અને જો તે વેળા "હમ્દ" ન કહી તો ફારેગ થઈને કહે. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૬૫૯) : ખૂશીની ખબર સાંભળી જવાબમાં "અલહમ્દુલિલ્લાહ" કહ્યું તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. અને જો જવાબની નિયતથી ના કહ્યું બલકે એ ઝાહિર કરવા માટે કે નમાઝમાં છે તો ફાસિદ ના થઈ એવી જ રીતે કોઈ ચીઝ આશ્ચર્યજનક દેખીને જવાબના ઈરાદાથી "સુબ્હાનલ્લાહ" અથવા "લાઈલાહા ઈલ્લલ્લાહ" અથવા "અલ્લોહ અકબર" કહ્યું તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. નહી તો ફાસિદ થઈ નહી. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૬૦) : કોઈએ આવવાની ઈજાઝત માંગી અને તેણે જાહેર કરવા કે, તે નમાઝમાં છે, જોરથી "અલહમ્દુલિલ્લાહ" અથવા "અલ્લાહો અકબર" અથવા "સુબ્હાનલ્લાહ" પઢ્યું તો નમાઝ ફાસિદ થઈ નહી. (ગુનિયા)

મસ્અલા (૬૬૧) : બુરી (ખરાબ) ખબર સાંભળી "ઈન્નાલિલ્લાહે વ ઈન્ના ઈલયહે રાજેઉન" કહ્યું અથવા કુર્આની શબ્દથી કોઈને જવાબ આપ્યો તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. દા.ત. કોઈએ પુછ્યું શું ખુદા સિવાય બીજો ખુદા છે? તેણે જવાબ આપ્યો: "લાઈલાહા ઈલ્લલ્લાહ" અથવા કોઈએ પુછ્યું તારો શું શું માલ છે? તેણે જવાબમાં કહ્યું: "અલખયરો વલબેગાલો વલહમીર." અથવા કોઈએ પુછ્યું ક્યાંથી આવ્યા છે? જવાબમાં કહ્યું: "વબેઅરીમ મુઅત્તલનિન વકસ્રીમશીદ" એવી જ રીતે જો કોઈને કુર્આની શબ્દથી સંબોધિ કર્યો દા.ત. એનું નામ "યાહ્યા" છે, તેને કહ્યું: "યાહ્યા ખોઝીલ કિતાબ બેકુવ્વતીન" મુસા નામ છે, તેને કહ્યું: "વમા તિલકા બેયમીનેકા યામૂસા" તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૬૬૨) : અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લનું મુબારક નામ સાંભળી "જલ્લ જલાલહુ" કહ્યું અથવા નબી સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમનું મુબારક નામ સાંભળી, દુરૂદ પઢ્યું. અથવા ઈમામની કિરઅત સાંભળી "સદકલ્લાહો વ સદકા રસૂલુહુ" કહ્યું તો આ સઘળી હાલતોમાં નમાઝ તૂટી ગઈ. જ્યારેકે ઈરાદાપૂર્વક જવાબ કહ્યો હોય અને જો જવાબમાં ન કહ્યું તો વાંધો નથી. એવી જ રીતે જો અઝાનનો જવાબ આપ્યો તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૬૬૩) : શયતાનનો ઉલ્લેખ સાંભળી તેના ઉપર "લઅનત" મોકલી તો નમાઝ તૂટી ગઈ. વસવસાને દફે કરવા માટે "લાહૌલ" પઢી, જો દુનિયાના કાર્ય માટે છે તો નમાઝ ફાસિદ થઈ જશે અને આખિરતના કાર્ય માટે છે તો ફાસિદ ન થઈ. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૬૬૪) : ચાંદ દેખીને, "રબ્બી વ રબ્બુકલ્લાહુ" કહ્યું અથવા તાવ વિગેરેના કારણે કુર્આન પઢીને દમ કર્યું તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ બિમારે ઉઠતાં-બેસતાં તકલીફ અને દર્દ પર "બિસ્મિલ્લાહ" કહ્યું તો નમાઝ ફાસિદ થઈ નહી. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૬૫) : કોઈ ઈબારત, શેઅરના વ્યંજન પર કે કુર્આન મજીદમાં એ તરતીબ (રીત) દેખવામાં આવશે તેને શેઅરની નિયતથી પઢી, તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. જેવું કે, "વલ્મુર્સલાતે ઉર્ફન ફલ્આસેફાએ અસ્ફન" અને જો નમાઝમાં શેઅર અનુકુળ કરાયો પરંતુ જીભથી કાંઈ કહ્યું નહી, તો જો કે નમાઝ ફાસિદ થઈ નહી, પરંતુ ગુનેહગાર થયો. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૬૬) : નમાઝમાં જબાન પર “નઅમ” અથવા “આરે” અથવા “હા” વહેતું થઈ (નીકળી) ગયું. જો આ શબ્દ કહેવાની ટેવવાળો છે તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. નહી તો ફાસિદ થશે નહી. (દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

લુકમો આપવાના તથા નમાઝને તોડનારા મસાઈલ

મસ્અલા (૬૬૭) : મુસલલી એ (નમાઝ પઢનારે) પોતાના ઈમામ સિવાય બીજાને લુકમો આપ્યો, તો નમાઝ તુટી ગઈ. જેને લુકમો આપ્યો છે તે નમાઝમાં હોય કે ન હોય, મુકતદી હોય કે મુનરિદ, અથવા કોઈ બીજાનો ઈમામ. (દુર્રે મુખ્તાર, વિગેરે)

મસ્અલા (૬૬૮) : જો લુકમો આપવાની નિયતથી પઢ્યું નથી, બલ્કે તિલાવતની નિયતથી પઢ્યું છે તો વાંધો નથી. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૬૬૯) : પોતાના મુકતદી સિવાય બીજાનો લુકમો લેવું પણ નમાઝ ફાસિદ કરે છે. અલબત્ત જો તેના બતાવતી વખતે તેને પોતાને યાદ આવી ગયું. તેના બતાવાથી નહી અર્થાત જો તે ન બતાવત તો પણ તેને યાદ આવી જાત કે તેના બતાવાને કાંઈ દખલ નથી, તો તેનું પઢવું ફાસિદ કરનાર નથી. (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૬૭૦) : પોતાના ઈમામને લુકમો આપવું અને ઈમામનું લુકમો લેવું ખોટું નથી, જો મુકતદી બીજાથી સાંભળીને કે જે નમાઝમાં તેનો સરિક નથી, લુકમો આપ્યો અને ઈમામે તે લુકમો લીધો તો સૌની નમાઝ તુટી ગઈ, અને ઈમામે લુકમો ન લીધો તો કેવળ મુકતદીની ગઈ. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૬૭૧) : લુકમો આપનાર કિરઅતની નિયત ન કરે, બલ્કે લુકમો આપવાની નિયતથી તે શબ્દ કહે, (આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા (૬૭૨) : તુરતજ લુકમો આપવું મકરૂહ છે, થોડીક રાહ જોવી જોઈએ કે, કદાચ ઈમામ પોતે પોતાની ભુલ સુધારી લે પરંતુ જ્યારે કે તેની આદત ખબર હોય કે રોકાય છે, તો કેટલાક એવા શબ્દ નિકળે છે જેનાથી નમાઝ ફાસિદ થઈ જાય છે, તો તુરતજ બતાવે એવી જ રીતે ઈમામ માટે મકરૂહ છે કે મુકતદીઓને લુકમો આપવા માટે મજબૂર કરે બલ્કે કોઈ બીજી સૂરત તરફ પરિવર્તિત થઈ જાય અથવા બીજી આયત શરૂ કરી દે, હા, પણ એ ધ્યાન માં રાખે કે એનું મેળવવું નમાઝને ફાસિદ કરે નહિ. અને જો જરૂરત જેટલું પઢી લીધું છે તો રૂકૂઅ કરી દે, મજબૂર કરવાનું એ અર્થ છે કે, વારંવાર પઢે અથવા મૌન ઉભો રહે. (આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર) પરંતુ જો તે ભૂલ એવી છે કે જેમાં અર્થમાં ફસાદ હતો તો નમાઝની ઈસલાહ માટે તેનું પુનરાવર્તન લાઝિમ હતું અને યાદ નથી આવતું તો મુકતદીને પોતેજ મજબૂર કરશે અને તે પણ બતાવી શકે નહી, તો નમાઝ તુટી ગઈ.

મસ્અલા (૬૭૩) : લુકમો આપનાર માટે બાલિગ હોવું શર્ત નથી, મરાહિક (પુખ્ત વય થવાની તૈયારીમાં હોય તે) પણ લુકમો આપી શકે છે. (આલમગીરી) હા, તે નમાઝ જાણતો હોય અને નમાઝમાં (જમાઅતમાં) હોય.

મસ્અલા (૬૭૪) : એવી દુઆ જેનો સવાલ (માંગણી) બંદાથી કરી શકતો નથી, જાઈજ છે. દા. ત. અલ્લાહુમ્મ આફિની, અલ્લાહુમ્મગફિરલી (અલ્લાહ મને તંદુરસ્તી અપર્ણ કર અલ્લાહ મને બખ્શીદે) અને જેનો સવાલ બન્દાથી કરી શકાય છે, તે નમાઝ તોડનાર છે. દા. ત. અલ્લાહુમ્મ અર્લમ્ની, અલ્લાહુમ્મ ઝલ્જિની (અર્થ: અલ્લાહ મને ખવડાવીદે-અલ્લાહ મારી શાદી કરાવી દે.) (આલમગીરી) (છેલ્લી દુઆ નમાઝ તોડનાર છે. અનુ.)

મસ્અલા (૬૭૫) : આહ-ઓહ-ઉફ-તુફ, આ શબ્દો દર્દ અથવા મુસીબતના કારણે નીકળે અથવા અવાઝથી રડયો અને શબ્દો ઉત્પન્ન થયા આ સઘળી સૂરતો (હાલ) માં નમાઝ જતી રહી અને જો રડવામાં કેવળ આંસૂ નીકળ્યા અવાઝ તથા શબ્દો નીકળ્યા નહી, તો વાંધો નથી. (આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૬૭૬) : મરીઝ (દર્દી) ની જીભથી અનાયાસે આહ ‘ઉહ’ નીકળ્યું તો નમાઝ ફાસિદ થઈ નહી. એવી જ રીતે છીંક, ખાંસી, બગાસું, ડકારમાં જેટલા શબ્દો મજબૂરીથી નીકળે છે તે માફ છે. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૬૭૭) : જન્નત તથા દોઝખની યાદમાં જો આ શબ્દ કહે તો નમાઝ ફાસિદ થઈ નહી. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૬૭૮) : ઈમામનું (કિરઅત) પઢવું પસંદ આવ્યું તેના ઉપર રડવા લાગ્યો અને આરે, નઅમ. (હાં),

હાં, ઝબાનથી નીકળ્યું તો કાંઈ વાંધો નથી, કે આ ખુશૂઅ (વિનમ્રતા) ના લીધે છે અને જો સુકંઠતાના કારણે કંઈ તો નમાઝ તુટી ગઈ.

(દુર્રે મુખ્તાર-રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૬૭૯) : કુંકવામાં જો અવાઝ પૈદા થાય નહી, કે આ ખુશૂઅ (વિનમ્રતા) ના લીધે (ફાસિદ કરનાર) નથી, પરંતુ ઈરાદા પૂર્વક કરવું મકરૂહ છે અને જો બે શબ્દો પૈદા થાય જેવું કે ઉફ-તુફ તો મુફસિદ છે.

(ગુનિયહ)

મસ્અલા (૬૮૦) : ખોખારો ખાવામાં જ્યારે બે શબ્દો પ્રગટ થાય જેવું કે અહ તો મુફસિદે નમાઝ છે જ્યારે કે ન કોઈ ઉઝર (કારણ) હોય નકોઈ ગરજ જો ઉઝર (લાચારી) થી હોય. ઈમામની ગલતી નો તકાઝો હોય અથવા કોઈ સંહીહ ગરજ જો ઉઝર માટે દા. ત. અવાઝ કરવા માટે અથવા ઈમામથી ગલતી (ભૂલ) થઈ ગઈ છે, એટલા માટે ખોખારે છે કે સુધારી લે અથવા એટલા માટે ખોખારે છે કે બીજા માણસને પોતાનું નમાઝનાં હોવું માલૂમ પડે તો આ હાલતોમાં નમાઝ ફાસિદ થતી નથી.

(દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા (૬૮૧) : નમાઝમાં કુર્આન શરીફમાંથી દેખીને પઢવું સર્વથા નમાઝને ફાસિદ કરનાર છે. એવી જ રીતે જો મહેરાબ વિગેરેમાં લખેલું (હોય) તેને જોઈને પઢવું પણ મુફસિદ છે હા, જો યાદી પર પઢે છે. કુર્આન અથવા મહેરાબ પર કેવળ નઝર છે તો વાંધો નથી.

(દુર્રે મુખ્તાર - રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૬૮૨) : કોઈ કાગળ ઉપર કુર્આન લખેલું દેખ્યું અને તેને સમજ્યો તો નમાઝમાં નુકસાન આવ્યું નહી. એવી જ રીતે જો ફિકહની કિતાબ દેખી અને સમજી તો નમાઝ ફાસિદ થઈ નહી. ભલે સમજવા માટે તેને દેખ્યું અથવા નહી દેખ્યું. હા, જો ઈરાદા પૂર્વક દેખ્યું અને સમજ્યું તો મકરૂહ છે. અને ઈરાદા વગર થયું તો મકરૂહ પણ નથી. (આલમગીરી દુર્રે મુખ્તાર) એજ હુકમ ફરેક લખાણનો છે. અને જ્યારે ગેરદીની (લખાણ) હોય તો વધારે કરાહત છે.

(દુર્રે મુખ્તાર-રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૬૮૩) : કેવળ તૌરાત અથવા ઈન્જીલ (બાઈબલ) ને નમાઝમાં પઢયા તો નમાઝ થઈ નહી. કુર્આન પરવું જાણતો હોય કે ન જાણતો હોય, તો પણ. (આલમગીરી) અને જો જરૂરત જેટલું કુર્આન પઢી લીધું અને તૌરાત તથા ઈન્જીલની ફેટલીક આપતો જેમાં ઝિકે ઈલાહી છે, પઢી તો વાંધો નથી, પરંતુ આમ કરવું જોઈએ નહી.

મસ્અલા (૬૮૪) : અમલે કસીરના (એવું કાર્ય કે જેને કરવાથી જોનારને એવું લાગે કે આ માણસ નમાઝમાં નથી. -અનુ.) કે જેન નમાઝનાં આ'માલથી હોય કે ન નમાઝની ઈસ્લાહ (સુધારણા) માટે કરવામાં આવ્યું હોય, તે નમાઝને ફાસિદ કરી દે છે. અમલેકલીલ (અલ્પકાર્ય) મુફસિદ નથી. જે કામ કરવા વાળાને દૂરથી દેખીને તેના નમાઝમાં ન હોવાનો શક રહે નહી બલ્કે ખાત્રી થાય કે નમાઝમાં નથી તો તે અમલેકસીર છે. અને જો દુરથી દેખનારને શંકા-સંદેહથાય કે નમાઝમાં છે કે નહી તો તે અમલે કલીલ છે.

(દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા (૬૮૫) : (નમાઝની હાલતમાં) ખમીશ અથવા લેગો પહેર્યો અથવા લુંગી બાંધી તો નમાઝ તુટી ગઈ.

(ગુનિયહ)

મસ્અલા (૬૮૬) : નાપાક જગ્યા ઉપર કોઈ આવરણ વગર સિજદો કર્યો તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ ભલે તે સિજદાનું પાક જગ્યા પર પુનરાવર્તન કરે. (તો પણ) (દુર્રે મુખ્તાર) એવી જ રીતે હાથ અથવા ઘુંટણો સિજદામાં નાપાક જગ્યા ઉપર મુકે તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૬૮૭) : સતર પુલ્લું રાખીને અથવા મનાઈ જેટલી નાપાકી સાથે પૂરો રૂકન અદા કરવો અથવા ત્રણ તરખીહનો સમય પસર થઈ જવો મુફસિદે નમાઝ છે. એવી જ રીતે ભીડના કારણે એટલી વાર સુધી સીઓની સફમાં રહી ગયો અથવા ઈમામથી આગળ વધી ગયો તો નમાઝ તુટી ગઈ. (દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે) અને ઈરાદા પૂર્વક સતર મોલવું સર્વથા મુફસિદે નમાઝ છે. ભલે તત્કાળ ઢાંકીલે. તેમાં વિલંબની પણ હાજત નથી.

મસ્અલા (૬૮૮) : બે કપડાં મેળવીને સીવ્યાં હોય તેમાં અસ્તર નાપાક છે અને ઉપરનું પડ પાક છે તો ઉપરના પડ તરફ પણ નમાઝ થઈ શકતી નથી. જ્યારે કે નાપાકી મનાઈની માત્રા જેટલી સિજદાના સ્થળમાં હોય, અને

સીવેલાં ન હોય તો ઉપરના પડ ઉપર જાઈજ છે, જ્યારેકે એટલું બારિક ન હોય કે અસ્તર ચમકતું હોય.

(દુર્ગે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૬૮૯) : નાપાક જમીન ઉપર માટી-ચૂનો બહુ જ બિછાવી દીધો હવે તેના ઉપર નમાઝ પઢી શકાય છે. અને જો સાધારણ રીતે માટી છાંટી દીધી કે નાપાકીની દુર્ગંધ આવે છે તો ના જાઈજ છે જ્યારે કે સિજદાના સ્થળપર નાપાકી હોય.

(ગુનિયહ)

મસ્અલા (૬૯૦) : નમાઝની અંદર (નમાઝની હાલતમાં) ખાલુ-પીલુ સર્વથા નમાઝને ફાસિદ કરી દે છે. ઈરાદાપૂર્વક હોય કે ભૂલથી થોડું હોય કે વધારે. ત્યાં સુધીકે જો ચાલ્યા વગર તલ (દાણો) ગળી લીધો અથવા કોઈ ટીપું તેના મોઢામાં પડ્યું અને તેણે ગળી લીધુંતો નમાઝ તુટી ગઈ. (દુર્ગે મુખ્તાર-રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૬૯૧) : દાંતોમાં જો કોઈ ખાવાની વસ્તુ રહી ગઈ હોય અને તેને ગળી ગયા, જો તે ચણા કરતા ઓછી હોય તો નમાઝ ફાસિદ થઈ નહી. અને જો ચણા બરાબર છે તો ફાસિદ થઈ ગઈ. દાંતોમાં થી લોહી નીકળ્યું જો થૂક ગાલિબ છે તો ગળી જવાથી નમાઝ ફાસિદ થશે નહી. નહી તો થઈ જશે. (દુર્ગે મુખ્તાર, આલમગીરી) (૧) (કાફી અને ફતહુલ કદીરનું સંશોધન એ છે કે ગળામા તેનો સ્વાદ મહેસૂસ થાય તો સર્વથા નમાઝ ફાસિદ થશે, અને એજ હુકુમ રોઝાનો છે અને આ કોલ (શક્તિશાળી) લાગે છે અને સાવધાનીની જરૂરી છે.) ગલબાનું ચિન્હ એ છે કે ગળા (શ્વાસનળી) માં લોહીનો સ્વાદ મહસૂસ થાય, નમાઝ અને રોઝો તોડવામાં સ્વાદનો એતબાર છે, અને વુઝૂ તોડવામાં રંગનો એતબાર છે.

મસ્અલા (૬૯૨) : નમાઝ અગાઉ કોઈ મીઠી વસ્તુ ખાધી હોય તેના અંશ ગળી લીધા હોય કેવળ થૂકમાં કાંઈ મીઠાસની અસર બાકી છે, તેને ગળી જવાથી નમાઝ ફાસિદ થશે નહી. મોઢામાં મોરસ વિગેરે હોય કે ઓગળીને ગળામાં પહોંચતી હોય તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. ગુંદર મુખમાં હોય અને ચાવી લીધો અને તેનો કેટલોક અંશ ગળાથી નીચે ઊતરી ગયો, તો નમાઝ તૂટી ગઈ. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૯૩) : સીનો (છાતી) કિબ્લા તરફથી ફેરવવું મુફસિદે નમાઝ છે. જ્યારે કે કોઈ ઉઝર (કારણ) ન હોય અર્થાત જ્યારે એટલો ફેરકે છાતી ખાસ કા'બાની દિશાથી ૪૫ અક્ષાંસ હઠી જાય. અને જો કોઈ કારણોસર હોય તો મુફસિદ નથી. દા-ત. હદસ (વુઝૂ તુટવા) નુ ગુમાન થયું અને મુખ ફેરવ્યું જ હતું કે ગુમાનની ભૂલ જાહેર થઈ તો મસ્જિદથી જો બહાર નીકળ્યા નથી, તો નમાઝ ફાસિદ થશે નહી. (દુર્ગે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા (૬૯૪) : કિબ્લા તરફ એક સફ જેટલું ચાલ્યા, પછી એક રૂકન જેટલું રોકાઈ ગયા, પછી ચાલ્યા પછી રોકાયા, જોકે અનેકવાર હોય તો જ્યાં સુધી મકાન બદલાય નહી, નમાઝ ફાસિદ થશે નહી. દા.ત. મસ્જિદમાંથી બહાર નીકળી જાય અથવા મેદાનમાં નમાઝ થઈ રહી હતી અને આ શખ્સ સફોથી આગળ વધી ગયો કે આ બંને હાલતો મકાન બદલવાની બરાબર છે. અને તેમાં નમાઝ ફાસિદ થઈ જશે. એવી જ રીતે જો એકદમ બે સફો જેટલું ચાલ્યો તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. (દુર્ગે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર, આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૯૫) : રણ (જંગલ)માં જો તેની આગળ સફો ન હોય (મલ્કે તે ઈમામ છે અને સજદાઓના સ્થળ થી ઉલ્લંઘન કર્યું તો જો એટલો આગળ વધ્યો જેટલું તેના અને સૌથી નાજીકવાળી સફની વચ્ચે અંતર હતુંતો નમાઝ ફાસિદ થઈ નહી. અને તેનાથી વધારે હઠયો તો ફાસિદ થઈ ગઈ અને જો મુનફરિદ (એકલો) છે તો સિજદાના સ્થળનો એતબાર છે. અર્થાત એટલો જ ફાસલો આગળ પાછળ, જ મણા-ડાબા છે કે તેનાથી અધિક હઠવામાં નમાઝ તૂટી જશે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૬૯૬) : કોઈને ચોપગા જાનવરે એકદમ ત્રણ કદમ જેટલો ખોંચી લીધો અથવા ધકેલી દીધો તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. (દુર્ગે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૬૯૭) : એક નમાઝથી બીજી નમાઝ તરફ તકબીર કહીને પરવર્તિત થયો, તો પહેલી નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ દા.ત ઝોહર પઢી રહ્યા હતા અને અસર અથવા નિફલની નિધ્યતથી 'અલ્લાહો અકબર' કહ્યું તો ઝોહરની નમાઝ તુટી ગઈ. પછી જો સાહબે તરતીબ છે અને સમયમાં ગુંજાઈશ છે તો અસરની નમાઝ પણ થશે

નહી. બહે બંને હાલતોમાં નિફલ છે નહીં તો અસરની નિયત છે તો અસર અને નિફલની નિયત છે તો નિફલ, એવી જ રીતે જો એકલો નમાઝ પઢતો હતો, હવે ઈકતેદાની નિયતથી અલ્લાહો અકબર કહ્યું અથવા મુકતદી હતો અને એકલા પઢવાની નિયતથી અલ્લાહો અકબર કહ્યું તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. એવી જ રીતે જો તે જનાઝાની નમાઝ ણઢી રહ્યો હતો અને બીજો જનાઝો લાવવામાં આવ્યો અને બંને જનાઝાઓની નિયતથી અલ્લાહો અકબર કહ્યું અથવા બીજાની નિયતથી તો બીજા જનાઝાની નમાઝ શરૂ થઈ અને પ્રથમવાળા જનાઝાની નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૬૯૮) : સ્ત્રી નમાઝ પઢી રહી હતી કે, બાબકે તેનો સ્તન ચુસ્યો, જો દુધ નીકળી આવ્યું તો નમાઝ તુટી ગઈ. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૬૯૯) : સ્ત્રી નમાઝમાં હતી કે પુરૂષે તેણીને ચુંબન કર્યું અથવા વાસના સાથે તેના શરીરનો સ્પર્શ કર્યો તો નમાઝ તુટી ગઈ અને જો પુરૂષ નમાઝમાં હતો અને સ્ત્રીએ એવું કર્યું તો નમાઝ ફાસિદ થઈ નહીં, જ્યાં સુધી કે પુરૂષને શહવત (વાસના) ન હોય. (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૭૦૦) : દાઢી અથવા માથામાં તેલ લગાવ્યું અથવા કાંશકો કર્યો અથવા સુરમો લગાવ્યો તો નમાઝ તુટી ગઈ. હા, જો હાથમાં તેલ લાગેલું છે તેને માથા અથવા શરીરમાં કોઈ સ્થળે લુછી લીધું તો નમાઝ ફાસિદ થશે નહીં. (મુન્યહ, ગુન્યહ)

મસ્અલા (૭૦૧) : કોઈ આદમીને નમાઝની હાલતમાં તમાચો માર્યો અથવા કોરડો માર્યો તો તેની નમાઝ તુટી ગઈ અને જાનવર પર સવાર નમાઝ પઢી રહ્યો હતો કે બે એકવાર હાથથી કે એડીથી સવારીને હાંકવામાં નમાઝ ફાસિદ થશે નહીં ત્રણ વખત ઉપરા ઉપરી તેમ કરશે તો નમાઝ તુટી જશે. એક પગથી એડ લગાવી જો ઉપરા ઉપરી ત્રણ વખત હોય તો નમાઝ તુટી ગઈ. નહિ તો નહીં અને બંને પગોથી લગાવી તો ફાસિદ થઈ ગઈ, પરંતુ જો ધીમેથી પગ હલાવ્યો કે બીજાને ધ્યાનથી જોવાથી ખંબર પડે તો નમાઝ ફાસિદ થઈ નહીં. (મુન્યહ- ગુન્યહ)

મસ્અલા (૭૦૨) : ઘોડાને ચાબૂકથી રસ્તો બતાવ્યો અને માર્યો પણ, તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ નમાઝની હાલતમાં ઘોડાની ઉપર સવાર થઈ ગયો તો નમાઝ તુટી ગઈ અને સવારી પર નમાઝ પઢી રહ્યો હતો કે નીચે ઉતરી ગયો તો નમાઝ ફાસિદ થઈ નહીં. (મુન્યહ-કાઝીખાં)

મસ્અલા (૭૦૩) : ત્રણ શબ્દો એવી રીતે લખવું કે અક્ષર દેખાય તે નમાઝને ફાસિદ કરે છે. અને જો અક્ષર દેખાય નહીં. દા. ત પાણી ઉપર અથવા હવામાં લખ્યું તો વ્યર્થ છે. નમાઝ મકરૂહે તહરીમી થઈ. (ગુનીયહ)

મસ્અલા (૭૦૪) : નમાઝ પઢનારને ઉચકી લીધો પછી ત્યાંજ મુકી દીધો. જો કિબ્લાથી છાતી કરી નહીં તો નમાઝ ફાસિદ થઈ નહીં. અને જો તેને ઉચકીને સવારી પર મુકી દીધો તો નમાઝ તુટી ગઈ. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૭૦૫) : મોત તથા ગાંડપણ તથા મુર્છા (બેહોશી) થી નમાઝ તુટી જાય છે. જો સમયમાં સ્વસ્થ થયો તો અદા કરે. નહીં તો કઝા પઢે. જો એક દિવસ રાત કરતાં વધારે થયું ન હોય તો. (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૭૦૬) : ઈરાદા પુર્વક વુઝૂ તોડ્યું અથવા કોઈ ગુસ્લ વાજબ થવાનું કારણ દેખાયું અથવા કોઈ રૂકન છોડી દીધું જ્યારે કે તે નમાઝમાં તેને અદા કરી લીધું ન હોય અથવા વગર કારણે શર્તને તર્ક કરી અથવા મુકતદીએ ઈમામથી પહેલાં રૂકન અદા કરી લીધું અને ઈમામની સાથે અથવા બાદમાં, પછી તેને અદા કર્યું નહીં ત્યાં સુધી કે ઈમામની સાથે સલામ ફેરવી દીધી અથવા મસ્બૂકે છુટી ગયેલ રકઅતનો સિજદો કરીને ઈનામના સહવના સિજદામાં અનુસરણ કર્યું અથવા આખરી કઅદહ પછી નમાઝનો સિજદો અથવા તિલાવતનો સિજદો યાદ આવ્યો અને તેને અદા કરવા પછી ફરી કાયદો ન કર્યો અથવા કોઈ રૂકનને નિદ્રામાં અદા કર્યો હતો તેનું પુનરાવર્તન ન કર્યું, આ સઘળી હાલતોમાં નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. (દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા (૭૦૭) : સાપ વિંછુને મારવાથી નમાઝ તુટતી નથી જ્યારે કે ન ત્રણ કદમ ચાલવું પડે ન ત્રણ ફટકાની હાજત હોય. નહીં તો નમાઝ તુટી જશે, પરંતુ મારવાની ઈજાજત છે. ભલે નમાઝ ફાસિદ થઈ જાય. (મુન્યહ- ગુન્યહ)

મસ્અલા (૭૦૮) : સર્પ વિંછુને નમાઝમાં મારવું તે વેળા મુબાહ (ઉચિત) છે કે, સામેથી પસાર થાય અને ઈજા પહોંચાડવાનો ડર હોય અને જો તકલીફ પહોંચાડવાની આશંકા ન હોય તો મકરૂહ છે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૭૦૯) : ઉપરા ઉપરી ત્રણ વાળ ઉખેડયા અથવા ત્રણ જુઓ (જૂ) મારી અથવા એકજ જૂને ત્રણ વખતમાં મારી તો નમાઝ તુટી ગઈ. અને ઉપરા ઉપરી (સતત) ન હોય તો નમાઝ ફાસિદ થશે નહીં. પરંતુ મકરૂહ છે. (આલમગીરી, ગુનીયહ)

મસ્અલા (૭૧૦) : જો મોજો પહોળો છે તો તેને ઉતારવાથી નમાઝ ફાસિદ થશે નહીં. અને મોજો પહેરવાથી નમાઝ તુટી જશે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૭૧૧) : ઘોડાને લગામ પહેરાવી અથવા તેના ઉપર કાઠી (જીન) કસ્યું અથવા કાઠી ઉતારી તો નમાઝ જતી રહી. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૭૧૨) : એક રૂકનમાં ત્રણ વખત પંજવાળવાથી નમાઝ તુટી જાય છે. અર્થાત એવી રીતે કે પંજવાળીને હાથ હઠાવી લીધો ફરી પંજવાળ્યું ફરી હાથ હઠાવી લીધો. અને જો એક વખત હાથ મુકીને કેટલીક વખત હલાવ્યું તો એકજ વખત પંજવાળવું કહેવામાં આવશે. (આલમગીરી, ગુનીયહ)

મસ્અલા (૭૧૩) : ઇન્તેકાલની (એક રૂકનથી બીજા રૂકન જવા માટે) તકબીરોમાં “અલ્લાહ” અથવા “અકબર” ના “અલેફ”ને ખેંચ્યો, “અલ્લાહ અથવા “અકબર” કહ્યું અથવા બે ની પછી અલેફ વધાર્યો. “અકબાર” કહ્યું તો નમાઝ ફાસિદ થઈ જશે. અને જો તહરીમાંમાં એવું થયું તો નમાઝ શરૂ જ થઈ નહીં. (દુર્રે મુખતાર વિગેરે) કિરઅત અથવા નમાઝના અઝકારમાં એવી ભૂલ જેનાથી અર્થ ફાસિદ થઈ જાય. નમાઝ ફાસિદ કરી દે છે. તેના વિષે વિગતવાર બયાન આગળ આવી ગયું છે.

નમાઝીના આગળથી પસાર થવાની મનાઈ :

મસ્અલા (૭૧૪) : નમાઝીના આગળથી બલ્કે સુજુદના સ્થળથી કોઈનું પસાર થવું નમાઝને ફાસિદ કરતું નથી. ભલે પસાર થનાર પુરૂષ હોય કે સ્ત્રી, કુતરું હોય કે ગર્ધભ. (આમ્મએકુતુબ)

મસ્અલા (૭૧૫) : મુસલ્લી (નમાઝી)ની આગળથી પસાર થવું બહુજ સખત ગુનોહ છે, હદીસમાં છે કે, તેમાં જે કાંઈ ગુનોહ છે જો પસાર થનાર માણસ જાણતો તો ચાલીસ સુધી ઉભા રહેવાને પસાર થવા કરતા ઉત્તમ સમજતો. રાવી કહે છે કે, હું નથી જાણતો કે ચાલીસ દિવસ કહ્યા કે ચાલીસ મહીના કે ચાલીસ વર્ષ.

આ હદીસ સિહાહસિત્તામાં અબી જુહીમ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત થઈ છે. અને બઝઝારની રિવાયતમાં ચાલીસ વર્ષનું સ્પષ્ટી કરણ છે. ઈબ્ને માજાની રિવાયત અબી હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી એ છે કે, રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું જો કોઈ જાણતો કે પોતાનાભાઈની સામે નમાઝમાં આડા થઈને પસાર થવામાં શું છે, તો સો (૧૦૦) વર્ષ ઉભા રહેવું તે એક કદમ ચાલવા કરતાં ઉત્તમ સમજતો.

ઈમામ માલિકે રિવાયત કરી કે, કઅબ અહબાર ફરમાવે છે કે નમાઝીની સામે પસાર થનાર જો જાણતો કે તેના ઉપર શું ગુનોહ છે તો ઝમીનમાં ધસી જવાને પસાર થવા કરતાં, શ્રેષ્ઠ સમજતો. ઈમામ માલિકથી જ સહીહ બુખારી તથા સહીહ મુસ્લિમમાં રિવાયત છે કે, અબૂ જુહૈફા રદીયલ્લાહો અન્હો કહે છે, મેં રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમને મક્કામાં દેખ્યા કે, હુઝૂર ‘એબતહ’ માં ચામડાના એક લાલ કુબાની અંદર બેઠેલા છે, અને બિલાલ રદીયલ્લાહો અન્હોએ હુઝૂરના વુઝૂનું પાણી લીધું અને લોકો ઉતાવળે ઉતાવળે તેને લઈ રહ્યા છે. જે તેમાંથી કેટલુંક પાણી લેતો તેને મૂખ અને સીના (છાતી) પર મસળતો અને જે મેળવવા પામતો નહી તે કોઈ બીજાના હાથની તરી (ભિનાશ) લઈ લેતો. પછી બિલાલરદીયલ્લાહો અન્હોએ એક નેજો (ભાલો) રોપી દીધો અને રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ લાલ ધારીદાર પોષાક પહેરેલ તશરીફ લાવ્યા અને નેજા (સુતરાની) તરફ મૂખ કરીને બે રકઅત નમાઝ પઢાવી અને મેં આદમીઓ અને જાનવરોને નેજાની બીજા બાજુએથી પસાર થતાં દેખ્યા. (બુખારી -મુસ્લિમ)

મસ્અલા (૭૧૬) : મેદાન અને મોટી મસ્જિદમાં નમાઝીના કદમ (પગો) થી મૌઝએસુજુદ (સ્જિદાના સ્થળ)

સુધી પસાર થવું નાજાઈજ છે. સિજદાના સ્થળથી મુરુદ એ છે કે, ક્યામની હાલતમાં સિજદાની જગ્યાની તરફ નજર કરે તો જેટલી દુર સુધી દૃષ્ટિ ફેલાય તે મોઝબે સુજુદ છે. તેની વચ્ચેથી પસાર થવું નાજાઈજ છે. મકાન અને નાની મસ્જિદમાં કદમ (પગ) થી કિબ્લાની દીવાલ સુધી ક્યાંથી પણ પસાર થવું જાઈજ નથી, જો સુતરો ન હોય તો.

(આલમગીરી, દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૭૧૭) : કોઈ માણસ ઉચાઈ ઉપર નમાઝ પઢી રહ્યો હોય તેની નીચેથી પણ પસાર થવું જાઈજ નથી. જ્યારેકે પસાર થનારનું કોઈ અવયવ નમાઝી સામે હોય. છત અથવા પાટ ઉપર નમાઝ પઢનારની આગળથી પણ પસાર થવાનો એજ હુકમ છે અને જો તે વસ્તુઓની એટલી ઉચાઈ હોય કે કોઈ અવયવની સન્મુખતા નાથાય તો વાંધો નથી.

(દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૭૧૮) : નમાઝીની આગળથી ઘોડા વિગેરે પર સવાર થઈને પસાર થયા, જો પસાર થનારનો પગ વિગેરે નીચેનું બદન નમાઝીના મસ્તકની સામે થયું તો મમનુઅ (મનાઈ) છે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૭૧૯) : નમાઝીની આગળ “સુતરો” હોય અર્થાત્ કોઈ એવી વસ્તુ જેનાથી આડ થઈ જાય તો સુતરાની બહારથી પસાર થવામાં કાંઈ વાંધો નથી.

(આમ્મએકુતુબ)

મસ્અલા (૭૨૦) : (કમથીકમ) “સુતરો” એક હાથ જેટલો ઉચો અને આંગળી જેટલો જાડો હોય અને વધુમાં વધુ ત્રણ હાથ ઉચો હોય.

(દુર્ મુખ્તાર-રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૭૨૧) : ઈમામ તથા મુનફરિદ જ્યારે જંગલમાં અથવા કોઈ એવી જગ્યાએ નમાઝ પઢે જ્યાંથી લોકોના પસાર થવાની આશંકા હોય તો મુસ્તહબ છે કે સુતરો રોપીલે અને સુતરો નજીક હોવો જોઈએ, સુતરો બિલકુલ નાકની સિધાણ પર ન હોય બલકે જમણા અથવા ડાબા ભવાંની સામે હોય અને જમણા ભવાંના સિધાણ પર હોવું અફઝલ (શ્રેષ્ઠ) છે.

(દુર્ મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા (૭૨૨) : સુતરો રોપવું જો અશક્ય હોય તો તે વસ્તુ લાંબી લાંબી મુકીદે અને જો કોઈ એવી ચીજ પણ નથી કે મુકી શકો તો લીટી ખેંચીલે, ભલે લંબાઈમાં હોય કે મહેરાબની જેમ. (આંબને હાલતોથી એ ઉદ્દેશ્ય નથી કે પસાર થવું જાઈજ થઈ જશે. બલકે એટલા માટે છે કે નમાઝીનું ધ્યાન બીજે બદલાય નહીં).

(દુર્ મુખ્તાર-આલમગીરી)

મસ્અલા (૭૨૩) : જો સુતરા ★ માટે કોઈ વસ્તુ નથી અને તેની પાસે કિતાબ અથવા કપડું હાજર છે, તો તેનેજ સામે રાખી દે. આનાથી પણ એજ ધ્યેય છે કે નમાઝીનું દિલ ભટકે નહીં, નહીં તો કિતાબ અથવા કપડું મુકવાથી તેના આગળથી પસાર થવાનું જાઈજ થશે નહીં. હા, જો ઉચાઈ એટલી થઈ જાય જે સુતરા માટે જરૂરી છે તો પસાર થવું પણ જાઈજ થઈ જશે.

(ગુનીયહ, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૭૨૪) : ઈમામનો સુતરો મુકતદી માટે પણ સુતરો છે, તેને બીજા સુતરાની જરૂર નથી. તો જો નાની મસ્જિદમાં પણ મુકતદીની આગળથી પસાર થઈ જાય જ્યારે કે ઈમામની આગળથી ન હોય, વાંધો નથી.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૭૨૫) : વૃક્ષ અને જાનવર અને આદમી વિગેરેનો પણ સુતરો થઈ શકે છે. કે તેમના ૧૦૧ પછી થી પસાર થવામાં કોઈ વાંધો નથી. (ગુનીયહ) પરંતુ આદમીને એ હાલતમાં સુતરો બનાવવામાં આવે જ્યારે તેની પીઠ નમાઝીની તરફ હોય કે નમાઝીની તરફ મોઢું કરવું મના છે.

મસ્અલા (૭૨૬) : સવાર જો નમાઝીની આગળથી પસાર થવા ચાહે છે તો તેનો હીલો એ છે કે જાનવરને નમાઝીની આગળ કરી લે અને બીજી બાજુએથી પસાર થઈ જાય.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૭૨૭) : બે માંણસો જોડા જોડા ઈમામની આગળથી પસાર ગયા તો નમાઝીથી જે નિકટ છે તે ગુનહગાર થયા અને બીજા માટે એજ સુતરો થઈ ગયો.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૭૨૮) : નમાઝીની આગળથી પસાર થવા માંગે છે તો તેની પાસે કોઈ વસ્તુ સુતરાને લાયક હોય તો તેને તેની સામે મુકી પસાર થઈ જાય, પછી તેને ઉઠાવી લે. જો બે માંણસો પસાર થવા માંગતા હોય અને સુતરા માટે કોઈ વસ્તુ નથી, તો તેઓ પૈકી એક નમાઝીની સામે તેની તરફ પીઠ કરી ઉભો થઈ જાય અને બીજો તેની

આડ લઈને પસાર થઈ જાય, પછી તે બીજો તેની પીઠની પાછળ નમાઝી તરફ પીઠ કરીને ઉભો થઈ જાય અને તે પસાર થઈ જાય અને તે પસાર થઈ જાય પછી તે બીજો જે બાજુએથી તે વખતે આવ્યો તે બાજુએ જ હટી જાય.

(આલમગીરી-રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૭૨૯) : જો તેની પાસે અસો (લાકડી) છે, પરંતુ રોપી શકતો નથી, તો તેને ઉભો કરીને નમાઝની આગળથી પસાર થવું જાઈજ છે. જ્યારે કે તેને પોતાના હાથથી છોડીને પડવાથી પહેલાં પસાર થઈ જાય.

મસ્અલા (૭૩૦) : આગળની સફમાં જગ્યા હતી તેને મુકીને પાછળ ઉભો થઈ ગયો તો આવનાર માણસ તેની ફલાંગતો (ઓળંગતો) જઈ શકે છે કે, તેણે પોતાની હુરમત (પ્રતિષ્ઠા) પોતાના હાથે ગુમાવી. (દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૭૩૧) : જ્યારે આવવા જવાવાળોઓની આશંકા ન હોય, અને સામે રસ્તો ન હોય તો સુતરો સ્થાપિત ન કરવામાં પણ વાંધો નથી. તે છતાં સુતરો સ્થાપિત કરવું ઉત્તમ છે. (દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૭૩૨) : નમાઝીની સામે સુતરો ન હોય અને કોઈ માણસ પસાર થવા માંગતો હોય અથવા સુતરો છે પરંતુ તે માણસ નમાઝી અને સુતરાની વચ્ચેથી પસાર થવા માંગે છે, તો નમાઝીને રજા છે કે તેને પસાર થવાથી અટકાવે ભલે “સુહાનલ્લાહ” કહે, અથવા જોરથી કિરઅત પઢે. અથવા આંખના ઈશારાથી મના કરે. અનાથીવધારેની ઈજાઝત નથી. દા. ત. કપડું પકડી ઝાટકવું અથવા મારવું, બલ્કે જો અમલે કસીર થઈ ગયું તો નમાઝ જતી રહી. (દુર્ મુખ્તાર-રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૭૩૩) : તસ્બીહ તથા ઈશારો બન્નેને જરૂરત વગર એકત્ર કરવું મકરૂહ છે. સ્ત્રી ની સામેથી કોઈ પસાર થાય તો સ્ત્રી તસ્ફીકથી મના કરે, અર્થાત્ જમણા હાથની આંગણીયો ડાબા હાથની પીઠ ઉપર મારે અને (એથીઉલ્ટું) જો પુરૂપે ‘તસ્ફીક’ કરી, અને સ્ત્રીએ તસ્બીહ તો પણ નમાઝ ફાસિદ થઈ નહી. પરંતુ સુન્નત વિરૂદ્ધ થયું. (દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૭૩૪) : મસ્જિદે હરામમાં નમાઝ પઢતો હોય તો તેની આગળ તવાફ કરતાં લોકો પસાર થઈ શકે છે. (રદદુલ મુહતાર)

નમાઝમાં મકરૂહોનું બયાન :

હદીસ (૧) : બુખારી તથા મુસ્લિમ અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલ્હયે વસલ્લમે નમાઝમાં કમર (કેડ) ઉપર હાથ મુકવાથી મના ફરમાવ્યું છે.

હદીસ (૨) : ‘શર્હ સુન્નહ’ માં ઈબ્ને ઉમર રદીયલ્લાહોમાથી રિવાયત છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે. નમાઝમાં કેડ પર હાથ મુકવું જહન્નમીઓ (અર્થાત આ યહુદીઓનું કાર્ય છે કે તેઓ જહન્નમી છે, નહી તો જહન્નમીઓ માટે જહન્નમમાં શું રાહત (વિવેચક) ની રાહત છે.

હદીસ (૩) : બુખારી, મુસ્લિમ, અબૂદાઉદ તથા નિસાઈ, રિવાયત કરે છે કે, ઉમ્મુલ મોમેનીન બીબી આઈશા સિદીકા રદીયલ્લાહો અન્હા ફરમાવે છે, મેં રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલ્હયે વસલ્લમથી નમાઝની અંદર આમ તેમ દેખવા વિષે સવાલ કર્યો. આપે ફરમાવ્યું : આ ઉચકી લેવું છે. કે બંદાની નમાઝમાંથી શયતાન ઉચકી લઈ જાય છે.

હદીસ (૪) : ઈમામ અહમદ, અબૂદાઉદ, નિસાઈ, ઈબ્ને ખુઝૈમહ તથા હાકિમ બએફાદએ તસ્હીહ, અબૂઝર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલ્હયે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે, બંદો નમાઝમાં છે, અલ્લાહ તઆલાની ખાસ રહમત તેની તરફ કેન્દ્રિત રહે છે, જ્યાં સુધી કે તે આમ તેમ દેખે નહી. જ્યાં તેણે પોતાનું મુખ ફેરવ્યું તેની રહમત પણ ફરી જાય છે.

હદીસ (૫) : ઈમામ અહમદ, અહસન તથા અબૂયઅલાની સનદથી રિવાયત કરે છે કે, અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હો કહે છે કે, મને મારા ખલીલ સલ્લલ્લાહો અલ્હયે વસલ્લમે (નમાઝમાં) ત્રણ વાતોની મનાઈ ફરમાવી (૧) મુર્ગ (મરઘા) ની જેમ ચાંચ મારવાથી (૨) કુતરાની જેમ બેસવાથી (૩) લોમડી (શિયાળ) ની જેમ આમ તેમ દેખવાથી (મનાઈ ફરમાવી છે.)

હદીસ (૬) : બજારે, જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી કે, હુજૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે જ્યારે આદમી નમાઝ માટે ઉભો થાય છે, અલ્લાહ તઆલા પોતાની ખાસ રહમત સાથે તેની પ્રત્યે ધ્યાનિત થાય છે અને જ્યારે તે આમ તેમ દેખે છે તો ફરમાવે છે કે. અય ઈબ્ને આદમ ! કથી બાજુએ ધ્યાન કરે છે ? શું મારાથી કોઈ ઉત્તમ છે જેની તરફ ધ્યાન કરે છે ! પછી જ્યારે તે ફરીથી બીજી બાજુએ ધ્યાન કરે છે તો ખાસ રહમતને તેનાથી ફેરવી લે છે.

હદીસ (૭) : તિરમિઝી, હસન સનદોથી રિવાયત કરે છે કે, હુજૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ અનસ બિન માલિક રદીયલ્લાહો અન્હોથી ફરમાવ્યું : અય છોકરા ! નમાઝમાં (આમ તેમ) ધ્યાન (કરવાથી) બચ. કે નમાઝમાં (આમ તેમ) ધ્યાન (કરવું) હલાકત (બરબાદી) છે.

હદીસ (૮ થી ૧૨) : બુખારી, અબૂદાઉદ, નિસાઈ તથા ઈબ્નેમાજા અનસબિન માલિક રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુજૂર ફરમાવે છે : શું હાલત છે તે લોકોની જે નમાઝમાં આસ્માન તરફ આંખો ઉઠાવે છે. તેનાથી અટકી જાય અથવા તેમની આંખો ઉચકી લેવામાં આવશે : આ વિષેયને લગભગ મળતી જુલતી રિવાયત, ઈબ્ને ઉમર તથા અબૂ હુરયરહ તથા અબૂસઈદ ખુદરી તથા જાબિર બિન સમોરહ રદીયલ્લાહો અન્હુમથી હદીસની કિતાબોમાં મોજુદ છે.

હદીસ (૧૩) : ઈમામ અહમદ, અબૂદાઉદ તથા તિરમિઝી બએફાદએ તહસીન તથા નિસાઈ ઈબ્ને માજા, ઈબ્ને હબ્બાન તથા ઈબ્ને ખુઝૈમહ, અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુજૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે જ્યારે તમારા પૈકી કોઈ નમાઝ માટે ઉભો થાય તો કાંકરીઓનો સ્પર્શ ન કરે, કે રહમત તેના સન્મુખતામાં છે.

હદીસ (૧૪) : સિહાહ સિત્તામાં મુએકીબ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે, હુજૂર ફરમાવે છે કે, કાંકરીનો સ્પર્શ ન કર અને જો તારે લાચારીએ એમ કરવું જ છે તો એક જ વખત કર.

હદીસ (૧૬ થી ૧૭) : મુસ્લિમ કે અબૂ સઈદ ખૂદરી રદીયલ્લાહો અન્હોથી કહે છે : હુજૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું : જ્યારે નમાઝમાં કોઈને બગાસુ આવે તો જ્યાં સુધી બની શકે તેને રોકે, કે શયતાન (તેદ્વારા) મોઢામાં દાખલ થઈ જાય છે. અને સહીહ બુખારીની રિવાયત, અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી છે કે, હુજૂર ફરમાવે છે : જ્યારે કોઈને નમાઝમાં બગાસુ આવે તો શક્ય હોય ત્યાં સુધી રોકે અને “હા-આ” ન કહે, કે તે શયતાન તરફથી છે. તેનાથી શયતાન હસે છે. અને તિરમિઝી તથા ઈબ્નેમાજાની રિવાયત તેમનાથી જ છે, તે પછી ફરમાવ્યું કે, મોઢા ઉપર હાથ મુકી દે.

હદીસ (૧૮-૧૯) : ઈમામ અહમદ, અબૂદાઉદ, તિરમિઝી, નિસાઈ તથા દારોમી, કઅબ બિન અજોરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુજૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે : જ્યારે કોઈ સારી રીતે વજૂ કરીને મસ્જિદમાં જવાના વિચારથી નીકળે તો એક હાથની આંગળીઓ બીજા હાથમાં નાંખે નહી, કે તે નમાઝમાં છે અને તેના જેવું જ અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હો થી પણ રિવાયત છે.

હદીસ (૨૦) : સહીહ બુખારીમાં શફીકથી રિવાયત છે કે, હુઝયફા રદીયલ્લાહો અન્હોએ એક માણસને દેખ્યો કે, રૂકૂઅ તથા સુજુદ સારી રીતે કરતો નથી. જ્યારે તેણે નમાઝ પઢી લીધી તો તેને બોલાવ્યો અને કહ્યું : તારી નમાઝ થઈ નહી, રાવી કહે છે કે માફૂ ગુમાન છે કે એમ પણ કહ્યું : જો તું મૃત્યુ પામશે તો ફિતરતે મોહમ્મદ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમના ગેર (બીજાઓની ફિતરત પર) મરશે.

હદીસ (૨૧ થી ૨૪) : બુખારી તારીખમાં અને ઈબ્ને ખુઝૈમહ વિગેરે ખાલિદ બિન વલીદ તથા અમ્ર બિન આસ તથા યઝીદ બિન અબી સુફ્યાન તથા શરજીલ બિન હસનહ રદીયલ્લાહો અન્હોમાથી રિવાયત કરે છે કે, હુજૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે એક માણસને નમાઝ પઢતાં અવલોક્યું કે તે રૂકૂઅ બરાબર કરતો નથી અને સિજદામાં ચાંચ મારે છે, આપે ફરમાવ્યું કે, પૂરો રૂકૂઅ કરે. અને ફરમાવ્યું : તે જો એજ હાલતમાં મર્યો તો મિલ્લતે મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમના ગેર (બીજા મિલ્લત) પર મરશે. પછી ફરમાવ્યું : જેઓ રૂકૂઅ પૂરી

રીત કરતા નથી અને સિજદામાં (મુરઘીની જેમ) યાંચ મારે છે તેનું દષ્ટાંત તે ભૂખ્યા જેવું છે કે, એક બે ખજૂરો ખાઈ લે છે, જે કાંઈ કામ આપતી નથી. (અપુરતી હોય છે.)

હદીસ (૨૫) : ઈમામ અહમદ અબૂ કતાદહ રદીયલ્લાહી અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુજૂર સલ્લલ્લાહી અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે, સૌમાં ખરાબ તે ચોર છે જે પોતાની નમાઝમાં ચોરી કરે છે. સહાબાઓએ અર્જ કરી યા રસૂલલ્લાહ ! નમાઝમાં કેવી રીતે ચોરી કરે છે ? આપે ફરમાવ્યું : કે રૂકૂઅ તથા સુજુદ પૂરી રીતે અદા કરી શકતો નથી. (તે નમાઝમાં ચોરવું છે.)

હદીસ (૨૬) : ઈમામ માલિક તથા અહમદ, નોઅમાન બિન મુરહ રદીયલ્લાહી અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહી અલયહે વસલ્લમે હુદુદ (શરઈહદો) નાઝિલ થવાથી પહેલાં સહાબાઓએ કિરામને ફરમાવ્યું કે, શરાબી અને વ્યાભિચારી (ઝાની) અને ચોર વિષે તમારો શું ખ્યાલ છે (શું અભિપ્રાય છે ?) સૌએ અર્જ કરી : અલ્લાહ તથા રસૂલ ખૂબ (સારી રીતે) જાણે છે. આપે ફરમાવ્યું : તે બહુ જ ખરાબ વાતો છે અને તેમાં સજા છે. અને સૌમાં ખરાબ ચોરી એ છે કે, પોતાની નમાઝથી ચોરી કરે; સહાબાઓએ અર્જ કરી : યા રસૂલલ્લાહ ! નમાઝથી ચોરી કેવી રીતે કરશે ? આપે ફરમાવ્યું એવી રીતે કે રૂકૂઅ તથા સુજુદ સારી રીતે કરશે નહીં તેના જેવું જ દારોમીની રિવાયતમાં પણ છે.

હદીસ (૨૭) : ઈમામે અહમદ, તલક બિન અલી રદીયલ્લાહી અન્હોથી રિવાયત કરી કે હુજૂરે ફરમાવ્યું : અલ્લાહ અજઝવજલ્લ બંદાની તે નમાઝ પ્રત્યે નઝર કરતો નથી જેમાં રૂકૂઅ તથા સુજુદની વચ્ચે પીઠ સીધી ન કરે.

હદીસ (૨૮) : અબૂ દાઉદ તથા તિરમિઝી હસન સનદો સાથે રિવાયત કરે છે. અનસ રદીયલ્લાહી અન્હો ફરમાવે છે : “અમો રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહી અલયહે વસલ્લમના ઝમાનામાં દરાઓમાં ઉભા રહેવાથી બચતા હતા. (ટાળી દેતા હતા) બીજી રિવાયતમાં છે-અમોને ધક્કો મારીને હટાવવામાં આવતા હતા.” (દરાઓ એટલે બે સ્તંભની વચ્ચેની જગ્યા. અનુ.)

હદીસ (૨૯) : તિરમિઝીએ રિવાયત કરી કે ઉમ્મુલ મોમેનીન ઉમ્મે સલમા રદીયલ્લાહી અન્હો કહે છે : અમારો અફલહ નમાનો એક ગુલામ જ્યારે સિજદો કરતો, તો (જમીનને) ફુંકતો આપે ફરમાવ્યું : “અય અફલહ ! પોતાનું મોઢું ધુળ યુક્ત કર.” (ભલે ધુળ લાગે લાગવા દે.)

હદીસ (૩૦) : ઈબ્ને માજાએ અમીરૂલ મોમેનીન હઝરત અલી રદીયલ્લાહી અન્હોથી રિવાયત કરી કે, હુજૂર સલ્લલ્લાહી અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે : જ્યારે તું નમાઝમાં હોય તો આંગળીઓ ચુટકાવ નહી, (આંગળીઓ ફોડ નહી.) બલ્કે એકે રિવાયતમાં છે : જ્યારે મસ્જિદમાં નમાઝના ઈન્તેઝારમાં હોય તે વખતે આંગળીઓ ચુટકાવાથી આપે મના ફરમાવ્યું.

હદીસ (૩૧) : બુખારી-મુસ્લિમમાં ઈબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહી અન્હોમાથી રિવાયત છે કે, હુજૂર સલ્લલ્લાહી અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે, “મને હુકમ થયો, સાત હાડકાંઓ પર સિજદો કરું : મૂખ અને બંને હાથ અને બંને ઘુંટણો અને બંને પંજા અને એ હુકમ થયો કે કપડાં તથા વાળ સંકેલો નહીં.”

હદીસ (૩૨) : અબૂ દાઉદ, નિસાઈ, દારોમી અબ્દુરહમાન બિન શબલ રદીયલ્લાહી અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહી અલયહે વસલ્લમે કાગડાની જેમ યાંચ મારવા અને હિંસક પશુઓની જેમ પગ બીછાવવાની મનાઈ ફરમાવી અને તે વાતની પણ મનાઈ ફરમાવી કે, મસ્જિદમાં કોઈ માણસ જગ્યા મુકરર કરી લે, જેવું ઉટ (જગ્યા) મુકરર કરી લે છે.”

હદીસ (૩૩) : તિરમિઝીએ હઝરત અલી રદીયલ્લાહી અન્હોથી રિવાયત કરી કે, રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહી અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું : “અય અલી ! હું પોતાના માટે જે પસંદ કરું છું, તે તમારા માટે પસંદ કરું છું. અને પોતાના માટે જે મકરૂહ સમજું છે તમારા માટે મકરૂહ સમજી છું. બંને સિજદાઓ વચ્ચે “અકઆ” કરશો નહી. (અર્થાત્ એવી રીતે બેસશો નહી કે નિતંબ જમીન પર હોય અને ઘુંટણો ઉભા હોય)

હદીસ (૩૪) : અબૂ દાઉદ અને હાકિમે મુસાત્દરકમાં બુરીદહ રદીયલ્લાહી અન્હોથી રિવાયત કરી કે, હુજૂરે તેવાતથી મના કર્ય છે કે. પૃથક કેવળ લેંઘો પહેરીને નમાઝ પઢે અને ચાદર ઓઢે નહી.

હદીસ (૩૫) : સહીહૈનમાં અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે- તમારા પૈકી કોઈ એક વસ પહેરી એવી રીતેહરગિઝ નમાઝ પઢે નહી કે ખભાઓ ઉપર કાંઈ હોય નહી.

હદીસ (૩૬) : સહીહ બુખારીમાં હઝરત અબૂ હુરયરહથી જ રિવાયત છે કે જો એક કપડામાં નમાઝ પઢે અર્થાત એજ ચાદર એજ લુંગી હોય તો આ બાજુનો છેડો તે બાજુએ અને તે બાજુનો કિનારો (છેડો) આ બાજુએ કરી લે.

હદીસ (૩૭) : અબ્દુર્રઝકે પોતાની મુસન્નફમાં રિવાયત કરી કે, ઈબ્ને ઉમરે રદીયલ્લાહો અન્હોમા એ નાફેઅનેબે કપડાં પહેરવા આખ્યા અને તેઓ તે વખતે બાળક હતા. તે પછી મસ્જિદમાં ગયા અને તેમને એક વસોમાં લપેટાએલ નમાઝ પઢતા દેખ્યા તો આ વાત ઉપર ફરમાવ્યું : શું તમારી પાસે બે વસો નથી કે તેને પહેરતા ? તેમણે વિનંતી કરી કે હા-છે, તો આપે ફરમાવ્યું : એ બતાવો કે તે તમને મકાનની બહાર મોકલું તો બનને પહેરશો. તેમણે કહ્યું : હા, બન્ને પહેરીશ. આપે ફરમાવ્યું, તો શું અલ્લાહ અજઝવજલ્લાના દરબાર માટે શૂંગાર અધિક મુનાસિબ છે કે આદંબીઓ માટે ? તેમણે કહ્યું અલ્લાહ માટે.

હદીસ (૩૮) : ઈમામ અહમદની રિવાયત છે કે ઉબૈ બિન કઅબ રદીયલ્લાહો અન્હોએ કહ્યું કે, એક કપડાંમાં નમાઝ સુન્નત છે અર્થાત જાઈજ છે. અમો હુઝૂરના ઝમાનામાં એવું કરતા અને અમારા ઉપર તેના વિષે એબ લગાવવામાં આવતો નહી. અબ્દુલાહ બિન મસઉદ રદીયલ્લાહો અન્હોએ ફરમાવ્યું તે એ વખતે (ઉચિત) છે કે કપડાંઓની કમી હોય અને જો અલ્લાહ તઆલાએ વિસ્તારતા (સગવડ) અર્પી હોય તો, બે કપડાંઓમાં નમાઝ અધિક પાકીજા છે.

હદીસ (૩૯) : અબૂ દાઉદે અબ્દુલ્લાહ બિન મસઉદ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી કે હુઝૂરે ફરમાવ્યું : જે માણસ નમાઝમાં તકબ્બુર (ગર્વ અભિમાન) થી તહેબંદ (લુંગી) લટકાવે, તેને અલ્લાહની રહમત પ્રાપ્ત થતી નથી.

હદીસ (૪૦) : અબૂદાઉદ, અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, એક માણસ તહેબંદ (લુંગી) લટકાવી નમાઝ પઢી રહ્યા હતા, આપે ઈરશાદ ફરમાવ્યો : “જાવ, વુઝૂ કરો, તેઓ ગયા અને વુઝૂ કરીને પાછા આંવ્યા, કોઈએ અર્ઝ કરી યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ શું થયું કે હુઝૂરે વુઝૂનો હુકમ આખ્યો ? આપે કહ્યું : તે લુંગી લટકાવેલ નમાઝ પઢી રહ્યો હતો અને બેશક અલ્લાહ અઝઝવ જલ્લ તે શખ્સની નમાઝ કુબૂલ કરતો નથી. તે લુંગી લટકાવેલ હોય (અર્થાત એટલી નીચી કે પગની ઘુંટી ઢંકાઈ જાય) શેખે મુહકિકક મોહદ્દિસ દહેલવી રહમતુલ્લાહે અલૈહે “લમઆત” માં ફરમાવે છે કે, વુઝૂનો હુકમ એટલા માટે આખ્યો કે, તેમને સમજાઈ જાય કે ગુનોહ છે કે સઘળા લોકોને બતાવી દેવું હતું કે, વુઝૂ ગુનાહોનો કફફારો છે. અને ગુનાહોના કારણો ને નષ્ટ કરનાર.

હદીસ (૪૧) : અબૂ દાઉદ, અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂરે ઈરશાદ ફરમાવ્યો : જ્યારે કે નમાઝ પઢે તો જમણી બાજુએ જોડા (બુટ) મુકે નહી, અને ડાબી બાજુએ પણ નહી, કે કોઈ બીજાની જમણી બાજુએ હશે પરંતુ તે વખતે મુકી શકે છે કે ડાબી બાજુએ કોઈ ન હોય બલકે જોડા બન્ને પગોની વચ્ચે રાખે.

ફિક્હી અહેકામ : (નમાઝના ૪૩ તહરીમી મકરૂહાત)

(૧) કપડા અથવા દાઢી અથવા શરીર સાથે ખેલવું (૨) કપડાં સમેટવું દા. ત. સિજદામાં જતી વખતે આગળ કે પાછળથી ઉચા કરવું, ભલે ધુળથી બચાવવા માટે કર્યું હોય અને વિના કારણે હોય તો ઔર વધારે મકરૂહ છે. (૩) કપડું લટકાવવું દા. ત. માથા અથવા ખભોઓ ઉપર એવી રીતે નાખવું કે બન્ને છેડા લટકતા હોય, આ સઘળું મકરૂહેતહેરીમા છે.

મસ્બલા (૭૩૫) : જો કુર્તા (ખમીસ) વિગેરેની બાયોમાં હાથ નાનાખે, બલકે પીઠ તરફ લટકાવી દે, તો પણ એજ હુકમ છે.

(મુસ્તાફા દુમ્મીનદદુરી)

મસ્અલા (૭૩૬) : ટુવાલ અથવા રજાઈ અથવા ચાદરના છેડા બન્ને ખભાઓ ઉપરથી લટકતા હોય તે મમનૂઅ (મનાઈવાળું) તથા મકરૂહે તહરીમી છે. અને એક છેડો બીજા ખભો ઉપર નાંખી દીઘો અને બીજો લટકી રહ્યો છે તે વાંધો નથી. અને જો એક જ ખભા પર એવી રીતે નાખ્યો કે, એક કિનારો (છેડો) પીઠ પર લટકી રહ્યો છે, બીજો પેટ ઉપર, જેવું કે સમાન્યત આઝમાનામાં ખભા ઉપર રૂમાલ નાંખવાનો રિવાજ છે, તો એ પણ મકરૂહ છે. (દુર્ઈ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૭૩૭) : (૪) કોઈ આસ્તીન (બાંય) અર્ધા કાંડા કરતાં વધારે ચઢેલી અથવા (૫) દામન (પાલવ) સમેટી નમાઝ પઢવું પણ મકરૂહે તહરીમી છે. ભલે અગાઉથી ચઢેલી હોય કે નમાઝમાં ચઢાવી હોય. (દુર્ઈ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૭૩૮) : (૬) તીવ્રતાથી જાજરૂ-પેશાબ લાગે તે વખતે અથવા (૭) હવા સરકવાના ગલબા (જોર) વખતે નમાઝ પઢવું મહરૂહે તહરીમી છે, હદીસમાં છે કે, જ્યારે જમાઅત કાયમ કરવામાં આવે અને કોઈને જાજરૂ જવું હોય તો પહેલાં જાજરૂ જાય આ હદીસને તિરમિઝીએ અબ્દુલ્લાહ બિન અરકમ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી છે. અને અબૂ દાઉદ, નિસાઈ તથા માલિકે પણ તેના અનુરૂપ રિવાયત કરી છે.

મસ્અલા (૭૩૯) : નમાઝ શરૂ કરવા અગાઉ જો તે ચીજોનો ગલબો (અધિકમણ) હોય તો સમયમાં વ્યાપકતા હોવા છતાં (નમાઝની) શરૂઆત જ મમનૂઅ (મનાઈવાળું) તથા ગુનોહ છે, કઝાએ હાજત (જાજરૂ) મહત્તમ છે. ભલેને જમાઅત છુટી જવાની આશંકા હોય અને જો દેખે છે કે કઝાએ હાજત (જાજરૂ) અને વુઝૂ પછી સમય નીકળી જશે તો સમય સચવવું આવશ્યક છે. નમાઝ પઢી લે અને જો નમાઝ દરમિયાન એ સ્થિતિ પૈદા થઈ જાય અને સમયમાં ગુંજાઈશ (અવકાશ) હોય તો નમાઝ તોડી નાંખવું વાજિબ છે. જો એવી રીતે પઢી લીધી તો ગુનેહગાર થયો. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૭૪૦) : (વાળોનો) જુડો બાંધી નમાઝ પઢવું મકરૂહે તહરીમી છે અને નમાઝમાં જુડો બાંધ્યો તો નમાઝ ફાસિદ થઈગઈ.

મસ્અલા (૭૪૧) : (૯) કાંકરીઓ હઠાવવું મકરૂહે તહરીમી છે, પરંતુ જે વેળા કે સંપૂર્ણ રીતે સુન્નત પ્રમાણે સિંજદો અદા ન થતો હોય તો એક વખતની ઈજાઝત છે. અને બચવું બહેતર છે, અને જો હઠાવ્યા વગર વાજિબ અદા થતું ના હોય તો હઠાવવું વાજિબ છે. જો કે એકવાર કરતાં અધિકની જરૂર પડે. (દુર્ઈ મુખ્તાર-રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૭૪૨) : (૧૦) આંગળીઓ ફોડવું (૧૧) આંગળીઓની કેંચી બાંધવું અર્થાત એક હાથની આંગળીઓ બીજા હાથની આંગળીઓમાં પરોવવું મકરૂહે તહરીમી છે. (દુર્ઈ મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા (૭૪૩) : નમાઝ માટે જતી વખતે અને નમાઝના ઈન્તેજાર (પ્રતીક્ષા) માં આ (ઉપરોક્ત) બંને વસ્તુઓ મકરૂહ છે. અને જો ન નમાઝમાં છે ન નમાઝના તવાબેઅમાં તો કરાહત નથી, જ્યારે કે કોઈ હાજત (જરૂરત) ના માટે હોય. (દુર્ઈ મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા (૭૪૪) : (૧૨) કેડ ઉપર હાથ મુકવું મકરૂહે તહરીમી છે. નમાઝ સિવાય પણ કેડ ઉપર હાથ ન મુકવો જોઈએ. (દુર્ઈ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૭૪૫) : (નમાઝમાં (૧૩) આમતેમ મૂખ ફેરવી દેખવું મકરૂહે તહરીમી છે આખો ફરી ગયો હોય અથવા કેટલોક અને જો મૂખ ફેરવે નહી કે આંખના ખુણાઓથી (વક દષ્ટિથી) આમ તેમ જરૂરત વગર દેખે તો કરાહતે તનઝીહી છે. અને કવચીત કોઈ સારી જરૂરતથી હોય તો વાસ્તવમાં વાંધો નથી. (૧૪) નમાઝમાં નજર આકાશ તરફ ઉઠાવવું પણ મકરૂહે તહરીમી છે.

મસ્અલા (૭૪૬) : (૧૫) તશહહુદ અથવા સિજદાઓની વચ્ચે કુતરાની જેમ બેસવું અર્થાત ઘુંટણોને છાતીથી મેળવી બન્ને હાથોને જમીન પર મુકી નિતંબ ઉપર બેસવું. (૧૬) પુરૂષનું સિજદામાં કાંડાઓ બીછાવવું. (૧૭) કોઈ માણસના મુખની સામે નમાઝ પઢવું મકરૂહે તહરીમી છે. એવી જ રીતે બીજા માણસનું નમાઝી તરફ મુખ

કરવું પણ નાજાઈજ તથા ગુનોહ છે. અર્થાત જો નમાઝી તરફથી હોય તો કરાહત નમાઝી પર છે. નહીં તો તેના ઉપર.

મસ્અલા (૭૪૭) : જો નમાઝી અને તે માણસની વચ્ચે જેનું મૂખ નમાઝીની તરફ છે, અંતર હોય તો પણ કરાહત છે. પરંતુ જ્યારે કે કોઈ વસ્તુ વચ્ચે આડરૂપ હોય કે કયામમાં પણ સુન્નુખતા થતી ન હોય તો વાંધો નથી. અને જો કયામમાં સન્નુખતા થાય, કાયદામાં ન થાય, દા. ત. બંનેની વચ્ચે એકમાણસ નમાઝી તરફ પીઠ કરીને બેસી ગયો કે આ હાલતમાં કાયદામાં તો સન્નુખતા થશે નહીં, પરંતુ કેયામમાં થશે તો હજુ પણ કરાહત છે.

(દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૭૪૮) : (૧૮) કપડાંમાં એવી રીતે લપેટાઈ જવું કે હાથ પણ બહાર ન ઓય, મકરૂહે તહરીમી છે. નમાઝ સિવાય પણ જરૂરત વગર એવી રીતે કપડાંમાં લપેટાવું ના જોઈએ. અને ભયની જગ્યાએ સખત મમનૂઅ (મનાઈ) છે.

મસ્અલા (૭૪૯) : (૧૯) પાઘડી એવી રીતે બાંધવું કે પચ માથાની ઉપર ના હોય, મકરૂહે તહરીમી છે. નમાઝ સિવાય પણ એવી રીતે સાફો બાંધવો મકરૂહ છે. (૨૦) એવી જ રીતે નાક અને મોઢાને સંતાડવું અને (૨૧) જરૂરત વગર ખોખારા ખાવું આ સઘળું મકરૂહે તહરીમી છે.

(દુર્ મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્અલા (૭૫૦) : નમાઝમાં ઈરાદાપૂર્વક (૨૨) બગાસું ખાવું મકરૂહે તહરીમી છે. અને ખૂદ આવે તો વાંધો નથી. પરંતુ તેને રોકવું મુસ્તહબ છે. જો રોકવાથી ના રોકાય તો હોઠોને દાંતોથી દબાવો અને તે છતાં પણ ન રોકાય તો જમણો હાથ અથવા ડાબો હાથ મૂખ ઉપર મૂકી દે અથવા આસ્તીન (બાય) થી મોઢું (હોઠો) છુપાવી લે. કેયામમાં જમણા હાથથી ઢાંકે અને બીજા પ્રસંગે ડાબા હાથથી.

(મરાકીયુલ ફલાહ)

ફાયદો : અંબિયા અલયહિમુસ્સલામ તેના (બગાસા) થી સુરક્ષિત છે. એટલા માટે કે તેમાં શયતાની દખલ છે, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું કે, બગાસું શયતાન તરફથી છે જ્યારે તમારા પૈકી કોઈને બગાસું આવે તો જ્યાં સુધી શક્ય હોય રોકો. આ હદીસને ઈમામ બુખારી તથા મુસ્લિમે સહીહૈનમાં રિવાયત કરી છે. બલ્કે કેટલીક રિવાયતમાં છે કે શયતાન મોઢામાં ઘુસી જાય છે. કેટલીકમાં છે કે શયતાન દેખીને હસે છે. ઉલ્મા ફરમાવે છે કે, જે બગાસામાં મોઢું ખોલી દે છે શયતાન તેના મોઢામાં થૂંકે છે, અને તે જે હા...હા નો અવાજ નીકળે છે તે શયતાનું અટહાસ્ય છે કે, તેનું મોઢું બગડેલું દેખી ઠકો કરે છે. અને તે જે લાળ નીકળે છે તે શયતાનનું થૂંક છે, તેને રોકવાની ઉત્તમ તરકીબ એ છે કે, જ્યારે બગાસું આવતું માલૂમ પડે તો દિલમાં ખ્યાલ કરે કે અંબિયા અલયહિમુસ્સલામ તેનાથી સુરક્ષિત છે. (આમ કરવાથી) બગાસું તુરત જ રોકાઈ જશે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૭૫૧) : (૨૩) જે કપડાં ઉપર જાનદાર (જીવધારી) ની તસ્વીર (ફોટો) હોય, તેને પહેરી નમાઝ પઢવું મકરૂહે તહરીમી છે. નમાઝ સિવાય પણ એવું વસ્ત્ર પહેરવું નાજાઈજ છે. એવી જ રીતે (૨૪) નમાઝીના મસ્તક ઉપર (જાનવરનો ફોટો) એટલે કે છતમાં હોય અથવા (૨૫) લટકતું હોય (૨૬) સિજદાના સ્થળે હોય કે તેના ઉપર સિજદો ઘટિત થતો હોય તો નમાઝ મકરૂહે તહરીમી થશે. એવી જ રીતે નમાઝીની આગળ અથવા (૨૭) ડાબી (૨૮) જમણી તરફ તસ્વીરનું હોવું મકરૂહ તહરીમી છે. અને (૨૯) પીઠ પાછળ હોવું પણ મકરૂહ છે. જોકે તે ત્રણે હાલતોથી ઓછું અને તે ચારે હાલતોમાં કરાહત તે સમયે છે કે, તસ્વીર આગળ-પાછળ, જમણા-ડાબા લટકેલ હોય અથવા જડેલી હોય અથવા દિવાલ વગેરેમાં ચિત્રિત હોય જો ફર્શ (પાથરણા) માં છે અને તેના ઉપર સિજદો થતો નથી તો કરાહત નથી જો તસ્વીર નિર્જીવની છે, જેવું કે પર્વત, નદી વિગેરે તો તેમાં કોઈ વાંધો નથી.

મસ્અલા (૭૫૨) : જો તસ્વીર ઝિલ્લતની (હીનતાશીલ) જગ્યાએ હોય જેવું કે ભુટ ઉતારવાની જગ્યા અથવા બીજા કોઈ સ્થળે જમીન ઉપર કે લોકો તેને રગદોળતા હોય અથવા તકીયા ઉપર કે સાથળો વિગેરેની નીચે મુકવામાં આવતો હોય તો એવી તસ્વીર મકાનમાં હોવાથી કરાહત નથી. તેનાથી નમાઝમાં કરાહત આવશે નહિ જ્યારે કે તેના ઉપર સિજદો થતો ના હોય.

(દુર્ મુખ્તાર)

હદીસ - (૧૮) : અબૂદાઉદ, તિરમિઝી તથા ઈબ્નેમાજા અબૂસઈદ ખુદરી રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂરે ફરમાવ્યું જે વિત્ર પઢયા વગર સુઈ જાય અથવા ભૂલી જાય તો જ્યારે જાગૃત યાય અથવા યાદ આવે પઢી લે.

હદીસ - (૧૯ થી ૨૦) : અહમદ, નિસાઈ, તથા દારોકુત્ની અબ્દુરહમાન બિન અબ્જા તે તેમના બાપની રિવાયતથી અને અબૂદાઉદ તથા નિસાઈ ઉબૈબિન કઅબ રદીયલ્લાહો અન્હુમથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ જ્યારે વિત્રમાં સલામ ફેરવતા ત્રણ વખત "સુબ્હાનલમલેકિલકુદુસ" કહેતા અને ત્રીજી વખત બુલંદ અવાજથી કહેતા.

ફિક્કહી મસાઈલ :

વિત્ર વાજિબ છે, જો ભૂલથી અથવા ઈરાદાપૂર્વક ન પઢયા તો તેની કઝાવાજિબ છે અને તરતીબ શાળી માટે જો યાદ છે કે વિત્રની નમાઝ પઢી નથી અને સમયમાં ગુંજાઈશ પણ છે તો (વિત્રની નમાઝ પઢયા વગરની) ફજરની નમાઝ ફાસિદ છે. ભલે શરૂ કરતાં પહેલા યાદ હોય અથવા નમાઝ દરમિયાનમાં યાદ આવી જાય.

(દુરૂ મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૧) : વિત્રની નમાઝ બેસીને અથવા સવારી પર વુઝૂ વગર થઈ શકતી નથી.

(દુરૂ મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૨) : વિત્રની નમાઝ ત્રણ રકાઅત છે અને તેમાં કઅદએ ઉલા (પહેલો કાએદો) વાજિબ છે અને કઅદએ ઉલામાં કેવળ અત્તહિયાત પઢીને ઉભો થઈ જાય. નદુરૂદ પઢે ન સલામ ફેરવે. જેવું મગરીબમાં કરે છે એવી જ રીતે કરે અને જો કાયદે ઉલામાં ભૂલથી ઉભો થઈ ગયો તો પાછા ફરવાની ઈજાઝત નથી, બલકે નમાઝ પૂરી કરીને સિજદએ સહવ કરે.

(દુરૂ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૩) : વિત્રની ત્રણે રકાઅતોમાં સર્વથા કિરઅત ફર્જ છે. અને દરેકમાં સૂરએ ફાતેહા પછી બીજી સૂરત મેળવવું વાજિબ છે. બેહતર એ છે કે પહેલી રકાઅતમાં સબ્બેહિસ્મ રબ્બેકલ આઅલા અથવા ઈન્ના અનઝલના બીજી રકાઅતમાં કુલયા

અયોહલ કાફેરૂન ત્રીજી રકાઅતમાં કુલ હોવલ્લાહો અહદ પઢે અને ક્યારેક ક્યારેક બીજી સૂરતો પણ પઢી લે. ત્રીજી રકાઅતમાં કિરઅતથી ફારેગ થઈને રુકુઅથી પહેલાં કાનો સુધી હાથ ઉઠાવી અલ્લાહો અકબર કહે. જેવું તકબીરે તહરીમામાં કરે છે. પછી હાથ બાંધી લે અને "દુઆએ કુનૂત" પઢે. દુઆએ કુનૂતનું પઢવું વાજિબ છે. તેમાં કોઈ દુઆ ખાસ પઢવું જરૂરી નથી. બેહતર તે દુઆઓ છે. જે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમથી સાબિત છે. અને તેમના સિવાય કોઈ બીજી દુઆપઢે તો પણ વાંધો નથી. સૌથી અધિક મશહુર દુઆ આ છે.

"અલ્લાહુમ્મ ઈન્ના નસ્તઈનોકા વ નસ્તગફેરોકા વ નુમેનો બેકા વ નતવક્કલો અલેકા વ નુરની અલેકલ્બેર. વ નશ્કોરોકા વ લાનકફોરોકા વ નખ્લઓ વ નત્તરોકો મંચ ચફજ્જોરોકા. અલ્લાહુમ્મ ઈવ્યાકા નઅબોદો વલકા નુસલ્લો વ નસ્બોદો વ ઈલેકા નસ્અવનહફેદો વ નુર્જરહમતકા વ નખ્શા અઝા બકા ઈન્ના અઝાબકા બિલ્કુફારે મુહ્લીકક્ક"

(તરજુમો : ઈલાહી ! અમો તારાથી મદદ તલબ કરીએ છીએ અને મગફેરત યાહીએ છીએ અને તારા ઉપર ઈમાન લાવીએ છીએ અને તારા ઉપર તવક્કુલ (ભરોસો) કરીએ છીએ અને દરેક ભલાઈની સાથે તારી સના કરીએ છીએ અને અમો તારો શુકઅદા કરીએ છીએ, ના શુકી કરતા નથી અને અમો જુદા થઈએ છીએ અને તે શખ્સને છોડીએ છીએ જે તારો ગુનોહ કરે. એ અલ્લાહ ! અમે તારી જ ઈબાદત કરીએ છીએ અને તારા માટે જ નમાઝ પઢીએ છીએ અને સિજદો કરીએ છીએ અને તારી જ તરફ દોડતા અને સઈ (કોશિય) કરીએ છીએ. અને તારી રહેમતના ઉમેદવાર છીએ અને તારા અઝાબથી ડરીએ છીએ. બેશક તારો અઝાબ કાફીરોને પહોંચનાર છે.)

અને બેહતર છે કે આ દુઆની સાથે તે દુઆ પણ પઢે જે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ઈમામ હસન રદીયલ્લાહો અન્હોને તઅલીમ ફરમાવી, તે દુઆ આ છે.

"અલ્લાહુમ્માઈહદેની ફીમન હદૈત વ અન્ફેની ફીમન આફૈત વ તવલ્લની ફીમન

તવલૈત વ બારિકલી ફીમા અઅતૈવ વ કેની શર્ મા કદૈત ફર્થન્નકા તકદી વલા ચુકદા આલૈકા ઈન્નહુ લા ચાઝિલ્લો મંવ વાલૈત વલા ચર્થઝગો મન આદૈત તબારકત વ તઆલૈત સુબહાનકા રબબલ-ઠૈતે વ સલ્લલ્લાહો અલન્નબીયે વ આલોહ."

(તરજુમો : ઈલાહી તુ મને હિદાયત આપ તેલોકોમાં જેમને તે હિદાયત આપી અને આફિયત આપ તેમના ટોળામાં જેનામાં તે આફિયત આપી અને મારો વલી (મદદગાર) થા તેમનામાં જેમનો તું વલી થયો અને જે કાંઈ આપ્યું તેમા બરકત આપ, અને જે કાંઈ તે ફેસલો કરી દીધો તેના શર (અનિષ્ઠ) થી મને બચાવ, બેશક તુ હુકમ કરે છે અને તારો દોસ્ત ઝલીલ નથી થતો અને તારો દુશ્મન ઈજ્જત નથી પામતો. તું બરકત વાળો છે, તું પાક છે. અય બૈત (ખાનએ કાબા) ના માલિક અને અલ્લાહ, દુરૂદ મોકલ નબી પર અને તેમની આલ (આંલાદ ઉપર.)

અને એક દુઆ તે છે જે મૌલા અલી રદીયલ્લાહો અન્હોથી મરવી છે કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ આખરી વિત્રમાં પઢતા.

"અલ્લાહુમ્મા ઈન્ની અઉગો બેરેદાકા મિન સખતે કા વ મુઆફાતેકા મિન ઉકુબતેકા વ અઉગોબેકા મિન્કાલા ઓહસી સનાઅન અલૈકા કમા અસનેત અલા નફસેકા"

(તરજુમો : અય અલ્લાહ ! હું તારી ખુશનૂદીની પનાહ માંગું છું, તારી ના ખુશીથી. અને તારી આફિયતની તારા અઝાબથી અને તારી જ પનાહ માંગું છું તારાથી (તારા અઝાબથી); હું તારી પૂરી સના (સ્તૂતિ) કરી શકતો નથી, જેવી તે પોતાની સના કરી.

અને હઝરત ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હો, પઢતા

"અઝાબકલ્લુદ ભિલ્કુફકારે મુહીકક" પછી આ પઢતા હતા : અલ્લા હુમ્મગફીરલી વલિલ મુમેનીન વલ્મુમેનાતે વલ્મુસ્લેમીન વલ્મુસ્લેમાતે વ અલ્લીફ ઠૈન કોકુબેહિમ વ અસ્લેહ ઝાત ઠૈનહુમ

વન્સુરહુમ અલા અદુવ્વેકા વ અદુવ્વેહિમ અલ્લહુમા લઅન કફતર અહલિ લ્કીતાભિલ્લઝીના ચોકઝઝેબૂન વ રોસોલકા વ ચોકાતેલૂના અવાલિયાએકા, અલ્લાહુમ્મા ! ખાલિફ ઠૈના કલેમતેહિમ વ ઝેલ્લા અકદામહુમ વ અઝ્ઝીલ અલૈહિમ બા' સકલ્લઝી લમ ચોરદો અનિલ્કોમિલ્મુજરેમીન.

(તરજુમો : અય અલ્લાહ તું મને બક્ષી દે અને મોમેનીન તથા મોમેનાત તથા મુસ્લેમીન તથા મુસ્લેમાતને અને તેમના દિલોમાં ઉલ્લત પૈદા કરી દે અને તેમના પરસ્પરના યાલત દુરસ્ત કરી દે અને તેમને તું તારા દુશ્મન પર મદદ કરી દે. અય અલ્લાહ તું કુફકાર એહલે કિતાબ પર લઅનત કર જે તારા રસૂલોને ઝૂટલાવે છે. અને તારા દોસ્તોથી લડે છે. ઈલાહી તું તેમની વાતમાં મુખાલેફત (મતભેદ) નાખી દે અને તેમના કદમોને હઠાવી દે અને તેમના ઉપર તારો તે અઝાબ નાઝિલ કર જે અપરાધી કોમથી પાછો ફરતો નથી.

દુઆએ કુનૂત પઢી લીધા પછી દુરૂદ શરીફ પઢવું બહેતર છે.

(ગુનીયા તથા રદદુલ મુહતાર વગેરે) મસ્અલા-૪ : દુઆએ કુનૂત ધીરે પેઢે, ઈમામ હોય કે એકલા અથવા અદાના મુકતદી હોય કે કઝાના, રમઝાનમાં હોય કે બીજા દિવસોમાં

(રદદુલ મુહતાર) મસ્અલા-૫ : જે દુઆએ કુનૂત ન પઢી શકે તે આ દુઆ પઢે. રબબના આતેના ફીદ દુનિયા હસનતંવ વફીલ આખેર તે હસનતંવ વ કેના અઝાબન્નાર

તરજુમો : અય અમારા પરવર દિગાર ! તું અમોને દુનિયામાં ભલાઈ આપ અને આખેતરમાં ભલાઈ આપ અને અમોને જહન્નમના અઝાબથી બચાવ. અથવા ત્રણવાર - "અલ્લાહ હુમ્મગફીરલના" કહે. (આલમગીરી)

મસ્અલા-૬ : જો દુઆએ કુનૂત પઢવું ભૂલી ગયા અને રૂકૂઅમાં ચાલ્યા ગયા તો કેયામની તરફ લોટે (પાછો ફરે) ન રૂકૂઅમાં પઢે, અને જો કેયામની તરફ પાછો ફર્યો અને દુઆએ કુનૂત પઢી, અને રૂકૂઅ ન કર્યો તો નમાઝ ફાસિદ થશે. નહીં, પરંતુ

ગુનેહગાર થશે. અને જો કેવળ અલહમ્દો પઢીને રૂકૂઅમાં ચાલ્યો ગયો હતો તો લોટે અને સૂરત તથા કુનૂત પઢે, પછી રૂકૂઅ કરે અને અંતમાં સિજદએ સહવ કરે. એવી જ રીતે જો અલહમ્દો ભૂલી ગયો અને સૂરત પઢી લીધી તો પાછો લોટે અને સૂરએ ફાતેહા તથા બીજી સૂરત તથા કુનૂત પઢી ન ફરીથી રૂકૂઅ કરે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-૭ : ઈમામને રૂકૂઅમાં યાદ આવ્યું કે દુઆએ કુનૂત પઢી નથી તો કેયામ તરફ પાછો ન ફરે, અને તે છતાં જો ઉભો થઈ ગયો અને દુઆ પઢી તો રૂકૂઅનું પુનરાવર્તન ન કરે. અને જો પુનરાવર્તન કરી લીધું અને મુક્તદીઓએ પહેલા રૂકૂઅમાં ઈમામનો સાથ આપ્યો અથવા પહેલો રૂકૂઅ ઈમામ ની સાથે કર્યો અને બીજા ન કર્યો તો બંને હાલતોમાં તેમની નમાઝ પણ ફાસિદ ન થશે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૮) : કુનૂતે વિત્રમાં મુક્તદી ઈમામનું અનુસરણ કરે અને જો મુક્તદી કુનૂતથી ફારેગ ન થયો હોય કે ઈમામ રૂકૂઅમાં ચાલ્યો જાય તો મુક્તદી પણ ઈમામનો સાથ આપે. અને જો ઈમામે કુનૂત પઢવા વગર રૂકૂઅ કરી દીધો અને મુક્તદીએ હજુ કાંઈ પઢ્યું ન હતું તો મુક્તદીને જો રૂકૂઅ ફોત થઈ જવાની આશંકા હોય તો રૂકૂઅ કરી લે. નહી તો કુનૂત પઢીને રૂકૂઅમાં જાય, અને તે ખાસ દુઆની હાજત નથી જે દુઆએ કુનૂત નામથી મશહૂર છે. બલકે સર્વથા કોઈ દુઆ જેને કુનૂત કહી શકીએ, પઢી લે.

(આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૯) : જો શંકા થઈ કે આ રકઅત પહેલી છે કે બીજી અથવા ત્રીજી તો પણ કુનૂત પઢે અને કાએદો કરે પછી બીજી બે રકાત પઢે અને દરેક રકઅતમાં કુનૂત પણ પઢે અને કઅદો કરે. આવી જ રીતે બીજી અને ત્રીજી હોવામાં શંકા થાય તો બંનેમાં કુનૂત પઢે.

(દુરૂ મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૦) : ભૂલીને પહેલી અથવા બીજી રકઅતમાં દુઆએ કુનૂત પઢી લીધી, તો ત્રીજીમાં ફરીથી પઢે એ જ બેહતર છે.

(ગુનીયા, હુલ્યહ, બહર)

મસ્અલા-(૧૧) : મસ્બૂક, ઈમામની સાથે કુનૂત પઢે, પછીથી ન પઢે. અને જો ઈમામની સાથે ત્રીજી રકઅતના રૂકૂઅમાં મળ્યો છે તો પાછળથી જે પઢશે તેમા કુનૂત ન પઢે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા - (૧૨) : વિત્રની નમાઝ શાફેઈ મઝહબવાળાની પાછળ પઢી શકાય છે, હા, એ શર્ત કે બીજી રકઅતના પછી સલામ ફેરે નહિ. નહિતર સહીહ થશે નહિ. આવી હાલતમાં કુનૂત ઈમામની સાથે પઢે, એટલે ત્રીજી રકઅતના રૂકૂથી ઉભા થયા પછી, જ્યારે તે શાફેઈ ઈમામ પઢે.

(આમ્મએ કુતુબ)

મસ્અલા - (૧૩) : ફજરની નમાઝમાં જો શાફેઈ મઝહબના ઈમામની ઈકતેદાર કરી અને તેણે પોતાના મઝહબ (મસ્લક) પ્રમાણે કુનૂત પઢી તો તમે ન પઢો. બલકે હાથ લટકાયેલ એટલીવાર ચુપ ઉભા રહો.

(દુરૂ મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૧૪) : વિત્ર સિવાય બીજી કોઈ નમાઝમાં કુનૂત ન પઢો, હા જો કોઈ મોટી દુર્ઘટના ઘટિત થાય તો ફજરની નમાઝમાં પણ પઢી શકે છે. અને જાહેર એ છે કે રૂકૂઅ પહેલા કુનૂત પઢે.

(દુરૂ મુખ્તાર તથા હમવી)

મસ્અલા-(૧૫) : વિત્રની નમાઝ કઝા થઈ ગઈ તો કઝા પઢવું વાઝિબ છે. ભલે કેટલોએ ઝમાનો (દિવસો) થઈ ગયો હોય. ઈરાદા પૂર્વક કઝા કરી હોય અથવા ભૂલથી કઝા થઈ ગઈ હોય. અને જ્યારે કઝા પઢે તો તેમાં કુનૂત પણ. પઢે અલબત્ત કઝામાં તકબીરે કુનૂત માટે હાથ ન ઉઠાવે, જ્યારે કે લોકોની સામે પઢતો હોય કે લોકો તમારી ભૂલ (ત્રુટી) થી જાણકાર થશે. (આલમગીરી રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૧૬) : રમઝાન શરીફ સિવાય બીજા દિવસમાં વિત્ર જમાઅતથી ન પઢે અને જો તદાઈ (ત્રણ માણસોથી વધારે નિફલ નમાઝમાં હોય તેને તદાઈ કહે છે.) ની રીતે હોય તો મકરૂહ છે.

(દુરૂ મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૧૭) : જેને પાછલી રાત્રીમાં જાગવા પર વિશ્વાસ હોય તો બેહતર એ છે કે પાછલી રાતમાં વિત્ર પઢે. નહી તો ઈશાની નમાઝ, પછી વિત્ર

પઢી લે.

(હદીસ)

મસ્અલા-(૧૮) : અવ્વલ રાત્રીમાં વિત્ર પઢીને સૂઈ ગયો, પછી પાછલી રાત્રે જાગૃત થયો તો ફરીથી વિત્ર પઢવું જાઈજા નથી. બીજી નિફલો જેટલી પઢવી હોય પઢી શકાય છે. (ગુનીયા)

મસ્અલા-(૧૯) : વિત્ર પઢી લીધા પછી બે રકઅત નિફલ પઢવું બેહતર છે. તેની પહેલી રકઅતમાં ઈજા જુલજેલત અને બીજીમાં કુલયાઐયુહલ કાફેરૂન..... પઢવું બેહતર છે. હદીસમાં છે કે મુકામ (બદલો) થઈ જશે. આ મજામીન હદીસોથી સાબિત છે.

સુળન તથા નવાફિલનું બયાન

(વલીથી અદાવત અલ્લાહથી લડાઈ લેવું છે.)
હદીસ-(૧) : સહીહ બુખારી શરીફમાં અબૂ હુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હોથી રીવાયત છે કે હુજૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે અલ્લાહતઆલાએ ફરમાવ્યું જે મારા કોઈ વલીથી દુશ્મની કરે તેને મેં લડાઈનું એલાન (આહવાહન) આપી દીધું અને મારો બંદો કોઈ વસ્તુથી એટલા પ્રમાણમાં નિકટતા પ્રાપ્ત કરતો નથી જેટલો ફરાઈજ (ફર્જો) થી થાય છે. અને નિફલો દ્વારા સર્વદા નિકટતા પ્રાપ્ત કરતો રહે છે ત્યાં સુધી કે તેને હું મેહબૂબ (પ્રિયપાત્ર) બનાવી લઉં છું અને જો તે મારાથી સલામ કરે (મારાથી કાંઈ માગે) તો તેને આપીશ અને પનાહ માંગે તો પનાહ આપીશ.

(અલહદીસ)

હદીસ-(૨ થી ૩) : મુસ્લિમ, અબૂદાઉદ. તિરમિઝી તથા નિસાઈ ઉમ્મુલ મોમેનીન ઉમ્મે હબીબહ રદીયલ્લાહો અન્હાથી રિવાયત કરે છે કે હુજૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે. વળી જે મુસલમાન બંદો અલ્લાહ માટે દરરોજ ફર્જ ઉપરાંત તતવ્વોઅ (નિફલ) ની બાર રકઅતો પઢે. અલ્લાહ તઆલા તેના માટે જન્નતમાં એક મકાન બાનવશે. ચાર રકઅત ઝોહરથી પહેલા અને બે રકઅત ઝોહરની પછી અને બે મગરીબ પછી અને બે ઈશા પછી અને બે ફજરની નમાઝ પહેલા બીજી રકઅતની વિગત કેવળ તિરમિઝીમાં છે. તિરમિઝી નિસાઈ તથા ઈબ્ને માજાની રિવાયત

ઉમ્મુલ મોમેનીન સિદ્દીકા રદિયલ્લાહો અન્હાથી એ છે કે જે તેમની સુરક્ષા કરશે, જન્નતમાં દાખલ થશે.

(ફજરની સુન્નતોના ફઝાઈલ)

હદીસ-(૪) : તિરમિઝીમાં અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું ઈદબારે નજૂમ તે ફજરની નમાઝની પહેલા બે રકઅતો છે અને ઈદબારે સુજૂદતે મગરીબની નમાઝ પછીની બે રકઅતો છે.

હદીસ-(૫) : મુસ્લિમ તથા તિરમિઝી ઉમ્મુલ મોમેનીન સિદ્દિકા રદિયલ્લાહો અન્હાથી રિવાયત કરે છે કે હુજૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવે છે કે ફજરની બે રકઅતો દુનિયા તથા સંસારની અંદર જે છે તેના કરતાં બહેતર છે.

હદીસ-(૬) : બુખારી, મુસ્લિમ, અબૂદાઉદ તથા નિસાઈ તેમનાથી જ રિવાયત કરે છે કે તેમણે ફરમાવ્યું કે હુજૂર તેમની (ફજરની બે રકઅતની) જેટલી યુરુ... કરતા બીજી કોઈ નિફલ નમાઝની કરતા ન હતો.

હદીસ-(૭) : તિબ્રાની, અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે એક સહાબીએ અર્જ કરી યા રસૂલલ્લાહ ! એવો અમલ ઈરશાદ ફરમાવો કે, અલ્લાહ તઆલા મને તેનાથી નફો પહોંચાડે, આપે ફરમાવ્યું : ફજરની બંને રકઅતોને લાઝિમ કરી લે તેમાં બહુજ ફઝીલત છે.

હદીસ-(૮) : અબૂયઅલા હસન સનદોથી તેમનાથી જ રિવાયત કરે છે કે હુજૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે કુલહોવલ્લાહો અહદ એક તુર્તિયાંશ કુર્આનની બરાબર છે અને "કુલયાઐયોહલ કાફેરૂન" ચોથાઈ કુર્આનની બરાબર છે. અને આ બંનેને ફજરની સુન્નતોમાં આપ પઢતાં અને એમ ફરમાવતા કે તેઓમાં ઝમાનાની રગબતો છે.

હદીસ-(૯) : અબૂદાઉદ અબુહુરૈરા રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુજૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે ફજરની સુન્નતો છોડો નહી, ભલે, તમારા ઉપર દુશ્મનોના ઘોડા આવી પડે.

"ઝોહરની સુળનતોના ફઝાઈલ"

હદીસ-(૧૦) : અહમદ, અબૂદાઉદ, તિરમિઝી નિસાઈ તથા ઈબ્ને માજા ઉમ્મુલ મોમેનીન ઉમ્મે

મસ્તક (૭૫૩) : જે તકિયા પર (જાનદારની) તસ્વીર (ફોટો) હોય, તેને ઉભો રાખવું અને પડેલ ન રાખવું, તસ્વીરના સન્માનમાં ગણના થશે. અને એવી રીતે હોવું નમાઝને પણ મકરૂહ કરી દેશે. (દુર્ મુખ્તાર)

મસ્તક (૭૫૪) : જો હાથમાં અથવા શરીરના બીજા કોઈ ભાગ ઉપર (જાનદારની) તસ્વીર હોય પરંતુ વસોથી ઢંકાએલ હોય અથવા વિંટી ઉપર નાની તસ્વીર ચિત્રિત હોય અથવા આગળ-પાછળ, જમણા-ડાબા, ઉપર-નીચે કોઈ જગ્યાએ નાની તસ્વીર હોય એટલે કે તેને જમીન ઉપર મૂકી ઉભા થઈને દેખીએ તો અવયવોની વિગત દેખાય નહીં અથવા પગોની નીચે અથવા બેઠકની જગ્યાએ હોય તો આ સઘળી હાલતોમાં નમાઝ મકરૂહ નથી. (દુર્ મુખ્તાર)

મસ્તક (૭૫૫) : મસ્તક વગરની તસ્વીર હોય અથવા જેને ચહેરો મિટાવી દીધો હોય દા. ત. કાગળ અથવા કપડાં અથવા દીવાલ પર હોય તો તેના ઉપર રૂશનાઈ (શાહી) ફેરવી દીધી હોય અથવા તેના મસ્તક અને ચહેરાને ખોંતરી નાખ્યો અથવા ઘોઈ નાખ્યો હોય તો કરાહત નથી. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્તક (૭૫૬) : જો તસ્વીરનું મસ્તક (માથું કાપું) હોય પરંતુ માથું પોતાની જગ્યાએ લાગેલું હોય, અને હજુ જીવું થયું ના હોય તો પણ કરાહત છે. દા. ત. કપડાં પર તસ્વીર છે, તેની ગરદન ઉપર સિલાઈ કરી દીધી કે હારની જેમ બની ગઈ. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્તક (૭૫૭) : (તસ્વીર) મટાડવામાં કેવળ ચહેરાને મટાડવું કરાહતથી બચવા માટે કાફી છે, જો આંખ અથવા ભવાં અથવા હાથ-પગ જુદા કરી લીધા તો તેનાથી કરાહત દફે થશે નહીં. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્તક (૭૫૮) : થેલી અથવા ખિસ્સામાં તસ્વીર છુપેલી છે તો નમાઝમાં કરાહત નથી. (દુર્ મુખ્તાર)

મસ્તક (૭૫૯) : તસ્વીરવાળું કપડું પહેરેલું હોય અને તેના ઉપર બીજું કોઈ કપડું પહેરી લીધું કે તેનાથી તસ્વીર ઢંકાઈ ગઈ તો હવે નમાઝ મકરૂહ થશે નહીં. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્તક (૭૬૦) : આમ તો તસ્વીર જ્યારે નાની ના હોય અને અપમાનિત સ્થળમાં ના હોય અને તેના ઉપર પડદો ના હોય તો આ દરેક હાલતમાં તેના કારણે નમાઝ મકરૂહે તહરીમી થાય છે, પરંતુ સૌથી વધીને કરાહત એ હાલતમાં છે કે જ્યારે તસ્વીર નમાઝીની આગળ કિબ્લા તરફ હોય, પછી તે કે માથાની ઉપર હોય, તે પછી કે તે જમણી-ડાબી બાજુ દીવાલ ઉપર હોય, પછી તે કે પાછળ દીવાલ અથવા પડદા પર હોય.

(રદદુલ મુહતાર, આલમગીરી)

મસ્તક (૭૬૧) : આ અહેકામ (આદેશો) તો નમાઝના છે. હવે તસ્વીરો રાખવા વિશેની વાત બાકી રહી, તો તેના વિશે સહીહ હદીસોમાં ઈરશાદ (ઉપદેશ) થયો છે કે, જે ઘરમાં કુતરૂ હોય અથવા તસ્વીર (જાનદારનો ફોટો) હોય તેમાં રહમતના ફરિશ્તા આવતા નથી, અર્થાત જ્યારે કે અપમાનિત રીત ના હોય અને ના એટલી નાની તસ્વીર હોય.

મસ્તક (૭૬૨) : રૂપીયા, અશરફી અને બીજા સિક્કાઓની તસ્વીરો પણ ફરિશ્તાઓના દાખલ થવા માટે બાધક છે કે નહીં, ઈમામ કાઝી અયાઝ રહમતુલ્લાહ અલૈહે ફરમાવે છે કે (બાધક) નથી, અને અમારા ઉભાએ કિરામના કથનોથી પણ એવું જ જાહેર છે. (દુર્ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્તક (૭૬૩) : આ અહેકામ તો તસ્વીર રાખવા વિષે છે, કે તિરસ્કારની હાલતમાં તથા જરૂરત વિગેરે મુક્ત છે. હવે રહી વાત તસ્વીર બનાવવું કે તે દરેક હાલતમાં હરામ છે, (રદદુલ મુહતાર) ભલે તે દસ્તી (હાથથી ચિત્રિત) હોય કે અકસી (કેમેરાથી) બન્નેનો એક હુકમ છે.

મસ્તક (૭૬૪) : (૩૦) ઉલ્ટુ કુર્આન શરીફ પઢવું, (૪) કોઈ વાજિબને તર્ક કરવું, મકરૂહે તહરીમી છે. દા.ત. રૂકૂઅ તથા સુજૂદમાં પીઠ સીધી ના કરવું એવી જ રીતે કૌમા અને જલ્સામા સીધા થવાથી પહેલાં સિજદામાં ચાલ્યા જવું. (૩૩) રૂકૂઅમાં કિરઆત ખતમ કરવું. (૩૪) ઈમામથી પહેલાં મુક્તદીનું રૂકૂઅ તથા સિજદા વિગેરેમાં જવું અથવા તેનાથી પહેલાં માથું ઉઠાવવું. (આ સઘળું મકરૂહે તહરીમી છે.)

મસ્તક (૭૬૫) : (૩૫) કેવળ લેંગો અથવા લુંગી પહેરી નમાઝ પઢી અને ખમીસ અથવા ચાદર ઉપસ્થિત છે,

તો નમાઝ મકરૂહે તહરીમી છે. અને જો બીજું કપડું નથી તો માફી છે. (આલમગીરી, ગુનિયા)
મસ્અલા (૭૬૬) : ઈમામે કોઈ આવવાવાળા માટે નમાઝને લંબાવવું મકરૂહે તહરીમી છે, જો તેને ઓળખતો હોય અને તેનો સત્કાર દ્રષ્ટિ સમક્ષ હોય અને જો નમાઝ ઉપર તેના સહયોગ માટે એક બે તસ્બીહ જેટલું લંબાણ કયું તો કરાહત નથી. (આલમગીરી) (૩૭) ઉતાવળમાં સફની પાછળથી જ “અલ્લાહો અકબર” કહીને શામેલ થઈ ગયો. પછી સફમાં દાખલ થયો તો આ મકરૂહે તહરીમી છે. (આલમગીરી)
મસ્અલા (૭૬૭) : (૩૮) નાહક ઝુંટવી લીધેલી જમીન અથવા (૩૯) પારકા ખેતરમાં જેમાં ખેતી મોજૂદ છે. અથવા ખેડાતી જમીનમાં નમાઝ પઢવું મકરૂહે તહરીમી છે (૪૦) કબ્ર સામે હોવું, જો નમાઝી તથા કબ્રની વચ્ચે કોઈ ચીજ આડ ન હોય તો મકરૂહે તહરીમી છે. (દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી)
મસ્અલા (૭૬૮) : (૪૧) કુફરના પૂજવાના સ્થળોમા નમાઝ પઢવું મકરૂહ છે કે, શયતાનોની જગ્યા છે. અને જાહેર કરાહતે તહરીમી (બહર), બલ્કે તેમા જવું પણ મમનૂઅ (મનાઈ) છે. (રદદુલ મુહતાર)
મસ્અલા (૭૬૯) : (૪૨) ઉલ્લું વસ પહેરીને અથવા (૪૩) ઓઢીને નમાઝ પઢવું મકરૂહ છે. અને દેખીતી રીતે અંગરખાનાં બંદ ના બાંધવાં અચકન (શેરવાની-બંડી) વિગેરેનાં બટન બંધ ના કરવાં જો તેના નીચે ખમીસ વિગેરે નથી, અને છાતી ઉઘાડી રહી તો જાહેરી કરાહત તહરીમી છે. અને જો નીચે ખમીસ વિગેરે હોય તો મકરૂહે તનઝીહી છે. અહીં સુધી તો તે મકરૂહાત બયાન થયા જેનું “મકરૂહે તનઝીહી” હોવું વિશ્વાસપાત્ર કિતાબોમાં વર્ણિત છે. બલ્કે તેના ઉપર જ વિશ્વાસ કર્યો છે. હવે બીજા કેટલાક મકરૂહે બયાન કરવામાં આવી રહ્યા છે કે, તે પૈકી અકસરનું મકરૂહે તનઝીહી હોવું સ્પષ્ટ છે. અને કેટલાકમાં મતભેદ છે. પરંતુ રાજેહ (ભાર પૂર્વક કથન) તનઝીહી છે.

નમાઝના તનઝીહી મકરૂહો :

(૧) સિજદા અથવા રુકૂઅમાં વગર કારણે ત્રણ તસ્બીહ કરતાં ઓછું કહેવું હદીસમાં તેને જ મુર્ગના જેવું ચાંચ મારવું ફરમાવ્યું છે. હા, સમયની તંગી અથવા રેલ્વે ઉપડી જવાનો ભય હોય તો વાંધો નથી. અને જો મુક્તદીએ ત્રણ તસ્બીહ પઢી લીધી નથી કે ઈમામે માથું ઉપાડી લીધું તો ઈમામનો સાથ આપે.
મસ્અલા (૭૭૦) : (૨) કામકાજનાં કપડાઓથી નમાઝ પઢવું મકરૂહે તનઝીહી છે, જ્યારે કે તેની પાસે બીજા વસ્તો હોય નહીં તો કરાહત નથી. (મતુન)
મસ્અલા (૭૭૧) : (૨) મોઢામાં કોઈ ચીઝ રાખીને નમાઝ પઢવું મકરૂહ છે. જ્યારે કિરાઅતનો બાધક ના થાય. અને જો બાધક થાય દા. ત. અવાઝ જ નીકળે નહીં અથવા એવો પ્રકારના શબ્દો નીકળે કે કુર્આનના ન હોય તો નમાઝ ફાસિદ થઈ જશે. (દુર્રે મુખ્તાર-રદદુલ મુહતાર)
મસ્અલા (૭૭૨) : (૪) સુસ્તીથી ઉઘાડા માથે નમાઝ પઢવું અર્થાત ટોપી પહેરવું ભારરૂપ લાગતું હોય અથવા ગરમી લાગતી હોય (તે કારણોસર ઉઘાડે માથે નમાઝ પઢવું) મકરૂહે તનઝીહી છે. અને જો નમાઝનો તિરસ્કાર ઉદેશ્ય છે, દા. ત. (એમ સમજવું કે) નમાઝ કોઈ મહત્વશાળી ચીઝ નથી જેના માટે ટોપી-સાફો પહેરવાં જોઈએ, તો આ કુફ છે. ખૂશુઅ તથા ખૂશુઅ (વિનમ્રતા) માટે ઉઘાડા માથે નમાઝ પઢી તો મુસ્તહબ છે. (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)
મસ્અલા (૭૭૩) : નમાઝમાં ટોપી પડી ગઈ તો ઉઠાવી લેવું અફઝલ છે જ્યારે કે અમલે કસીર ની હાજત ના પડે, નહીં તો નમાઝ ફાસિદ થઈ જશે, આ વારંવાર ઉઠાવવી પડે તો છોડી દે અને ના ઉઠાવવાથી વિનમ્રતા ઉદેશ્ય છે તો ના ઉપાડવું ઉત્તમ છે. (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)
મસ્અલા (૭૭૪) : (૫) પેશાની (લલાટ) ઉપરથી ધુળ અથવા ઘાસ ઊંખેડવું મકરૂહ છે, જ્યારે કે તેમના લીધે નમાઝમાં શંકા ના થાય અને અભિમાન ઉદેશ્ય હોય તો કરાહતે તહરીમી છે. અને જો તકલીફ દાયક હોય અથવા ધ્યાન હઠતું હોય તો વાંધો નથી. અને નમાઝ પછી ખંખેરવામાં તો સર્વથા વાંધો નથી, બલ્કે ખંખેરી નાંખવી જોઈએ કે, જૈથી (મનમાં) રીયાકારી (દેખાવ) ઉત્પન્ન થાય નહીં. (આલમગીરી)
મસ્અલા (૭૭૫) : એવી જ રીતે હાજત (જરૂરત) વેળા પેશાનીથી પરસેવો લુછવું બલ્કે દરેક તે અલ્પ અમલ કે જે નમાઝી માટે લાભકારક હોય, જાઈજ છે. અને જે લાભકારક ના હોય નહરહ છે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૭૭૬) : નમાઝમાં નાકમાંથી પાણી વહ્યું તેને જમીન ઉપર પડવા કરતાં લુછી લેવું ઉત્તમ છે, અને જો મસ્જિદમાં છે તો લુછી લેવું જરૂરી છે. (આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા (૭૭૭) : (૬) નમાઝમાં આંગળીઓ ઉપર આયતો અને સૂરતો અને તસ્બીહોનું ગણવું મકરૂહ છે. ભલે ફર્જ નમાઝ હોય કે નિફલ અને દિલમાં ગણત્રી રાખવું અથવા આંગળીના સાંધાઓને દબાવવાથી સંખ્યા સુરક્ષિત રાખવું અને સઘળી આંગળીઓ યથાવત સ્થાન ઉપર હોય તેમાં કાંઈ વાંધો નથી, પરંતુ ખિલાફે ઉલા છે કે દિલ બીજી બાજુએ ધ્યાનિત થશે અને જીભથી ગણવું નમાઝને ફાસિદ કરનાર છે. (દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા (૭૭૮) : નમાઝ સિવાય આંગળીઓ ઉપર ગણત્રી કરવામાં કાંઈ વાંધો નથી, બલ્કે કેટલીક હદીસો માં આંગળીઓના છેડાને ગાંઠવાનો હુકમ છે, અને એ કે ક્રિયામતના દિવસે આંગળીઓથી સવાલ થશે અને તે બોલશે. (રદદુલ મુહતાર-હુલિયહ)

મસ્અલા (૭૭૯) : તસ્બીહ (માળા) રાખવામાં વાંધો નથી જ્યારે કે દેખવા (રીયાકારી) માટે ન હોય. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૭૮૦) : (૭) (નમાઝની હાલતમાં) હાથ અથવા મસ્તકના ઈશારાથી સલામનો જવાબ આપવું મકરૂહ છે. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૭૮૧) : (૮) નમાઝમાં વગર કારણે પલાંઠીવાળી બેસવું મકરૂહ છે. અને ઉઝર (કારણ) હોય તો વાંધો નથી. અને નમાઝ સિવાય આ બેઠકમાં વાંધો નથી. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૭૮૨) : (૯) દામન (આંચલ) અથવા બાંયથી પોતાને હવા નાંખવું મકરૂહ છે. (આલમગીરી) જ્યારે કે એક બે વખત હોય, આ તે કોલ ઉપર આધારિત છે કે એક રૂકનમાં ત્રણ વખત હલાવવાને નમાઝને ફાસિદ કરનાર કહ્યું અને પંખો નાખવું નમાઝને ફાસિદ કરે છે કે, દુરથી દેખનાર સમજશે કે તે નમાઝમાં નથી.

(મુનતકા, ઝખીરહ, મુહીત, રઝવી, તહતાવી અલ મરાકીયા લફલહ)

મસ્અલા (૭૮૩) : ઈસ્બાલ એટલે કે કપડું મુકરર મર્યાદાથી અધિકતમ લાંબુ રાખવું મના છે. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું : જ્યારે નમાઝ પઢો તો લટકતાં કપડાંઓને ઉચા કરી લો કે તે પૈકી જે ચીજ જમીનને પહોંચશે તે જહન્નમમાં છે. આ હદીસને બુખારીએ 'તારીખ'માં અને તિબ્રાનીએ 'કબીર' માં ઈબ્ને અબ્બાસ રદીયલલાહો અન્હોમાંથી રિવાયત કરી છે. દામનો અને પાંચચાઓમાં 'ઈસ્બાલ' એ છે કે, ઘુંટીઓથી નીચે હોય અને બાંયોમાં આંગળીઓ કરતાં નીચે હોય અને ઝમામા (સાફ)માં એકે બેસવામાં છેડો (કુલામાં) દબાય.

મસ્અલા (૭૮૪) : (૧૧) અંગડાઈ લેવું અને (૧૨) ઈરાદાપૂર્વક ખાંસવું અથવા (૧૩) ખોંખારો ખાવું મકરૂહ છે. અને જો તબીઅત દફા કરી રહી છે તો વાંધો નથી અને (૧૪) નમાઝમાં થૂંકવું પણ મકરૂહ છે. (આલમગીરી) તહતાવી અલીલમરોકી અલફલાહમાં અંગડાઈ માટે ફરમાવ્યું કે, સ્પષ્ટ મકરૂહે તનઝીહી છે.

મસ્અલા (૭૮૫) : (૧૫) સફમાં મુનફરિદ (એકલો) ને ઉભા રહેવું મકરૂહ છે. કારણ કે તે કેયામ કાએદહ વિગેરે ફેલો (કાર્યો) લોકો કરતાં વિરૂઢ અદા કરશે. (૧૬) એવી જ રીતે મુક્તદીએ સફની પાછળ-એકલા ઉભા રહેવું મકરૂહ છે. જ્યારે કે સફમાં જગ્યા મોજૂદ હોય. અને જો સફમાં જગ્યા ના હોય તો વાંધો નથી. અને જો કોઈને સફમાંથી ખેંચી લે અને તેની સાથે ઉભો રહે તો તે બહેતર છે. પરંતુ એ યાદ રાખો કે જેને ખેંચો તે આ મસ્અલાથી વાકેફ હોય કે કયાંક તેના ખેંચવાથી પોતાની નમાઝ તોડી નાંખે. (આલમગીરી) અને તેણે એમ કરવું જોઈએ કે કોઈને ઈશારો કરે અને તેણે એમ કરવું જોઈએ કે પાછળ હઠે નહિ, અને તેના ઉપરથી કરાહત દફે થઈ ગઈ.

(ફતહુલ કદીર)

મસ્અલા (૭૮૬) : (૧૭) ફર્જની એક રકઅતમાં કોઈ આયતને વારંવાર પઢવું અખત્યારી હાલતમાં મકરૂહ છે. અને ઉઝરથી હોય તો વાંધો નથી. (૧૮) એવી જ રીતે સૂરતને વારંવાર પઢવું પણ મકરૂહ છે.

(આલમગીરી-ગુનીયહ)

મસ્અલા (૭૮૭) : (૧૯) સિજદામાં જતા વખતે ઘુંટણોથી પહેલા હાથ મુકવા અને (૨૦) ઉઠતી વખતે હાથથી પહેલાં ઘુંટણો ઉઠાવવા ઉઝર વગર મકરૂહ છે. (ગુનીયહ)

મસ્અલા (૭૮૮) : (૨૧) રૂકૂઅમાં માથાને પીઠ કરતાં ઉચું અથવા નીચું કરવું મકરૂહ છે.

(ગુનીયહ, આલમગીરી)

મસ્અલા (૭૮૯) : (૨૨) બિસ્મિલ્લાહ તથા તઅવ્વુઝ તથા સના અને આમીન જોરથી કહેવું (૨૩) નમાઝના અઝકારને તેમના સ્થાનેથી હઠાવી પઢવા મકરૂહ છે. (ગુનીયહ આલમગીરી)

મસ્અલા (૭૯૦) : (૨૪) ઉઝર વગર દીવાલ અથવા અસા (લાકડી) પર ટેકો લગાવવું મકરૂહ છે. અને ઉઝરથી હોય તો વાંધો નથી બલ્કે ફર્જ તથા વાજિબ તથા ફરજની સુન્નતોના કેયામમાં તેના ટેકો લગાવી ઉભા થવું ફર્જ છે. જ્યારે કે તેના વગર કયામ થઈ શકે નહીં જેવું કે કેયામના ચર્યામાં વર્ણન થયું. (ગુનીયાહ વિગેરે)

મસ્અલા (૭૯૧) : (૨૫) રૂકૂઅમાં ઘુંટણો પર અને (૨૬) સિજદામાં જમીન ઉપર હાથ ના મુકવા મકરૂહ છે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૭૯૨) : (૨૭) અમામાને માથા ઉપરથી ઉઠાવીને માથા ઉપર મુકી લેવું, નમાઝથી ફાસિદ કરનાર નથી, અલબત્ત મકરૂહ છે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૭૯૩) : (૨૮) આસ્તીન (બાય) ને બિછાવી સિજદો કરવું કે જેથી ચહેરા ઉપર ઘુળ ના ચોંટે મકરૂહ છે. અને જો તકબૂર (અભિમાન) માટે હોય તો કરાહતે તહરીમી છે. અને ગરમીથી બચવા માટે કપડાં ઉપર સિજદો કર્યો તો વાંધો નથી. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૭૯૪) : રહમતની આયત ઉપર સવાલ કરીને અને અઝાબની આયત ઉપર પનાહ માંગવી, એકલા નિફલ નમાઝ પઢનાર માટે જાઈજ છે. (૩૦) ઈમામ તથા મુકતદી માટે મકરૂહ છે. (આલમગીરી) અને જો મુકતદી પર ભારના કારણરૂપ થાય તો ઈમામ માટે મકરૂહે તહરીમી છે.

મસ્અલા (૭૯૫) : (૩૧) જમણી-ડાબી બાજુ ઝુમવું (ઝુકવું) મકરૂહ છે. અને “તરાવોહ” અર્થાત ક્યારેક એક પગ ઉપર જોર દીધું ક્યારેક બીજા ઉપર તો આ સુન્નત છે. (ગુનીયહ)

મસ્અલા (૭૯૬) : (૩૨) ઉઠતી વેળા આગળ પાછળ પગ ઉચકવું મકરૂહ છે અને સિજદામાં જતી વખતે જમણી બાજુએ જોર દેવું ઉઠતી વેળા ડાબી બાજુએ જોર દેવું મુસ્તહબ છે. (ગુનીયહ)

મસ્અલા (૭૯૭) : (૩૩) નમાઝમાં આંખો બંધ રાખવી મકરૂહ છે, પરંતુ જ્યારે ખુલ્લી રાખવામાં ખૂશુઅ (એકાગ્રતા) થતું નાહોય તો બંધ કરવામાં વાંધો નથી, બલ્કે બહેતર છે. (દુર્ફે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૭૯૮) : (૩૪) સિજદા વિગેરેમાં કિબ્લા તરફથી આંગળીએ ફેરવી લેવું મકરૂહ છે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૭૯૯) : જૂ અથવા મચ્છર જ્યારે ઈજા પહોંચાડતા હોય તો પકડીને મારી નાંખવામાં વાંધો નથી. (ગુનીયહ) અર્થાત જ્યારે કે અમલે કસીરની (એક રૂકનમાં ત્રણવાર અથવા તેથી વધારેની) હાજત ના હોય.

મસ્અલા (૮૦૦) : (૩૫) ઈમામે એકલા મહેરાબમાં ઉભા થવું મકરૂહ છે. અને જો બહાર ઉભા રહેલ સિજદો મહેરાબમાં કર્યો અથવા તે એકલો ના હોય બલ્કે તેની સાથે કેટલાક મુકતદી પણ મહેરાબની અંદર હોય તો વાંધો નથી. એવી જ રીતે જો મુકતદીઓને મસ્જિદ તંગ પડે તો પણ મહેરાબમાં ઉભા રહેવું મકરૂહ છે.

(દુર્ફે મુખ્તાર-આલમગીરી)

મસ્અલા (૮૦૧) : (૩૬) ઈમામે દરવાજા (કમા નો-સ્તંભોની વચ્ચે) માં ઉભા રહેવું પણ મકરૂહ છે. (૩૭) એવી જ રીતે ‘જમાઅતે ઉલા’ ના (પ્રથમ જમાઅતના) ઈમામે મસ્જિદના ખૂશા તથા દિશામાં ઉભા થવું પણ મકરૂહ છે. તેના માટે સુન્નત એ છે કે મધ્યમાં ઉભો રહે અને એજ મધ્યનું નામ મહેરાબ છે ભલે ત્યાં પરિચિત તાખું હોય કે ના હોય તો જો મધ્ય છોડીને બીજી જગ્યાએ ઉભો થયો જોકે તેના બન્ને તરફ સફના એક સરખા ભાગ હોય તો પણ મકરૂહ છે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૮૦૨) : (૩૮) ઈમામનું એકલા ઉચી જગ્યાએ ઉભા થવું મકરૂહ છે. ઉચાઈની માત્રા એ છે કે,

દેખવામાં તેની ઉંચાઈ જાહેર પ્રતિષ્ઠિ હોય. પછી આ ઉંચાઈ જો નીચે હોય તો કરાહતે તનઝીલી છે. નહી તો સ્પષ્ટ કરાહતે તહરીમી છે. (૩૯) ઈમામ નીચે હોય અને મુકતદી ઉચી જગ્યાએ આ પણ મકરૂહ તથા સુન્નત વિરૂધ્ધ છે. (દુર્ રૂ મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા (૮૦૩) : (૪૦) કા'બા મોઅઝઝમા અને મસ્જિદની છત પર નમાઝ પઢવું મકરૂહ છે તેમાં તઅઝીમ (આદર) નો ત્યાગ છે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૮૦૪) : (૪૧) મસ્જિદમાં કોઈ જગ્યા પોતાના માટે ખાસ કરી લેવી કે ત્યાંજ નમાઝ પઢે, તે મકરૂહ છે. (આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા (૮૦૫) : કોઈ શખ્સ ઉભેલ અથવા બેઠેલ પ્વાતો કરી રહ્યો હોય તેની પાછળ નમાઝ પઢવામાં કરાહત નથી. જ્યારે કે વાતોથી ધ્યાન હઠવાનો ડર ના હોય મુસહફ શરીફ (કુર્આન શરીફ) અને તલ્વારની પાછળ અને સુઈ રહેનારની પાછળ (એટલે ઉપરોક્ત વસ્તુઓ નમાઝીની આગળ હોય તો) નમાઝ પઢવું મકરૂહ નથી. (દુર્ રૂ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૮૦૬) : (૪૨) તલ્વાર તથા કમાન (તીરકામકા) વિગેરે લટકાવેલ હાલતમાં નમાઝ પઢવું મકરૂહ છે, જ્યારે કે તેના ડોલવાથી ધ્યાન હટે, નહી તો વાંધો નથી. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૮૦૭) : (૪૩) સળગતી આગ નમાઝીના આગળ હોવું કરાહતના કારણરૂપ છે. શમ્અ (દીવો) અથવા ચિરાગ (દીપક) માં કરાહત નથી. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૮૦૮) : (૪૪) હાથમાં કોઈ એવો માલ હોય જેને રોકવાની જરૂરત હોય છે. તેને હાથમાં રાખી નમાઝ પઢવું મકરૂહ છે, પરંતુ જ્યારે એવી જગ્યાએ હોય કે તેના વગર સુરક્ષા અશક્ય હોય તો વાંધો નથી. (૪૫) સામે જાજરૂ વિગેરે ના પાકી હોવું અથવા એવા સ્થળે નમાઝ પઢવું કે તે ના પાકીના ગુમાનવાળી હોય, તો મકરૂહ છે. (આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૮૦૯) : (૪૬) સિજદામાં સાથળને પેટ સાથે ચોંટાડી દેવું અથવા (૪૭) હાથથી ઉગર વગર માંખ-મચ્છર ઉડાવવું મકરૂહ છે. (આલમગીરી) પરંતુ ઔરત સિજદામાં સાથળ પેટ સાથે પણ મેળવી દેશે.

મસ્અલા (૮૧૦) : ગાલિયા અને પાથરણાઓ પર નમાઝ પઢવામાં વાંધો નથી, જ્યારે કે એટલા નરમ અને જાડા ના હોય કે સિજદામાં પેશાની ઠરે નહી, નહીં તો નમાઝ થશે નહી. (ગુનીયહ)

મસ્અલા (૮૧૧) : (૪૮) એવી ચીજની સામે કે જે દિલને તલ્લીન રાખે, નમાઝ (પઢવું) મકરૂહ છે. દા.ત. શણગાર અને આમોદ પ્રમોદ વિગેરે.

મસ્અલા (૮૧૨) : (૪૯) નમાઝ (જમાઅત), માટે દોડવું મકરૂહ છે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૮૧૩) : (૫૦ થી ૬૦ સુધી) જનમાર્ગ, કચરો નાખવાના સ્થળ, જૂબ્હ કરવાની જગ્યા, કબ્રસ્તાન, ગુસલખાના, હમામખાના, ઢોર બાંધવાની જગ્યા ખાસ કરીને ઉટ બાંધવાના સ્થળ, અશ્વ બાંધવાના સ્થળ, સંડાસની છત અને જંગલમાં સુતરહ વગર કે જ્યારે કે ડર હોય કે આગળથી લોકો પસાર થશે, આ સ્થળોમાં નમાઝ મકરૂહ છે. (દુર્ રૂ મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા (૮૧૪) : મકબરહમાં જે જગ્યા નમાઝ માટે મુકરૂર હોય અને તેમાં કબર ના હોય તો ત્યાં નમાઝ (પઢવામાં) વાંધો નથી. અને કરાહતએ વેળા છે કે, કબર સામે થાય, નમાઝી અને કબ્રની વચ્ચે કોઈ વસ્તુ સુતરહની જેમ આડરૂપ ના થાય, નહી તો જો કબ્ર જમણા-ડાબી અથવા પાછળ થાય અથવા સુતરહ જેટલી કોઈ વસ્તુ આડમાં હોય તો કાંઈ પણ કરાહત નથી. (આલમગીરી-ગુનીયહ)

મસ્અલા (૮૧૫) : એક જમીન મુસલમાનોની હોય બીજી કાફિરની, તો મુસલમાનની જમીન પર પઢો. જો ખેતી ન હોય તો, રસ્તા પર પઢો. કાફિરની જમીન પર ના પઢો. અને જો જમીનમાં ઝરાઅત (ખેતી) છે, પરંતુ તેને અને જમીનના માલિક વચ્ચે દોસ્તી છે કે, તેને અપ્રિયના થશે તો પઢી શકે છે. (રદદુલ મુહતાર)

નમાઝ તોડવાના ઉઝરો :

મસ્અલા (૮૧૬) : સર્પ વિગેરેના મોરવા માટે જ્યારે કે ઈજા પહોંચાડવાની આશંકાની ખાત્રી હોય, અથવા કોઈ જાનવર ભાગી ગયું તેને પકડવા માટે અથવા બકરીઓ પર વરુઓના હુમલો કરવાના ડરથી તોડી નાખવું જાઈઝ છે. એવી જ રીતે પોતાના અથવા પારકાના એક દિરહમના નુકસાનનો ડર હોય, દા.ત દુધ ઉભરાઈ જશે અથવા માંસ-સબજી-રોટી વિગેરે બળી જવાનો ભય હોય અથવા એક દિરહમની કોઈ ચીઝ ચોર-ઉઠાવગીર લઈ ભાગ્યો આ સ્થિતિમાં નમાઝ તોડી દેવાની ઈજાઝત છે. (એક દિરહમ ૧/૪ તોલા ચાંદીનો હોય છે.) (દુર્રે મુખ્તાર-આલમગીરી)

મસ્અલા (૮૧૭) : જાજરૂ-પેશાબ લાગી અથવા કપડાં અથવા શરીરમાં એટલી નાપાકી ચોટેલી દેખાઈ કે, નમાઝને બાધક ના હોય અથવા તેને કોઈ પરાઈ સ્ત્રીએ સ્પર્શ કરી દીધો તો નમાઝ તોડી નાખવું મુસ્તહબ છે. એ શર્તે કે સમય તથા જમાઅત છુટી જાય નહી. અને. જાજરૂ-પેશાબની સખત હાજત જણાવાથી તો જમાઅત છુટી જવાનો પણ ખ્યાલ કરવામાં આવે નહી. અલબત્ત સમય નીકળી જવાનો લેહાજ રાખવો પડશે. (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૮૧૮) : કોઈ મુસીબતઝદા (વિપત્તિઝસ્ત) ફરિયાદ કરી રહ્યો હોય, એજ નમાઝીને પોકારી રહ્યો હોય અથવા સર્વથા કોઈ માણસને પોકારતો હોય અથવા કોઈ ડુબ્રી રહ્યો હોય અથવા અગ્નિથી સળગી જશે અથવા આંધળો વટેમાર્ગુ કુવામાં પડતો હોય, આ સઘળી હાલતોમાં નમાઝ તોડી નાખવું વાજીબ છે, જ્યારે કે તે તેને બચાવવા માટે સમર્થ હોય. (દુર્રે મુખ્તાર - રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૮૧૯) : માં બાપ, દાદા-દાદી વિગેરેના અમસ્તા બોલાવવાથી નમાઝ તોડવું જાઈઝ નથી. અલબત્ત જો તેમનું પોકારવું પણ કોઈ મોટી મુસીબત માટે હોય, દા.ત. ઉપર બયાન થયું તો નમાઝ તોડી નાખે. આ હુકમ ફર્જ નમાઝનો છે. અને જો નિફલ નમાઝ છે અને તેમને ખબર છે કે, નમાઝ પઢે છે, તો તેમના સાધારણ પોકારવાથી નમાઝ તોડે નહી. અને તેનું નમાઝ પઢવું તેમને ખબર નથી અને તેઓ પોકારે તો નમાઝ તોડી નાખે; અને જવાબ આપે, ભલે સાધારણ રીતે અમસ્તા જ બોલાવે. (દુર્રે મુખ્તાર-રદદુલ મુહતાર)

મસ્જિદના અહકામનું બયાન :

અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લ કુર્આન શરીફમાં ફરમાવે છે : “ઈન્નમા યાઅમોરો મસાજેદલ્લાહે મન આમન બિલ્લાહે વલ્લીમિલ્આપેરે વ અકામસ્સલાતા વ આતઝઝકાત વ લમ યખ્શ ઈલ્લલ્લાહ, ફઅસા ઊલાએકા અંય-યક્નુ મિનલ્મુહતદીન.”

(તરજૂમો : મસ્જિદો એજ (લોકો) આબાદ કરે છે, જે અલ્લાહ અને પાછલા દિવસ પર ઈમાન લાવ્યા અને નમાઝ કાયમ કરી અને ઝકાત આપી અને ખુદા સિવાય કોઈથી ડર્યા નહી. બેશક તેઓ રાહ પામનારાઓ પૈકી હશે.)

હદીસ (૧ થી ૪) : બુખારી, મુસ્લિમ, અબૂદાઉદ, તિરમિઝી તથા ઈબ્નેમાજા, અબૂહુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે, પુરૂષની નમાઝ મસ્જિદમાં જમાઅત સાથે પઢવું ઘરમાં અને બજારમાં પઢવા કરતાં પચીસ ઘણું અધિક છે. અને તે એમ છે કે જ્યારે સારી રીતે વુઝૂ કરીને મસ્જિદમાં જવા નીકળ્યો તો જે કદમ ચાલે છે તેનાથી દરજજો બુલંદ થાય છે, અને ગુનોહ મટે છે અને જ્યારે તે નમાઝ પઢે છે ફરિશ્તાઓ તેના ઉપર સતત દુરૂદ મોકલતા રહે છે જ્યાં સુધી પોતાના મુસલ્લા ઉપર છે. અને હંમેશા નમાઝમાં છે, જ્યાં સુધી નમાઝનો ઈન્તેઝાર (પ્રતીક્ષા) કરી રહ્યો છે.

ઈમામ અહમદ તથા અબૂ યઅલા વિગેરેની રિવાયત ઉકબા બિન આમિર રદીયલ્લાહો અન્હોથી છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે દરેક કદમના બદલામાં દસ નેકીઓ લખવામાં આવે છે અને જ્યારથી ઘેરથી નીકળે છે પાછા ફરવા સુધી નમાઝ પઢવાવાળાઓમાં લખવામાં આવે છે. (ગણના થાય છે. અનુ.) એજ રિવાયતોને સમીપતર ઈબ્ને ઉમર તથા ઈબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી પણ રિવાયત થએલ છે.

હદીસ (૫) : નિસાઈએ હઝરત ઉસ્માન રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી કે, હુઝૂર ફરમાવે છે : જે (માણસ) સારી રીતે વુઝૂ કરીને ફર્જ નમાઝ માટે ગયો અને મસ્જિદમાં નમાઝ પઢી તેની મગફિરત થઈ જશે.

હદીસ (૬) : મુસ્લિમ વિગેરેએ રિવાયત કરી કે, જાબિર રદીયલ્લાહો અન્હો કહે છે : મસ્જિદે નબવીની આસપાસ કેટલીક જમીનો ખાલી થઈ, બની સલ્માએ ઈચ્છ્યું કે, મસ્જિદની નિકટ આવી જાય. આ ખબર નબી સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમને પહોંચી તો આપે ફરમાવ્યું : મને ખબર મળી છે કે તમો મસ્જિદની નિકટ વસવાટ કરવા આવવા ચાહો છો. તેમણે અર્જ કરી યા રસુલલ્લાહ ! હા, ઈરાદો તો છે. આપે ફરમાવ્યું : અય બની સલ્મા પોતાના ઘરોમાં જ રહો, (મસ્જિદમાં જતી આવતી વખતે) તમારા કદમ લખવામાં આવશે, આવી રીતે જ બે વખત ફરમાવ્યું, બની સલ્મા કહે છે, આથી અમોને ઘર બદલવું પસંદ ના પડ્યું.

હદીસ (૮) : બુખારી તથા મુસ્લિમ અબૂમૂસા અશઅરી રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી કે હુઝૂર ફરમાવે છે : સૌથી વધીને નમાઝમાં તેનો સવાબ છે જે વધારે દુરથી ચાલીને આવે.

હદીસ (૯) : મુસ્લિમ વિગેરેની રિવાયત છે કે, ઉબૈ બિન કઅબ રદીયલ્લાહો અન્હો કહે છે, એક અનસારીનું ઘર મસ્જિદથી સૌથી વધારે દુર હતું અને કોઈ નમાઝ તેમની છુટતી નહી, તેમને કહેવામાં આવ્યું કદાચ તમો કોઈ સવારી ખરીદી લો કે અંધારા અને ગરમીમાં તેના ઉપર સવાર થઈને આવો, તેમણે જવાબ આપ્યો હું ઈચ્છું છું કે માઝું મસ્જિદ આવવું અને ઘેર પાછા જવું લખવામાં આવે, આના ઉપર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું : અલ્લાહે તને આ સઘળું એકત્ર કરીને આપી દીધું.

હદીસ (૧૦) : બઝાઝર તથા અબૂ યઅલા હસન સનદોથી હઝરત અલી રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે : તકલીફમાં સંપૂર્ણ વુઝૂ કરવું અને મસ્જિદ તરફ ચાલવું અને એક નમાઝ પછી બીજી નમાઝનો ઈન્તજાર કરવું ગુનાહોને સારી રીતે ધોઈ નાખે છે.

હદીસ (૧૧) : તિબ્રાની અબૂ ઓમામા રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે : જે માણસ સવાર-સાંજ મસ્જિદમાં જાય, અલ્લાહ તઆલા તેના માટે જન્મતમાં મહેમાની તૈયાર કરે છે. જેટલી વખત જાય.

હદીસ (૧૩ થી ૨૩) : અબૂ દાઉદ તથા તિરમિઝી, બુરેદહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી અને ઈબ્નેમાજા, અનસ રદીયલ્લાહોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે : જે લોકો અંધકારમાં મસ્જિદોમાં જનારાઓ છે, તેમને કેયામતના દિવસે કામિલ (સંપૂર્ણ) નૂરની પુશખબરી સંભળાવી દો. આ હદીસ જેવું જ અબૂ હુરયરહ તથા અબૂદરદા તથા અબૂ ઓમામા તથા સહલ બિનસઅદ સાએદી તથા ઈબ્ને અબ્બાસ તથા ઈબ્ને ઉમર તથા અબી સઈદ ખુદરી તથા ઝેદ બિન હારેસાહ તથા ઉમ્મુલ મોમેનીન સિદ્દીકા રદીયલ્લાહો અન્હુમથી રિવાયત છે.

હદીસ (૨૪) : અબૂ દાઉદ તથા ઈબ્નેહબ્બાન, અબૂ ઓમામહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે કે, ત્રણ (પ્રકારના) શખ્સો અલ્લાહ તઆલાની જમાનતમાં છે. જો જીવતા રહે તો રોઝી આપે અને કિફાયત કરે તથા મૃત્યુ પામે તો જન્મતમાં દાખલ કરે. (૧) જે માણસ ઘરમાં દાખલ થયો અને ઘરવાળાઓને સલામ કરે તે અલ્લાહની જમાનતમાં છે. (૨) જે મસ્જિદમાં જાય તે અલ્લાહની જમાનતમાં છે અને (૩) જે અલ્લાહની રાહમાં (જેહાદમાં-દીની સેવાઓ માટે) નીકળ્યો તે અલ્લાહની જમાનતમાં છે.

હદીસ (૨૫) : તિબ્રાની કબીરમાં જૈયદ સનદો સાથે અને બયહકીમાં સહીહ સનદોથી મૌકૂફન સલ્માન ફારસી રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે આંપ ફરમાવે છે : જેણે ઘરમાં સારી રીતે વુઝૂ કર્યું પછી મસ્જિદમાં આવ્યો તે અલ્લાહનો ઝાઈર (દર્શનાર્થી) છે અને જેની ઝિયારત કરવામાં આવે તેના ઉપર હક્ક છે કે, ઝાઈરનું આદર કરે.

હદીસ (૨૬) : ઈબ્ને માજા અબૂ સઈદ ખુદરી રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે કે, જે માણસ ઘેરથી નમાઝ માટે જાય અને આ દુઆ પઢે : અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસ્અલોકા બેહક્કીસ્સાએલીન, અલૈકા વ બે હક્કે મશ્હાયા હાઝા ફઈન્ની લમ અખરુજ અશરૈવ વલા બતેરૈવ વલારેયાઅંવૂ-વલા સુમ્બતન વખરજતો ઈતેકાઅ સખ્તેકા વખ્તેગાઅ મદતેકા ફઅસ્અલોકા અનૂ તોઈઝની મિન્નારે વ અન તગફેરલી ઝોનૂબી ઈન્નહુ લાયઝફેઝઝઝોનૂબ ઈલ્લા અન્ત.

(તરજુમો : હે અલ્લાહ ! હું તારાથી સવાલ કરું છું તે હક્કથી કે તે સવાલ કરનાર (માંગનારાઓને) પોતાની કૃપાના ઝિમ્મે રાખ્યું છે અને પોતાના આ ચાલવાના હક્કથી, કેમકે હું ગર્વ તથા અભિમાનની રીતે ઘરથી

નીકળ્યો નથી અને દેખાડવા તથા સંભળાવવા માટે નથી નીકળ્યો. બહે હું તારી નારાજીથી બચવા અને તારી રજાની તલબમાં નીકળ્યો છું. જેથી હું તારાથી સવાલ કરું છું કે મને જહન્નમથી પનાહ આપ અને મારા ગુનાહોને બખ્શી દે, તારા સિવાય કોઈ ગુનાહોને બખ્શનાર નથી.

ઉપરોક્ત દુઆ પઠનારની તરફ અલ્લાહ તઆલા પોતાની કૃપાઓ સાથે ધ્યાનીત થાય છે અને સિત્તેર (૭૦) હજાર ફરિશ્તાઓ તેના માટે ઈસ્તિગફાર કરે છે.

હદીસ (૨૭ થી ૨૮) : સહીહ મુસ્લિમમાં અબૂ ઉસૈદ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે કે જ્યારે કોઈ મસ્જિદમાં જાય તો કહે : “અલ્લાહુમ્મફતહલી અબ્વાબ રહેમતેક”

(હે અલ્લાહ તું તારી રહમતના દરવાજા મારા માટે ખોલી દે) અને જ્યારે મસ્જિદથી નીકળે તો કહે : “અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસ્અલોક મિન ફદલેકા” (હે અલ્લાહ ! હું તારાથી તારા ફઝલનો સવાલ કરું છું) અને અબૂદાઉદની રિવાયત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્ર બિન આસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી છે. જ્યારે હુઝૂર મસ્જિદમાં જતા તો એમ કહેતા : “અલિઓ બિલ્લાહીઅઝીમે વબેવજહેહિલ્હરીમે વસુલ્તાનેહિલ કદીમે મિનશૈતાનિર્જીમ.” (અર્થ : પનાહ માંગું છું અલ્લાહ અઝીમની અને તેની કૃપાની અને સુલ્તાને કદીમની, શયતાન મરદૂદથી.)

હુઝૂરે ફરમાવ્યું જ્યારે આ દુઆને કહીલે તો શયતાન કહે છે : (આ દુઆ પઠનારો) મારાથી સમસ્ત દિવસ સુરક્ષિત રહ્યો. તિરમિઝીની રિવાયત હઝરત ફાતેમાઝોહરા રદીયલ્લાહો અન્હોથી છે કે, હુઝૂર જ્યારે મસ્જિદમાં દાખલ થતા તો દુરૂદ પઢતા અને કહેતા : “રબ્બીઝફીરલી ઝોનુબી વફતહલી અબ્વાબ રહેમતેકા” (અર્થ : હે પરવરદિગાર ! તું મારા ગુનાહોને બખ્શી દે અને મારા માટે તારી રહમતના દરવાજા ખોલી દે.)

જ્યારે આપ બહાર નીકળતા તો, દુરૂદ પઢતા અને કહેતા : “રબ્બીઝફીર લી ઝોનુબી વફતહલી અબ્વાબ ફઝલેકા” (અર્થ : હે રબ્બ ! તું મારા ગુનાહોને બખ્શીદે અને મોતાના ફઝલના દરવાજા મારા માટે ખોલી દે.)

ઈમામ અહમદ તથા ઈબ્ને માજાની રિવાયતમાં છે કે મસ્જિદમાં જતા અને નિકળતા સમયે : બિસ્મિલ્લાહે વસ્સલામો અલા રસુલિલ્લાહે કહેતા તેના પછી દુઆ પઢતા.

હદીસ (૩૦ થી ૩૩) : સહીહ મુસ્લિમ શરીફમાં અબૂહુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂર ફરમાવે છે : અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લને સઘળી જગ્યાઓથી, અધિકપ્રિય મસ્જિદો છે, અને સૌથી અધિક નફરત શાળી બજારો છે. અને તેના જેવું જ જુબૈર બિનમુતઈમ તથા અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર તથા અનસબિન માલિક રદીયલ્લાહો અન્હુમથી રિવાયત છે. અને કેટલીક રિવાયત છે કે ઉપરોક્ત કોલ (કથન) અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લનો છે.

હદીસ (૩૪) : બુખારી તથા મુસ્લિમ યિએરે તેમનાથી જ રિવાયત કરે છે કે હુઝૂર ફરમાવે છે : સાત માણસો છે જેના ઉપર અલ્લાહ તઆલા સાચો (છાંપડો) કરશે તે દિવસે તે તેના સાચા સિવાય બીજો કોઈ સાચો નથી. (૧) ઈમામે આદિલ (ન્યાયી આગેવાન) (૨) તે જવાન જેનો ઉછેર અલ્લાહ તઆલાની ઈબાદતમાં થયો (૩) તે માનવી જેનું દિલ મસ્જિદમાં લાગેલું હોય (૪) તે બે માનવી કે પરસ્પર અલ્લાહ માટે મિત્રતા રાખતા હોય, તેના ઉપર જ એકત્ર થયા તેના ઉપર જ જુદા થયા. (૫) તે માનવી જેને કોઈ પદવીધારી (મોભાદાર) તથા સૌંદર્યવાન સ્ત્રીએ (ખોટું કામ કરવા માટે) બોલાવ્યો, અને તેણીને તેણે કહી દીધું કે હું અલ્લાહથી ડરું છું (૬) તે માનવી કે જેણે કાંઈક સદકો કર્યો અને તેને એટલો સંતાડ્યો કે ડાબા હાથને પણ ખબર ના પડી કે, જમણા હાથે શું ખર્ચ કર્યું. (૭) તે માનવી જેણે એકાંતમાં અલ્લાહને યાદ કર્યો અને આંખોમાંથી અશ્રુ વહ્યા.

હદીસ (૩૫) : તિરમિઝી, ઈબ્નેમાજા, ઈબ્નેમુઝેમહ, ઈબ્ને હબ્બાન તથા હાકિમ, અબૂ સઈદ, ખુદરી રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે : તમે જ્યારે કોઈને દેખો કે મસ્જિદ નો આદી (આદતવાળો) છે તો તેના ઈમાનની સાક્ષી થઈ જાવકે અલ્લાહ તઆલા ફરમાવે છે (અર્થ) મસ્જિદો તેઓ જ આબાદ કરે છે જે અલ્લાહ અને પાછલા દિવસ (કયામતના દિવસ) ઉપર ઈમાન લાવ્યાં. તિરમિઝીએ કહ્યું : આ હદીસ હસન ગરીબ છે. અને હાકિમે કહ્યું સહીહ સનદોવાળી છે.

હદીસ (૩૬) : સહીહનમાં અનસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે : મસ્જિદમાં થૂકવું ગુનોહ છે અને તેનો કફ્કારો (પ્રાયશ્ચિત) થૂકને નષ્ટ કરી દેવું છે.

હદીસ (૩૭) : સહીહ મુસ્લિમમાં, અબૂઝર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે: મારી સમક્ષ મારી ઉમ્મતના સારા-નરસા સઘળા આ'માલ (ફૂત્યો) પેશ કરવામાં આવ્યા. નેક કામો પૈકી કષ્ટદાયક વસ્તુનું માર્ગમાંથી દૂર કરવું જણાયું અને ખરાબ આ'માલમાં મસ્જિદમાં થુંકીને, નષ્ટ નાકરવામાં આવ્યું તે જણાયું. (એટલે જો ભૂલથી પણ મસ્જિદમાં થુકાઈ જવાય તો તેને સાફ કરી નાંખો-અનુ.)

હદીસ (૩૮-૩૯) : અબૂ દાઉદ, તિરમિઝી તથા ઈબ્નેમાજા, અનસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂર ફરમાવે છે કે, મારી સમક્ષ ઉમ્મતના સવાબ રજૂ કરવામાં આવ્યા ત્યાં સુધી કે તણખલું જે મસ્જિદમાંથી કોઈ બહાર ફેંકી દે અને ગુનાહ રજૂ કરવામાં આવ્યા તો તેનાથી વધીને કોઈ ગુનોહ દેખ્યો નહીં કે કોઈને કુર્આનની આયત અથવા સૂરત આપવામાં આવી અને તે ભૂલી ગયો. ઈબ્નેમાજાની એક રિવાયત, અબૂ સઈદ પુદરા રદીયલ્લાહો અન્હોથી છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે જે માણસ મસ્જિદમાંથી કષ્ટદાયક કોઈ ચીજ કાઢે અલ્લાહ તઆલા તેના માટે એક ઘર જન્મતમાં બનાવશે.

હદીસ (૪૦ થી ૪૨) : ઈબ્નેમાજા વાસિલહ બિન અસ્કઅથી અને તિબ્રાની તેમનાથી અને અબૂ દરદા તથા અબૂ ઓમામાહ રદીયલ્લાહો અન્હમથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે: “મસ્જિદોને બાળકો અને પાગલો અને ખરીદ-વેચાણ અને ઝઘડા અને મોટા અવાજો અને હદો કાયમ કરવા અને તલ્વાર ખેંચવાથી બચાવો.”

હદીસ (૪૩) : તિરમિઝી તથા દારોમી, અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે : જ્યારે કોઈને મસ્જિદમાં ખરીદ-વેચાણ કરતા દેખો, તો કહો પુદા તારા વેપારમાં નફો ના અપે.

હદીસ (૪૪) : બયહકી શોઅબૂલ ઈમાનમાં હસન બસરીથી મુરસલત રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે કે, એક એવો ઝમાનો આવશે કે, મસ્જિદોમાં દુનિયાની વાતો થશે તમો તેમની સાથે બેસો નહી. કે પુદાને તેમનાથી કાંઈ કામ નથી.

હદીસ (૪૫) : ઈબ્ને ખુઝેમહ, અબૂ સઈદ પુદરી રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂરે એક દિવસ મસ્જિદમાં કિબ્લા તરફ થૂંક દેખ્યું, આપે તેને સાફ કર્યું, પછી લોકો તરફ કેન્દ્રીત થઈ, ફરમાવ્યું : શું તમારામાં કોઈ એ વાતને પસંદ કરે છે કે, તેની સામે ઉભો થઈને કોઈ માણસ તેના મોઢા તરફ થૂંકે. (કિબ્લા તરફ થૂંકવાથી બચો-અનુ.)

હદીસ (૪૬-૪૭) : અબૂ દાઉદ તથા ઈબ્ને ખુઝેમહ તથા ઈબ્નેહબ્બાન, અબૂ સઈદ પુદરી રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે કે, જે માણસ કિબ્લા તરફ થૂંકે, કયામતના દિવસે એવી રીતે આવશે કે તેનું થૂંક તેની બન્ને આંખોની વચ્ચે હશે ઈમામ અહમદની રિવાયત અબૂ ઓમામાહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી છે કે, હુઝૂરે ફરમાવ્યું મસ્જિદમાં થૂંકવું ગુનોહ છે.

હદીસ (૪૮) : સહીહ બુખારી શરીફમાં છે કે સાઈબ બિન યઝીદ રદીયલ્લાહો અન્હો કહે છે કે, હું મસ્જિદ માંસુઈ રહેલો હતો, એક માણસે મારા ઉપર કાંકરી ફેંકી. મેં દેખ્યું તો અમીરુલ મોમેનીન ફારૂકે આઝમ રદીયલ્લાહો અન્હો છે. આપે ફરમાવ્યું જાવ તે બંને માણસોને મારી પાસે લાવો. હું તે બંનેને લઈ આવ્યો આપે ફરમાવ્યું: તમે ક્યા કબીલાના છો અથવા ક્યાના રહેવાવાળા છો? તેમણે અર્જ કરી કે અમો તાઈફના રહેવાવાળા છીએ. આપે ફરમાવ્યું : જો તમે મદીનાવાસી પૈકી હોત તો હું તમને સજા આપત (કે ત્યાંના લોકો અદાબથી વાકેફ હતા) મસ્જિદે રસૂલ સલલ્લાહો અલયહે વસલ્લમમાં અવાજ બુલંદ કરો છો. (મોટાથી વાતો કરો છો) (એટલે બુલંદ અવાજથી વાતો કરો નહિ અનુ.)

ફિક્હી એહકામ : (મસ્જિદના)

મસ્અલા (૮૨૦) : કિબ્લા તરફ ઈરાદાપૂર્વક પગલાંબા કરવા મકરૂહ છે. નિદ્રાની હાલતમાં હોય કે જાગૃતાવસ્થામાં, એવી જ રીતે મુસ્હફ શરીફ (સહીફા-કુર્આન) અને શરઈ કિતાબો તરફ પણ પગ લાંબા કરવા મકરૂહ છે. હા, જો

કિતાબો ઉચાઈ પર હોમ કે પગોની સન્મુખતા તેમની પ્રત્યે ન હોય તો વાંધો નથી. અથવા બહુ દુર હોય કે તેને કિતાબની તરફ પગ લંબાવવું કહેવામાં આવે નહી, તો પણ માફ છે. (દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૮૨૧) : નાબાલિગ (પુખ્ત વયનું ના હોય તો) ના પગ કિબ્લા તરફ કરીને સુવડાવી દીધો તે પણ મકરૂહ છે, અને કરાહત તે સુવડાવવાવાળા પર લાગુ પડશે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૮૨૨) : મસ્જિદનો દરવાજો બંધ કરવું મકરૂહ છે. અલબત્ત જો મસ્જિદનો સામાન ચોરાઈ જવાનો ડર હોય તો નમાઝના સમયો સિવાય બંધ કરવાની ઈજાઝત (પરવાનગી) છે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૮૨૩) : મસ્જિદની છત (ઘાબા) પર સંભોગ તથા જાજરૂ-પેશાબ કરવું હરામ છે. એવી જ રીતે જનાબતવાળા (જેના પર ગુસ્લ વાજિબ હોય તે) અને હૈઝ (માસિક) તથા નિફાસ (પ્રસૂતિ) વાળી એ તેના ઉપર જવું હરામ છે કે, તે પણ મસ્જિદના હુકમમાં છે, મસ્જિદની છત પર વગર કારણે ચઢવું મકરૂહ છે.

(દુર્ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૮૨૪) : મસ્જિદને રસ્તો બનાવવું અર્થાત તેમાં થઈને પસાર થવું નાજીઝ છે. જો તેની આદત પાડી લે તો ફાસિક છે. જો કોઈ એ નિચ્ચતથી મસ્જિદમાં ગયો, મધ્યમાં પહોંચ્યો હતો કે લજિજત થયો તો જે દરવાજાથી તેને નીકળવું હતું તેના સિવાય બીજા દરવાજાથી નીકળે અથવા ત્યાંજ નમાઝ પઢે પછી નીકળે અને વુઝૂ ના હોય તો જે બાજુએથી આવ્યો હતો પાછો ચાલ્યો જાય. (દુર્ મુખ્તાર-રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૮૨૫) : મસ્જિદમાં નાપાકી લઈને જવું ભલે તેનાથી મસ્જિદ ખરડાય નહી અથવા જેના શરીર ઉપર નાપકી લાગેલી હોય તેણે મસ્જિદમાં જવું મના છે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૮૨૬) : નાપાક તેલ મસ્જિદમાં બાળવું અથવા ગારો મસ્જિદમાં લગાવવું દીવાલો વિગેરે પર (લીપવું) મના છે. (દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૮૨૭) : મસ્જિદમાં કોઈ વાસણની અંદર પેસાબ કરવો અથવા ફસદનું (રંગનું) લોહી ખેંચવું પણ જાઈઝ નથી. (દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૮૨૮) : ઈદગાહ અથવા તે સ્થાન કે જે જનાઝના નમાઝ પઢવા માટે બનાવ્યું હોય, ઈકતેદાના મસાઈલમાં મસ્જિદના હુકમમાં છે કે, જો કે ઈમામ તથા મુકતદીની વચ્ચે કેટલીએ સફોની જગ્યાનો ફાસલો હોય, ઈકતેદા સહીહ છે, બાકીના અહકામ તેના ઉપર મસ્જિદ તરીકે ના નથી. તેનો એ અર્થ નથી કે તેમાં પેશાબ-પાયખાનું કરવું જાઈઝ છે. બલ્કે એ મતલબ કે જનાબતવાળા અને હૈઝ તથા નિફાસવાળીને તેમાં આવવું જાઈઝ. ફનાએ મસ્જિદ અને મદ્રસા ખાનકાહ તથા સરાય (ધર્મ-શાળા) અને તળાવો પર જે ચબૂતરા વિગેરે નમાઝ પઢવા માટે બનાવી લેવામાં આવે છે તે બધાંના પણ એજ અહકામ છે જે ઈદગાહ માટે છે. (દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૮૩૦) : મસ્જિદની દીવાલમાં નકશો નિગાર (ફુલ-પત્તી) અને સોનાનું પાણી ફેરવવું મના નથી, જ્યારે કે મસ્જિદની તઅઝીમની નિચ્ચતથી હોય, પરંતુ કિબ્લા તરફની દીવાલમાં નકશો નિગાર મકરૂહ છે. આ હુકમ તે વખતે છે કે, કોઈ માણસ પોતાના હલાલ માલથી નકશ (ચિત્રકામ) કરે. અને વકફમાલથી નકશો નિગાર કરવું હરામ છે. જો મુતવલ્લીએ કરાવ્યું અથવા સફેદી કરી તો તાવાન (નુકસાનીનો બદલો) આપે. હા, જો વાકિકે (વકફ કરનારે) આ ફેલ (કૃત્ય) ખૂદ-કર્યું અથવા તેણે મુતવલ્લીને ઈખ્તિયાર આપ્યો હોય તો વકફમાલથી આ ખર્ચ આપવામાં આવશે. (દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા (૮૩૧) : મસ્જિદનો માલ (રૂપિયા વિગેરે) જમા છે અને ભય છે કે, તેને ઝાલિમ નષ્ટ કરી નાખશે, તો એવી હાલતમાં નકશો નિગારમાં ખર્ચ કરી શકે છે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૮૩૨) : મસ્જિદની દીવાલો અને મહેરાબો પર કુર્આન લખવું સારું નથી, કારણકે આશંકા છે કે, ત્યાંથી પડે અને પંગોની નીચે આવે. એવી જ રીતે મકાનની દીવાલો પર (લખવું) કે તેનો સબબ એક સરખો છે એવી જ રીતે જે બિહોના (પથારી) અથવા મુસલ્લા પર અલ્લાહના નામો લખ્યા હોય તેનું બિહોનાવું અથવા કોઈ બીજા ઉપયોગમાં લેવું જાઈઝ નથી. અને એ પણ મમનૂન (મના) છે કે પોતાની માલિકીમાંથી તેને અલગ કરી દે કે,

બીજાના ઉપયોગમાં ન કરવાનો શું ભરોસો? જેથી વાજબ છે કે, તેને સૌથી ઉપર કોઈ એવી જગ્યાએ મુકે કે તેનાથી ઉપર કોઈ બીજી ચીજ ના હોય. (આલમગીરી) એવી જ રીતે કેટલાક દરેતરખવાનો પર અશઆર (શએર) લખે છે, તેમનું બિઠાવવું અને તેના ઉપર ખાવું મના છે.

મસ્અલા (૮૩૩) : મસ્જિદમાં વુજૂ કરવું અને કુલ્લી કરવી અને મસ્જિદના દીવાલો અથવા ચટાઈઓ ઉપર અથવા ચટાઈઓની નીચે થુકવું અને નાક છણકવું મમનૂન (મના) છે. અને (એ વસ્તુઓને) ચટાઈઓને નીચે નાખવું, ઉપર નાખવા કરતાં વધારે ખરાબ છે, અને જો નાક છણકવા અથવા થુંકવાની જરૂર પડી જાય, તો પોતાના કપડામાં (રૂમાલમાં) લઈ લે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૮૩૪) : મસ્જિદમાં કોઈ સ્થળ વુજૂ માટે આરંભથી જ મસ્જિદના સ્થાપકે પૂર્ણ થતાં પહેલા બનાવ્યું છે, જેમાં નમાઝ થતી નથી, તો ત્યાં વુજૂ કરી શકો છો, એવી જ રીતે થાળી વિગેરે કોઈ વાસણમાં પણ વુજૂ કરી શકો છો. પરંતુ બહુ જ સાવધાનીથી કોઈ છાંટો મસ્જિદમાં પડે નહિ તે શર્તે. (આલમગીરી) બલ્કે મસ્જિદને દરેક કરાહતવાળી ચીજથી બચાવવું જરૂરી છે. આજકાલ અકસર દેખવામાં આવે છે કે, લોકો વુજૂ પછી મુખ અને હાથ પરથી પાણી લુછીને મસ્જિદમાં ખંખેરે છે, આ નાજાઈજ છે.

મસ્અલા (૮૩૫) : કાચથી પગ પરડાયેલા હોય તેને મસ્જિદની દીવાલ અથવા સ્થંભથી લુંછવું મમનૂન (મના) છે. એવી જ રીતે ફેલાએલ ધૂળથી લુછવું પણ નાજાઈજ છે. અને કચરો ભેગો કરેલો છે તો તેનાથી લુછી શકાય છે. એવી જ રીતે મસ્જિદમાં કોઈ લાકડી પડેલી હોય કે મસ્જિદની ઈમારતમાં ગણના નથી તેનાથી પણ લુછી શકો છો. ચટાઈના બેકાર ટુકડાથી જેના ઉપર નમાઝ પઢતા નાં હોય તો લુછી શકાય છે. પરંતુ બચવું અફઝલ (ઉત્તમ) છે. (આલમગીરી, સગીરી)

મસ્અલા (૮૩૬) : મસ્જિદનો કચરો વાળીને કોઈ એવા સ્થળે નાખો નહી જ્યાં બેઅદબી થાય. (દુર્ રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૮૩૭) : મસ્જિદમાં કુવો ખોદાવી શકાતો નથી અને જો મસ્જિદ બાંધતાં પહેલાં ત્યાં કુવો હતો અને હવે મસ્જિદમાં આવી ગયો તો રહેવા દેવામાં આવે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૮૩૮) : મસ્જિદમાં ઝાડ (વૃક્ષ) વાવવાની ઈજાઝત નથી. હા, મસ્જિદને તેની આવશ્યકતા છેકે, જમીનમાં તરી છે, સ્થંભો સ્થાપિત રહેતા નથી, તો તે તરી ચૂસી લેવા માટે વૃક્ષ વાવી શકાય છે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૮૩૯) : મસ્જિદનું બાંધકામ પૂર્ણ થતાં પહેલાં મસ્જિદની સામગ્રી રાખવા માટે મસ્જિદમાં હુજરો વિગેરે બનાવી શકાય છે. (આલમગીરી)

મસ્અલા (૮૪૦) : મસ્જિદમાં પોતાના માટે સવાલ કરવો (માંગવું) હરામ છે અને તે સાંઈલ (ભીક્ષુક)ને આપવું પણ મના છે. મસ્જિદમાં ખોવાયેલ વસ્તુ શોધવું મના છે. હદીસમાં છે કે જ્યારે તમો દેખો કે કોઈ માણસ પોતાની ખોવાયેલ વસ્તુ મસ્જિદમાં શોધી રહ્યો છે, તો કહો કે ખુદા તેને તારી પાસે પાછી ન ફેરવે (અર્થાત મળે નહી) કે મસ્જિદો એટલા માટે બની નથી. આ હદીસને મુસ્લિમે, અબૂહુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી છે. (દુર્ રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા (૮૪૧) : મસ્જિદમાં શએર પઢવું નાજાઈજ છે. અલબત્ત જો તે શએર હમ્દ તથા નાત તથા મનકબત તથા વા અઝ તથા હિકમતનો હોય તો જાઈજ છે. (દુર્ રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૮૪૨) : મસ્જિદમાં ખાવું પીવું સુઈ રહેવું એતેકાફવાળા અને પરદેશી (મુસાફર) સિવાય કોઈના જાઈજ નથી માટે જ્યારે ખાવા-પીવા વિગેરેનો ઈરાદો હોય તો એતેકાફની નિત્યત કરીને મસ્જિદમાં જાય, થોડોક ઝિક્ર તથા નમાઝ પછી હવે ખાઈપી શકાય છે. અને કેટલાકોએ કેવળ એતેકાફવાળાઓનો અપવાદ ગણ્યો અને એજ રાજેહ છે (તેના પર ફત્વો છે). જેથી પરદેશી (મુસાફર) પણ એ'તે કાફની નિત્યત કરીલે કે વિરૂદ્ધતાથી બચે. (દુર્ રે મુખ્તાર, સગીરી)

મસ્અલા (૮૪૩) : મસ્જિદમાં કાચું લસણ-ડુંગરી (પિયાજ) ખાવું અથવા ખાઈ ને જવું જાઈજ નથી, જ્યાં સુધી કે દુર્ગંધ આવતી હોય, કે ફરિશ્તાઓને તેનાથી તકલીફ થાય છે. હુજૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ

ઈરશાદ ફરમાવે છે : જે માણસ આ દુર્ગંધ લાળી વસ્તુમાંથી ખાય તે અમારી મસ્જિદની નિકટ ન આવે કે ફરિશ્તાઓને તે વસ્તુથી તકલીફ પહોંચે છે, જેનાથી આદમીને (તકલીફ) થાય છે." આ હદીસ ને બુખારી તથા મુસ્લિમે જાબિર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી છે. એજ હુકમ તે દરેક વસ્તુ નો છે જેમાં દુર્ગંધ હોય, દા.ત. ગંદના (લસણ જેવી એક વસ્તુ) મૂળાં, કાંચું માંસ, કેરોસીન, તે દિવાસળી જેના ઘસવાથી ગંધ નીકળતી હોય રિયાહ (પાદણ-હવા) છોડવું વિગેરે. જેના મુખમાંથી દુર્ગંધ આવવાનો રોગ હોય અથવા કોઈ દુર્ગંધ યુક્ત ઝંખમ હોય અથવા બદબુદાર દવા લગાડી હોય તો જ્યાં સુધી દુર્ગંધ દૂર થઈ જાય નહી ત્યાં સુધી તેને મસ્જિદમાં આવવાની મનાઈ છે. એવી રીતે કસ્સાબ અને માછલી વેચનાર (જ્યારે કે તેમના શરીર અથવા વસ્ત્રોમાં વાસ આવતી હોય) અને રકપિત્તીયા અને કોઢવાળાઓ અને તે શખ્સને જે લોકોને પોતાની જીભથી ઈઝા પહોંચાડ તો હોય, મસ્જિદમાં આવવાથી રોકવામાં આવશે.

(દુર્ રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર વિગેરે)

મસ્અલા (૮૪૪) : ખરીદ-વેચાણ વિગેરે દરેક આદાન-પ્રદાનનો કોલકરાર મસ્જિદમાં મના છે. કેવળ એ' તે કાફવાળાને ઈજાઝત છે, જ્યારે વેપાર માટે ખરીદતો વેચતો ના હોય, બલકે પોતાની અને બાળકોની આવશ્યકતા માટે હોય અને તે વસ્તુ મસ્જિદમાં લાવવામાં આવી ના હોય.

(દુર્ રે મુખ્તાર)

મસ્અલા (૮૪૫) : મુબાહ વાતો પણ મસ્જિદમાં કરવાની ઈજાઝત નથી. આવાઝ બૂલંદ કરવો પણ જાઈજ નથી.

(દુર્ રે મુખ્તાર-સંગીરી) અફસોસ કે, આ ઝમાનામાં મસ્જિદોને લોકોએ ચોપાડ (ચોપાલ) બનાવી મૂકી છે, ત્યાં સુધી કે કેટલાકોને મસ્જિદોમાં ગાળો બકતા દેખવામાં આવે છે. અલ એયાઝ બિલ્લાહ (અલ્લાહની પનાહ)

મસ્અલા (૮૪૬) : દરજીને ઈજાઝત નથી કે મસ્જિદમાં બેસીને મહેનતાણા પર કપડાં સીવે હા, જો બાળકોને રોકવા અને મસ્જિદના રક્ષણ (દેખરેખ) માટે બેસ્યો હોય તો વાંધો નથી. એવી જ રીતે કાતિબ (લહીયા) ને મસ્જિદમાં બેસી ને લખવાની ઈજાઝત નથી, જ્યારે કે કોઈ ખરાબ કિતાબ ના હોય, મહેનતાણું લઈને પઢાવનાર ઉસ્તાદને મસ્જિદમાં બેસીને તઅલીમ આપવાની ઈજાઝત નથી, અને મહેનતાણું લેતો ના હોય તો ઈજાઝત છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૮૪૭) : મસ્જિદનો ચિરાગ (દીવો) ઘેર લઈ જલ શકતા નથી. અને એક તૂર્તિયાંશ રાત્ર સુધી ચિરાગ બાળી શકો છો, ભલે જમાઅત થઈ ગઈ હોય, તેના કરતાં વધારેની ઈજાઝત નથી, હા, જો વક્ફ, કરનારે શર્ત કરી લીધી હોય અથવા ત્યાં તૂર્તિયાંશ રાત્રી કરતાં વધારે બાળવાની અદત હોય તો બાળી શકે છે, ભલે આખી રાત્રી હોય.

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૮૪૮) : મસ્જિદના ચિરાગ (બત્તી) થી વાંચન અને પઢાવવું તૂર્તિયાંશ રાત્રી સુધી તો સર્વથા કરી શકાય છે, જોકે જમાઅત થઈ ગઈ હોય. અને તેના પછી ઈજાઝત નથી, પરંતુ જ્યાં તેના પછી સુધી બાળવાની અદત હોય. (તો બાળી શકાય છે.)

(આલમગીરી)

મસ્અલા (૮૪૯) : ચામાચિડીયા અને કબૂતર વિગેરેના માળા મસ્જિદની સફાઈ માટે વિખી નાખવામાં વાંધો નથી.

મસ્અલા (૮૫૦) : જેણે મસ્જિદ બનાવડાવી તો રીપેરીંગ અને લોટા-ચટાઈ-ચિરાગ (બત્તી) (લાઈટ) વિગેરેનો હક્ક તેને જ છે. અને જો તે અઝાન તથા ઈકામત તથા ઈમામતની યોગ્યતાવાળો છે તો તેનો પણ એજ હકદાર છે. નહી તો તેના અભિપ્રાયથી નિયુક્ત કરવામાં આવે, એવી જ રીતે તેના પછી તેની ઔલાદ અને કુટુંબવાળા બીજાઓ કરતાં ઉચ્ચતર છે.

(આલમગીરી-ગુનીયા)

મસ્અલા (૮૫૧) : મસ્જિદના સ્થાપકે એક માણસને ઈમામ અથવા મોઅઝઝિન મુકર્રર કર્યો અને મહોલ્લાવાળોઓએ બીજાને તો જો તે અફઝલ છે જેને મહોલ્લાએ પસંદ કર્યો છે તો એજ ઉત્તમ છે. અને જો બરાબર (સરખા) હોય તો જેને સ્થાપકે પસંદ કર્યો તે મુકર્રર થશે.

(ગુનીયા)

મસ્અલા (૮૫૨) : સૌ મસ્જિદોથી અફઝલ (ઉત્તમ) મક્કા શરીફની મસ્જિદે હરામ (કા'બાની મસ્જિદ શરીફ) છે. પછી મસ્જિદે નબ્વી (મદીના શરીફમાં) પછી મસ્જિદે અકસા, (બૈતુલ મુકદ્દસ) પછી મસ્જિદે કબા (મદીના શરીફમાં છે) પછી બીજી જામેઅ મસ્જિદો, પછી મહોલ્લાહની મસ્જિદ, પછી આમ મસ્જિદ. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૮૫૩) : મહોલ્લાની મસ્જિદમાં નમાઝ પઢવું ભલે નાની જમાઅત હોય, જામેઅ મસ્જિદ કરતાં અફઝલ છે. જોકે ત્યાં મોટી જમાઅત હોય, બલ્કે જો મહોલ્લાની મસ્જિદમાં જમાઅત થઈ ના હોય તો એકલો જાય અને અઝાન ઈકામત કહી નમાઝ પઢે. તે જામેઅ મસ્જિદની જમાઅત કરતાં અફઝલ છે. (સગીરી વિગેરે)

મસ્અલા (૮૫૪) : જ્યારે કેટલીક મસ્જિદો બરાબર (સરખી નજીક હોય) તો તે મસ્જિદમાં જવું ધારણ કરે જેનો ઈમામ અધિક ઈલ્મ તથા સલાહ અચ્છાઈ વાળો હોય. (સગીરી) અને જો તેમાં સરખા હોય તે જે અધિક જુનો હોય, આ કથન વધારે રાજેહ માલમ પડે છે.

મસ્અલા (૮૫૫) : મહોલ્લાની મસ્જિદમાં જમાઅત ન મળે તો બીજી મસ્જિદમાં જમાઅત સાથે પઢવું અફઝલ છે. અને જો બીજી મસ્જિદમાં પણ જમાઅત ન મળે તો મહોલ્લાની જ મસ્જિદમાં ઉત્તમ છે, અને જો મહોલ્લાની મસ્જિદમાં તકબીરે ઉલા અથવા એક બે રકઅત છુટી જાય અને બીજી જગ્યાએ મળી જશે (એવી ધારણા છે) તો તેના માટે બીજી મસ્જિદમાં જાય નહી. એવી જ રીતે જો અઝાન પઢી અને જમાઅત માટે કોઈ નથી તો મોઅઝઝિન એકલો પઢી લે, બીજી મસ્જિદમાં જાય નહી. (સગીરી)

મસ્અલા (૮૫૬) : જે આદાબ મસ્જિદના છે એજ આદાબ મસ્જિદની છતના છે. (ગુનીયા)

મસ્અલા (૮૫૭) : મહોલ્લાની મસ્જિદનો ઈમામ જો મઆઝલ્લાહ ઝાની (વ્યભિચારી) અથવા વ્યાજખોર હોય અથવા તેનામાં બીજી કોઈ એવી પરાબી હોય જેના કારણે તેની પાછળ નમાઝ મના છે તો મસ્જિદ છોડી, બીજી મસ્જિદમાં જાય. (ગુનીયાહ) અને જો તેનાથી થઈ શકતું હોય તો તેને છુટો કરી દે.

મસ્અલા (૮૫૮) : અઝાન પછી મસ્જિદમાંથી નીકળવાની ઈજાઝત નથી. હદીસમાં ફરમાવ્યું કે, “અઝાન પછી મસ્જિદમાંથી એજ નીકળે છે જે મુનાફિક છે” પરંતુ તે માણસ કે જે કોઈ કામ માટે મસ્જિદમાં ગયો અને પાછો ફરવાનો ઈરાદો છે અર્થાત જમાઅતના કેયામ પહેલાં નીકળી શકે છે. એવી જ રીતે જે માણસ બીજી મસ્જિદની નમાઝનો ઈન્તેઝામ કરનાર છે તો તેણે જતા રહેવું જોઈએ. (આમ્મએ કુતુબ)

મસ્અલા (૮૫૯) : જો તે સમયની નમાઝ પઢી લીધી છે તો અઝાન પછી મસ્જિદથી જઈ શકે છે. પરંતુ ઝોહર તથા ઈશામાં ઈકામત થઈ ગઈ હોય તો જાય નહિ નફલની નિયતથી શરીક થઈ જવાનો (તેના માટે) હુકમ છે. (આમ્મએ કુતુબ) અને બાકીની ત્રણ નમાઝોમાં જો તકબીર થઈ અને તેણે એકલાએ નમાઝ પઢી લીધી છે તો બહાર નીકળવું વાજિબ છે.

કદ તમ્મ હાઝલ જુઝઓ બે હમ્દીલ્લાહે સુબ્હાનહુ તઆલા

વ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલા હબીબેહિ વઆલેહી

વ સહબેહિ વખ્નેહિ વહિઝબેહિ અજમઈન

વકા હમ્દો દિલાહે રબ્બીલ

આલમીન.

તમ્મતબિલખૈર

★ ★ ★

★ ★

★

અંજુમને રઝાએ મુસ્તફા-દયાદરા

GRWB/059/Bharuch/02 C/o. ફયૂઝાને રઝા મંજિલ, મુ.પો. દયાદરા-૩૯૨૦૨૦ તા. જિ. ભરૂચ.
ફોન : ૦૨૬૪૨-૨૮૦૦૧૧, મો. ૯૪૨૭૪ ૬૪૪૧૧
Email ID : anjuman2006@hotmail.com

વરસોથી સુન્ની સાહિત્ય ક્ષેત્રે મઝહબે હક્ક અહલે સુન્નત વ જમાઅતની અજોડ ખિદમત આપતી આપની આ પ્યારી સંસ્થાએ નાની મોટી કુલ ૧૭૫ કિતાબો ગુજરાતી વાંચકોને વિશ્વભરમાં મોટા ભાગે મફત પહોંચાડી છે અને સમયની માંગને અનુરૂપ સચોટ સાહિત્ય કુર્આન, હદીપ, અકવાલથી ભરપૂર દલીલ સભર સાહિત્ય અફીદાની મજબૂતી તથા અમલી ઈસ્લાહ માટે પ્રકાશિત કરવાનું કામ અવિરત ચાલુ છે. અસંખ્ય સુન્નીઓ તેનાથી લાભ મેળવે છે.

★ અહલે સુન્નત વ જમાઅતનું ઠોસ સાહિત્ય ફેલાવવા, મસ્લકે આ'લા હઝરતની રોશનીને ચમકાવવા આપ કિતાબોના પ્રકાશનમાં આપના તથા મર્હૂમોના સવાબ અર્થે સવાબે જરીઆ કમાવા માટે લિલ્લાહ રકમ આપીને અપાવીને સહાય રૂપ થઈ શકો છો.

★ કોઈ આખી કિતાબ છપાવવાની જિમ્મેદારી લઈને સહાયરૂપ થઈ શકો છો

★ આપની ઝકાત, સદકા, ફિત્રા, ખૈરાત, બુમુગોની ન્યાઝ, ફુર્બાનીની ખાલોની રકમો, M.O., ચેક, D.D. થકી કિતાબો છપાવવા માટે મોકલીને સહાયરૂપ થઈ શકો છો.

★ રૂપિયા ત્રણસો (રૂ. ૩૦૦/-) "વાર્ષિક મેમ્બર" ફી તરીકે ભરીને, ભરાવીને મેમ્બરો બની બનાવીને સહાયરૂપ થઈ શકો છો.

★ કિતાબો મંગાવીને મિત્રો, સગામાં, લાયખેરીઓમાં, મસ્જિદોમાં, દારુલ ઉલૂમોમાં વહેંચી તબ્લીગે દીનના કાર્યને વેગવંત બનાવી સહાયરૂપ થઈ શકો છો.

★ ખાસ તો કિતાબો વાંચીને-વંચાવીને તેના પર અમલ કરી કરાવીને સહકાર આપી શકો છો.

બરકાતે પ્વાજ (માસિક) દયાદરા

C/o. ફયૂઝાને રઝા મંજિલ, મુ. દયાદરા-૩૯૨૦૨૦ તા. જિ. ભરૂચ, ગુજરાત (ઈન્ડિયા) મો. ૯૪૨૭૪ ૬૪૪૧૧

અલ્લમ્દુલિલ્લાહ ! અહલે સુન્નત વ જમાઅત યા'ને 'મસ્લકે આ'લા હઝરત'નું આ અજોડ માસિક છટ્ટા વર્ષમાં પ્રવેશ પામવા તૈયારી કરી રહ્યું છે. પાંચ વરસની કારકિર્દીમાં આ માસિકે અજોડ લોકચાહના મેળવી છે. બરકાતે પ્વાજ માસિક અટલે.....:-

- ★ અહલે સુન્નત વ જમાઅતનું અનોખું માસિક !
- ★ મસ્લકે આ'લા હઝરતનું પ્રચારક માસિક !
- ★ ડંકાની ચોટ પર એલાને હક્ક કરતું માસિક !
- ★ ઈસ્લામ તથા સુન્નિયત વિરુદ્ધ ઉઠતા વિરોધ વંટોળનો જડબાતોડ જવાબ આપતું માસિક !
- ★ સુન્નીઓના આ પ્યારા માસિકના શ્રાહક બનો તથા બનાવો !

● લવાજમ ●

છુટક નકલ	રૂ.	૧૫/-
વાર્ષિક લવાજમ	રૂ.	૧૨૦/-
વિદેશ માટે	£	15/-
પેટ્રન ફી (૧૧ વર્ષ માટે)	રૂ.	૧૫૦૦/-
આજીવન (૨૫ વર્ષ માટે)	રૂ.	૩૫૦૦/-
વિદેશ માટે પેટ્રન	£	150/-
વિદેશ માટે આજીવન	£	250/-

બરકાતે પ્વાજ (માસિક) C/o. ફયૂઝાને રઝા મંજિલ, મુ.પો. દયાદરા-૩૯૨૦૨૦ તા. જિ. : ભરૂચ, ફોન. : (૦૨૬૪૨) ૨૮૦૦૧૧, મો. : ૯૪૨૭૪ ૬૪૪૧૧
Email : anjuman2006@hotmail.com

www.barkatekhwaja.net

જાન્યુઆરી-૨૦૦૪થી અત્યાર સુધીના 'બરકાતે પ્વાજ' (માસિક)ના અંકોમાં વિવિધ ઈલ્મી વાનગીઓની લિજ્જત માણો ! અને તમારા દીન ઈમાનને મજબૂતી બખ્શો ! નેક અમલોવાળા બનો !

